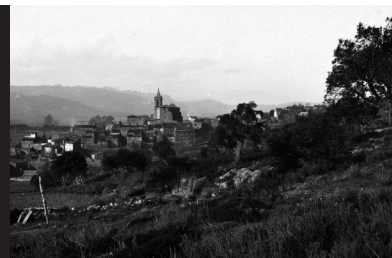

RECULL PUGNAU
Descobrint Mariano Oliver Albertí

Joan **Perich Romero**

Biblioteca **Lluís Esteva**

RECULL PUGNAU
Descobrint Mariano Oliver Albertí

Joan Perich Romero

XXII Premi Joan Xirgo

La Biblioteca Lluís Esteva neix de la voluntat de publicar els treballs guanyadors del Premi Joan Xirgo, organitzat pel Consorci de les Gavarres des de l'any 2001. La col·lecció pren el nom de Lluís Esteva i Cruañas (Sant Feliu de Guíxols, 1906-1994), que va dedicar una gran part de la seva vida a la descoberta, l'estudi i la divulgació del patrimoni històric. La col·lecció compta amb llibres publicats (del volum 1 al 9) i llibres en digital (del volum 10 al 16), aquests els podreu consultar a la web del Consorci de les Gavarres www.gavarres.cat

Edita:

**Consorci
Gavarres**

Diputació de Girona

Col·laboren:

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Acció Climàtica,
Alimentació i Agenda Rural**

Generalitat de Catalunya
**Delegació Territorial del Govern
a Girona**

Consell
Comarcal
del Gironès

Ajuntament de
Castell d'Aro, Platja d'Aro i S'Agaró

© Consorci de les Gavarres
Finca Camps i Armet, s/núm.
17121 Monells
e-mail: consorci@gavarres.cat
www.gavarres.cat
1a edició, juliol de 2023
Fotografia de portada: Castell d'Aro-Valentí Fargnoli-Família Fargnoli-1920
Disseny gràfic i maquetació: 3 de Nou Publicitat
Impressió: Gràfiques Trema, SL
Dipòsit legal: GI 777-2023
ISBN: 978-84-09-51334-5

*A les mil tardes que vàrem passar junts pels camins
de les Gavarres, estimada Bitxo, amor meu.*

Mariano Oliver era un apassionat de la pintura.
Però com més be va retratar la Vall d'Aro,
els costums i la gent de les Gavarres,
va ser amb les paraules.

ÍNDEX

Agraïments	13
Introducció	15
El recull	19
Mariano Oliver	23
Glossaris	27
Ferrers i carreters	27
El capellà i el pescador	29
El Ros	30
Anar a fer marisc	32
Pasqüetes	33
Cal Canonge	35
Records d'infància	36
La Roseta	38
Els traginers	40
Herbes	41
Juli Garreta	43
La masia retrobada	44
La tempesta	45
La Ció	47
El ball de les 10	49

Carnaval	50
El porró	51
Serraclara	52
El casino	53
A la recerca d'un rusquer	55
Marcel·lita	57
El camí de les oliveres	59
La llar	60
La masovera de les Gavarres	62
L'allioli	64
Les Gavarres	65
L'avi Manel	67
10 anys	69
El paisatge de les Gavarres	70
Aiguabarreig	71
Carboners	73
Esperança	75
El salt de na Fontanella	77
En Xicu	79
Rocatell	81
La Verge humil	82
Sol ixent	84
Sant Joan	85
Un home senzill	86

Veimar	88
Juny	90
Hereus i masies	91
Decrepitud	93
Camí de ronda	94
El taper	95
La dona del camp	97
La masia perduda	98
Pel juny la falç al puny	100
Punta Prima	101
Pessebre Vivent de Castell d'Aro	103
La Filomena	105
Full de diari	106
Masies solitàries	108
Què passa?	110
La vella de Rocatell	111
Les vinyes	113
Record d'una nit de pesca	115
Rancúnies	116
La Castellana	118
Diumenge de Rams	119
Un mestre	121
Visca els tres Reis	122
Mar i muntanya	123

El pare	125
Tradicions	126
Ús i abús de la propietat	128
La carbassa de vi	129
El camperol	130
El poble desert	132
L'olivera-1	134
L'olivera-2	136
El Vicari	139
L'aguait	140
Lletra sense resposta	142
Bell-lloch	144
Es músic	146
Adeu-siau	149
Apèndix-1: "Entrevista a Josep Mont"	153
Apèndix-2: "Del català de Mariano Oliver"	159

AGRAÏMENTS

Per descomptat el meu primer agraïment ha de ser per Mariano Oliver Albertí. Aquest recull és mèrit principal de l'autor dels Glossaris i, per tant, ànima d'aquesta obra. Pòstumament li en dono les gràcies, tant per poder haver realitzat aquest treball, com per les agradables estones que he passat llegint i transcrivint les seves històries. Però al llarg de la meva recerca i execució d'aquest recull he trobat bona gent amb predisposició a ajudar-me o senzillament per animar-me a tirar endavant.

Família Oliver Alonso, Lluís, Josep i Joan Antoni

Víctor Gay

Família Figueres, Josep Maria i el seu pare Josep

Pilar Ferrero

Pere Barreda

Mariàngela Vilallonga

Maria Piferrer

Lali Quinto

Carlus Gay

Emili Riera

Jordi Xargayó

Josep Mont

Arxiu Municipal Santa Cristina d'Aro

Descobrir Mariano Oliver va ser una afortunada casualitat. Cercant informació sobre una vella llegenda de la Vall d'Aro, a l'hemeroteca de l'antic diari *Los Sitios*, vaig descobrir una columna titulada "GLOSSARI", que venia signada amb el pseudònim "PUGNAU". La llegenda era explicada amb fina prosa i en català, malgrat que l'exemplar d'aquell diari era de 1965. Sorprès en trobar una publicació en català en la premsa d'aquella època, vaig començar a indagar qui era el personatge que s'amagava sota aquella enigmàtica signatura.

La columna en català destacava en un diari íntegrament en castellà. Amb una simple recerca vaig constatar que aquella columna es repetia cada diumenge. Una senzilla columna setmanal on es parlava de diversos i variats temes. Sota l'àlies PUGNAU, hi havia Mariano Oliver Albertí, un interessant personatge que planava per la societat artística i cultural de la Girona dels anys seixanta. La seva col·laboració amb *Los Sitios*, era només una de les moltes facetes que desplegava Oliver, que era un funcionari aficionat a la pintura, però també crític d'art, autor de teatre, conferenciant i escriptor.

GLOSSARI

«El salt de na Fontanella»

En la part nord de Punta Prima, que abraça, oferint-li un bell redós, "Sa Conca", de Castell d'Aro, hi ha una illa petita, separada de la península per un gran esvoranc d'uns
les dones i mataven els homes. Tothom estava esferent. Alló era un campí-qui-pugui. Pel poble no va quedar gairebé ningú. Les dones enfollides s'amagaven pel bosc i els

La poca informació que trobem d'ell, malgrat la gran activitat social que va desplegar fins a mitjans dels setanta, ens sorprèn. Potser el fet de tenir diversos càrrecs en institucions de l'antic règim va fer que, un cop arribada la democràcia, l'interès en la seva tasca periodística fos menor del que es mereixia. O potser, després de tants anys a primera línia periodística, li venia de gust sortir-ne. Però Oliver, va fer coses notables, i sense cap dubte, la seva columna setmanal en català ho va ser, ja que cap altre periodista de cap altre diari, escrivia periòdicament en català en tot el principat des del final de la guerra civil.

Una altra sorpresa va ser descobrir que Oliver era fill de Castell d'Aro, i que molts dels més de 500 articles que va publicar en el seu GLOSSARI parlaven de qüestions quotidianes de la vall on va néixer.

De cop ens trobem davant d'un amagatall de memòries valuósíssim, en uns retrats costumbristes que Oliver detallava amb precisió. Amb gran habilitat per transcriure vells relats que prenia de la gent gran, o d'antigues històries que viatjaven en el temps de pares a fills i que l'autor va reflectir de forma brillant.

Tot això ens proporciona un fons documental d'alt valor sociològic. Fins i tot, el català que utilitza Oliver és sorprenent, i riquíssim en mots i llenguatge ja oblidat.

Mas Oliver, Castell d'Aro - 2021
Autor: Joan Perich

EL RECALL

Mariano Oliver va publicar al voltant de 550 articles al GLOSSARI al diari *Los Sitios*. El primer va ser el dijous 21 de maig de 1964 i el darrer el diumenge 22 de juny de 1975. Els Glossaris tocaven una gran varietat de temes, i podríem pensar que tenia llibertat absoluta per escriure, donat el seu càrrec al Ministerio de Información, però ens consta que va tenir més d'un disgust a causa de les seves denúncies¹.

Oliver en els seus Glossaris tant ens parlava de fets d'actualitat; com desastres naturals, xafareries de Hollywood, notícies que arribaven de la guerra del Vietnam, que revisava antics costums en dates assenyalades. A vegades eren més personals, fins i tot, es va prendre la llibertat d'utilitzar la seva columna per dirigir-se a determinades i misterioses persones.

Altres diumenges aprofundia en matèries filosòfiques, religioses o simplement reflexionava sobre la moral o la psicologia. A voltes semblava que feia poesia, i de tant en tant es mostrava paladí de causes justes, denunciant el dur paper de la dona treballadora, o la necessitat de lluitar contra la pobresa. Oliver, però, va tocar de forma recurrent un tema que és el que ens ha portat fins aquí; la seva infància i els seus records. I és a la Vall d'Aro i a les Gavarres on ens duïen aquests records que tan sovint omplien la dominical columna.

¹ Un cop el ministre Fraga el va amenaçar de deportar-lo a Badajoz.

Prop d'un centenar de Glossaris estan dedicats a la pagesia, als costums antics, als oficis i pobles, al camp i al bosc. És en aquests articles on hem trobat un petit tresor digne de rescatar i polir, com si fos una antiga corona visigoda, i mostrar-la a qui vulgui gaudir de records, tan ben conservats, que sembla com si obríssim una finestra a cents d'anys enrere. Entre els 80 articles que finalment hem triat curiosament hi podem trobar retrats personals, de gent especial i de gent corrent, sempre quotidians i propers. Descobrirem magnífiques descripcions dels oficis que es practicaven a la comarca, de festes i costums, i tot sovint, de vida i de mort en un entorn rural. Sempre en un català noucentista, refinat i farcit d'adjectius i verbs que ja s'han perdut i que segur que ens sorprendran.

En els articles de Mariano Oliver hi trobem diferents tipus d'errades gramaticals². Una i principal, és que en el procés de digitalització dels creadors de l'hemeroteca, es varen confondre lletres, signes de puntuació, etc. El que obliga a una permanent consulta amb l'original, que en moltes ocasions està fet malbé físicament, amb el que a vegades no queda més remei que endevinar què volia escriure Oliver en algunes frases.

Una altra font de confusions gramaticals venen de la mateixa linotípia mecànica del diari. Entenem que als anys seixanta del segle passat, el català era dominat per poca gent a escala acadèmica. El linotipista a vegades confonia els mots, i amb les presses que requeria la publicació diària cometia errades. La dificultat afegida és que la nostra voluntat és la de respectar escrupolosament el lèxic de Mariano Oliver, com hem dit, ric, ancestral i d'un gran valor patrimonial malgrat no ser rigorosament normatiu. Aquest exercici de revisió ha estat laboriós i feixuc. Com destriar les errades gramaticals pròpies de l'autor i les que n'eren alienes? Com preservar noms, paraules, verbs i topònims que actualment no són admesos sense contaminar l'esperit de l'escrit?

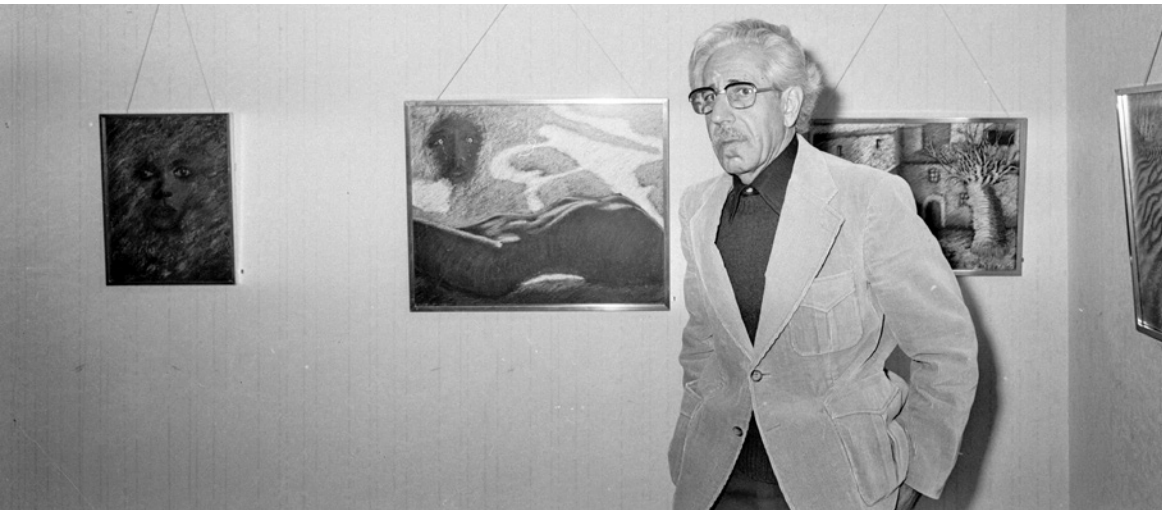
Hem fet una revisió acurada de cada un dels mots dubtosos, cercant l'etimologia, les excepcions permeses per l'Institut d'Estudis Catalans o el llenguatge col·loquial de principis de segle a la zona de la Vall d'Aro. Hem constatat si les errades es repetien cada cop que s'escrivia aquella paraula en concret, o si en determinades ocasions eren ben escrites a la resta de l'obra de Mariano Oliver. Una tasca ingent que ens ha donat com a resultat una visió clara del català que va utilitzar Oliver en els seus Glossaris i la sensació que el que llegirem tot seguit serà el més a prop possible al que volia escriure Mariano Oliver.

Hi trobarem doncs errades de diversos tipus que hem deixat intactes, perquè com ja hem dit, és el nostre propòsit principal respectar escrupolosament els texts de l'autor, però fins i tot les errades gramaticals, de construcció, els (pocs) barbarismes, són testimoni d'una parla popular, de postguerra, d'una societat aclaparada per la imposició d'un idioma aliè, que es defensava portes en dins, sense recursos i amb els genolls pelats.

2 Al final d'aquest treball hi trobareu més informació. p.159

Oliver té un mèrit extraordinari en assumir l'encàrrec que li varen fer, i el seu deliciós domini del català, la bellesa de la seva prosa, la delicadesa en dibuixar amb les paraules no s'ombregen ni un xic per l'explicat anteriorment. Simplement en deixem constància com a orientació pel lector. Per tant, us convidem a un viatge al passat, deliciosament dibuixat amb belles paraules per un esperit sensible a qui mai podrem agrair prou aquest llegat.

MARIANO OLIVER

Mariano Oliver - 1974
Autor: Narcís Sans (Ajuntament de Girona)

Mariano Oliver Albertí neix a Castell d'Aro el 1907, en el si d'una família amb antigues arrels a la zona. La gran masia del Mas Oliver domina la pujada de la Coma i regala una immillorable visió de l'antic castell de Benedormiens. L'imponent mas, que els besavis afirmaven que tenia cap a cinc-cents anys, es conserva avui en dia en perfecte estat, tot i que ja no pertany a la nissaga. El nostre protagonista, però, no va néixer a la gran casa pairal, sinó que ho va fer a l'anomenada caseta pairal, on vivien els Oliver-Albertí, i que es troba al xamfrà de l'antic Camí Ral amb la carretera de S'Agaró.

Els Oliver foren propietaris d'importants finques de la Vall d'Aro des de molts segles enrere, i ja apareixen al primer fogatge del segle XIV. Els Albertí, en canvi, foren fusters tradicionals de Castell d'Aro i més tard dedicats al sector del suro i fabricants de taps, com moltes altres famílies a finals del segle XIX.

Mariano és el segon de quatre germans i de ben petit el fan marxar cap a Girona, al seminari, amb clara intenció de seguir una carrera espiritual. L'avi Mariano, dels Albertí, té una gran influència sobre el seu net. Li ensenya tots els secrets de la vida costanera, de la boscana, de la pesquera, la cacera i del món de suro. Mariano, que és curiós de mena, pren nota mental de tot allò que més tard descriurà amb gran riquesa de detalls. L'altra branca de la família, els Oliver, es dediquen ancestralment a la política municipal, amb diversos alcaldes en les diferents generacions i a la gestió dels seus interessos patrimonials.

A disset anys, coincidint amb la mort del seu pare; Lluís Oliver Riembau, Mariano abandona el seminari i decideix estudiar magisteri. Oliver mostra una gran inquietud cultural, i el trobem ben aviat fent col·laboracions literàries o fins i tot participant en col·loquis i conferències al costat de gent molt més gran i consolidada que ell. Trobem indicis de les seves habilitats literàries i de la seva sensibilitat ja en temps de la República. L'any 1933 publica una poesia a la revista ganxona L'Onada, dedicada a la seva cosina Carmen Albertí, que l'any següent seria Miss Catalunya.

Però qui li va robar el cor seria Maria Alonso, companya de Mariano a la tercera promoció de Magisteri a la Normal de Girona. Maria Alonso era una dona inquieta i juntament amb Oliver varen fer molts projectes junts, des de crear una acadèmia privada a formar una família nombrosa.

Acabada la guerra, tant Mariano, que havia estat combatent, com Maria s'involucren en les estructures socials i religioses del nou règim, assolint llocs de responsabilitat, al mateix temps que s'inicien en el periodisme, ofici en què Maria Alonso va ser de les primeres dones col·legiades del país. Vivien en una casa al carrer del Portal Nou de Girona, i més tard marxaren a viure a un incipient barri de Sant Narcís, en una petita i senzilla casa. Tingueren 4 fills, als que varen donar estudis universitaris, i que han esdevingut autèntiques eminències en camps com la medicina, la física o l'economia.

Mariano col·laborava amb el diari del règim a Girona; *Los Sitios*. Escrivia crítiques d'art amb el pseudònim Alex. També va fer crítica de cinema i teatre, i totes aquestes col·laboracions, com deia ell mateix, servien per ajudar-lo a pagar els estudis propis i els dels seus fills, i varen durar molts anys. Però va ser a mitjans dels anys seixanta que va començar el projecte que ens ocupa. Fins aleshores les publicacions en català a la premsa franquista eren nul·les, tantmateix en els anys seixanta es produeix una certa relaxació de la censura i apareixen obres literàries i nous escriptors en català. I és aquí quan el nostre protagonista inicia el 1964 una columna setmanal en català en aquell diari creat, dirigit i orientat al franquisme. El naixement del 'GLOSSARI', com ens explica Víctor Gay, va ser una iniciativa del director de *Los Sitios* d'aquella època; Fulgencio Miñano.

Els directors del diari, des de la seva fundació l'any 1943, havien estat periodistes o escriptors vinguts d'arreu de l'estat espanyol que poc o res tenien en comú amb la societat gironina. Castellans, andalusos o murcians dirigien el rotatiu absolutament aliens a la realitat gironina, d'acord amb afinitats polítiques i ideològiques més que no pas periodístiques, per la qual cosa els càrrecs solien ser efímers. Però Fulgencio Miñano va ser diferent. Nascut a Molina de Segura (Múrcia) en 1915, va ser destinat a Girona, i en poc temps es va enamorar d'aquestes terres i de la seva cultura. Així va ser com a la primavera de 1964, amb més de deu anys a casa nostra, va tenir la idea de publicar en català de forma esporàdica, doncs, com recorda Gay, Miñano considerava una injustícia que una llengua i cultura tan arrelada a la societat com la catalana, no tingués representació en l'únic diari de la ciutat. Diuen que va anar a Madrid a demanar autorització, i que el fet que *Los Sitios* fos en aquella època el diari que més diners guanyava de la xarxa de diaris del 'Movimiento' a tot l'estat, va afavorir la petició. Miñano va pensar en Mariano Oliver com a l'home ideal per aquesta tasca, ja que el coneixia prou bé i li agradava com escrivia.

Com el mateix Oliver recorda en un dels seus articles, que podreu llegir més endavant en aquest mateix recull, l'encàrrec li va fer molt de respecte. La mort sobtada de Miñano no va impedir la continuïtat de l'article setmanal d'Oliver, ja que el seu successor, el burgalès Gonzalo Garrido, malgrat que va reconduir el tarannà lliberal del seu predecessor, va respectar la publicació en català fins a mitjans de 1975, quan de forma voluntària Mariano Oliver va decidir posar punt final al GLOSSARI. Paral·lelament a aquestes tasques periodístiques, Oliver va escriure dos grans llibres. L'un dedicat a la Catedral de Girona, i l'altre era una guia monumental de Girona i comarques. També va escriure teatre, una passió i uns pastorets, però l'activitat que més va ocupar Oliver a part d'escriure va ser la de pintar. Deixeble del pintor Orihuel, Mariano va pintar de forma esporàdica des de 1949, i ja acabades les seves obligacions periodístiques, a finals dels setanta, s'hi va dedicar més intensament arribant a fer diverses exposicions.

Podríem afegir algunes altres activitats de Mariano Oliver, un home polifacètic i amb evident inquietud. Però el GLOSSARI, la seva columna setmanal on ens va regalar centenars d'històries que ara ens transmeten tant és per nosaltres l'obra cabdal d'aquest empordanès. per nosaltres l'obra cabdal d'aquest empordanès. Quan llegiu els seus escrits us adonareu que era un home amb grans lligams emocionals. Amor per la terra, per les tradicions. Defensor del paper de la dona en temps on poca gent hi pensava. Sensible amb la vellesa i la bellesa, amb la decadència física, amb el paisatge i els costums.

Descobrireu també un català curiós, farcit de bells adjectius i verbs oblidats. Sense dubte, les carenes de les Gavarres, els obacs i les fonts, i la riallera plana de la Vall d'Aro, com solia anomenar-la, va acompanyar sempre Mariano Oliver Albertí per lluny que fos, i la va retratar de forma meravellosa en el seu GLOSSARI.

Masovers del Mas Pons - 1939-45
Autor: desconegut (Arxiu Santa Cristina)

GLOSSARIS

Tot seguit podreu gaudir d'aquests 80 Glossaris. No hi trobareu cap ordre premeditat a l'hora de publicar-los aquí. S'ha intentat fer un equilibri entre temàtiques per fer més entretinguda la lectura.

Ferrers i carreters

Publicat el diumenge 3 d'octubre de 1965

**Pugnau ens transporta, mai millor dit, al món dels carros, tartanes i ferrers.
Oficis ja perduts que tingueren una gran implantació al nostre territori.**

Segons una notícia donada per ràdio, fa uns dies, uns dotze o tretze pelegrins del nord d'Europa, segueixen, a cavall, a la faisó antiga, el tradicional camí de Compostela per prostrar-se als peus de l'Apòstol Sant Jaume. La dificultat més grossa que trobaren durant el seu llarg viatge, deia el cronista, fou la manca de ferrers per posar les ferradures als cavalls quan els hi saltava alguna. Aquest fet ens recorda un tema que volíem comentar i que ara ha pres més actualitat. Es tracta de l'ofici dels ferrers i carreters que ha subsistit durant segles per tot arreu i també entre nosaltres. Ja fa temps que els carreters han desaparegut gairebé de les nostres comarques i pel que fa referència als ferrers,

si bé en queden alguns, s'ha de reconèixer que el seu treball específic ja no té l'empenta d'abans i s'han de dedicar a altres quefers per substituir els ingressos que el ferrar els animals els donava.

Encara recordem que, moltes vegades ens quedàvem embadalits davant del treball d'artesà que representava la construcció d'un carro o d'una carreta. Per els botons de les grosses rodes, generalment d'acàcia o d'alzina, i col·locar-hi els raigs pulits d'alzina, tots iguals, i després les corbes, també de la mateixa fusta, fins a donar-les-hi la inclinació deguda i exacta circumferència, volia habilitat i bon cop d'ull. Tampoc era fàcil, després, a cal ferrer, posar-hi el cercle gruixut de ferro, ben dilatat pel calor per tal de que, al refredar-se, donés a les rodes la màxima solidesa sense desnivellar-les. Tot això representava una feina delicada que els nostres artesans realitzaven amb destresa i sentit de la proporció. Per les baranes dels carros i els travessers requeria també enginy i sentit de l'elegància. Fer un carruatge de dalt a baix representava dies i més dies de feina feixuga a voltes i sempre entretinguda sense que hom pogués equivocar-se de les mesures exactes, doncs hi havia el perill de que quedés guerro o desnivellat.

Els ferrers, per altra part, endemés de col·laborar amb el carreter per tal de que, amb els contraforts de planxa de ferro, quedés el carro ben lligat i sòlid i encerclar les rodes i posar, en el botó, l'ànima per l'eix, del matí al vespre, la seva feina habitual era ferrar els cavalls i les mules, els "matxos" i les eugues que hi eren en abundor per tots els pobles. Era un treball, a voltes, ingrat i difícil, doncs no tots els animals resultaven mansos i s'ho deixaven fer sense protesta. Sovint, principalment els joves, rellinaven i es movien neguitosos i era perillós clavar els claus a les ferradures sense que les tres potes restants fossin ben lligades per esquivar qualsevulla sorpresa desagradable.

El rodar del temps i les tècniques modernes han obligat al pagès a substituir el carro i el cavall pel tractor i el remolc adient. Endemés els vehicles de passatge i càrrega van augmentant dia a dia i, en lloc del carreter hi trobareu, a cada poble, el taller mecànic per la reparació dels motors dels cotxes i camions i també de les motocicletes que proliferen, a tot arreu, d'una manera inversemblant. No és estrany, doncs, que els improvisats cavallers pelegrins no trobessin, al llarg del seu camí, el ferrer que els poses les ferradures als seus cavalls.

La moda i les necessitats del moment s'imposen arraconant tipus de treball abans imprescindible i avui deixat com una cosa arcaica. L'era del motor ha fet desaparèixer gairebé tots els carreters que, amb paciència i extremada habilitat, construïem carros nous i adobaven els vells i els ferrers o bé han desaparegut o han hagut d'adaptar-se a les exigències del dia per subsistir. Queden, és cert, alguns carros de menestrals o masovers que s'aferren a la rutina del temps passat, però la majoria d'aquests carruatges han quedat sota els porxos com a record d'un treball i d'uns costums que ja són història. Igual que les tartanes, que ja fa més temps encara, o han sigut desmantellades o reposen al costat dels carros donant fe de la fortalesa econòmica de la nostra pagesia.

Si bé és veritat que els temps no canvien, sí ho és que els esdeveniments imposats per la tècnica i la civilització ens tiranitzen i arraconen les eines de treball que ja són impròpies d'uns moments

en que la rapidesa i el neguit han substituït el tarannà tranquil i pacífic que era la característica de la vida d'uns anys enrera.

El capellà i el pescador

Publicat el diumenge 18 de juny de 1972

Tapers, pescadors i capellans protagonitzen aquest Glossari costumista que acaba amb bon humor.

En l'època daurada de la indústria dels «taps», com vulgarment s'anomenava en la meua terra, els tapers eren homes privilegiats. Anaven a preu fet i, si eren destres, treballaven com a màxim tres dies i mig a la setmana. Per començar el dilluns feien festa, perquè era l'endemà del diumenge; a la tarda del dijous anaven a fer la berenada reunits en colles, ja a la vora del mar, ja en qualsevol taverna; el dissabte, si anaven al treball, ho feien sols al matí i durant la tarda es reunien com el dijous. Formaven grups ben definits i cantaven havaneres a dues o tres veus amb una gràcia inimitable que donava goig d'escoltar.

Moltes vegades es reunien dues o tres colles i anaven a «Sa Conca» a fer l'arròs. Allò era vida! Allò era disfrutar del guany aconseguit a base d'hores! —em sembla que en treballaven 12 diàries el dia que ho feien complet—. Perquè l'ofici de taper requeria una destresa especial, es considerava gairebé un art, doncs fer els taps a mà amb dues vegades i quasi tots iguals, sols ho podien realitzar els enginyosos i els artistes. Per això guanyaven el que volien i per això també feien festa quan ja tenien prou diners per a viure bé i fer xefles i més xefles.

L'art del suro, nom que també es donava a la fabricació dels taps atreia a una multitud incomptable de persones, perquè hi havia esdevenidor i hom s'hi trobava bé entre aquella gent sempre a punt per la gatzara, pel cant i per aixecar el porró. Recordem, encara ara, com l'avi, que era taper, feia els taps a mà amb tanta facilitat com els feu després la màquina d'en Ribot, la primera que mecanitzà la construcció dels taps.

Després vingueren altres màquines més perfeccionades i l'art del suro dels tapers se'n va anar en orri. S'acabaran les xefles i la gatzara i la fabricació es feu més sèria, més conscient, però sobretot, molt menys pintoresca. Endemés de Cassà de la Selva i Llagostera, eren els pobles de la costa, com Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell i alguns pobles petits de la rodalia, on els tapers eren amos i senyors d'una vida fàcil i platxerosa. Amb la maquinària es va perdre un dels encants més típics d'aquests pobles mariners, i ja no sonaven les havaneres, ni es feien colles per anar a berenar, ni es jugaven la soldada a la taverna. Havia començat una nova vida que va deixar al marge els artistes tapers que, durant tants anys, deixaven sentir la seva presència

amb aquesta alegria sana i bullangosa dels que es guanyen bé la vida. Però a més dels tapers, hi havia, a les viles marineres, els pescadors. Aquests tenien la vida més difícil, però, no per això deixaven de ser homes contents amb la seva sort. Sortien de nit o de matinada abans de sortir el sol per a treure de la mar els peixos que després, amb una forma que no hem entès gaire bé mai, subhastar-lo a l'arribada de les barques a trenc d'aigua. També sabien passar-se-la bé si la pesca era abundosa, i les tavernes i les berenades eren testimoni del seu èxit.

A voltes, tapers i pescadors es reunien per fer un suquet de peix per després de l'arròs a la cassola, ja a «Sa Conca», ja a Sant Pol, pel que fa referència a pescadors i tapers de Sant Feliu de Guíxols. Quan feia mala mar estaven desvagats i, a voltes, s'asseien en els bancs del passeig i xerraven i xerraven sense parar, fent tabola o contant les facècies de la pesca.

Una vegada uns pescadors, que havien obtingut bons beneficis de la seva tasca, enraonaven i reien asseguts en un banc davant de la mar. A prop d'ells es passejava el rector de la parròquia. Anava i venia satisfet de la fresca marinada que es flairava gairebé a vora de l'aigua. El va atreure la xerrameca dels pescadors i les rialles que un d'ells feia, segurament després de sentir un acudit explicat pels companys. No va poder resistir, el rector, la temptació i si va acostar, i quan fou davant d'ells i després de donar-los el 'Déu vos en Guard', es va dirigir al que reia amb tanta insistència, i li va escopetejar: 'Segurament tu què rius tant no saps quants Déus hi ha'. L'home es va quedar seriós un moment, però tot seguit va contestar: 'no, no ho sé', però com que la imaginació d'aquella gent era molt ràpida li va preguntar al capellà amb rialla mofeta i certa sornegueria: 'segurament vostè no sap quantes comes té un pop?'

El senyor rector de Sant Feliu va quedar de pedra, pensatiu i no va tenir altre remei que contestar: 'no. No ho sé'. El pescador va dir-li llavors: 'doncs cadascú del seu ofici, no li sembla senyor rector'? El capellà va riure la sortida del pescador i llavors es feren amics i la vàrem fer petar una estona tots plegats.

El Ros

Publicat el diumenge 23 de setembre de 1973

**Un dels molts retrats de personatges que va fer Oliver,
en aquest cas del 'Ros', un fuster vingut de les muntanyes,
en el que aprofita per comentar el costum de posar mots a la gent i a les cases.**

En el poble on vivia «el Ros», era costum motiuejar tothom i com la gent de la costa salava, hom sentia dir; «A cas Ganso», «a cas Tunot», «a can Masega». «a cal Canonge», «a cal

Dimoni» i d'aquesta faisó no hi havia casa que no tingués el seu motiu que tots acceptaven de bon grat i no en feien pas cabal. Per a comprendre la facilitat d'anomenar pel motiu i no pel nom, el pare ens contava aquesta anècdota: Un dissabte, ja entrada la nit, els pagesos estaven bevent i fent tabola a la taverna de «Cal Trast». Quan sortien, un home que feia poc vivia en el poble i era vingut de terres llunyanes, va fer acció de passar la llinda i en sentir el plovisqueig que queia, va dir: «Sembla que neva». Des d'aleshores tots el cridaven i saludaven per «en Neva» i a casa seva fou ja sempre més a «can Neva».

El nom d'«El Ros» també li havien posat els del poble, quan va venir a establir-se de carreter des de gairebé la frontera francesa de l'alta muntanya. I era així, ben ros com nascut a una nació del nord d'Europa; endemés els ulls, petits, eren blaus i la cara tenia una vermellor suau que sobreeixia d'una pell blanca com un glop de llet. No obstant el nostre home, «el Ros», era ferreny, cepat d'espatlles, alt i fornit i tenia una força tal pel treball, que no s'esgotava jamai. Ell sol es feia els carros i les tartanes que eren una meravella de precisió; sols, cercava un mosso a jornal els dies que tenia necessitat de serrar els llargs troncs d'alzina o d'acàcia, les dues fustes més resistents per la força que ha de fer un carro. Llavors amb un triangle de fusta com a suport, pujava damunt del tronc i amb el mosso serraven les llesques de la fusta, forta com una pedra, amb una serra llarga que tot sovint tenien de llimar per donar tall.

Li agradava «el Ros» que li fessin companyia mentre feia els forats del botó o enllestia la corba d'una roda i, amb el ribot a la mà, anava desgranant fets de la seva joventut allà lluny en les muntanyes de prop de la frontera. Ell havia traspasat moltes vegades la línia divisòria carregat com un ase per guanyar unes pessetes fent contraband. «No saps pas la por que vaig passar amb els carrabiners empaitant-te per aquelles dreteres dels espadats i per aquelles valls que gairebé no podem travessar», deia tot sovint. I reia com un nin, doncs «el Ros» era un tros de pa, un home d'una tal bonhomia que era respectat per tothom i ningú no s'atrevia a fer-li cap mala jugada perquè, llavors, aquell home ferreny aixecava el puny i feia tremolar el busca-raons més agosarat; però tot seguit tornava la rialla als seus llavis i hom sentia al seu costat una mena de protecció especial.

Durant uns anys es féu molt contraband a la costa i els qui sabien que ell n'havia fet per la frontera, el varen conquistar. Però deia després: «No hi tornaré pas més a mitjanit a carregar-te l'espatlla d'uns paquets tan pesats i total per unes miserables pessetes». Va deixar definitivament el contraband i sols treballava fent els carros i tartanes pels pagesos de la rodalia. No li mancava pas la feina, doncs ningú com ell feia les rodes i els botons i les baranes, i cap carro li quedava guerxo.

Quan el vaig conèixer ja tenia gairebé la vuitantena i encara serrava l'alzina i l'acàcia i feia raigs i corbes i botons i baranes, i reia com un infant quan recordava les seves històries de contraband de la frontera i del mar. Tenia la pell fresca i els cabells ja eren blancs, però els seus ulls petits i blaus, us somreien amb certa picardia mentre amb la mà dreta us escabellava la testa. Al cap de poc va morir. Encara el dia abans havia treballat. Tot el poble anà a l'en-

terrament d'«el Ros» que va deixar una buidor que va tardar molts anys en omplir-se en tots aquells que foren els seus amics i admiradors.

Anar a fer marisc

Publicat el diumenge 26 de setembre de 1965

En aquest Glossari hi trobarem una distesa descripció del 'mariscar' popular de principis de segle XX a la Costa Brava. Destaca Pugnau les diverses maneres d'anomenar les diferents espècies.

Un dels atractius més agradables i suggestius, almenys per molta gent de la costa, era anar a fer marisc. Resultava un entreteniment a l'abast de tothom que gairebé ha desaparegut amb la invasió turística, doncs les roques properes a la platja són saquejades des del començament d'estiu i és difícil trobar-hi quelcom aprofitable. Era una recerca planera, joiosa i curulla de sorpreses. El nostre mestre fou l'avi. Cada jorn de festa, des de juny a finals de setembre, anàvem a «Sa Conca», la platja del poble, si el temps era bonança.

Ens aixecàvem a les quatre de la matinada i, si el cel era seré i no feia massa vent, agafàvem els estris (uns garfis, una fitora, ganivets forts, un sarró de lona i saquets petits) i a poc a poc ("tot a lo au", com diu el poble) seguïem les dreceres i, en mitja hora, arribàvem a la platja. Si no sentíem la remor de les ones abans de pujar la carena de les penyes, era senyal segur de que la mar estava en calma i el camí no era debades. Ja sobre les roques ens canviàvem la roba i ens calçàvem unes espadnyes velles per esquivar les punxes roqueres i les traïdores dels ericons.

Moltes vegades coincidia la nostra arribada amb la sortida del sol. Si l'horitzó estava net de calitja, el sol ixent era un espectacle d'una meravella subjugadora. De bell antuvi apareixia un disc imens, vermellós, talment condormit, que s'aixecava mandrós i amb pausa, però majestuosament. Donava la impressió que anava arrastrant l'aigua d'on havia eixit. Als pocs moments perdia la vermellor, s'empetitia i es tornava blanc i resplendent.

Llavors els raigs lliscaven sobre les ones bressolants i un camí interminable d'inquietes lluentors enlluernadores unia la platja amb la llunyania de l'horitzó. Hom hi quedava embadalit davant de tal magnificència i era difícil sostroure's a la màgia del dia naixent que en l'arc grandios del cel i en la planura inacabable de l'aigua, mig negrosa encara, adquiria una grandiositat aclaparadora. Tot seguit anàvem a les roques muscleres, mirant entretant les esclatxes del rocam i els regalls plens de molsa a flor d'aigua, per intentar, amb la fitora o amb les mans, agafar algun cranc abans de tornar-se'n a cau. Després emplenàvem els saquets de musclos i "pellarides" que hi eren abundoses, tinguen cura d'escollir els més crescuts. A les set i mitja o a les vuit, deixàvem la recerca de

les roques i anàvem al lloc dels eriçons. Aquest és el seu nom, però nosaltres en dèiem, com tota la gent de la comarca, “uriços”. Per altres indrets de la costa, s’anomenen garotes o “garoines”.

Ficats a l’aigua fins a genoll, amb el garfi, anàvem arrencant els “uriços” procurant que fossin ben grossos i deixant apart els mascles. Aquests són d’un negre aspre, gairebé repel·lent. Les femelles en canvi apareixen de diferents colors; ja d’un lilós clar o fosc, ja amarronades o vermelloses o rosades o d’un carmí intens. Els matisos són d’una delicadesa exquisida. Quan n’haviem agafat els suficients per menjar i portar a casa, ho deixàvem per un altre dia. Tot seguit l’avi i jo, amb unes tisores, els partíem i després els netejàvem amb la mateixa aigua del mar. Apareixien llavors unes llenques d’ous, en forma d’estrella, d’un vermellós intens. És aquest un menjar riquíssim i els que ho han provat diuen que no hi ha caviar que pugui comparar-s’hi. Aquests nostres esmorzars sobre les roques sentint la manyaga frescor marinera i la tebior confortadora del sol matinal, eren una autèntica delícia. L’avi els fruïa amb una avidesa tal que quedava rejevenit per tota la setmana.

Ara, quan de tant en tant anem a fer “uriços” al mateix lloc, recordem aquells temps passats en que la mar i les roques permaneixien gairebé sempre solitàries i ens oferien, abundantment, musclos, “pellarides”, crancs, “trinquets” i també alguns pops que solíem agafar amb la mà quan se’ns arrapaven als peus mentre fèiem el marisc de la jornada.

Pasqüetes

Publicat el diumenge 18 d'abril de 1971

Ens descriu Oliver el seu poble natal, la vila de Castell d'Aro i una de les seves festes més emblemàtiques; Pasqüetes.

El poble és petit amb carrers retorçats i cases d’or vell. La vila es troba encimballada dalt d’un turó per on s’hi arriba des de tots cantons amb camins fent ziga-zaga i pujades amb rocs punxans i ortigues i blets ufanosos pels marges. L’església, una imitació del gòtic no gaire encertada, té un encant especial sobretot per l’aire estilitzat del campanar. Per la rodalia de la vila, hi ha els barris batejats amb noms nascuts de la mateixa estructura dels llocs on s’aixequen; així Roquissar, Rocatell, Crota, La Coma i La Plana. Els quintars estan matitzats d’oliveres que donen a cada racó, un aire entre antic i místic, plàcid i acollidor alhora. Les vinyes dels solells, els ametllers i les figueres i els camps d’userda o de moresc, configuren la seva fisonomia bucòlica esmaltada per l’ocre groguenc que la brisa marinera sembla sobre les velles teulades.

Els pendisos de la serralada, a redós de tramuntana, i els xerregestais que deixa l’aigua que baixa desbocada per les torrenteres quan plou a bots i a barrals, us ofereixen una visió de la potència arborescent i les ferides sangrants dels aiguats. Vist, el poble, des de la muntanya que el domina,

sembla talment un pessebre casolà, de nit de Nadal, amb el seu riu de plata, els seus ponts i les masies disperses i els camps llaurats per les parelles de bous i, en les eres rodones, les masoveres voltades d'aviram mentre amb la mà dreta els hi dona la minestra amb gest senzill i carinyós.

Hi ha barris on les cases s'enfilen pujols amunt com si volguessin abastar el cim dels penya-segats que s'alcen, orgullosos, com sentinelles de la xamosa vall que s'allunya fins la mar propera. Entre ells, lluu, amb els raigs del sol, Les Roques del Sastre, cantalludes i potents en mig de les suredes que l'envolten. Com un voraviu de fortalesa vital, entre la muntanya i els camps, hi ha tota mena d'atzavares; unes d'un verd cru, gairebé estrident i de regust metàl·lic; altres són virolares amb taques grogues i unes altres, més petites, pintades d'un verd barrejat amb ocre, d'una suavitat vellutada que enamora. Hi abunden també les figuerasses anàrquiques i punxants que a l'estiu, us mostren, entre les ovalades fulles penjades, el vermellós retaule del fruit saborós.

Per les margenades d'alguna vinya raquítica, hom hi pot veure encara la supervivència d'un server o d'un nesprer, arbres fruiters del que ja gairebé se n'ha perdut la mena, o alguna pomera escanyolida de morro-de-vadell o de sang-de-llebre, voltades d'un enfilall de fonolls que us fan sentir la fortor característica de la seva saba. El poble cel·lebra la Festa Petita, el diumenge següent de Pasqua. Hom diu, simplement, Pasqüetes. En aital diada, el jovent del poble es reuneixen per tal de continuar un costum mil·lenari. Ignorem el seu significat, però deu tenir-lo segurament, doncs jamai hi ha cap acció humana sense un motiu originari. La nit abans, van a un dels pinars escollits i tallen el pi més alt, més gruixut i més dret. El pelen i li deixen sols el cimall petit i el planten al mig de la plaça.

Tothom espera el matí del diumenge de Pasqüetes per poder admirar l'arbre ben plantat i esbrinar a quin propietari li ha tocat el rebre. A la tarda, les sardanes es ballen al voltant del pi amb la gatzara consegüent. El pi resta uns dies com a record de la festa fins que es decideixi a fer-lo desaparèixer. La cobla escollida canta l'ofici a la parròquia i van a l'església tots els veïns, els que van a missa cada diumenge i els que no hi van en tot l'any. Els hi agrada sentir les veus de baix i de tenor dels músics i el so harmoniós dels violins i del contrabaix. El temple és un formiguer silencios i expectant. Així és Pasqüetes en aquest poble arrodossat sota els últims estreps de les Gavarres. Fe i costums ancestrals enllaçats amb la juvenívola alegria de fer-li la pasqua a l'amo d'un dels pinars que tant abunden en la planúria de la vall. A la nit, tothom va al ball i tornen a casa quan el gall de les masies anuncia la nova albada del dilluns que ja comença.

Ha passat Pasqüetes i, de nou, ve el rutinari quefer de cada jornada. Fins un altre any en que els joves de torn escolliran el pi més alt i més rabassut i més dret i el plantaran al bell mig de la plaça, com un gest d'orgull i una submissió a un rite atàvic que ni ells mateixos saben què significa ni què representa.

Cal Canonge

Publicat el diumenge 7 de novembre de 1971

Pugnau aquí fa un repàs als malnoms i topònims més coneguts de la Vall d'Aro, i en descobreix la forma en què sorgien.

En gairebé tots els pobles petits és costum —que encara perdura si bé en menys proporció— donar un malnom o motiu a cada casa. És difícil trobar-ne una que hom conegui pel nom autèntic. Recordem entre altres a can Jacassa, can Curbenet, can Punxacristos, cal Rei, cal Taparitxo, can Rusques, can Torreies, cal Faraó, cal Ganxó, can Trast, cal Dimoni, cal Ganso, can Peu-a-terra, can Xabre, can Buscà, can Massega, cal Xelic, can Retall, cal Valent, can Neva, cal Calets, cal Xixa, can Lluna, can Bufes, cal Esbarregat, cal Gabaix, can Figueretes, can Granota, can Xacó, can Micoia, cal Raballí, can Quimbasses, can Lloca, can Peus, que eren molt coneguts en una vila on hi passem les vacances.

Però de tots ells, ens preocupava el motiu d'una masia redossada a la muntanya, de cara Orient, masia de menestrals benestants amb una llinda de pedra, una era espaiosa i unes teulades groguenques i una horta fèrtil per l'aigua que regalima encara, de la Font del Ferro que neix en les obagues torrentera amunt entre dos pendissos de Serraclara. D'on havia sortit aquell malnom? Val a dir que quasi ningú s'enfada si el crides pel motiu. Hi estan habituats i entre ells mateixos així s'anomenen i saluden moltes vegades.

Es Canonge és amic nostre i un dia passejant pels indrets d'aquell barri que mira la plana i s'emmiralla en la blavor de les ones del mar proper, barri ple de pau i silenci, com si visqués encara un regust de llunyania temporal al marge de la pressa i del desvari del quefer diari de les ciutats, el vàrem trobar i férem la xerrada.

Es Canonge és un home cepat, de cara rodona i vermellosa, ple de salut i bonhomia, ulls vius i unes arrugues sols iniciades pel front i les galtes. Té aquell tarannà tranquil de l'home del camp, treballador sense presses amb aquest anar fent sense parar que tant produeix i dona a l'esperit, un aire pacífic i un signe de fatalisme que li fa acceptar les coses bones i dolentes sense escarafalls. Sap que el món és com el camp, que, a voltes, ofereix anyada grossa i a voltes, raquíctica si no plou o la malvestat d'una pedregada s'ho emporta tot d'una batzegada.

Vàrem aturar-nos al bell mig del camí i després una afectuosa salutació enfilarem una interessant conversa amb el seu acompanyant, que era «Es Faraó». Parlarem del temps, de les collites, dels sembrats, de la vida de la vila, dels fills i dels nets, del turisme, que envaeix ja aquell racó tan curull de poesia i quietud. Abans d'acomiar-nos li vàrem preguntar:

—Escolteu amic Canonge, d'on ve el nom de la vostra casa? És quelcom que ens té intrigats des de molt temps i mai hem pogut saber-ho.

—És molt senzill. Fa molts anys, va venir a predicar el poble un canonge. Segons deia el besavi era molt savi i feia uns sermons amb els quals la gent quedava embadalida. L'església s'emplenava de gom a gom cada dia del novenari, doncs això —sempre segons el besavi— era quelcom insòlit en un poble no gaire devot com el nostre. Però ja ho sabeu, els republicans federals, que eren majoria en aquesta part del Baix Empordà, no tenien pas manies d'anar al temple si el predicador era una persona intel·ligent i sabia expressar-se amb l'eloqüència d'aquest canonge. Els republicans federals eren saberuts i consideraven que la cultura, vingués d'on vingués mereixia un respecte. El besavi, que no era pas gaire missaire, quan va saber que hi havia tan bon predicador, tampoc va faltar-hi des del segon dia.

—I què té que veure això amb el nom de la vostra casa?

—Espereu. Durant els últims dies del novenari va néixer l'hereu de la casa. L'home estava cofoi com un nin amb sabates noves i quan la llevadora li va presentar el fill net i polit, va dir tot seguit, sense pensar-hi gens ni mica: —Però si té la mateixa cara del canonge!— I així va néixer el nom de Can Canonge que encara perdura i jo i els que ens seguiran serem Canonges encara que no siguem gaire devots ni sapiguem predicar. Tots tres, «Es Faraó», «Es Canonge» i nosaltres, vàrem riure una estona.

—Veritablement, va seguir es Canonge, es veu que la semblança era gairebé total, salvant, és clar, l'edat. Doncs el nin tenia a la cara rodona i petita, com el canonge que predicava, que, no obstant els anys que tenia, semblava més aviat un infant que un vell. Amb una amical esquenada ens vàrem dir adéu i la nostra curiositat sobre el motiu de cal Canonge va quedar satisfeta. Així, per qualsevol línia, sorgia un motiu que es manté a despit de les generacions i és acceptat amb aquesta filosofia popular de donar una importància relativa a certes coses que una sensibilitat malaltissa trobaria gairebé insultants.

Records d'infància

Publicat el diumenge 5 de març de 1972

Contes de por a la vora del foc.

Com sol fer habitualment, l'autor es recrea en els records de l'enyor.

Un altre brillant narració d'infantesa de Mariano Oliver.

És de nit. Fuetja les arbredes properes, el tall gelat de la tramuntana. Voleien les fulles i la palla i la sorra fina per l'impuls dels bufaruts intermitents de la ventada. La mare ens ha abrigat amb la bufanda i sortim de casa amb el cor petit, esporuguits, mig tremolant i atravessem el carrer per arribar, amb uns salts, a la casa del veí, a can «Punxacristos». Ens fa paüra sortir, però hi ha

com una mena d'atracció desconeguda que burina el pensament i ens impedeix, a contracor, a anar-hi. Anem a fer el jornal de cinc cèntims per espanotjar cada vesprada. Però no hi anem pels diners, sinó per la fascinació dels contes que la vella, mentre anem fent la feina, ens conta a mitja veu; una veu de misteri, de móns ignots, de somnis inimaginables, de bruixes i gegants famèlics que porten la desolació i la mort per tot arreu. Els contes de la mestressa de la casa tenen la seducció imprevisible, per la nostra ment infantívola, de coses que passen en llocs llunyans, però no, per això, menys reals. I ens sentim atrets per aquella veu apagada, com un xiuxiueig acariciador i repel·lent alhora, com un sortilegi que ens atrau precisament per la malastrugança que, amb malícia, hi fa surar l'avariciosa intenció de la vella, que així ens té bocabadats escoltant els contes més inversemblants i més patètics mentre anem desfent les panotxes a la vora del foc. El vent bufa a fora i això dóna encara un caire de més inexcrutable atracció a les històries inventades per a mantenir la nostra atenció i acabar així l'espanotjar que ja ens havia destinat durant la tarda.

Recordem la vella de can «Punxacrastos». Era petita, gairebé remenuda, encorbada, amb una mena de gep a l'esquena que la feia caminar amb el cap cot i la mirada al sòl. Tenia la cara arrugada, uns ulls petits vius que us miraven fit a fit amb una certa malícia per l'ascendent que aconseguia sobre nosaltres. Estava gairebé desdentegada i la boca enfonsada i la petita barbata sobresortint amb una punta vermellosa, donaven l'aspecte feréstec d'aquells dibuixos que havíem contemplat en els llibres de contes que els Reis ens portaven. Anava vestida amb una brusa gris i unes faldilles llargues gairebé negres i calçava espadenyas de vetes.

El cap el portava sempre cobert amb el mocador que aleshores era costum en el nostre poble. L'aire repulsiu del seu aspecte exterior desapareixia, per nosaltres, quan arribava l'hivern i ens invitava a espanotjar per cinc cèntims cada vespre. Podia més l'encant misteriós dels seus contes estrafolaris que la visió de la seva persona estafeta i la seva cara com feta a cops de puny. Aquest dia que, al principi, recordàvem, feia molt fred i la tramuntana bufava amb una força impressionant. Però tot debades. No podíem faltar a la vetllada a la vora del foc. Prou la mare ens deia que feia massa vent; que hi aniríem un altre dia. Nosaltres, tots els germans, asseguràvem que el fred no ens feia pas por, ni la negror de la nit, ni el vol de les xibeques i, davant tal insistència, consentí com sempre. Ben abrigats vàrem anar a espanotjar. I la vella de can «Punxacrastos», mig somrient, amb la boca desdentada, ens va donar la bona nit i ens va dir que si fèiem tota la pila de panotxes que hi havia, ens contaria moltes històries.

Tots ens vàrem posar a treballar en silenci, com seduïts per aquella veu suau com una moixaina que ens portava per móns desconeguts i, tot seguit, va començar les seves imaginades narracions. En sabia molt de contar coses extravagants que ens feien patir i ens atreïen amb una mena de basarda i de curiositat característica dels infants. Va deleitar-nos amb contes nous, contes que parlaven de sers repugnants i venjatius, de nins perduts enmig de les bosquíries, de bruixes desnaturalitzades cruels. Escoltàvem embadalits i el cor ens batejava amb força mentre sentíem els xiulets del vent que s'esquitllava per entre les esclotxes de portes i finestres. Acabada la feina, vàrem marxar a casa amb una angoixa estranya, ficada per entre els plecs de l'ànima. Durant la nit vàrem somniar aquells paratges desconeguts, aquells homes dolents, aquelles bruixes cruels,

tot embolcallat de bufaruts de tramuntana i de la gola de llop d'aquella nit ventosa que semblava que portava, en el seu sí, la fi del món.

Ens vàrem despertar esfereïts, gairebé enfebrats, amb unes ulleres moradenques com de fatiga o malaltia. La mare es va preocupar. Però, a l'arribar al vespre, altra volta, vàrem tornar a can «Punxacristos» a espanotjar per cinc cèntims i per escoltar altres contes i sentir aquesta barreja-barreja de paüra i misteri que aquella vella sabia donar a les seves històries. Recordem encara la figura estrafolària de la vella, la cuina negrosa, la pila de panotxes, el foc que guspirejava sota la xemeneia mentre aquella veu seductora, suau i pausada, feia caure, sobre la nostra sensibilitat d'infants, la crueltat dels seus personatges per tal de què les panotxes quedessin lliures amb l'or dels grans del moresc per la minsa paga de cinc cèntims.

La Roseta

Publicat el diumenge 21 de febrer de 1971

**En aquest cas, trobem un retrat íntim de la Roseta,
una dona que es dedicava a vendre fruita seca que ella mateixa preparava.**

La recordem quan ja tenia més de seixanta anys. Era menuda, de cara afable i riallera, sempre a punt per a fer una broma. Era vídua i no tenia, en el cor, el més petit regust de rancúnia per la vida. Deixava passar els dies amb la mateixa placidesa tardorenca que ella ja havia quasi traspassat. Portava un mocador al cap, lligat al sotabarba i uns rebels rulls de cabells blancs, amb certa coqueteria, quedaven al descobert. Les galtes vermelloses i la pell, fresca i sense arrugues profundes donaven fe d'una bona salut. Portava una brusa grisenc i faldilles negres i un davantal net de teixit amb ratlles blanques i negres. Donava goig de veure perquè era endreçada i polida i sempre en tenia una per a dir.

Caminava a poc a poc fent uns passos curts, però segura i dreta com un fus. Cuidava d'un hort que tenia al darrera de la casa on hi collia enciam, escaroles, pebrots, tomàquets, apis, fesoles, pastanagues, faves i pèsols i bones escarxofes. També plantava una feixa de patates per l'anyada. No hi havia una herba, i les regues, sinó molt rectes, sí eren profundes i suficientment inclinades per tal de que l'aigua hi passés fins al capdavall. Aquesta aigua la poava d'un pou ple d'heures arrecerat al marge d'un torrent que s'allargassava des dels últims estreps de la serralada que s'aixecava tot just a l'altre costat del barri on vivia. La feina era pesada i la Roseta regava un xic cada dia i així ho podia suportar. Ho feia a punta de clar o quan el sol ja es fonia al capvespre.

A l'hivern, hi plantava cols i bròquils i naps per a fer «platillo» i una mica de farratge pels conills. També anava a buscar herbes pels marges i per les vinyes i recollia màstecs i cosconilles per en-

ciamar. Sempre feinejava i, amb el cistell al braç esquerra i un «cavic» a la dreta, anava d'ací i d'allà com una fura. Però la feina principal la feia el divendres i el dissabte i les vigílies de gatzara. Preparava la mercaderia del diumenge o de les festes assenyalades d'entre setmana amb molta cura, amb aquella seva manera tan polida de fer totes les coses.

Venia avellanes i cacauets torrats per ella mateixa i xufles remullades. A l'estiu al davant la casa i a l'hivern a vora del foc, amb un martell petit donava un cop a cada avellana amb molta parsimònia i seguretat admirable. D'aquest cop sec i segur en depenia el fet de que les avellanes quedessin ben torrades i, generalment era així. No hi havia avellanes com les de la Roseta i tota la mainada i la gent gran n'hi comprava. Després de dinar preparava el cistell nou, gros, i amb un cartó el dividia en dues parts; en una, hi posava les avellanes i, en l'altra, els cacauets.

Al damunt, dins un pot amb aigua, les xufles. Després s'endiumenjava amb la jupa i les faldilles més noves i el davantal ben planxat i cap a la plaça si hi havia sardanes o, en cas de festa normal, es posava al costat de la porta del casino i després a la de la sala de ball quan aquest començava. La quitxalla s'entusiasmava amb les xufles i també amb els cacauets i les avellanes, però no tant. Els pagesos compraven un ral de les dues coses i se les menjaven mentre bevien un vas de cervesa. El cistell encimbellat anava minvant a mesura que la tarda es fonia i ja de fosc, quan tocaven els últims balls, la Roseta ja havia acabat la mercaderia i havia fet uns cèntims que li permetien comprar qualsevulla lilaina i el necessari per anar tirant. Fins i tot, en reservava algun racó, dins d'una mitja i sota un rajol, per a tenir una poma per a la set.

La Roseta era una institució en el poble. Sense ella, no hi havia diumenges ni festes de guardar. Quan venia la Festa Major o la Petita o una «festassa» grossa, llavors portava dos cistells ben plens d'avellanes i cacauets i xufles. També hi solia posar alguns caramels i rosquilles grosses plenes de sucre en pols per atraure la cobdícia llaminera de la mainada.

—Roseta, un parell de rosquilles.

—Roseta, deu cèntims de xufles.

—Roseta, un ral d'avellanes i cacauets.

—Roseta, una pesseta d'avellanes. Ja són ben torrades, avui?

—Roseta, a mi doneu-me un ral de cacauets.

I així des de les tres de la tarda fins al vespre, si abans no es quedava sense mercaderia. Després, a l'acabar, marxava amb el seu pas menut, a casa seva; contava els cèntims que havia fet i el negoci que li havia produït la venda. Un somriure de satisfacció floria en aquell seu rostre rosat i gairebé sense arrugues i s'asseia per a menjar un mos de pa i un tall de butifarra que era el seu sopar. S'havia acabat la jornada i estava contenta, però, en els seus ulls, hi floria, no obstant el seu caràcter optimista, un tel de melangia i la solitud li produïa esgarrifances de dol. A voltes, una llàgrima furtiva s'escolava sobre la pell fresca de la cara, com una manyaga.

Els traginers

Publicat el diumenge 28 de febrer de 1965

L'antic ofici de traginer és el protagonista en aquest Glossari, magníficament descrit per Oliver.

Una festa dels traginers es celebra, cada anyada, en una població catalana. Enguany venia, a la primera pàgina d'un diari barceloní, una fotografia d'una núvia muntada sobre una mula amb guarniments nous de trinca, reproduint, exactament, unes noces com les d'aquell temps. La festa és com un homenatge als traginers que compliren una missió important en la vida dels nostres avis i fins dels nostres pares. Això ens ha recordat el contacte que, per la indústria de casa, tinguérem, de petit, amb els traginers, allà pels anys propers a la Guerra Europea. Amb ells, férem molts viatges per les muntanyes de Sant Grau, de Vallbanera, de Bell-lloch i de Romanyà.

Ens arribaren, també, a voltes, per les carenes de Fanals de Mont, de Calonge i de Solius. Era una joia, per a nosaltres, pujar al carro i agafar les brides i guiar el mul o el cavall sota l'esguard amorós i vigilant del traginer. Aquells homes, fets a treballs duríssims, la cara morena pel sol de l'estiu i el fred de l'hivern, colrada la pell per la gelada tramuntana del Nord, amb l'armilla mig penjant, la faixa negra o vermella cenyint la cintura i aguantant les calces de vellut, la caliquenya de gairell a la boca, el fuet encavalcat al coll, amb espartenyas de vetes negres, caminant al costat del mul o del cavall, quan anaven plens, i sentats a la barana del carro si anaven buits, aprofitant, de vegades, els camins tranquils per fer una becaina, tenien, tots, unes característiques ben definides que els diferenciaven dels altres obrers.

El seu horari era esgotador. Sortien, generalment de matinada, quan encara lluien les estrelles, i tornaven a casa de negra nit. Caminar, gairebé sempre, sense parar, per camins de roderes enfangades i de pedres i roques amb sotracs inversemblants, era el pa de cada dia dels pobres traginers. Endemés havien de carregar la mercaderia, ja suro, ja socs, ja sarrions de carbó o bé altres productes de la comarca i després fer el camí de tornada amb la galga a punt, per les perilloses baixades, el fuet a la mà i l'ull ben obert per tal de què l'animal seguís pel camí més planer i menys difícil. Ja de gran, hem comprès que aquells homes sense instrucció, fora la rudimentària noció de llegir i escriure, apresada entre els set i els deu o dotze anys, amb aquella vida arriscada i feixuga, isolats ja pel mig de les bosquíries, ja per les desertes carreteres, no podien ésser diferents del que eren.

Alguns, malparlats i fins renegaires; tots, rústecs, ferrenys com soques d'olivera. Però n'hem coneguts d'altres que eren un troç de pa. N'hi havia un, que tota la vida fou traginer de casa, prim, escardalenc, alt com un Sant Pau, caçador infatigable els dies de festa, que el mateix l'hi era anar, de sol a sol, amb el cavall, que, amb l'escopeta, recórrer les carenes i els espadats de les Gavarres que coneixia com el pla de la mà. El vàrem conèixer ja gran i va viure fins molt vell. Féu de traginer tota la vida i el temps que li quedava endegava encara, amb l'ajuda dels seus, una masia al mig

del bosc de Fanals de Mont. Era bo d'escoltar les seves facècies de la caça del senglar. Es podrien contar per dotzenes els que va matar, doncs per poca visibilitat que hi hagués senglar que se li posava a tret era peça segura.

Ens agradaven, sobre tot, els traginers quan anaven a colles per portar el suro de les masies perdudes per Sant Grau o per Panedes, o pels boscos de Llagostera i de Cassà, i pels altres indrets de les nostres muntanyes. Ens quedàvem embadalits veient com s'apariaven el menjar, al voltant del foc, prop del rusquer, rostint, amb paper d'estrassa, les butifarres de perol o de carn blanca, mentre es passaven, d'un a l'altre, la bota de vi, xerricant amb aquella destresa aconseguida a través dels anys. Aquells herois traginers foren els precursors dels conductors dels camions d'avui. També aquests porten una vida dura i fatigosa, però no té punt de comparació amb aquell treball d'escarràs de cada jornada passant per camins difícils, amunt i avall de les muntanyes. Això d'anar sempre "a cavall" i tenir qui et carregui i descarregui és molt distint de la feina d'aquells que havien de fer el camí a peu quan anaven carregats i necessitaven molta destresa per posar la mercaderia a fi de que el pes resultés nivellat, ja que, d'altra manera, el mul, la mula, el cavall o l'euga en patia i era perillós volcar.

Hem conegut traginers que eren veritables artistes per carregar els seus carros, aconseguint molt més que els altres amb menys esforç i menys temps. La vida segueix. Han desaparegut els traginers de les nostres carreteres, si bé en queden alguns per recórrer els camins d'alta muntanya. Els camionistes fan la feina dels traginers d'abans, portant la mercaderia que és la saba de la vida econòmica dels nostres pobles i viles. Uns i altres són els mateixos homes, complint una missió social totalment necessària. També els camionistes es troben pels hostals i fan parada i fonda, i beuen i mengen, mentre es conten les seves coses, i fan broma i fumen la seva caliquenya mig torta, amb el vas de vi a la mà i, en la mirada, un guspireix de malícia i certa ingenuïtat de nin gran.

Herbes

Publicat el diumenge 12 de setembre de 1965

**Pugnau revisa l'ancestral costum de curar a base d'herbes,
molt estesa no fa tants anys, i en fa una relació de les més utilitzades.**

Encara és del nostre record, el gran predicament que, entre la pagesia, tingueren les herbes medicinals. Les dones es preocupaven, en el seu degut temps, de tenir, a l'abast de la mà, les herbes que, durant l'any, havien de servir per mitigar el dolor dels seus. Les herbes es collien ja pel camp, ja pel bosc i algunes, per les vores dels recs i dels torrents. S'assecaven a l'ombra i, després en saquets apropiats o bé en pots de llauna, es desaven al celler o al rebost per tenir-les a punt el moment propici. Si alguna s'acabava massa aviat, abans de la propera collita, era la veïna, la

proveïdora. Encara recordem quan la mare ens deia a vegades: “Ves a ca la Vicenta i digues-li si vol donar-te una embosta de til·la, de poliol i de menta, tot barrejat”.

Hi havia moltes dones que, a la vora del camí de l’hort, hi plantaven totes les herbes medicinals que podien viure fora del seu ambient natural. I això ho podem afirmar, ja que havíem vist, al davant o al darrera de vàries cases, mates de farigola, de murtra, de romaní, de menta, d’alfàbrega, d’orenga, de cascall, de borraja i d’altres que ara no recordem. No cal pas dir que aquests cultius servien per la casa llur i per les cases que ho necessitaven i no en tenien. Aquesta medicació casolana era molt extensa. S’havia anat enriquint de generació en generació fins gairebé trobar un medicament per cada malaltia que afligia els nostres avantpassats.

No tenim pas la pretensió d’anomenar tots els remeis que les herbes medicinals proporcionaven. Han passat molts anys i la nostra memòria no és massa abundosa i endemés potser el record no serà del tot encertat. No obstant ens arriscarem a citar els remeis que sobretot l’àvia i també la mare, usaven quan encara érem mainada. La flor i les fulles de taronger agre o bord s’utilitzaven per calmar els nervis. El poliol, amb unes fulles de marialluïsa i menta, era una infusió exquisida i d’efectes segurs per l’estómac delicat. La sàlvia es feia servir pel mal de cap.

El cascall per fer dormir o pel mal de caixal i els brots de pi, pels refredats i per la bronquitis, D’igual faisó s’utilitzava la murtra. L’aigua de malva i de plantatge era bona per amorosir la boca. La cabeça de lliri anava bé per fer madurar els flemons. S’usava l’aigua de borraja com sudorífic i l’anomenat licor cordial fet de flors de borraja de rosella i de viola boscana, era utilitzat constantment quan hom no es trobava gaire bé. L’arrel de malví era apropiat per purificar la sang i no parlem de la til·la i de la ruda, que es feien servir en diferents ocasions per alleugerir dolors de certes característiques. Els dits populars ens confirmen l’eficàcia de les herbes: “Si vols tenir la dona sana, dóna-li valeriana”. “L’orenga tots els mals trenca”.

I així en podríem citar molts altres. Amb la propagació dels específics, l’ús de les herbes medicinals ha desaparegut gairebé del tot. Però encara, a pagès, podeu demanar unes fulles de poliol, marialluïsa, valeriana o de qualsevulla herba corrent, amb la seguretat de que, després de sopar, podreu prendre una aigua reconfortant que us farà la nit lleugera i reparadora. Aquesta vella costum encara perviu somorta com si hom volgués retre un tribut de vassallatge a unes herbes que foren la medicació constant dels nostres pobles durant centúries.

Juli Garreta

Publicat el diumenge 21 de març de 1965

Pugnau reivindica en aquest article, la figura del mestre Juli Garreta i n'exalça la seva figura i obra.

No és intent nostre fer un estudi del llegat musical de Juli Garreta ni demostrar l'extraordinària importància que les seves sardanes tingueren pel desenvolupament de la nostra dansa. Ens agrada molt la música selecta, però en som profans; ens agraden les sardanes sense que poguem constatar l'autèntica valoració de les que oim. Si ens atrevim a escriure sobre Juli Garreta és per donar constància del que altres plomes han escrit i, sobre tot, per portar al pla del moment la personalitat del nostre insigne compositor, als noranta anys del seu neixement i quaranta de la seva mort. Són, doncs, dos aniversaris que coincideixen al mateix temps i la data és prou expressiva per recordar al gran home baix-ampurdanès i fer present, a les generacions noves, el selecte reguitzell de composicions d'obres d'alta categoria que el mestre ens ha deixat. Com molts dels grans homes, Juli Garreta fou un intuítiu extraordinari.

Amb rudimentàries nocions de composició aconseguí altures sols reservades als genis i ens oferí la gràcia alada de la seva inspiració incomparable, galopant sobre el sentiment popular, el paisatge feréstec de la seva i nostra Costa Brava, els encants de la riallera Vall d'Aro i els vessants bucòlics de les muntanyes que abriguen l'aristocràtica vila de Sant Feliu, on veié la llum. Ningú com ell, ennoblí la sardana i li dona un valor profund i sorprenent sense desdibuixar-hi l'arrel popular d'on s'alimenta, aconseguint fer-la sentir com l'anhel pur de la nostra gent, fent equilibri, ritme emocionant, cadència insospitada, àdhuc poema líric de nostàlgiques remembrances o revestit d'un rotatge èpic cavalcant, triomfant, sobre l'esperit conqueridor del poeta. Així les seves sardanes, "Els cants dels ocells", "La filla del marxant", "La donzella de la costa" i altres, gronxant-se sobre belles i típiques cançons populars, tenen la sentor de la viola humil a l'ensem que la fragància exquisida de la flor més aristocràtica.

Les sardanes d'en Garreta han copsat l'ànima i el caràcter del poble, deixant l'anècdota trivial i d'abast, limitat, per jugar sols amb els sentiments elevats, la idea emotiva i el crit de joia de l'amor victoriós o l'esquins del plor i de la nostàlgia. Són, les seves sardanes, meravelloses estrofes d'uns versos carregats d'anhels insatsfets i embolcallats d'una inspiració inversemblant i subjugadora. Josep Grahit, referint-se a la deliciosa "Somni gris", escriu: "És un poema divinament florit, un cant manyac abraçat amb un mantell fi i transparent, com si amagués una visió espiritual inquietant i commovedora". Nosaltres recordem l'emoció amb què la gent escoltava la filigrana de "Juny", peça d'una força tal, que hom s'hi quedava embadalit i corprès.

Bo seria, doncs, que coincidint amb els dos aniversaris, es donessin concerts antològics per tal de que recordessin, els qui coneixen la seva producció, i la descobrissin, els que l'ignoren. La seva intrínseca qualitat artística, la seva aportació decisiva per l'expansió de la sardana, ens obliguen

a l'homenatge i al record. I, a part de les sardanes, es podria incloure en els programes, la seva música simfònica que, segons els entesos, és excel·lent. Tant la ciutat de Girona com la vila de Sant Feliu de Guíxols venen obligades a no deixar passar aquests aniversaris en silenci. Ens hi porta el nostre agraïment. (Quan teníem fet aquest petit glossari d'avui, hem llegit una crònica sobre l'homenatge dedicat per "L'unió de Colles Sardanistes", de Barcelona, a Juli Garreta, amb intervenció de la Cobla Barcelona i l'Orquestra de Càmara "Amics dels Clàssics". Això ens ha d'esperonar encara més per complir amb aquest deure que tenim envers el gran mestre gironí del Baix Empordà).

La masia retrobada

Publicat el dijous 21 de maig de 1964

Oliver ens parla en aquest Glossari de les masies abandonades que tornen a la vida gràcies a nous propietaris.

Passejàvem, cap el tard d'un diumenge d'aquest maig que ens regala amb xardor estiuenca, pels voltants d'un poble mariner. La brisa suau de la tarda refrescava ja l'ambient caldejat de la jornada. La rogenca llum del sol ponent daurava les grisenques cases arraulides vora el campanar i les teules groguenques brillaven com guspises de foc mig adormides. També els pàmpols verdosos de les vinyes tendres i els blats espigats, reflexaven aquella llum somorta que es perdia pel devessall de la propera muntanya. En el turó més alt, ens espera bella sorpresa.

La casa pairal de can Bussot, amb les arrels enfonsades al lluny de les centúries, gairebé retornava a la vida. De sempre, en el poble, s'ha parlat de can Bussot. Dels seus hereus, dels fadrins externs i de les noies que escamparen la sang de la masia per les comarques de la rodalia. Però, com soca d'alzina revellida, esquerdada i feixuga, se li féu el fruit esquívol i, els últims anys, fulles escarransides deixaven entreveure ja la mort definitiva. El pessigolleig de vida es féu avar i sols la carcassa, com vaixell altiu, isolat i buit, es mantenia en peu, desafiant els vents de llevant i de ponent, el garbí i la tramuntana. Des de fa molts anys, no eixorden l'era espaiosa enrajolada, els xiscles i corredisses de la mainada, ni s'ouen les esquelles del gros ramat, ni pasturen les vaques clapejades, les feixes escalonades del quintà.

Tot és silenci i quietud i la porta resta tancada, com si la vida s'hagués esmunyit en la llunyania. Un veí ens en feu sabedors. Uns estrangers han comprat la vella masia i l'han restaurada copsant tot l'encís d'aquella gloriosa i llarga història. La porta és nova de trinca, però com si l'hagués encomanada l'hereu de fa cinquanta anys. El terrat, amb les bigues tortes de roures centenaris, ens parla, a cau d'orella, d'una vida que fou i ja no és. I, en el porxo, hi ha encara les dues tartanes per anar a mercat i, sota la volta, les branques on s'assecava el moresc i els carcanyes dels bous.

L'entrada, la cuina, el menjador, el celler, la sala de dalt i les cambres, ens diu el veí, han sigut respectades, com si la família Bussot hagués de retornar de nou.

La tristor que la vella casa deserta ens produeix, es compensa pel delicat sentiment d'aquells que han sabut entendre l'entranya de la nostra casa pairal, la garba de plors i rialles que, cada anyada, hi floria. Davant la garbinada malastruga que s'ens enduu tantas coses que, amb melangia, veiem perdudes o trossejades, aquest gest d'uns estranys, venerant el reliquiari de les nostres tradicions i de la nostra vida, ens ha arribat a l'ànima i, amb emoció reconfortant, els hi hem dit, amb el cor i la mirada: moltes gràcies...!

La tempesta

Publicat el diumenge 26 de maig de 1968

Oliver ens reviu una tempesta viscuda dintre del tren el Carrilet amb un final filosòfic.

És un dia tèrbol, arrossegat per la tempesta; mentre desfigura l'horitzó una densa calitja. Plou amb fúria pròpia del temps: "Pel maig, cada dia un raig". El tren travessa l'espaiosa planúria de l'Empordà esvorancant l'aire ploraner com una queixa feréstega. S'encén la negror, de tant en tant, amb els zig-zag dels llampecs i tantost el retruny del tro ens arriba mentre el xarbot fuetreja els vidres, els camps d'userda, les centenàries soques dels olivets i les verdes capçades dels pins que s'enrosquen per les comes i els cimals. Hi ha una densitat malastruga que ens corprèn i un oreig d'inquietud ens manté els ulls fits vers la plana mig ofegada per l'espessa cortina d'aigua. Adés el xàfec reprèn l'embranchida d'una allau incontenible, adés la pluja es fa suau i melangiosa com una carícia d'hivern. Tots els passatgers resten embadalits davant l'espectacle.

A poc a poc el terrabastall s'apropa i sentim damunt nostre els espetecs dels llampecs que ens enlluernen i el paorós brogit emplenant l'esquinç de l'aire. Una tempesta imposa sempre, però més quan hom pot contemplar-la, com en aquest moment, en plena natura, des del mirador d'un tren que serpenteja, indiferent, el fressat camí per valls i pujols. Hom té la sensació de trobar-se enmig ennuugat pel vol misteriós d'una força incontenible encara que senti el confort d'un aixopluc metàl·lic. Entretant el tren bleixa mentre s'arrapa per l'enlairada cresta d'una muntanya com intentant fugir del cercle que l'envolta. Hi ha uns moments d'angoixa entre els viatgers. Tothom té por, però ningú gosa manifestar-ho.

Durant uns moments el mantell eixordador de l'aigua que rebot pels vidres, el brusir inquietant dels núvols que es repel·len tot encenent una fornal gegant, ens mantenen quiets, esporuguits, com hipnotitzats pel daltabaix que fa trontollar la terra tota. Hi ha, en totes les mirades, una sensació

d'impotència per deturar aquest de vessall que es filtra per les finestres. Sols el tren, indolent, segueix el seu caminar desafiant els elements amb l'audàcia que dona la inconsciència. Després de la pujada, el tren s'esquitlla vertiginós mentre la negror s'allunya i l'aigua es torna manyaga. De tant en tant, sentim com un galopar somort i després un clap de cel inunda l'ambient d'esperança.

Apareix, en totes les pupil·les, una espuma de seguretat i s'obren les revistes i els diaris i les converses interrompudes s'enfilen de nou. Aquella carga malastruga ha quedat enrera, sobre els espadats de la serralada, i la xerradissa continua tranquil·la com si res hagués passat. Nosaltres contemplem el paisatge que s'esparpella, les masies que s'emblanquinen altra volta i els turons que reflecteixen la llum i els campanars i els pobles que retornen a la vida. El cel s'aclareix i l'horitzó, net de calitja, ens ofrena un meravellós arc de Sant Martí retallat entre cel, mar i muntanya. Entretant dos viatgers del nostre departament discuteixen:

—Amb sinceritat, de Gaulle ha de prendre mesures enèrgiques. No té altra solució. Davant la indisciplina, sols hi ha una manera d'actuar: la força.

—És una opinió, però la cosa no és tan senzilla com sembla. És un problema d'estructures. Si no aplica la força, deu ésser per alguna raó molt poderosa. Si no fos així, ja ho hauria resolt.

—No hi estic pas d'acord. Un cop de puny sobre la taula i ja veuria com tothom aniria a rotllo. En tinc experiència. El mateix a casa que entre els treballadors, ho faig així i sempre m'ha donat resultat.

—El felicito per la seva seguretat, però, repeteixo, es tracta d'un problema molt complex. Estem passant uns moments que requereixen el convenciment de que el món occidental ha de donar un contingut humanista a qualsevol acció social. El capitalisme i la tecnocràcia s'han d'humanitzar per a sobreviure. El mateix de Gaulle ho ha reconegut. —Falòrnies de la vora del foc...! La gent té un empatx de llibertat.

—No em faci riure.

Mentre sentim els veïns, contemplem el bell espectacle de la terra que somriu vestida d'un verd enlluentit i, tot mirant, pensem que es fa difícil que els homes s'entenguin. Les idees més oposades es defensen aferrissadament al marge del diàleg constructiu. I sentim una pena estranya, immensa. Sentim que, sobre l'home, hi pesa el càstig de la torre de Babel.

La Ció

Publicat el diumenge 7 de febrer de 1971

Retrat dur i aspre de la decadència que causa l'edat i de la vida en una botiga vella de betes i fils.

La Ció era alta, grossa, galta plena, cara estirada i de mal atzar, amb els queixos bofegats que li queien fent el sotabarba ample, com una peanya on descansava el seu cap esquifit amb uns pocs cabells blancs, estirats, que es recollien al darrera fent un petit trossell mal girbat, lligat amb una cinta negra. Els ulls, petits, us miraven amb certa malfiança, que resultava gairebé insultant per la línia dura superior de cellajunta i per les arrugues verticals del front que determinaven un caràcter aspre i esquiu. Vestia sempre de negre: una brusa senzilla i unes faldilles fins els peus molsuts, inflats, que no podien suportar el pes de tanta carn.

Caminava recolzant les mans per les cadires i pel taulell, doncs la Ció tenia una botiga de vetes i fils i despatxava els clients amb molta cerimònia i molt a poc a poc, xinxollant el cos enorme d'ací i d'allà per a cercar les coses que li demanaven. El seu home havia estat sastre i, al morir, ella va convertir la sastreria en una petita botigota per a sobreviure, doncs els fills s'havien escampat per aquests móns de Déu i l'havien deixat sola. La casa era rònega i humida, sobretot en la part baixa, on gairebé no hi tocava mai el sol. El sostre estava fet d'aquelles típiques voltes d'antany molt boniques, però per la poca altura donava la sensació d'un lloc trist, inhospitalari, agradable sols els dies calurosos d'estiu. Capses amuntegades, pengim-penjam de fils i vetes i cordills, davantals i faldilles, cintes de tots els colors, oferien l'aspecte d'un desordre constant. La Ció no hi podia fer més. No tenia ganes ni forces per arranjar tanta mercaderia que quedava així al descobert com les tripes de qualche animalot trossejat pel tret d'una escopeta. Per això li costava tant de trobar les coses quan les dones que hi anaven volien això, allò i el de més enllà. Llavors la Ció —era per a ella un veritable martiri— s'aixecava de la cadira de darrera el taulell i tentinejant, agafant-se pels prestatges o posant les mans a la paret, buscava i buscava. No obstant, amb paciència, sempre ho trobava. Semblava impossible, però la seva memòria li permetia, dins d'aquell garbuix, oferir tot el que la gent necessitava i com que tenia abundància de tot —antic i modern— hom hi acudia no obstant el temps que tardava en despatxar.

La botiga de la Ció era quelcom insubstituïble en aquell poble. Era un magatzem que s'havia anat omplint des de molts anys i hom podia demanar qualsevol cosa, fins la més extravagant, amb la seguretat que, tard o d'hora, la Ció podia proporcionar-la. Per això, la botiga de la Ció es mantenia i les dones del poble hi anaven sempre a desgrat de les molèsties que representava el sol fet d'entrar-hi. Agulles de tots els tamanys, cintes de tots els colors i qualitats, vestits ordinaris per a la feina de la casa i del camp, puntes fetes a mà i a màquina i les coses més inversemblants, sortien d'aquelles capses mig estripades, d'aquells estants desmanegats, de qualche racó insospitat. A voltes, comentant algun fet, hom havia vist la Ció somriure.

Era una cosa estranya, increïble, gairebé absurda. Llavors desapareixien les arrugues verticals del front i els ulls, petits, s'il·luminaven i el sotabarba, amb les galtes caigudes, se sacsejava amunt i avall i la cara, pàl·lida quasi sempre, s'acoloria d'un rosat fresc, com una manyaga. Tota ella es transformava i no semblava la mateixa; les cames se li tornaven lleugeres i el cos semblava més prim i més esbelt. No és estrany, doncs l'alegria canvia les persones i les fa més assequibles, menys esquerpes, més amoixadores. Però aquest canvi devenia sols molt de tant en tant. No era extravagant el seu caràcter dur i esquívol. Havia tingut una vida curulla de dificultats i malastrugança. El marit borratxí i els fills ingrats, li havien donat molts disgustos. I des de molt jove, havia sentit, en la seva carn, les urpes del defici i del desconhort. Endemés la salut no li era pas propícia, doncs el reuma no la deixava un instant. Per això, les arrugues verticals feren un solc profund en el seu front i l'alegria desaparegué dels seus ulls i un vel de tristor li ennuvolava constantment les hores solitàries dins d'aquella botiga rònega i humida on no hi tocava gairebé mai el sol.

La Ció anava passant el temps com podia, sense una esperança, sense una rialla d'infant, sense l'esquellerinc de la companyia. I la solitud la féu més aspra, més dura, més amarga, mentre anava i venia per entre capsos i prestatges xinxollant el seu cos enorme, recolzant les mans a les cadires i al taulell i deixant passar els dies sempre iguals, sempre tristos, sense una esclatxa de claror que amoixés aquella cara estirada i esblanqueïda i aquelles galtes fofes que queien fent el sotabarba ample com una peanya on descansava el seu cap esquifit.

El ball de les 10

Publicat el diumenge 13 de setembre de 1964

En aquest retrat de les antigues festes majors, Pugnau ens descriu un dels balls tradicionals, on la societat es relacionava per temes tan seriosos com el de triar parella pels fills.

Això del «Ball de les deu» és un dir, doncs, del nostre record, començava, gairebé sempre, a les dotze i mitja o a la una. Era el ball selecte per excel·lència de tota la Festa Major. Almenys al nostre poble i en els de la rodalia. Això quan encara les festes majors tenien el regust del pa moreno i el guspireix de la senzillesa d'aquells temps passats. La Festa Major era l'aconteixement de l'any que donava lloc a reunions familiars i amicals. Molts casaments s'emparaulaven durant aquells dies solemnes on, segons la dita, es ficava l'olla grossa dintre la petita.

Totes les noies esperaven el «Ball de les deu», que tenia lloc el segon dia de la festa, per estrenar el vestit de ritual. Donava gust de veure com les mares i llurs filles es dirigien al ball endiuementjades fent un pam de goig. Era una reunió pacífica, doncs, al matí del segon dia, sols hi anava la gent del poble i els forasters. No hi havia els escarafalls de la rifa de la toia, ni la tabola del ball del ram, ni, generalment, hi assistien els fadrins i fadrines dels pobles dels voltants com en els balls de les nits. L'envelat, amb els seus cortinatges i els seus miralls, s'oferia silenciós a la dansa suau i cerimoniosa dels balls escollits amb tota delicadesa per l'orquestra.

Les llotgetes plenes eren un xiu-xiu constant comentant els vestits de les noies, la bona parella que feien uns i altres i la possibilitat d'un proper casament. Hi havia com una mena d'acord i tothom parlava a mitja veu, ja per escoltar les melodies del temps o aquelles altres que recordaven, a la gent gran, temps passats. Els músics podien tocar a mig to i tothom s'embadalia contemplant als balladors i la solemnitat de l'envelat que oferia l'aspecte d'una reunió delicada i solemne al mateix temps. Més d'un casament en sortí d'aquest ball que tenia el regust de la roba neta perfumada, de la flairosa farigola de la muntanya propera i de la bonhomia de la gent que hi anava. Eren dues hores d'esbarjo cobejades per la jovenalla i també pels pares i pels vells, ja per recordar els «Balls de les deu» de la seva joventut, ja per cofar-se de lo bonica que estava la noia amb el vestit nou. Els joves i les mosses roda que roda, mentre es deien, a cau d'orella, totes aquestes coses tan velles i tan noves, tan boniques i tan ridícules que sempre s'han dit els nois i les noies. No deuriem passar de la trentena les parelles que donaven voltes i més voltes davant la mirada complaguda dels seus.

Per tot això, el «Ball de les deu» era el moment culminant de la Festa Major. Sense ell, hi hauria faltat aquesta simpàtica pinzellada de la tranquil·litat, de la senzillesa i fins de l'elegància. Encara perdura avui el record i també la costum. Encara es celebra el «Ball de les deu», almenys en alguns pobles. Però si bé és semblant al d'aquell temps, hem de convenir en que les mosses ja no es preocupen d'estrenar el seu vestit de Festa Major, ni les mares d'assistir-hi. Tot lo més

hi va la jovenalla. La Festa Major no és ja la d'abans. Ens en queda sols la rutinària costum de fer un, dos o tres dies de festa, però la seva essència s'ha esfumat amb la ventada de les noves costums i maneres de viure. Avui les comunicacions i la mateixa vida agitada que portem ens ha deparat un nou sentit de les coses i ens manca el temps i les ganes de dedicar-hi atenció a allò que ha perdut el seu més íntim encant.

La Festa Major, tal com era, ha passat a la història per bé o per a mal. És difícil esbrinar-ho. Però l'altre dia, al sentir a l'orquestra que tocava a l'envelat del nostre poble, ens vingué a la memòria el «Ball de les deu», com el record que ens deixà, amb arrels més fondes, la Festa Major de quan encara érem joves.

Envelat - 1910
 Autor: desconegut
 Col·lecció Tomàs Mallol

Carnaval

Publicat el diumenge 25 de gener de 1970

Hem fet un extracte de l'article dedicat al carnaval, ja que en l'original Oliver tracta de carnivals internacionals com el de Rio, i hem trobat molt interessant aquest petit fragment on explica els costums en aquestes diades al nostre territori.

Recordem que, en la nostra infantesa, els joves del poble es vestien tots de noia i dividits en colles, anaven passant pels carrers i places i per les masies solitàries fent gatzara i ballant, amb més o menys gràcia, més aviat menys que més, certes dances que havien assajat. La gent els

donava ous i coques ensucrades, pollastres i butifarres que després es menjaven conjuntament en una mena de sopar de germanor. La quitxalla esperava la diada amb aquella il·lusió que tenen les coses insospitades i tots nosaltres portàvem les característiques carotes de cartó pintat amb el nas gros, la boca guerxa, els ulls d'escanyapobres, les orelles de somera, les galtes molsudes o les arrugues d'una vella escanyolida.

El porró

Publicat el diumenge 3 de gener de 1965

Recorda Pugnau quan el porró era habitual a totes les taules i com a poc a poc ha anat desapareixent de l'ús quotidià.

No hi ha dubte que la vida moderna ha fet que les costums canviessin i el nostre viure registrés la desaparició de moltes coses que havien format part del viure de cada dia de gairebé totes les famílies de les nostres comarques.

L'altre dia parlàvem de l'alioli que, segons ens deia un amic, s'ha convertit ara en salsa internacional. No sé què hi pot haver-hi de cert en aquesta afirmació, doncs ens manquen elements de judici necessaris per a constatar-ho. Però hem de convenir que el porró, com element essencial a la taula, ha desaparegut, gairebé a tot arreu, igual que l'alioli. Hom recorda aquelles reunions familiars, asseguts a taula, sovint rodona, avis, pares i fills, i presidint, al mig, el porró ple del vi negre de la collita de l'any. Passava d'una mà a l'altre sense parar, amb les consegüents bromes sobre qui podria beure més temps sense deixar-lo i qui bevia aixecant més el braç sense tacar-se. Era, en realitat, un bon exercici que requeria experiència i destresa, doncs era molt fàcil fracassar si hom no estava habituat des de petit.

Ara el porró forma part, com element decoratiu de la casa de qui té a goig adornar-la amb objectes d'aquell temps, junt amb l'escalfallits d'aram, i cànirs i xocolateres del mateix metall. Ademés, els trobareu a les botigues que venen coses típiques. I fins els estrangers s'hi embada-leixen i els compren, com a record de la seva visita a les nostres terres. Els autèntics porrons eren aquells fets de vidre català, de color blavós, amb el broc ample vertical i el broc petit molt llarg. N'hi havia d'altres, de vidre normal, que tenien el broc ample lleugerament corbat i el petit més curt. Beure amb aquests últims, era més fàcil. En canvi, xerricar amb el primer era més difícil i, amb la manera d'agafar-lo, hom deduïa tot seguit si el que bevia era un principiant o un consumat bevedor de porró.

Recordem que quan érem petits fèiem durant els mesos de novembre i part de desembre, la castanyada amb parents i amics i, en aquestes reunions, una cosa essencial era el porró on s'hi

posava el vi millor de la bota del racó, que cada família guardava per les ocasions senyalades i per fer veure als convidats que el seu vi reservat era dels millors del poble. Avui, en totes les cases, s'hi posa a taula el vas, i ja gairebé hom no es recorda del porró. Només de tant en tant, s'hi posa, com element decoratiu i simplement per fer broma i riure's d'aquells que ja no han après a beure a galet, com les persones grans que encara se'n recorden.

Era, el porró, certament, quelcom insignificant; però, no fa falta dir-ho, adient al moment i essencial al viure dels nostres pares i dels nostres avis. Avui, al contemplar-lo en el repeu de la xemeneia de casa, reunits tots, amb motiu de les festes nadalenques, no hem pogut reprimir un sentiment de nostàlgia i fins i tot de certa tristesa. Se'ns en van petites coses, gairebé insignificants, però demostratives d'una manera d'ésser i d'entendre la vida. Tot el que féu el teixit dels nostres anys de juvenesa, té, per nosaltres, el record profund d'un troç de vida que hem perdut per sempre. I el porró el tenim arrelat en el fons de vivències entranyables que, encara que passin els anys, no podem pas oblidar. Per això el porró no podrà jamai ser per nosaltres un simple element decoratiu, sinó quelcom viu que forma part d'un troç de la nostra vida.

Serraclara

Publicat el diumenge 22 de novembre de 1970

Un nou retrat poètic de l'entorn on va créixer Mariano Oliver en una nit de tramuntana.

Cau la tarda temorenca, en frisança d'allargar-se indefinidament, com si tingués por de fer fugir la llum somorta de la posta. Els pollancrecs de la riera balancegen les capçades pel voleiar de les garses, que s'empaiten xisclant. El sol esberla la serralada de ponent emmantellant-la de porpra flamejant que s'esmuny a poc a poc. No hi ha un núvol i el vent acaricia ara suaument el brançatge dels roures i les alzines i les tiges febles de marges i sembrats. Els carros, pausadament, xinxollen enmig del silenci fent camí i els pagesos, al costat o al darrere, diuen de tant en tant: 'Arri!'. El poble arraulit sota els pendissos de Serraclara, s'endormisca mentre bleixen les xemeneies espirals blaves cel amunt.

Encara, a mitja llum, hi ha algun ressagat que recull userda o farcells d'herba per al bestiar. L'ambient és fred, gairebé gelat, doncs la tramuntana s'esquitlla encara per sobre la muntanya. Sembla que ha minvat, però sols reposa dels espetecs de tot el dia. En els plàtans de la plaça hi ha un xiuxiuejar de moixons que volen sense volar, buscant la posició per dormir. De sobte, neix la solitud i la foscó envaeix la plana i la boscúria i el poble queda a mercè dels bofaruts del vent que s'ha revifat de nou, tot just suara.

Els carrers i cantonades a les fosques, fan basarda. La tramuntana empaita les fulles i es recar-gola jugant amb la terra i els papers i la palla de les eres desertes. No es veu una ànima. Sols de tant en tant, una llum esmoreïda passa pel darrere d'una finestra mig oberta desapareixent a l'instant. Les nits de tramuntana hivernenca que donen paüra als pobres habitants del poble i barren les portes es redossen a la vora el foc i no gosen treure el nas ni per anar al casino, encara que sigui dissabte o diumenge.

El campanar i les cases i els barris i les masies disperses, retallats sota el cel serè pentinat pel vent enfurismat, té un aire entre feréstec i suau, tètric i misteriós a l'hora. Els gossos lladren d'una manera estranya, com si ploessin, i les xibeques volen de gairell per esquivar les urpes invisibles del vent, i els mussols, mig estarrufats, gairebé no poden aguantar l'equilibri sobre la punta dels pals de telèfon.

El fum i, a voltes, un eixam de guspies, que s'agemolinen tot just han sortit de la xemeneia, donen testimoni d'una vida a sopluig del fred i de la venteguera. A voltes la campana petita de l'església, impel·lida pel fueteg d'un giravolt de la tramuntana, retruny d'una faisó especial, com un plor contingut, com un udol de fatic i de dolor i el ressò es perd, sobre la ventada, per la planúria, pels bardissars i per les comes i obagues de Serraclara. A mesura que la nit avança, la tramuntana s'envalenteix i corre amb més fúria. Els plàtans a la plaça es retorcen i gemeguen. Les portes de cal Sord, una casa mitg enderrocada, sacsegen la llinda a cops secs i intermitents i el dringar de la campana petita té, ara, el so ploraner continuat i llunyà d'un gemec esqueixat i tenebrós. Tota la matinada és un continuat terrabastall de remolins i dances esbojarrades. Cauen les teules poc encimentades, els pallers, fins i tot els més resistents, jauen allargassats com gegants espantaocells estripats. Carrerons i eres són un de vessall d'estris, fulles i branques que ballen, a corre-cuita que t'empaiten, la dansa fatídica de la destrucció.

A trenc d'alba, reneix la calma. El sol majestuós s'enlaira a poc a poc, però l'espectacle del poble arraulit sota els pendissos de Serraclara és dantesc, com si la força d'un gegant l'hagués mig trossejat, abandonar-lo, dolorit, embolcallat de basarda. La rialla del sol sobre les runes espargides cou com una brasa sobre la carn tendra d'una ferida recent. La ventada fuig i deixa el rastre sinistre del seu pas.

El Casino

Publicat el diumenge 14 de març de 1965

No podia faltar, en els records de Pugnaud, el retrat de la vida en un Casino de poble a principis del segle XX.

Gairebé no hi ha poble que no tingui el seu Casino. Serà més o menys gran, més o menys luxós, més o menys cuidat, però ell presideix les hores d'esbarjo dels homes del camp i de vila. En certs

llocs, si manca el Casino, hi ha el Cafè on juguen, beuen i parlen, els veïns. Les tardes de festa i els dies de pluja. En temps de la nostra infància, hi havia en el poble, com era freqüent en moltes localitats, el Casino de Dalt i el de Baix o bé el de Dretes i el d'Esquerres, sovint enemistats, els seus seguidors, per les idees oposades que defensaven amb un ardor tal, que sovint dona lloc a lluites aferrissades de conseqüències no gaire agradables. Sobretot la rivalitat es manifestava per veure qui podria més amb la riquesa de l'envelat i qualitat de l'orquestra llogats per la Festa Major.

Endemés de la Festa Major, la Junta del Casino preparava la Petita, el Ball de Reis, el de Carnaval i els d'altres solemnitats pròpies de cada poble. El Casino d'abans tenia un caire íntim i característic, subjugador: taules rodones o rectangulars de marbre blanc, un taulell senzill, cadires de balca o de fusta i, en les parets, un reguitzell de violats calendaris rogencs i polsosos, amb rialleres noies de formes exuberants i, en un racó, un gramòfon amb el típic altaveu d'embut gegant.

El "camaré", amb el drap blanc a l'espatlla, servia els cafès, les copes de licors i els "caragillos" mentre anaven arribant, amb pausa, després del dinar de la festa, els vilatans endiumenjats que s'asseien per fer-la "petar" una estona, parlant del temps, de les collites, del mercat o d'altres assumptes del poble i rodalia. Poc a poc, es reunien les colles per fer la Manilla o jugar el Dòmino o al "Canari" i, els més espavilats, al Tresillo. Amb el cigarret mig recargolat o la caliquenya partida, de la que sortien espirals d'un blau intens, anaven defensant, silenciosament, amb un interès apassionat, els "tantos" que els podia portar el joc escollit. A voltes, els veieu parar-se, contar les "bases" que ja s'havien jugat i, després de curta meditació, tirar decidits i triomfants la carta precisa per aconseguir la victòria. A voltes, també, hi havia crits, perquè el company no havia estat atent a la jugada i no tornava la que era necessària i que els hauria permès obtenir els "tantos" precisos per guanyar. Era bo de contemplar l'atenció amb què es dedicaven al seu joc preferit com si de cosa transcendental es tractés.

Al cap d'unes poques hores, l'atmosfera del Casino adquiria una densitat extraordinària pel fum dels fumadors assistents que, com ara, eren gaire bé tots. Semblava impossible que aquells homes habituals a l'aire lliure, a una atmosfera diàfana i pura d'un horitzó il·limitat poguessin respirar entre aquelles quatre parets en mig d'ambient tant enrarit. Potser era degut precisament, a que podien prescindir, per una tarda, de l'aire que disfrutaven a plaer, tots els dies de la setmana.

Un altre aspecte del Casino digne d'ésser contemplat, era l'espectacle d'aquells rostres colrats pel sol i pels vents de llevant i de ponent, del nord i de migdia; aquells ulls vius, com espurnes de foc; aquell somriure mig mofeta i sarcàstic, murri, tan corrent entre la nostra pagesia i, a voltes, aquell mirar inquiet i tristoï dels vells, carregades les espatlles, de temps, de treball feixuc i desenganyos. Per poc que hom s'hi fixés, podia endevinar-se, en el gest, la mirada, la manera de tirar les cartes, la rapidesa en pagar el "caragillo" de l'adversari i la filosofia en acceptar la derrota o l'alegria de la victòria, si teníeu, al davant, un home després i generós o bé un estalviador amb signes més o menys manifestos d'avarícia. Avui, el Casino continua gairebé igual que abans. Sols ha variat el decorat i, en lloc del gramòfon, hi ha el corresponent aparell de televisió. S'han modernitzat el

taulell, les taules i les cadires que són, generalment de línies modernes. També han desaparegut les taules de marbre i, si en queda alguna, fan vida en un racó pels jugadors de dòmino.

El Casino segueix siguent la mateixa institució i els homes grans i vells juguen, encara, a la Manilla, al "Canari", al Tresillo o al Dòmino sens importar-los-hi els programes de televisió que emplen el local de música alada, de crits i de fressa. El Casino encara és l'exponent de la prosperitat o de la pobresa dels nostres pobles.

A la recerca d'un rusquer

Publicat el diumenge 23 de febrer de 1975

Oliver ens fa un magnífic dibuix de la vida a les masies aïllades, enmig de bosc, vivint del suro i de la cacera.

Encara fosqueja i sols la blancor de les cases del poble i camins ens orienten. No fa fred, però l'aire de marinada ens acarona la vermellor de les galtes enceses pel pas lleuger que anem fent l'avi, el pare i jo. Soltadament, quan arribem just als estreps de la serralada que guarda la vall, on s'allargassa de fatic, surt el sol. L'horitzó està emmantellat de calitja, mes l'aigua de la badia propera resta com mig somorta sols prisada pel xacolell que, mig endormiscat encara, es mostra feble i esmorteït. El sol es va deixondint mandrosament i amara, d'una llúissor roja i moradencia, cel, mar i boira. Després es deslliga de la calima i se'ns ofereix blanc i resplendent i l'aigua ens fa miroies llampants i fugisseres. L'espectacle és encisador.

La vall, arrupida encara dessota la tenebra que ja s'esquitlla muntanyes enllà, somriu a la llum que fa florir camps, pinedes, pujols, turons i arbredes. Mar i terra senten el goig d'un nou dia i tritllegen, en el silenci de l'albada, tota l'excitant gamma cromàtica tot just suara amagada. I els verds, els carmins, els tarongers, els ocres terrossos, els grisos acarminats i els vermells ribetejats de grogor, apareixen ací i allà com per art d'encantament en una simfonia que s'ajassa fins a trenc d'aigua entre el sorral i els penyalars.

De les masies properes, s'ouen els quiquiriquics dels galls saludant la sortida del sol. Al nostre entorn, les feixes dels vinyars s'enfilen, pendissos amunt, en un esforç per a robar-li terra al bosc, i són un bé de Déu de pàmpols verds i penjolls de raïms negres i blancs sols mig madurs que llagrimegen el rou brillant de la matinada. Ens endinsem pels boscos i passem, ja per carreteres de carros, ja per dreteres, entre suredes i alzinars. S'esmunyen les merles pels bardissars tot xisclant i els gaigs fugen com esperitats i, de tant en tant, alguna volada de perdus ens dona un ensurt. Tot és calma i bonança esqueixada solament pel cant monòton de les aloses que van i venen molt enlaire de la serralada. Deixem, al darrera, can Cruanyes, can Codolà i el mas Dalmau. Anem fent via entre obagues

i pujols i després d'una hora llarga de caminar arribem a les envistes de can Pi de Fanals de Mont. La masia està mig amagada en una pendent i ens hi acostem pel corriol de la font on hi ha l'hort de la casa cuidat com un jardí. Enciam, escarola, mongetes, pebrots, tomàtecs i tot aquest conjunt d'hortalisses que els pagesos cultiven amb tant mirament, perquè constitueixen part important de la seva minestra. Arribats a la casa, en Pi, la dona, l'hereu i les filles ens reben amb una alegria desbordant. Estan molt aïllats i qualsevol visita dels amics representa un aconteixement gairebé insospitat. Abans d'anar a veure el rusquer —objecte principal de la nostra visita— ens fan esmorzar vulguis no vulguis. Bones truites, pa moreno fet per la mestressa —és un goig menjar-lo— i una bona enciamada ens retorna les forces després del llarg camí. Entretant en Pi ens conta coses de les collites, de les dificultats que troba per a treballar els camps degut a la sequedat del moment i de la plaga de les guineus que no deixen tranquils els galliners durant les nits. «Les he espiades moltes vegades —ens diu— i aquí teniu les pells de tres d'elles» i amb un moviment de la mà ens ensenya el pengim-penjam que hi ha en un racó de l'estança on ens han instal·lat.

Després ens diu que el suro d'enguany és de la part nord de la muntanya, lloc que el dona de la millor qualitat. Després, tots plegats anem a l'era i l'avi i el pare amiden amb passos el rusquer tant pel llarg com per la part ampla i després contenen les pannes d'alçada en varis llocs del rusquer. Mediten uns moments, fan números i, de sobte, pregunten a n'en Pi:

—A quant el quintar?

—A deu duros.

—És massa car —responen conjuntament l'avi i el pare—; deixem-ho a sis. Hi ha un llarg silenci i en Pi contesta a la fi: —Ni per l'un ni per l'altre. Deixem-ho a vuit i no en parlem més.

—D'acord, diu el pare, mentre l'avi remuga, entre dents, paraules inoïbles. El tracte està fet com si fos signat per notari i aquell bell rusquer tan ben posat sobre l'era de can Pi ja és nostre. Després l'amo ens invita a donar una volta pels camps i suredes i diu a la dona que ens quedem a dinar. Agafa l'escopeta —mai va sense ella quan camina per la seva propietat— i diu: «Potser encara trobarem algun conill rissaguer perquè en aquests fondals la rosada dura molt». I així fou. Al cap de poca estona del nostre passeig pel bosc, sentim una fressa entre unes mates i en Pi exclama: «Mira-te'l».

I sense pensar-hi gens ni mica i sense que nosaltres l'albiréssim, retruny un tret que ressona serralada enllà. «Ja és nostre», exclama amb un crit de joia. Tot ha passat en aclucar i obrir d'ulls. En Pi fa uns passos i aixeca el conill que te les orelles foradades pels perdigons. En Pi té uns ulls de bosquetà que ho veu tot i una punteria que deixa-ho anar, doncs gairebé mai no se li escapa la peça. Somriu satisfet i agafant el conill me'l dona tot dient: «Au emporta-te'l tu i que la mare en faci un bon estofat». Després de dinar fem el camí de tornada i jo porto el conill, que en Pi m'ha regalat, com un tresor.

Rusquers - 1979
Autor: desconegut
Punt Diari

La Marcel·lita

Publicat el diumenge 2 de juliol de 1972

**Mariano Oliver torna a retratar un personatge peculiar.
En aquest cas ens descriu una dona que, sens dubte, li tenia el cor-robot.**

La «Marcel·lita» era del poble veí, i venia, cada jornada, a treballar a casa a fer taps amb les màquines de Ribot. Per a ella, no era res caminar tres quilòmetres al matí abans de les vuit i tres quilòmetres a la caiguda de la tarda, quasi quan fosquejava. I no tenia por; era valenta i decidida, una noia petita i reixinolada treballadora i escotorida, capaç d'afrontar qualsevulla adversitat o contratemps amb serenitat i decisió.

El pas menut i segur ja eren qualitats que feien suposar un caràcter enèrgic, impulsiu i, a voltes, gairebé violent; però, sols era de témer si algú li volia mal. Ben al contrari, naturalment, tenia un cor noble i generós que ho donava tot amb la mateixa naturalitat amb què reia i parlava. Perquè la «Marcel·lita» era un cas; un veritable cas de noia xerraire que hom no es cansava d'escoltar, perquè la gràcia de la seva parla i els acudits més estrambòtics li sortien com l'aigua regalima, sense parar, pel doll d'una font. Endemés, en les petites pupil·les hi brillava, sempre, un no-sé-què de malícia irònica que enamorava. Tenia, en tot moment, la resposta a punt a la més petita observació que hom li fes i la seva paraula sortia amb tanta vigoria i convicció que el qui intentava contestar-li quedava moix i mut ple de vergonya. La recordem quan deuria tenir uns vint-i-cinc anys i llavors anar per la carretera sola de bon matí

o al vespre ja demostrava una actitud ferma davant la vida i davant els homes que podia trobar pel camí.

Però era així i ho fou sempre fins i tot quan ja gran la vàrem veure, de nou, després de molt temps de no saber d'ella. La «Marcel·lita» era petita, molt petita, i prima, però caminava amb un aire tan graciós i harmònic que hom s'hi quedava bocabadat. Tenia la cara xamosa, rodona i proporcionada; el nas petitó, un xic arremangat, li proporcionava aquest to de picardia que hom hi entreveia i deixava, al descobert, uns llavis carnosos i una boca molt ben dibuixada que, a l'obrir-se per a riure, neixen dos clotets en les galtes vermelloses com dos ulls més del seu caràcter.

Però l'atractiu millor de la «Marcel·lita» eren els ulls, uns ulls verds, de mirada clara i transparent alhora, de pupil·les vives, en moviment constant, que us miraven fit a fit amb aquesta seguretat que dona una voluntat ferma impossible de doblegar. Les pestanyes llargues li oferien un escut de fondària, gairebé infinita —Perquè els ulls són sempre el retrat millor de la persona?— i les celles fines i delicades quedaven com dos arcs dessota el front seré i sense arrugues. Li cobria la testa un eixam de rulls negres sempre molt ben cuidats, nets i brillants. Com moltes noies d'aquell temps, solia portar, a l'hora del sol, un mocador lligat dessota la barbata que acabava en punta arrodonida, detall gràcil de la seva cara bonica. Hi havia un estol de nois que la voltejaven, però ella no en feia cas. Vivia amb la seva mare i els nois no li deien gaire res. Solia afirmar que els trobava buits, sense suc ni bruc.

Es va casar ja gran, quan va quedar-se sola, per a tenir companyia i des d'aleshores va deixar de venir a treballar. La seva absència es va notar tot seguit. Ja no hi havia l'animadora d'abans, ni es podien escoltar els acudits graciosos que solia contar amb tanta galania, ni hom podia contemplar aquells ulls verds i vius, com dues centelles, que, sense parlar, us deien tantes coses.

En el treball era la primera, no sols per la quantitat sinó també per la qualitat. Era ràpida, concentrada en el quefer, sense distreure's un moment, perquè si li agradava molt la broma i la gatzara de bona llei, quan es tractava de demostrar el seu valer no hi havia ningú capaç de fer-li deixar la feina. La nostra «botiga» —així s'anomenava el lloc on els carredors i les noies que feien els taps treballaven— va quedar com buida al faltar la «Marcel·lita». Sense ella no hi havia ànima i hom hi palpava, en l'ambient, quelcom de tristor i de malenconia. Durant uns dies gairebé ningú gosava parlar, com si la seva absència hagués constituït una autèntica desgracia.

La recordem els últims dies de la seva estança a casa; la seva pulcritud en el vestir, el seu caminar graciós amb el pas petit i aquells moviments harmònics que li donaven tanta categoria i tanta fama entre els joves de la rodalia, la seva mirada, entre amorosida, irònica i penetrant, els rulls dels seus cabells que li queien damunt del front blanc i seré i, sobretot, el color verd dels seus ulls incomparables, escudats per les llargues pestanyes negres, que se us ficaven fins al fons de l'ànima com buscant els més íntims pensaments. Aquesta estampa de la «Marcel·lita» encara perdura, després de tants anys, com un record entre dolç i amarg de la nostra infantesa.

El camí de les oliveres

Publicat el diumenge 5 de juliol de 1970

En aquest Glossari, Mariano descriu un paratge de Castell d'Aro ben conegut per l'autor en els seus anys d'infantesa, ja que quedava molt a prop de la casa pairal dels Oliver.

A redós de tramuntana i sota el pendís de les properes muntanyes, hi ha un meravellós camí d'oliveres. Voreja el quintà del mas Sitjar on hi verdegen, ara, els pàmpols tendres dels ceps i les tiges del moresc i el maragda de la userda. Per entre el brancatge, hom hi copsa el campanar del temple rosegat per l'ocre fosc dels anys i per aquella grogor esmorteïda amb què la brisa marinera encatifa parets i teulades. Dessota hi passa el torrent que escorra sols l'aigua de la pluja i separa el barri de La Coma de les cases de la vila. Hom hi copsa un encant indefinible enmig de les fulles d'un verd grisós per sobre i gairebé blanc de sota.

És com un enteranyinat subtil, que es mou suaument pel ventijol de la tarda, des d'on s'entrelluca el passat inassequible, el present embolcallat de quietud i de vida palpitant immòbil i hom endevina el futur que seguirà igual si una mà amiga i conscient sap conservar aquesta meravella selecta, inimitable i perfecta. Hi ha oliveres joves, joves fins a cert punt; altres més velles i retorçades deixant anar el brancatge damunt del quintà, i unes altres amb les soques esquerdades i burinades per la vellúria, que encara, amb vigoria, van donant el fruit i les fulles amb un esforç de pervivència inacabable. Jo no sé què tenen les oliveres de misteriós i mirífic, però dessota el seu fullatge, hi palpita quelcom indefinible, suau i melancòlic, vigorós i ensem curull de tendresa, una tendresa que us queixala l'esperit amb remembrances que ja no són, però resten, els seus efluvis, empresonats enmig de les esquerdes, de la dura escorxa, morada en aquesta hora del sol ponent, entre les branques allargassades i per entre les fulles grises i blanques. El pas se'ns fa lent i cerimoniós, com si trepitgessim el sagrat recinte d'un temple i l'olor boscana del quintà, de les mateixes oliveres i de la propera muntanya, fos l'encens d'un acte litúrgic d'agraïment vers el Creador de tanta bellesa.

Perquè, en «El camí de les oliveres», hom hi veu imatges santificades pels segles i guspires de vides que l'amoixaren amb els seus desitjos i les seves esperances i l'anhel persistent de vida inacabable. Res hi sobra i res hi manca, en «El camí de les oliveres». Constitueix una d'aquestes perfeccions desiguals on l'home i la natura s'han donat la mà per a oferir-nos l'autèntica personificació d'una obra clàssica. Hi ha ordre i mesura, espontaneïtat i elegància, veritat i bellesa fins extrems inversemblants. I els colors, en la tarda morent, s'hi transformen d'una manera tan prodigiosa que no és pas possible una adequada descripció.

Els ulls esbatanats i el pensament encuriosit, hi troben, a cada pas, nous caires de beutat i perspectives insospitades. El moviment suau de la volta fràgil i vincladissa per on hi traspua una espècie de besllum de porpra de la posta; la ferrenya textura de les soques centenàries, esquerdades

i resseques; les branques retorçades amb aquest aire d'innata elegància que dona l'olivera, a la seva expansió vital; la paradisiàca i exquisida solitud del seu fullatge, us transporten el cor i la intel·ligència.

l'home rememora el maridatge de l'home i l'olivera des de sempre, des de les primícies de la vida, i arriba a entendre el perquè de la veneració ininterrompuda amb què s'ha distingit aquest arbre sobre els demés. Dessota «El camí de les oliveres», hi ha pau i serenitat, una serenitat que dona fe en l'esdevenidor, perquè, en cada soca vella o jove, en cada branca, llarga o curta, en cada fulla i en cada fruit, hi ha el semen fecund d'un viure perdurable que ha constituït, sempre, la dèria i el desvari de totes les generacions. En les seves soques corcades, hom hi retroba el perquè, en la pols que serà, demà, el nostre cos, hi ha quelcom que no pot ja mai morir.

La llar

Publicat el diumenge 12 de desembre de 1965

La llar de foc ha estat durant segles un punt de reunió i reflexió de les famílies a l'hivern. Pugnau en fa un deliciós homenatge.

Pesi a les estufes de llenya, de petroli, de gas "butano", a la calefacció central i a la produïda per l'energia elèctrica, es diu, tot sovint, "com la llar, no hi ha res". I això és tan veritat que, en moltes de les noves construccions, no obstant el rendiment calorífic més migrat que dona la llar, els arquitectes les posen, ja per imperatius de decoració, ja, i això és més sovint, perquè la llar és preferida per tothom com a punt de partida d'unió familiar; com a centre de convivències dispars que, en certs moments, s'ajunten, s'agermanen, a voltes, sense dir-se una paraula, sols amb la màgica oscil·lant flamerada d'uns troncs sota la xemeneia. La llar té, doncs, tanta vigència avui com ahir, com abans d'ahir, com sempre. La llar té adeptes en el camp i en la ciutat; entre els rics i els pobres; entre els intel·lectuals i els homes d'ofici; entre els grans i els petits. Sempre s'agraeix la carícia de les brases vermelloses com vellutades per la cendra naixent, de la llenya petarrellejant i de les flames entre blavoses, blanques i grogues, il·luminant l'estança mig a les fosques que és quan més s'escau fruit-la.

Quan la família està sola al voltant del foc, apareix l'autèntica vibració espiritual i comunitària dels seus membres com subjugats per la màgia d'una calor que apaga el fred del rencor, fon el gel de les paraules punxants i encén el càlid llumí dels afectes íntims i profunds. Llavors la casa es converteix en una unitat indissoluble, sòlida, capaç de suportar la duresa del diari bategar i els sotrats de les malvestats.

Deia un decorador, no fa pas gaire, que el foc és un lloc d'atracció més efectiu que la televisió i cap altre mitjà que els homes han anat descobrint al llarg del temps. Per això, en aquests dies de

desembre, en que el fred es viu i a fora cau la gebre i bufa el vent del nord, la nostra tramuntana, hom s'hi sent bé arraulit vora la llar; hom hi fa, quan menys hi pensa, una becaina, o bé hi queda silenciós tot mirant la flama bellugadissa i el vermellós caliu, com si l'espectacle fos sempre nou, distint, inquietant i suggeridor.

Llegir un bon llibre o conversar amb l'amic, amb els pares i germans, mentre guspireja i espetega la llenya del foc, és un plaer reconfortant, agradable, que esponja l'ànima i la fa assequible al diàleg franc, sincer i afectuós. Cert que les llars de la ciutat no tenen la categoria, en quan a grandària, d'aquelles que teniem en el poble i que encara tenen les cases de les nostres encontrades. Nosaltres recordem, amb recança encara, la llar de la casa pairal del pare situada a l'extrem de la grandiosa cuina.

Era ampla com tota la paret del fons i la llenya de suro, que tenien a l'abast de la mà al darrera mateix de la masia, hi era sempre abundosa; hi havia branques primes per encendre i estelles fetes de les dures soques de color carminosa amb el mall i els tascons a l'era o sota el porxo, si feia massa fred, per mantenir la flama constant i l'ambient calent. Era un esgraó més alta que el restant i davant d'ella, hi havia l'escó, de banda a banda, deixant sols una petita entrada, que cobria tota l'esquena i fins el mateix cap, de tal manera que el tiratge no tocava a ningú i tothom s'escalfava igual.

A la vora d'aquesta llar, com passava i passa encara en les nostres masies, s'espanotxava al blat de moro, es triaven les mongetes per guardar i els fesols de l'anyada i es feien les butifarres quan es matava el porc i s'hi coïen les castanyes, amb força fum, quan venia la data de Tot-Sants i els diumenges de novembre i s'explicaven contes als infants i les xafarderies del poble i de la rodalia.

Recordo que l'avi hi coïa els ous, prop la cendra roent i, quan suaven, estaven a punt per a menjar. I, a recés del foc, resaven, les famílies, el Rosari i es feia vetlla si algú estava malalt i es discutien les coses importants de la casa llur, com l'educació dels fills, els prometatges i els casaments, la venta de les collites i la possibilitat de millorar el rendiment de la propietat o dels camps que es tenien en arrendament. Semblava com si la llar fos el lloc apropiat per descarregar les consciències, comentar els fets transcendents del viure, prendre resolucions importants pel benestar o les necessàries per combatre els contratemps que s'haguessin produït. A voltes no es discutia, ni es prenien acords, ni es contaven contes, ni xafarderies. Tothom callava i es mirava la flamerada oscil·lant i les brases mig cendroses com hipnotitzats per l'atractiu desconegut que exerceix el foc damunt de tots els que hi estan a la vora i, amb el llibre o al diari a la falda, hom quedava embadalit com meditant sobre les coses del món, representades, amb tanta exactitud, per la llenya, les flames, al caliu i la cendra calenta.

I el cicle de la vida: naixença, creixement, foguerada de joventut, fortalesa espiritual de la maduresa i fum i cendra, sinònims de la descomposició, eren els pensaments, potser inconscients, que apareixien a la ment dels que el contemplaven, sense dir-se un mot i amb els ulls fits com d'esguard seriós i immòbil.

Potser és aquest l'atractiu més fort i més subjugador que la llar imposa als que es posen al seu entorn i ens dona la mesura de la seva vigència i vitalitat, pesi a tots els medis de calefacció més rentables que la ciència ha posat a disposició de totes les fortunes. L'hivern esquelètic del defora, els bufaruts del vent gelat i el plor suau dels núvols de les vesprades fosques, apareixen com allunyats i hom agraeix la companyia incomparable de la llar que ens diu, tot xauiuejant, que la vida encara no és finida i que, ben aviat florirà, pel nostre goig, una nova primavera.

La masovera de les Gavarres

Publicat el diumenge 14 de juny de 1964

**Bonica història d'una dona sacrificada per tirar endavant la família,
amb un somriure als llavis³.**

Les llargarudes Gavarres tenen una carena ondulant que va des de Romanyà fins gairebé Fanals de Mont. Una autèntica troballa per la solitud acollidora i feréstega bellesa del paisatge. Un mirador únic que ofereix panoràmiques de meravella. Hom s'hi pot extasiar amb el mar blau fins a l'horitzó indefinible, amb la Vall d'Aro des de la costa de l'Ou i amb les pendents de la muntanya de Sant Grau que abriga la riallera vila marinera de Tossa. Boscos i més boscos d'alzines sureres enramades i pins escardalencs se us ofereixen per tot arreu. Sols les masies, com esmaperdudes pels devessalls de les serres interminables, blanquejen les pendents ombrívols.

Fonts amagades entre les bardisses de les torrenteres i un silenci al·lucinant us envolta com si hom quedés deslligat del viure cridaner de pobles i viles. Cap a la part final del planell, hi ha l'ermita de la Mare de Déu de Vallbanera. És un petit temple romànic que fou d'unes monges, on, anys enrera, hi cantaren divines lloances. La imatge, segons tradició, fou trobada per un pastor dintre d'una alzina surera. Després d'anys d'oblit, ara retornen els romeus a resar als peus de la Verge.

Del convent s'en féu una masia que, voltada de camps de sequer, dona acolliment a una família de llarga història. A redós, algunes vinyes escarransides ofereixen vi per l'anyada. És avui, encara, una de tantes masies de les Gavarres que viuen de miracle. L'ànima de la casa fou una «jove» que ara tindria a la ratlla de vuitanta anys. Tots els pobles de la rodalia la coneixien per la masovera de Vallbanera. Dona entera, valenta, decidida i d'un natural afable estava entranyablement entregada als seus. Un somriure inefable i una dolcesa encisadora eren inseparables de la seva constant dedicació al treball. Era forta de cos i d'esperit. Es maridà molt jove i posà, al món, dotze fills. La

Teresa, que així es deia la nora, omplenava la vella masia. Ella cuidava, amb amor i fermesa, de fer rutllar els bordegassos i les noies que creixien, plens de vida, sota la mirada de la Verge. El seu esforç no fou estèril. Entre l'escola, on anaven tots, fent dues hores de camí, i l'exemple, se'n va veure un bon goig. Les branques s'han extès per valls i muntanyes florint noves famílies i un dels fills dirigeix, a les Amèriques, un col·legi religiós; com deu recordar, el P. Mont, des d'aquelles terres, a la seva mare i la muntanya de Vallbanera...!

A la casa, amb tanta quitxalla, s'havia de comprar cada dia quelcom. Hi mancaven els diners. I la terra esquerpa i el bosc refusaven el fruit generós. Mes el gros ramat d'ovelles i cabres oferia la llet amb abundor i, era precis treure'n profit. Els recuits foren la solució. Eren cobejats i molt apreciats, als pobles i a vila, els recuits de Vallbanera. Molta gent hi anava a fer la berenada. Veient la necessitat, la masovera comença la tasca de fer rendir aquella indústria casolana fins a un extrem inversemblant. Cada tarda, la Teresa, preparava els recuits, i a trenc d'alba, els apariava omplent dos grans cistells que completava, si hi havia lloc, amb les viandes del temps. Els cistells curulls de draps blanquíssims, amb els recuits expremuts, semblaven talment una recollida d'ous de reig sense florir. Ja endagada i neta —la masovera feia sempre goig— baixava pels corriols serpentejants dels espadats plens de punxes, de rocs i arrels d'alzina surera, amb un cistell a cada braç, cap a la Vall on hi arribava pel vol de les vuit.

La mare gairebé n'hi comprava sempre pel nostre esmorzar. Després d'aquest petit descans, seguia cap a Sant Feliu per la dreuera del Terme i, a les nou, era a plaça on, amb un no res, les clientes de cada dia li compraven l'exquisida mercaderia. A les onze, retornava pel mateix camí, però de la Vall a Vallbanera la pujada es feia pesada, fatigosa. Almenys una hora i mitja necessitava per pujar pel bosc de can Manel, de can Bussot i per la dreuera de la Font del Ferro. Entre anada i tornada s'hi passava ben bé quatre o cinc hores. I això un dia i un altre dia; un any i un altre any, sense que aquest continuat caminar, carregada amb els cistells plens li fes esquívol el somriure o deixés la seva habitual bonhomia i dolcesa.

A l'hivern li fuetjava el rostre la freda i escorredissa tramuntana i a l'estiu, els raigs del sol li amaraven de suor el cos, fent-li el camí més aspre i més feixuc. Però la masovera seguia, seguia sempre, serena, valenta, impertèrrita, com si això fos qualsevulla cosa. Abans de dinar arribava a la masia i aleshores començava de nou la tasca de la casa. La figura de la masovera baixant o pujant la muntanya, amb fred o calor, a l'hivern o a l'estiu era una estampa simpàtica habitual a la Vall o a la vila feliuena. Tothom la respectava, tothom s'admirava d'aquell esforç insòlit; tothom hi veia, darrera de tant penós caminar l'amor immens d'aquella dona per aixecar la casa i tirar endavant els dotze fills. Era l'esperit més que el cos el qui li donava forces per anar amunt i avall, portant la cobejada mercaderia dels recuits de Vallbanera. Foren quinze o vint anys, els que la masovera passa fent el diari recorregut de dalt de la muntanya a Sant Feliu? No ho sé. Uns anys més o menys poc importa. El fet sí importa; i l'esforç gairebé incomprendible. Aquella dona ferrenya, constant i decidida, morí relativament jove. Segurament féu més del que podia i un jorn el cor li va dir prou.

Des de llavors, a la Vall i a Sant Feliu, hi mancaren els blancs recuits de la Teresa, que cada tarda preparava sota l'esguard de la Verge de Vallbanera.

L'alioli

Publicat el diumenge 27 de desembre de 1964

Reivindica Mariano Oliver en aquest Glossari una de les salses tradicionals catalanes.

Amb l'arribada dels primers freds, perquè sembla que ara sí va de debò, amb la tramuntana que bufava ahir, hem pensat amb l'alioli, també es diu allioli, però la nostra parla utilitza sols la ela, lligant-lo, sens dubte, amb el que solíem posar com adob del menjar d'hivern de temps enrera. Un alioli, fet amb l'all just i amb bon oli d'oliva, del que sortia dels trulls per venir a les nostres cuines, era un plaer difícil de superar. L'alioli era acompanyament ideal de les verdures. Un bon plat de col i patata, tot sortint del foc i amanit a consciència no tenia res a envejar al plat més suculent de la moderna cuina d'aquí, i de tants plats importats de fora. I què dir del conill a la brasa? Recordem quan en temps de veremes, quan anar a cacera era més planer perquè la caça era abundosa i fins solia oferir-se'ns la peça sense cercar-la, a voltes els gossos donaven la senyal de que algun conill despistat rondava per la vinya on es veremava. Aleshores els jornalers, llogats per la verema, corrien tot cridant, mentres miraven d'acorrallar la bestiola que, de tant en tant, es deixava agafar com a manyac domèstic. Després es feia un xic de descans, si l'hora era propícia, i el conill era cuit a la brasa i menjat amb un alioli que qualsevol dels caçadors podia fer. Dos plats que menjàvem sovint quan érem mainada i que ens feia saborejar una de les nostres àvies, eren: un, el fet amb patates, alioli i bacallà. No era plat de molta feina, però recordo que l'esperàvem amb gust com si fos una llaminadura. L'altre, les costelles de xai a la brasa, també amb la seva punta d'alioli adobant-les.

L'alioli ha caigut en desgràcia. Potser pel rastre que deixa a l'alè; potser perquè hem anat perdent molt de l'antiga cuina. Ara sembla més estimada la maonesa, que gairebé té el mateix gust, i altres salses que no deixen rastre de cap mena. Els entesos diuen que l'all té tot un rest de propietats higièniques i curatives. També l'oli s'obre camí amb les noves normes que arraconen el greix i que, al fer-nos una cuina més sana, ens la tornen més sense suc ni bruc. Amb tot això, l'alioli s'ha vist arreconat de les nostres taules. I quan el mengem ho fem a hores en què ningú pugui testimoniar-ho i ens guardem de dir-ho. El pobre alioli ha deixat d'amanir els nostres plats de verdura menjada tot sortint de l'hort, i les costelles de xai tendre que havien donat nom a la costellada. Altres costums s'han obert pas i sembla que l'alioli no resulta prou fi.

Es graciós que així sigui; però el que fou ben segur, durant centúries, amaniment de cuina popular, va seguint oblidat fins i tot per la mateixa gent del poble. La cuina no fa altra cosa que

situar-se al nivell dels temps que correm. I avui tot parla d'elevació del nivell de vida. Quelcom de bo és això, certament, però hem de convenir que s'emporta sempre quelcom que ens agradava. Com l'alioli, que avui hem demanat a casa, com a condiment d'aquesta verdura que la dona porta de la plaça, i que ja no pot ésser cuita tot i sortint de l'hort.

Les Gavarres

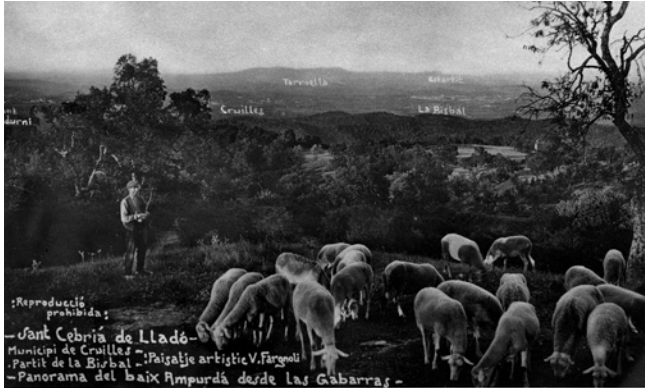
Publicat el diumenge 2 de febrer de 1975

Pugnau mostra la seva admiració per les Gavarres, i defensa un antic projecte de construcció d'una carretera que les travessaria.

Les Gavarres han estat per nosaltres com una cosa pròpia. Diem pròpia en el bon sentit, ja que, per totes les seves encontrades, per les seves obagues, pels seus espadats, per les seves carenes, pels seus masos, pels innombrables pendissos i pels continuats pujols, carenes i cims, ens hi hem passejat moltíssimes vegades, ja amb l'escopeta a la recerca de perdius i conills, de merles i grives, de tudons i tórtres i també d'aloses; ja amb l'avi i el pare anant d'una masia —aquestes masies que el mestre Bertrana anomenava «masies tràgiques i tristes»— a l'altra per a mirar el suro en els rusquers de l'era després de la pela.

Fou un llarg peregrinar des de la nostra infància fins que la caça va començar a escassejar quan ja érem home madur. Foren anys —encara els recordem amb certa nostàlgia— en què, en les masies, hom hi trobava el pa moreno fet pels mateixos estadants i les viandes eren collides en les hortes que florien arran d'una font perduda enmig d'alguna obaga. Recordem també les vinyes cultivades enmig de terra sorrenca i plena de rocs i el moresc escanyolit a vegades trossejat pels senglars. També hi havia camps de fesols, llegum que agrada molt a les perdius, i eren llocs adients per anar a l'aguait i passar-hi hores mentre sentíem el cant un xic llunyà del perdigot. Recordem encara alguns dels noms de dites masies: Vallbanera, Mas Nou, can Terrades, can Codolà, cas Tapé i, ja en els últims estreps propers al mar, a can Cruanyes i can Pi de Fanals de Mont. N'hi havia moltes més, però la memòria no ens és fidel, doncs han passat ja molts anys.

En aquell temps, anar per Les Gavarres, ja pel nord o pel sur, ja per llevant o per ponent, era una pura delícia. Les immenses suredes eren netes i els camps conreats i les carreteres de carros eren relativament fàcils de passar portant el carruatge ple del suro comprat. Endemés sabíem totes les dreteres que l'avi havia après des de petit. Recordem també a can Llambí de Bell-lloch i les masies de Romanyà i algunes de Panedes. Les nostres corrieres eren sempre alegres, encisadores, perquè no hi mancava mai la sorpresa d'un bon esmorzar a la font, el salt d'algun conill o el vol esvalotat d'una munió de perdius i, sobretot, l'alegria i el deuvosguard amical i acollidor dels habitants d'aquelles cases mig perdudes en la immensitat de Les Gavarres.

Gavarres - 1932
Autor: Valenti Fargnoli
Família Fargnoli

Hem dit tot això perquè el que anem a escriure no s'interpreti com escrit per una persona que no estima Les Gavarres. Les portem en el cor i en el pensament perquè no les podem oblidar per ésser elles testimonis muts de les pàgines més entranyables de la nostra vida. I anem al gra.

Fa uns dies, dues publicacions han parlat de Les Gavarres. La primera indica que s'inicien les diligències del que sembla serà l'autopista que passarà per l'altiplà de les mateixes, tan meravellós per les panoràmiques que hom pot llambregar tant des d'un costat com de l'altre. Sembla que aquesta carretera anirà des de Girona fins a Palamós i tindrà derivacions cap a Cassà de la Selva i La Bisbal per una part i, per l'altra, cap a Castell d'Aro i Platja d'Aro i cap a Calonge. Els detalls no venen al cas.

Contra aquesta pretensió va sortir una petita informació en una revista gironina que deia: «Aquesta sí que és bona... Ja no en tenen prou d'haver fet malbé gran part del, litoral, que ara ja busquen com destrossar l'interior». «Per què, doncs, s'ha de malmetre aquesta zona verda carregada d'història i gairebé de prehistòria?»; Llavors parla d'en Ruyra i de la seva obra «L'incendi de les Gavarres» per a demostrar que és una malastrugança fer una carretera a Les Gavarres.

Sentint-ho molt no hi estem d'acord. Una carretera no farà malbé les Gavarres, ans al contrari, pot retornar-li aquella vitalitat d'antany. No s'ha adonat, l'autor d'aquesta nota, de què els boscos ja no són nets i que els incendis proliferen cada estiu gairebé amb proporció geomètrica? És que la immensitat de les nostres muntanyes no són dignes de ser visitades per tothom per a gaudir de la seva frondositat no obstant la falta d'aigua? Què pot fer una carretera transversal més que facilitar el pas, i obrir nous horitzons de zones totalment desconegudes per gairebé tots els vianants? No creiem que una carretera, encara que sigui una autopista pugui malmetre tantes i tantes vessanes de bosc. Ben al contrari, estem convençuts de què, si es fa la citada carretera, es revivificaran totes les encontrades i el simple curios o el turista descobrirà molts llocs que ara no pot conèixer perquè els boscos s'han fet intransitables, les carreteres de carros ja no existeixen o sols en una minsa part i de les decretes no en parlem. Llavors hi haurà possibilitat de comunicació entre el nord i el sud i potser els boscos es netejaran i, si res més no, la carretera serà un magnífic

trenca-focs que salvarà la vida de molts pins i suros no poques vegades. Hi ha fonts magnífiques per tot arreu, i ara desconegudes, que podran ser visitades de nou.

No, la carretera, no serà malmetre aquesta zona verda, ans al contrari, ens la retornarà més neta, més vigilada, més assequible i sobretot, ens facilitarà el coneixement d'aquesta serralada ara abandonada a la bona de Déu i sense gaire profit per ningú. Les Gavarres necessiten la carretera per a tornar a ser quelcom del que foren abans.

L'avi Manel

Publicat el diumenge 28 de juny de 1964

En aquest article, Oliver fa un retrat d'uns personatges molt especials per ell; els seus avis.

L'avi Manel era un personatge. No era el seu nom, mes això seria una altre història. Tothom el coneixia per en Manel. Humil, però de vigorosa personalitat. Escoltava més que parlava i el fet de voler passar desapercebut donava més relleu al seu tarannà seriós i a la seva acollidora bonhomia.

Era baix, de complexió gairebé delicada, però valent. Sols cal dir que treballà sempre, incansablement, fins pocs dies abans de morir als setanta set anys. D'ulls esquers i mirada inquisidora, si bé, per paradoxa, tenien guspireig d'infant. Una barba blanca i cuidada li donava aire aristocràtic que mantenia amb dignitat innata.

El seu aspecte oferia una bella estampa de primers de segle amb regust literari o polític. Semblava talment un alt personatge i ho era, però no amb les qualitats que la gent sol apreciar. La seva paraula tenia la fermesa d'una signatura notarial i la mantenia a despit de possible perjudici. Atent i amable amb tothom, tenia el do d'escoltar llargues històries que no l'interessaven, sense dir un mot. A vegades, quan el xerraire marxava, em deia, sorrut i compassiu: «Què c... vols que li digui, si tampoc m'entendrà». Caminador infatigable, pujava pels estrets i aspres corriols de les Gavarres a veure els rusquers de suro dels masos de can Pi, del Masnou, de Vallbanera, de la Font i de tants altres perduts per les carenes i pendents d'aquelles muntanyes inacabables, com un jove. Amb un bastó a la mà i el morral a l'espatlla, anava lleuger com el primer i, a voltes, em deixava enrera quan jo ja era un bordegàs de quinze anys.

Pertanyia a l'última generació dels tapers i, junt amb el pare, treballava el suro a la «botiga». Encara el recordo, somrient, fent exhibició de la seva destresa que em deixava astorat. Enfront del «tinar», amb l'afilat ganivet entre el baix ventre i l'esclatxa de ferro clavada a la fusta, agafava un carrac i, amb un obrir i tancar d'ulls, amb dues voltes en feia un magnífic tap cònic

impecable. I així una i altra vegada sense que hi hagués necessitat de mirar el tamany. Tots eren iguals. Fruïa treballant i sols estava de mal humor quan a l'hivern s'havia de quedar al llit a suar els refredats que el portaven sovint a les portes de la mort a causa d'una bronquitis crònica que arrossegava des de la guerra carlista.

Per això, quan el sol de març feia esbotzar els tendres brots de les plantes esquelètiques, aleshores renaixia de nou i sentia l'alegria d'un horitzó obert fins a darrers d'octubre. Era fredeluc i amb raó. Les mullenes passades pel nord i centre d'Espanya l'havien esporuguit, i en quan xiulava la freda tramuntana s'embolcallava de roba perquè temia els terrabastalls de la terrible malaltia que li feia dir invariablement: «D'aquesta sí que no en sortiré». Qui li havia de dir que hauria de morir suaument, com una espelma que s'acaba, al marge d'allò que tant temia!

Apreciava a tothom, però els nets eren les nines dels seus ulls. Els estimava sense escarafalls, silenciosament, amb aquella seva dolcesa i paciència que el mantenia gairebé sempre impertorbable. Quan estàvem malalts, l'avi Manel s'hi passava, al nostre costat, totes les hores que podia. Llavors, si, parlava i parlava sens parar, contant anècdotes de la darrera carlinada, les peripècies dels esglaiadors combats, recordant les pluges que havien caigut sobre les seves espatlles, els seus companys morts o ferits, els pobles o ciutats recorreguts i el paisatge d'aquelles terres que, a nosaltres, ens semblaven, llavors, inassolibles.

De la seva joventut de taper a Sant Feliu, contava i no parava. I ho deia tot amb tanta senzillesa que ens quedàvem embadalits, oblidant les angoixes del mal que ens tenia atrapats a casa. També cuidava l'hort i els fruiters amb la serietat d'un rite. Al temps precís preparava els «arols» i després plantava les tomateres, les mongetes i els fesols, els pebrots, les alberginies, els apis i les cebes, les cols i l'ensiam, el bròquil i l'escarola i replantava les maduixeres i escarxoferes que els cadells famolencs li segaven amb dedicació constant. Deia, mig aborrit: «Aquests cadells són la pesta...!». Les primeres figues, peres, pomes, prunes, préssecs o maduixes, ens les portava, sobre una fulla de col i amb un somriure tan sincer i joïós, que ara, després de tants anys, em dona la mesura exacta d'aquell afecte profund que l'avi ens tenia.

Es maridà gran, quan retornà de la guerra. Havia passat la joventut i, a la ratlla de la trentena, ja no li esqueïa anar darrera les mosses. Un dia em confià, amb aquella seva candidesa; «M'agradava molt la Roseta de can Bussot, però no m'atrevia per por d'una carbassa. Un amic em féu la gestió, però l'àvia, ja la coneixes, va respondre: «Si vol quelcom, que vingui ell». I vaig fer el pas, no sense temença. Com m'agradava la Roseta!; però noi, després de tant temps, n'he quedat ben «enroserrat»».

Això ho deia a les seves vellors. L'àvia era neguitosa, activa, un nervi inquiet i dos caràcters tan oposats xocaven sovint. No podien estar separats perquè s'estimaven, però junts, l'espurna saltava per un no res. I una vegada i una altra, després d'una discussió, em repetia: «He quedat ben «enroserrat»».

10 anys

Publicat el diumenge 16 de juny de 1974

Celebra Pugnau amb aquest article el desè aniversari del Glossari, i lamenta la pèrdua del que fou l'inspirador de la iniciativa el 1964.

Una desena d'anys no són pas gaires. Perquè el temps passa volant i, sense que hom se n'adoni, els dies, les setmanes, els mesos i els anys corren que dóna gust, com si els empaitessin. Així et trobes que, al cap de dotze mesos et sembla que sols els comences. Només les arrugues del front i una mica de vellúria del cos ens donen la noció exacta de què ja no som els mateixos d'abans i que quelcom ha canviat en la nostra vida corporal i espiritual. Deu anys, per tant, poden representar una simple acumulació de dies grisos, sense relleu de cap mena, ni fita que separi gairebé res o bé quelcom important.

Per a nosaltres deu anys volen dir molt, si ens referim a una cosa concreta. Això és aquest GLOSSARI que va néixer el juny del seixanta-quatre per manament del que fou director del nostre diari, Miñano. Ell, enamorat de Girona i de la nostra llengua, volgué un espai setmanal en català quan no hi havia cap diari en tot Catalunya que ho tingués. Recordem que ens va cridar i ens va dir, sense donar lloc a poder negar-nos-hi, que des d'aquell moment hauria de sortir, cada diumenge, un article en català. Aquesta comanda ens alegrà per una part i ens féu por per l'altra. Era quelcom nou, un xic revolucionari, per aquells anys, veure amb lletres de motlle, en les pàgines d'un diari castellà, l'article català.

Representava una responsabilitat molt greu, doncs molts ulls inquisidors estarien sempre a punt per a trobar-hi defectes, falles gramaticals i fins i tot de construcció. Era convertir-se, sense hom voler-ho, en el punt de mira de no pocs encuriosits per a saber què diríem i quina seria la nostra pauta temàtica i estilística. Les nostres objeccions al perdut amic Miñano no varen aconseguir res, ans al contrari, determinar que fos cada diumenge el que havia pensat que es publicués, durant els primers mesos, cada quinze dies.

I així va néixer el GLOSSARI i va néixer també PUGNAU, doncs una condició del director fou que l'article es firmés amb pseudònim i vàrem triar el cognom del nostre avi a qui recordàvem amb entranyable tendresa d'infant. Aquest fou el motiu del GLOSSARI i també el que el firma amb el referit pseudònim l'encarregat de fer-lo. Amb tota la bona voluntat ens vàrem posar, a treballar i a poc a poc passaren dies i setmanes i mesos i també anys. Miñano estava content de la seva decisió i la seva mort prematura li ha privat poder complaure's en aquest aniversari dels deu anys. Minsa existència, és veritat, però per a nosaltres que hem portat el pes d'una comunicació setmanal amb els nostres lectors, ja no ens ha pas semblat tan fàcil ni planer.

Som conscients de les nostres possibilitats, però amb interès, afany de superació i sentiment de constant comunicació, càlida i profundament emotiva, hem intentat transmetre, als amics lectors,

les nostres inquietuds, els nostres somnis, les nostres exigències i també les nostres preocupacions, pensant que possiblement així podríem participar junts d'aquest món que ens tortura, ens alegra i ens afligeix alhora. Han estat deu anys de diàleg espiritual sincer i conscient amb tots els qui han tingut la paciència de seguir les nostres elucubracions; deu anys d'afanyar-nos a ser comprensius i mirar, des d'una òptica optimista, el devassall de tot aquest reguitzell de coses —tantes i tantes coses!— que han anat succeint des del juny del seixanta-quatre.

A tots aquells qui ens han seguit, el nostre agraïment i la nostra més pregona consideració personal, agraïment extensiu al senyor Garrido, actual director, que ha permès la seva continuïtat. Abans d'acabar aquest GLOSSARI —avui potser massa llarg— volem fer constar que a aquest aniversari li hem donat relleu com a tribut d'homenatge a aquell home bo, enamorat de Girona i de la nostra parla, que fou el director durant tants anys del nostre diari.

Deu anys de GLOSSARI degut a l'amic perdut i, per això, creiem que és de justícia reconèixer que fou ell l'inspirador i sense ell, el GLOSSARI no hauria pas existit. Feia temps que portàvem, dintre nostre, aquesta idea i ens ha semblat que avui, en fer la desena d'anys de la seva publicació, era l'hora propícia per a recordar l'home, el mestre i amic de tothom.

El paisatge de les Gavarres

Publicat el diumenge 21 de juliol de 1974

Es queixa l'autor en aquest Glossari de la proliferació d'urbanitzacions a les Gavarres en les quals l'estil constructiu no té cap relació amb les antigues edificacions que poblaven el massís.

No hi ha dubte que la tradició de «casa catalana» pesa sobre el paisatge amb la força de segles. Per això les cases de pagès, les masies, estan com identificades amb comes i solells, vessants i obagues i, sobretot, amb el paisatge dels últims estreps de la serralada on redossen com els polls dessota les ales de la lloca. I les masies són quelcom viu com els suros, les alzines i els roures o els pins altius que s'enfilen pels pujols i pels penyals. Han constituït, des de sempre, l'estètica «humana» de les nostres encontrades, llegat d'un passat que ha representat el suport de la nostra glòria més clara i transparent com a poble.

Sobre les velles pedres d'aquestes masies s'hi han recolzat el progrés, el desenvolupament social i l'autèntica cultura adquirida al llarg dels anys amb els sacrificis de molts i el treball constant de tothom, petits i grans, rics i pobres, ruralia i gent de ciutat que vivien i s'agermanaven perquè tots havien sorgit del mateix tronc que ens ha fet arbre admirat per propis i estranys. Diem tot això perquè ens fa mal veure el panorama feréstec de les Gavarres desfet i trossejat per unes urbanit-

zacions que no han tingut present l'harmonia del paisatge, la grandiositat d'aquestes terres altes i dels pendissos que miren el mar i les valls. S'han construït cases modernes, sense suc ni bruc, deixant de banda la idiosincràsia de la terra que els hi ensenyava la mà curulla de l'arquitectura adient i única per tal que les cases noves no fessin mal d'ulls i poguessin identificar-se plenament amb l'ambient del lloc escollit.

Hi ha res més bonic que una masia catalana —en les nostres Gavarres n'hi ha una munió amb totes les variants possibles—, que resulta un ornament més enmig dels arbres que l'envolten i dels turons que la vigilen com un sentinella? Sí, ja sabem que ara no es poden fer cases de fi de setmana o per estiuajar tan grans com les masies; però no hi ha dubte que l'arquitectura de les masies hauria hagut de ser l'element bàsic i essencial de les construccions que, des de les carreteres, hom pot contemplar al llarg de gairebé tota la nostra extensa muntanya. Si s'hagués fet així, avui el paisatge seria quelcom meravellós i les ferides fetes enmig del bosc, com petits xarreguestais, necessàries per a la construcció, gairebé no es veurien si les cases tinguessin el to i la sèrietat i l'elegància d'unes petites masies no pas iguals, ans al contrari, variades, ja que són moltes les formes de les nostres cases de pagès. I, si a això, hi posem la potencialitat creadora dels arquitectes, tindrem una quantitat extraordinària de cases diferents que haurien lligat amb el paisatge.

És una llàstima que la nostra masia no hagi estat la font d'inspiració! Per això s'ha destruït i es destrueix encara el magnífic paisatge de les nostres Gavarres.

Aiguabarreig

Publicat el diumenge 23 de juliol de 1972

En aquesta ocasió Pugnau ens fa un retrat preciós i detallat d'una diada estiuenca a la cala de sa Conca.

És gairebé migdia. «Sa Conca» és un formigueig de banyistes de les més variades procedències. Un ventijol de marinada, suau i amoixador, us envolta com un tel invisible de frescor que apaivaga la roentor dels raigs del sol potent i vigorós en aquesta hora del migjorn. El mar està relativament tranquil. Sols un petit cabreig va arcerant-se fins el sorral mogut pel vent que fa més apacible i agradable l'estança. Velas triangulars i embarcacions de goma van i venen des de la platja fins allà lluny, ja en plena mar oberta. És un tragi constant que ofereix una visió de vida sobre la superfície constantment inquieta, sempre en moviment, com si un impuls atàvic impedís parar-se i adormir-se per a fer una becaïna de tant en tant.

Per altra part, aquest anar i venir dels petits vaixells us proporciona un al·licient més de distracció mentre el sol i el vent i l'aigua us fan sentir la forta salabror marinera feta de mil partícules

invisibles que vigoritzen el cos i esparpellen l'esperit. Les roques grises, verdoses, rogenques, a voltes d'un ocre clar gairebé groguenc, d'altres d'un terrós indefinible voregen la platja com encerclant-la per a intentar dominar l'aigua clivellada que, sense un moment de repòs, ve des d'on es confon el cel, la calitja i la immensa extensió blavosa. Els pins raquítics, gairebé escanyolits, s'arrapen per les roques, pels pujols de Punta Prima, per S'Agaró i pels penya-segats que envolten aquest racó inimitable, d'una bellesa exquisida i salvatge alhora. Les capsades dels pinars es mouen lentament i donen un to d'alegre simfonia verdosa que contrasta amb els bardissars i les garrigues que s'enfilen per les magres parets de terra que puja, dreta, fins els petits turons.

Hom no es cansa de contemplar els pins retorçats que s'inclinen sobre l'aigua i viuen, d'una manera inversemblant, xuclant les engrunes, de saba que roben en la fondària de la terra avara i seca, gairebé com el mateix rocam que deixa al descobert les arrels fortes, mig arrugades i vermelloses, la molsa verdosa amoixada per escuma d'una mar que té, avui, certa placidesa de bona minyona, la blavor transparent de l'aigua que us deixa veure el fons amb un reguitzell de formes imprevisibles i d'uns colors que constitueixen una autèntica meravella. Sí, l'espectacle de la platja és, sempre, quelcom que impressiona, que dóna la sensació d'una grandiositat de vida miraculosa empresonada i que el mar ens ofereix, generós, per la nostra satisfacció i pel nostre plaer. Però potser, en aquesta hora, és més interessant encara l'abigarrada multitud que formigueja per l'aigua i per la sorra, a la recerca del perfum de la vida vegetal i animal que palpita per l'ambient, del bany agradable i reparador, de la carícia del vent i de la tebior dels raigs d'un sol que es mostra solitari en el firmament sense teranyines nuvolades.

Les ombrel·les multicolors donen un aire de festa al llarg i ample de les dues arcades de «Sa Conca». Al davant tenim uns noiets, petits, rossos, de parla estranya i unes dones i uns homes vinguts del nord per a disfrutar i sadollar-se de sol, aire nou i regust saborós de la vida marífera. Més enllà, unes parelles s'acaricien sense que els preocupi la presència dels altres. Surt de l'aigua una dona, ja madura, grassa, amb uns pits enormes que quasi deixa al descobert i camina, amb pas segur, fins el lloc on té el para-sol. Sentim dues o tres ràdios que us parlen amb diferents llengües: francès, alemany, danès. Un home ja gran surt de l'aigua, regalimant encara, amb la pell vermella cremada pel sol. Una noia jove va acompanyada d'un home que voreja la cinquantena, agafats fortament de la mà, camí de l'aigua per endinsar-se en la frescor líquida que els espera. Una parella ja madura fan cara de cansats, gairebé abstrets pels propis pensaments que segurament són oposats o contradictoris.

Enmig del garbuix de la multitud, hom hi troba de tot. Famílies que es compenetren, parelles ajuntades a corre-cuita que t'empaiten, lligams fets per la temporada, homes solitaris enmig de la companyia dels seus familiars i dones que enyoren qui sap el què. Tots, invariablement, homes i dones, porten, dintre seu, el seu món fet d'il·lusions aconseguides o desfetes; desitjos satisfets o destrossats pels contra-temps; somnis que no s'han pogut realitzar i desvaris d'un viure inquiet i torbador que emplena unes hores, uns dies o unes setmanes. Sols els nins són feliços jugant amb la sorra i l'aigua, amb el vent i les onades, amb les coses més vulgars i insignificants.

Sí, la munió humana vinguda des de tots els racons d'Europa i del nostre país, està representada en aquest aiguabarreig de joia i desconhort, de pau i d'inquietud, de gaubança i d'enyorament. L'home, encara que el seu rostre sembli l'espill d'un goig intens, amaga en el seu interior tota l'angoixa que el tortura i li ennuvola l'esperit. Els hi manca la bonança dels pinars que es balancen a l'impuls de la marinada, la quietud del rocam immòbil i l'acariciadora salabror de l'aigua clivellada que es transforma en onades d'escuma quan besa la platja o l'eskletxa de qualsevulla illa petita que despunta per entre la superfície sempre inquieta, sempre amarada de generositat.

Banyistes a sa Conca - 1935
Autor: Salvador Crescent
Ajuntament de Girona

Carboners

Publicat el diumenge 23 de juliol de 1967

L'ofici de carboner és el que ens descriu Oliver en aquest Glossari, amb cert enyor pels temps passats.

Canvien els temps, com diu l'adagi? No ho creiem pas, però sí, costums i mentalitats per l'impuls de noves estructures que imposa la tècnica i l'avançament cultural. Avui, per molts i principalment pels joves, els carboners són un borrós record adquirit en converses familiars. No obstant l'ofici de carboner fou quelcom essencial en el nostre quefer diari.

El carbó, almenys en els medis rurals i també en moltes ciutats, era element bàsic i primari, ja que, sense ell, no hauria sigut possible el desenvolupament que la nostra existència obtingué. El carbó fou, durant anys i més anys, el combustible a l'abast de totes les fortunes i, en molts llocs, l'únic que existia. És clar que, en certes cases de la pagesia, es feia el menjar amb l'olla damunt

del foc de la llar amb les lleves negres que es guardaven en el faldar de la xemeneia. Mes aquest hàbit va desaparèixer davant l'avantatge del carbó que fou d'ús corrent per a poder presentar el fumejant menjar sobre la taula familiar. El carbó de millor qualitat era el d'alzina, però, per les comarques del Baix Empordà, s'usava molt el de suro o alzina surera, també molt acceptable si bé de menys qualitat calorífica.

Pel que fa referència a les masies i poblets de les Gavarres i dels pobles de la rodalia, el carbó d'alzina surera era gairebé l'únic combustible, doncs la proximitat el feia més assequible. Quan era el temps, els carboners anaven a la muntanya i s'instal·laven còmodament en llocs adients propers a les torrenteres d'aigua fresca o a la vora d'alguna font aïllada. Construïen la seva barraca fent un triangle amb branques en forma de forca i amb una més llarga i resistent que feia de biga amb pendent fins el sol i la cobrien de brucs i cireres d'arboç. Per evitar la humitat la tapaven amb terra argilosa o amb una vella tenda de carro. Un llum d'oli o de «carburo» i unes espelmes per si fos necessari, il·luminava la improvisada estança. Al davant, tres pedres, posades triangularment, servien de fogó per a fer-hi la frugal minestra.

Ja instal·lats, tallaven les alzines sureres escollides que destrajaven amb agilitat i destresa pelant el suro de les soques i el pelagrí de les branques aprofitables i, convenientment serrades a mida, les transportaven al lloc preparat, rodó com una era petita. Llavors les col·locaven amb una rapidesa sorprenent fins aconseguir una semiesfera perfecta que era coberta amb branquinyols ben atapeïts i argila d'una gruxòria convenient fins a fer-la impermeable al fum i al calor del foc somort de l'interior. Després foradaven estratègicament la superfície en els llocs escollits —ells pla bé ho sabien— per tal de que el foc respire amb l'aire indispensable i el carbó restés íntegre i de qualitat excel·lent. Fetes i enceses les carboneres, la barraca era el seu refugi i el lloc d'observació, ja que la vigilància havia d'ésser constant, per evitar qualsevulla contrarietat especialment quan era arribada l'hora de conèixer que el carbó estava a punt.

Aquest ofici era tan conegut pels voltants del nostre poble que, quan érem infants, més d'una vegada havíem construït, amb amics i germans, petites carboneres al pati de les nostres cases i, joiosos, donàvem a la mare el carbó que, tot jugant, havíem fet. Ja és de suposar que la nostra inexperiència no donava pas fruits òptims, però ens delitava menjar el dinar o el sopar cuit amb el carbó que, entusiasmat, havíem aconseguit. Quan anàvem a caçar bolets, no deixàvem mai de mirar les petites planúries de les carboneres on naixien «cualbres carboneres» mig negreses, molt apreciades, ja que eren les més gustoses de totes, preferides al mateix reig. I si anàvem a cacera, les rodones negrenques eren llocs privilegiats, per la seva situació i pels corriols que els carboners hi havien fet amb tantes anades i vingudes, per l'espera dels conills que, perseguits pels gossos, baixaven aixelebrats i solien parar-se i escoltar els lladrucs llunyans.

Els carboners, aquests homes ara ignorats mereixen uns mots d'agraïment. El seu treball dur, solitari, ingrati i brut, ens oferia el do inapreciable del carbó negre i trencadís. Vivien dies i més dies com alarbs, entre el silenci de les bosquíries, enmig dels espadats, amb la companyia del sol i del vent durant el dia i de les estrelles, durant la nit, vigilant, amatens, el fum de les carboneres

que anava donant les característiques d'una combustió normal o estranya. Pantalons de vellut, camisa blava i armilla, constituïen la seva indumentària habitual amb les inseparables espadenyes de betes negres. La cara i les mans enfosquides per la negror del carbó els hi donava una fisonomia inconfusible.

Ara aquesta silueta, tan familiar aleshores, s'ha esbargit gairebé del tot. Ja no es troben tampoc les velles carboneres per les faldes de les carenes de les Gavarres i aquests homes, arrossegats pels esdeviments, han desaparegut. Són sers pretèrits, esborrats per les noves exigències d'un viure més còmode, però han deixat una estela de negror i foc roent en el record dels nostres pobles, amb aquesta generositat pròpia dels oficis humils, que encara fa recordar, als vells, aquella vida solitària i feixuga i més d'un exclama, mentre s'escalfa sota el faldar de la xemeneia: «Quan anàvem a cacera i trobàvem els carboners...»

Esperança

Publicat el diumenge 29 de març de 1970

Oliver ens relata la mort en el món rural i ens parla del contrast entre l'esperança de la vida que reneix amb la tristor d'una mort massa jove.

Els camps del quintà de la masia estan verds, florits, i els arbres fruiters s'espolsen el quietisme invernal amb les gemes primícies. Les cogullades cendroses i encrestades volen d'ací d'allà, buscant minestra enmig del blat arraulit. El ventijol és fred encara; però, per tot arreu, hi flota una gatzara de festa del nou infantament. Sobre l'era les gallines esparpallen l'herba fresca de les esclertes dels rajols esgroguïts amb el seu cloc-cloc característic, mentre el gall, altiu i soberg, llança, de tant en tant, a l'aire, el seu quiquiriquic de rei dominador. Per les margedes, els ametllers, més valents, mostren ja les despulles dels pètals rosats i encatifen el sol d'un suau aleteig de seda. Els pallers, com sentinelles ancarcarats, vetllen la quietud del tossal. Les teulades desiguals tenen aquell groc de vellúria amorosit pels anys de marinada. Sota les bigues del terral pengen les panotxes del moresc amb aquella vermellor groguenca que lluu en la penombra del sostre ennegrit per les teranyines. Al darrera, xaragalls d'aigua, per les recents pluges, és lloc de festa major pels ànecs inquietos i bellugadissos.

La masia resta quieta, silenciosa, com si fos deserta. Sols el fum blavós de la xemeneia dona fe de vida. La porta està mig tancada i, dins l'ampla entrada, farcells d'herba i userda us fan memòria dels animals de l'estable i dels pagesos previsors. Però hi ha, en l'ambient, un aire de tristor i de silenci, que us deixa corprès. Ni un soroll, ni un moviment, ni una paraula, ni un crit. Sols el cloc-cloc de les gallines i el quiquiriquic del gall, a fora, trenquen l'encís de la solitària masia mig penjada sobre el tossal. De sobte les campanes llunyanes tritllegen a glòria dalt del campanar de la

vila i un aire de festa i de joia s'escampa per les comes i per la plana i s'allargassa fins els pendissos de la propera serralada.

El triomfant crit de la Resurrecció s'arremolina per les places, per les cantonades dels carrers guexos, per les pujades empedrades, per les finestres i per les portes mig obertes. La quitxalla juga a cuít i els homes i les dones venen de missa major xiuxiuejant com tement trencar l'encís de l'airecel ple d'onades invisibles del so del tritlleig que no cessa un instant. Però, en la llunyana masia, continua el silenci i la porta closa i el fum blavós de la xemeneia fent espirals cel amunt. De sobte, dos homes apareixen en la llinda:

—Pere, no hi ha res a fer. Abans del vespre, en Miquel haurà mort. La malura és massa forta.

—Per què, Déu meu, per què?

—És la vida, però dol que un xicot tan valent i tan jove hagi de deixar-nos.

—Si era fort com els roures dels marjals de la coma.

—Ja ho sé, Pere; ja ho sé. Però aquesta malaltia no perdona.

—I ha d'ésser avui; avui, dia de Pasqua de Resurrecció.

—Has de conformar-te.

—És fàcil dir-ho.

—Tens raó. La mort és trista sempre, però molt més quan hi ha vida per davant.

—Temo per la Carme. No sé si ho podrà resistir.

—Sí, ho resistirà. L'home, en aparença tan feble, té forces suficients per a soportar-ho tot.

—Déu t'escoltí.

—No sofrirà gens. Morirà com un pollet. He procurat que així sia.

—Aquest tritllejar de les campanes m'esberlen el cap. Festa per uns i dol pels altres.

—Sempre ha estat igual. Uns riuen i els altres ploren. Després els que reien, han de plorar i han de veure que els que ploraven, riuen.

—Tinc un nus al coll que m'ennuega i no puc gairebé dir un mot. Que trista és la mort d'un jove!

—Pere, tu tens fe i avui les campanes que, amb el seu so alegre, et fan angoixa i et destralegen l'ànima són el símbol de l'esperança.

—Què vols dir?

—Que un dia tots ressuscitem i en Miquel i nosaltres també, perquè també hem de morir. “Jo sóc la resurrecció i la vida”, va dir el Mestre.

—Ja ho sé, però em dol i em fa mal i se m'ennuega la gorja i tinc ganes de plorar.

—Plora. Això et farà bé. També Marta plorava la mort de Llätzer.

El salt de na Fontanella

Publicat el diumenge 11 d'agost de 1968

Versió ancestral de la llegenda de na Fontanella, adornada com ens té acostumats Oliver, amb una deliciosa descripció de l'entorn on passaren els fets.

En la part nord de Punta Prima, que abraça, oferint-li un bell redós, «Sa Conca», de Castell d'Aro, hi ha una illa petita, separada de la pineda per un gran esvoranc d'uns tres metres d'amplada. Sembla talment tallada per gegantina destrat, ja que el rocam d'una i altra part és exactament igual. L'aigua, d'un verd maragda, es passeja silenciosa quan la mar és calma o retruny, entre el penyasegat, el brogit remorós de les onades en dies de tempesta. L'esquerda, de força profunditat, es va produir, segurament, per un d'aquests cataclismes geològics de qui sap els segles.

Si hom contempla el vaivé de les ones i el ruixim blanquinós que deixa humida la roca, copsa una espècie de basarda estranya, com si sentís el calfred de la història, feta llegenda, que ha donat nom a l'esvorancat espai. El paisatge, des de “El salt de na Fontanella” és meravellós. A l'esquerra l'arc inacabable de Platja d'Aro amb tota la planúria de la vall matisada de camps sembrats, figueres, vinyes i els estreps de les Gavarres amb Vallbanera i Masnou i més al fons, el cap de Sant Sebastià, les illes Formigues i les difuses cases de Palamós. Enfront, la línia de l'horitzó, generalment mig enterbolida per la calitja, i el balanceig de l'aigua trencada per les blanques veles d'alguna barca joganera o per algun vaixell de carga; a la dreta, un tros del voraviu de “Sa Conca” i les Roques Planes, de S'Agaró.

El mar, el roquissar, l'arena, els pins i les garrigues que empaiten les esclatxes dels pendissos, varien de color segons l'hora: roents de vermellor a mitja tarda; cendrosos, a la matinada; d'un

gris clar, a mig matí i d'un morat angustió després de la posta. De petit, anàvem amb l'avi a la musclera de l'illa de "El salt de na Fontanella".

Baixàvem per entre les roques punxants amb lentitud, doncs era molt perillós relliscar i trencar-se la carcanada. L'esforç era amb excés compensat per l'abundosa pesca: crancs, "trinquets", petxines, musclos en quantitat i alguns peixos que l'avi sabia agafar, quasi al vol, a trenc d'aigua. Després, asseguts sobre la roca, escalfats pel sol que ja feia estona s'havia despertat, sentint l'aire amarat de regust mariner, esmorzàvem pa i llonganissa tot sucant la molla enmig de les vermelles llenques dels ous de les garotes. A voltes, estàvem silenciosos, embadalits contemplant el mar sempre igual i sempre nou.

Un dia, vaig preguntar-li: —Per què en diem "El salt de na Fontanella" d'aquesta esberla que parteix l'illa de la terra ferma? —Mira, és com una llegenda, però es fonamenta en un fet real. Una de les moltes vegades que els "gavatxos" —així anomenàvem els francesos els d'aquella encontrada— envairen el país, en feren de seques i de verdes. Ho trossejaven tot, cremaven les cases, empaitaven les dones i mataven els homes. Tothom estava esfereït. Allò era un camp-qui-pugui. Pel poble no va quedar gairebé ningú. Les dones enfollides s'amagaven pel bosc i els homes, amb els trabucs, intentaven defensar els seus. I, des de les Roques del Sastre o dels pujols de Rocatell i Roquissar, contemplaven, indefensos, totes les malvestats. El gra i el vi, l'avi-ram i qualsevulla cosa llaminera, els feia pega. No sé per quin motiu, la jove de can Fontanella va restar en llur casa i quan feu esment del greu perill ja era tard per a marxar. Morta de por, va tancar la porta assegurant-la amb la barra travessera. Al arribar els "gavatxos", començaren a picar amb fúria. Tement que la porta cedís, na Fontanella agafà, el seu nin de dos anys i saltà, per la finestra del darrera.

Quan ja s'escapava pel corriol rostos avall cap a la plana, dos dels soldats la perseguien. La dona, cames ajudeu-me, s'escapolia i, a l'adonar-se'n, va tenir una intuïció: "Sols a Punta Prima hi ha un lloc segur". I corre que correrà amb la seva preciosa carga.

Allò era un martiri per a la pobre jove de can Fontanella. Mes era una dona ferrenya, decidida a tot abans que caure en les mans d'aquells botxins. Els hi portava, als seus seguidors, avantatge però la vall es feia inacabable. Quan va arribar als canyissos de sota Punta Prima, no podia més i va caure. Els francesos estaven molt prop d'on havia caigut. Va veure's perduda. S'aixecà d'una revolada i amb quatre gambades, pujà, fins el penyasegat d'aquesta illa i, quan els dos soldats l'anaven a empaitar, donà una embranzida i saltà l'esvorancat precipici amb la mateixa agilitat d'una daina. Els "gavatxos" es varen quedar amb un pam de nas. Vençuts, amb el cap cot i, en les pupil·les, un raig d'odi, d'impotència, no s'atreverien a seguir-la. Na Fontanella els va mirar amb despreci, mentre floria, en els llavis carnosos, un somriure de victòria.

Vet-ho aquí perquè en diem d'aquest lloc, feréstec i aspre, "El salt de na Fontanella". La bella llegenda que enterbolina la història d'aquell fet inversemblant ens feu meditar. Des de llavors, "El salt de na Fontanella" ens fa respecte. Quan pujarem de nou, després de recollir els estris i la

pesca, ens imaginàrem el salt prodigiós d'aquella dona enfollida, tot contemplant aquell tall que esberla l'illa de la costa i tinguérem un record d'admiració i d'agraïment per la proesa de la jove, ferrenya i decidida, de can Fontanella.

Salt de na Fontanella - 2021
Autor: Joan Perich

En Xicu

Publicat el diumenge 11 de febrer de 1968

La vellesa, la solitud i les reflexions d'un home del camp que s'ha fet gran, descrites amb gran sensibilitat en aquest Glossari.

Va encorbat des de fa temps. I porta un bastó gruixut per a estintolar-s'hi. Gairebé l'esquena resta a l'altura de la cintura i, quan saluda als vianants, posa el cap de gairell tot fent una rialla i aixecant la mà esquerra. Ja passa de la vuitantena i encara hi ha frescor en la mirada i nervi en el rostre arrugat, quasi vermellós, colrat pel sol i la tramuntana. Una vella gorra li amaga uns quants cabells blancs i la lluent calvicie de la closca. L'americana li penja pels dos costats tot balancejant-se al compàs del seu pas insegur. Uns pantalons de vellut i unes espadnyes de vetes completen la senzilla indumentària d'en Xicu. És de cara afable i d'esperit melancòlic. Suporta, amb resignació, la seva creu, doncs, al llarg de la seva vida, sols ha sentit la fal·lera del treball i el mall de la dissort. Una cosa més poc importa. I, amb parsimònia, camina vers el camp i encara fanga trossos de l'hort i espigola rera la dalla els dies de la sega.

Els diumenges, va al casino i, amb els companys de sempre, fa la "butifarra". Llavors lluen els seus ulls i s'hi copsa, a voltes, una guspira de malícia quan pot pegar fort damunt la taula fent

bases contra els competidors. Per uns moments, apreta els llavis, medita i llança, amb vigoria, la carta dominadora. Ja no es recorda de l'espina, ni dels fatigs del caminar, ni de l'angoixa de no poder llaurar les vinyes, els pèsols i les faves, ni del dolor que no el deixa dormir durant les llargues nits d'hivern. L'home és feliç, com quan era jove, sense cabòries ni maldecaps. Quan té les cartes a la mà i s'han fet dues o tres bases, ja sap on són les bones i les dolentes, i juga amb decisió, amb valentia, gairebé amb duresa. És intel·ligent i sap quina carta ha de jugar el company i amb quina li ha de correspondre.

Si la partida acaba amb victòria, el veureu satisfet i content com un marrec i si perd, li retreu, al company, les males jugades amb les que han perdut uns "tantos" que podien haver aconseguit. Després, a la caiguda de la tarda, marxa a poc a poc, amb el bastó, a llur casa. I aquella alegria d'unes hores d'esbargiment s'esmuny en un no res i sent de nou l'enyorament de quan era fort i decidit.

Els dies de feina va al camp, ja damunt del carro, ja a peu, lentament, amb el seu pas cerimoniós i pausat. No pot estar-se a casa. Necessita l'aire lliure de la plana, l'escalf dels blats tendres o rossejats pel sol, l'abric dels ametllers que plantà quan era un bordegàs entremaliat, la catifa maragda de l'alfals, les fileres dels ceps ja esquelètics, ja daurats o amb els pàmpols d'un verd clar i els raïms negrosos que reflecteixen la llum, segons l'hora. Quan hi arriba, descansa uns moments repenjan-se a la soca d'una olivera centenària. I llavors pensa, pensa massa i, sense voler-ho, s'entristeix. Veu que s'acaba i ell no entén res d'això de la vida i de la mort. Ell ha viscut sempre cara al camp, sobre la terra que amoixa encara com si li fes una carícia i sent deixar-la i se li ennuega la gorja i els ulls se li entelen. Mira enrera i recorda la seva joventesa, el seu casament, les il·lusions per a fer la casa gran i després la guerra que s'emporta dos dels fills i sent un cor petit com si deixés de bategar. I creu que les seves feixes i les vinyes i els arbres no seran conreats amb aquella seva entrega total, absoluta, amb aquell amor que li surt de l'ànima. Després, asserenat, agafa l'aixada i cava el moresc o qualsevulla altra cosa. I s'hi passa hores, fins a la vesprada.

Amb el sol morent retorna tot mirant la terra del camí. De tant en tant es para i alça el cap i mira de gairell els camps de l'entorn com si els digués adéu. Sempre creu que aquell serà l'últim jorn que haurà contemplat la serena majestuositat de la vall, els espadats de les muntanyes properes, les capsades dels pinars arraulits sota les carenes o vora el riu. Entretant les garses i els pardals piulegen ja entre les branques dels plàtans per a adormir-se i cau, sobre la plana, la serena calma del capvespre.

Rocatell

Publicat el diumenge 20 d'abril de 1975

Pugnau ens descriu a tot color un dels escenaris de sa infantesa, el barri de Rocatell a Castell d'Aro.

Rocatell és un barri d'un poble petit de la costa. Però no és un barri qualsevol, ben al contrari, té una fisonomia pròpia, característica, gairebé única. Posseeix encara tot el regust de la pagesia que ha estat la deu que l'ha alimentat durant segles i segles. Està redossat i, en certa manera, forma part dels últims estreps de les Gavarres. Allà hi veureu les figuerasses exuberants, les feixes de vinyes que s'enfilen muntanya amunt, un eixam d'oliveres centenàries i altres joves mostrant el gris cendrós i blanc de les seves fulles tendres i les soques retorçades, negroses, esvorancades, en part, pel pas dels anys; també hi trobareu qualche alzina surera com un regal de les properes suredes dels pendissos i alguna pineda amb les capçades sempre verdes, d'aquest verd fort i ombrívol, on hi trenquen el silenci les corrues de garses que al capvespre o al migdia, s'empaiten xisclant i jugant per després dormir-s'hi. Endemés de les vinyes un xic esquifides pel sol ressec i magre —donen uns raïms dolços i un vi d'exquisida qualitat—, hom hi copsa, en les altres feixes, tota mena de viandes primerenques que tenen fama per tota l'encontrada, vorejades de vells ametllers que floreixen tot just apunta el febrer, perquè el lloc és calent, i no hi arriben les fatídiques gelades de la vall.

També hi ha una gran abundància d'atzavares de tota mena, fins i tot d'aquelles que la gent posa en els jardins i que donen, a l'ambient, un esmaltat d'un color meravellós de vida vegetal enmig dels fonolls olorosos, de lligabosc, de les canyes aprimades i vincladisses i dels esbarzers dessota dels quals hom hi sent regalimar un ruixim d'aigua clara d'una font llunyana que neix allà en la fresca obaga de la muntanya.

Entre tot aquest paratge idíl·lic, amb cert relleu paradisiac, hom hi troba aquestes masies velles, corcades per l'aire i la pluja, grises i blavoses les pedres, negres les xemeneies i groguenques les teulades, posades ací i allà, amb els ulls cansats de les seves finestres i la boca entreoberta de les seves portes ja esblanqueïdes. Els veïns van i venen del camp a la casa o de la casa a les feixes treballant, sense parar. La vida s'agemoleix enmig d'aquesta solitud com si fos perdurable i el temps s'endormisqués entre les branques dels ametllers o fes la becaina dessota els pallers, que guarden, com sentinelles muts, la tranquil·la pervivència del barri.

No hi manca tampoc el mas on hi floreix la torre vigilant mirant el mar proper per a donar l'alarma en cas de perill. Així és Rocatell, barri on també ha arribat el turisme, però les cases construïdes s'han fet d'acord amb les masies i el paisatge continua igual, perfecte, alegre i silenciós, quelcom que hom no troba, per desgràcia, en gaires llocs del nostre litoral.

La verge humil

Publicat el diumenge 25 de juny de 1967

Tribut a la Verge de Vallvanera i a la petita ermita que es troba al cim del Mas Nou.

Gairebé al capdavall d'una llarga carena, hi ha una ermita blanca, al costat mateix d'una casa pairal de muntanya que, en temps antic, fou monestir solitari de monges benedictines. Les pregàries i l'aroma de flors i plantes salvatges s'agermanaven oferint-se, natura i home, en homenatge a Déu i a la Dona escollida. Pels voltants de l'ampla aresta, vessants curulls de suros i argelagues, brucs i estepes, ginebrons i cirerers d'arboç, ginestars i romanins, li donen un aspecte feréstec i acollidor alhora. I voleien, sobre els camps i entre els arbres, pinsans i aloses, cadernereres i calàndries, cogullades i tórtores, pardals i grives i s'ou, de tant en tant, el crit fugisser del gaig esquerp o el cant acompassat i llunyà del perdigot tot vigilant, sobre una roca, la ramada.

Malgrat la calma, la vida segueix en la solitud dels pujols, de les obagues ombrívoles, dels espadats que, com "xerregestais" gegants, esberlen les entranyes de la serralada. A dreta i esquerra, hom hi pot veure la clariana d'unes masies abandonades o la fumera boirosa que s'escapa d'una xemeneia negrenca, mentre s'esfilagarsa. Enfront, cap a llevant i a ponent, la calitja de l'horitzó somort s'abraça amb la llenca blavosa del mar. I, deixant un ratllat camí d'escuma, la silueta d'algun vaixell es perd en la llunyania. El paisatge és meravellós, senzill i sublim, amb la majestuosa grandiositat que el reguitzell de serres encreuades ens ofrena: cimals inaccessibles i valls pregones, penya-segats esfereïdors i suredes planes que us conviden al repòs i a la meditació, camps ressecs d'escanyolit moresc, de vinyes escarransides, de fesols migrats, de forment granat a mig fer i, dins el silenci, el so estrident de l'esquellí del ramat de cabres que s'enfilen prop les voreres dels rierols per a menjar els brots tendres del mig de les bardisses.

A l'ermita hi van els pelegrins dels pobles de la rodalia i, quan l'aplec de l'anyada, es redossen sota l'esguard de la Verge colles de nois i noies, mainada, famílies senceres i, després de la missa resada i del cant dels goigs, les airoses notes de la sardana s'escampen bosc endins donant fe d'una devoció mil·lenària. Aquella habitual soledat queda trencada per unes hores per a tornar, després, a la deliciosa benaurança de la muntanya deserta de crits i gatzara. L'ermita és petita i pobra, sense estil de cap mena. La nau esblanqueïda se us mostra vergonyosa en la penombra. En les capelletes laterals, s'hi arrengheren els exvots més inversemblants, testimonis de malalties, de neguits, de moments de desconhort, de situacions de perill, entregats amb aquesta fe profunda de la gent del camp.

La Verge els deu acceptar amb una bonhomia comprensiva. Sobre l'altar major, d'un barroc ingenu i estrofolari, hi ha la imatge de la Mare de Déu. És de fusta tallada, d'esguard dolç, mig somrient. Porta el Nin, sobre el braç esquerra i la mà dreta està aixecada com beneïnt. La imatge no té cap valor artístic, però sintetitza i representa el poder de l'amor matern sobrenatural i perdurable a través

Ermita de Vallvanera -1935
Autor: Joan Mas
Ajuntament de Girona

dels segles. Els homes i dones de l'encontrada, amb aquests seus sentiments primaris, potser amb un regust de certa idolatria, pensen que la seva Verge humil, com somrient, sobre la peanya immòbil, té un especial privilegi miraculós. La fe fa moure muntanyes i no podem pas nosaltres desmentir aquestes històriques paraules.

El fet cert és que les visites a l'ermita són freqüents i no és pas estrany trobar-hi un pagès ferreny, una mossa

riallera o una velleta encorbada, agenollats implorant qualsevulla gràcia o agraint una mercè rebuda. La Verge humil i senzilla s'hi troba bé entre els seus devots enmig del desert d'aquella carcassa de la carena mirant el mar. Una missa, una pregària, algunes espaiades visites, un toc de flabiol cada any i pareu de contar. I no li farien cap gràcia, n'estem segurs, les grans festasses, ni les cerimònies fastuoses d'una litúrgia teatral, ni l'encens d'unes misses aparatoses, ni les corones daurades plenes de pedreria resplendent. En té prou amb el cant dels ocells; amb l'olor de la fari-gola i del romaní; amb la solitud manyaga de la muntanya; amb la visita dels pelegrins; amb sentir-se dominadora d'un món de placidesa, de silenci, de pau; amb uns mots de fe i d'esperança.

La Verge és reina i senyora de l'abrupte i solitari paisatge i espera solament les rialles dels petits enjogassats, els devots que l'estimen i la penyora d'un record. La nostra Verge és una Verge humil i senzilla, com la serralada que l'envolta i la llenca blava del mar que salmodia, amb l'onejar constant, la seva glòria.

Sol ixent

Publicat el diumenge 30 de juliol de 1967

Oliver ens ofereix una autèntica lliçó de pintura ràpida amb paraules. Una bellíssima descripció d'una albada arran de mar.

L'avi ens en feu el do. I, com ell, ens agrada anar a mar gairebé de negra nit, mentre l'aura ens acaricia i els celatges negrosos es constrenyen, fugissers, per valls i serralades, pendissos i pujols. Tot caminant, ja pampalluguen els cimals enmig de la boira esfilagarsada. El camp, silent, goteja la rosada amb llagimeig d'infantament. Caminem lleugers pels corriols fressats vora els recs i les espardenyas se'ns mullen trepitjant els brins de l'herba humida. Els cargols parsimoniosos fan camí a llus hostatge després del platxeri nocturn. Les pinedes són taques fosques, espesses, entre les comes i la plana. La marinada omple l'aire d'aquesta fortor inconfusible de la mar propera. De tant en tant, un mussol o una xibeca aixeca el vol silenciós com un petit fantasma que voleia perdent-se entre els arbres altius. A l'enfilar els vinyars dels turons, s'esquitlla, a voltes, algun conill astorat pel nostre trepig. Al arribar al Puig de Mar, el cor dringa d'alegria, doncs ja falta poc per a arribar-hi.

Fa bo caminar a la fresca per les dreceres dels boscatges, per entre els camps condormits, sota els pins immòbils embolcallats d'un gris platejat, a trenc d'alba, com si la nit ens donés un adéu melangiós i trist. Després d'una feixuga pujada apareix la mar d'un verd enfosquit gairebé negrós, bressolant els últims estreps de la nit morent. Sota els peus, els penyalars escarpats de les roques grisoses s'alcen entre esquerdisos i gratells estàtics, impertorbables. Tot el roquissar zigzagueja com jugant a cuit amb les onades que li ofereixen randes blanquinoses que lluen, ara ací, ara allà, com oferint vassallatge a la seva fortalesa. Els penya-segats esqueixalen l'aigua com empresonant-la. De sobte, la calitja de la planúria bressolant s'aclara i apareix el disc vermellós que s'alça amb molta mandra, com endormiscat. És gros, immens, d'un vermell somort, però subjugador. Aleshores l'espectacle és impressionant.

La celstia s'apaga i es vesteix de porpra i s'inunda tot d'una poruca llum rogenca i l'horitzó és com una fornal. Quan el disc ha sortit del tot, sembla que arrossega el mar donant la impressió que l'aixeca per emportar-se'l, però tot seguit l'aigua cau i el sol veritable apareix lliure i esplendorós fressant un camí platejat de llustrí balancejant. El cel s'aclara i les penyes s'encenen d'ocre, de vermelló, de carmí, de taronja, de burell cendrós i el verd dels pins lluu com un espill i l'arena de les platges s'encén d'un blanc enlluernador. Mentre, la boira de les obagues i les esquinsades pinzellades de foscorigen fugen terra endins com espaordides i el mar es torna blau i verd clar tornasolant, a poc a poc, les roques i el fons proper de les penyes. Els colors vibren com si retornessin a la vida durant uns moments, tot és una orquestració meravellosa, doncs el despertar de la natura té un sentit de joia exultant, abrivada, sorprenent. Encara hi ha quietud i silenci que romp suaument el cabreig de les ones mig adormides. A l'esquerra del nostre mirador, les tendes donen testimoni d'una vida latent. Més avall, xalets i més xalets, «apartaments» gegants, hotels i més

hotels i cases agemolides com un vol de perdius blanquinoses, reflecten ja la blancor de l'alba triomfant, però ningú es mou encara.

Aquest deixondir-se del sol ixent és com un retrobament de la natura primigènia. L'aigua i el sol, els colors i el vol de les gracioses gavines i el ventijol mariner són un rentar, cada dia les impureses humanes. Sobre els espadats, mirem, embadalits, el bell espectacle i tenim la impressió que la nova albada ens neteja de neguits, de frisances, d'egoismes i el cor se'ns esponja i davalla, sobre la terra tota, un papalloneig de perdó, de pau i d'esperança.

Sant Joan

Publicat el diumenge 23 de juny de 1974

En aquest Glossari, Pugnau ens recorda els focs i la festa de Sant Joan en els seus anys d'infant a la Vall d'Aro.

A voltes se'ns mostra gairebé incompreensible el pes atàvic de certes tradicions, com és per exemple el Foc de Sant Joan. No pretenem, al respecte, cercar els orígens ocults en la llunyania dels temps i potser encara seria difícil trobar-hi l'autenticitat. Ens proposem simplement comparar el fet d'avui amb el de mig segle enrera. Com aleshores, la quitxalla segueixen el mateix camí: anar de porta en porta i demanar qualsevulla cosa pel Foc de Sant Joan, ja sien diners per a comprar coets i altres ingenis avui tan abundosos o fustes i altres deixies per a cremar.

És entenedor veure l'afany dels petits per aconseguir que el seu foc sigui el més gros i el que cremi més estona d'entre tots els focs de la rodalia. I això en la ciutat té encara molta més importància, doncs els llocs adients per a fer un foc gros no són pas gaires i hom s'ha d'enginyar l'espai suficient perquè no faci perillar les cases de l'entorn, doncs, sense voler-ho, podria ocasionar-se un daltabaix d'importància o una tragèdia. Ahir, abans d'ahir i avui —estem parlant del dissabte— han picat a la porta varies colles pidolant pel Foc de Sant Joan. Té vigència plena i vigorosa, com fa, mig segle, la festa, amb la particularitat que avui els instruments emprats per a fer fressa són molt variats.

I el foc cremarà davant els ulls astorats dels nins, dels joves i també d'algunes persones grans com a preludi de tota aquesta festa, sentim ja de tant en tant, el petar sorollós d'algun d'aquests enginys de què parlàvem. En el nostre poble la mainada fa i feia, mig segle enrera, igual. Sembla talment que no hagi passat el temps i els infants d'avui siguin els mateixos de llavors. Però és clar, a pagès era més fàcil trobar coses per a cremar.

Recordem que quan érem petits anàvem a cercar feixos de canyes i amb un pal molt alt al mig, clavats fent fort, les posàvem al voltant dessota fustes, llenya de tota mena, cadires de balca,

taules ja ranques, llits corcats i tot allò que era ja inservible, però que resultava ben adient per a fer un foc ben gros. Es preparava ja des d'uns dies abans en un lloc apartat dels pellers i de les cases i, de xic en xic, el piló anava creixent fins a fer-se gran, tan gran que solia ser l'enveja dels altres. Al vespre, després de sopar, davant de tota la gent gran del veïnatge, s'encenia enmig de l'alegria dels petits i de la gatzara del jovent. Llavors es tiraven coets, que no eren pas tan bons com els d'ara i endemés tots els homes portaven llurs escopetes i pistoles i vinga tirar trets i més trets fins acabar la munició. La mainada fèiem, ja a les acaballes, una mena de rodona per a celebrar, amb les galtes vermelles per la calor i també per l'emoció, la gran fogaina que ja es desfeia en cendra mentre donava els últims badalls. I el brogit s'acabava amb els darrers espetecs de les flames. I així un any i un altre, fins ara amb la mateixa dèria i el mateix misteri d'un fet que dura des de fa qui sap quant.

Un home senzill

Publicat el diumenge 24 de gener de 1971

Un bosquetà ja retirat, és el protagonista del retrat d'avui.

Xiula l'aire amb bufaruts intermitents. És una tramuntana mansa, sense gaire empenta, i a voltes sembla que s'adorm, mandrosa, enmig de les branques dels suros estrafets i de les capsades dels pins. El sol lluu ja amb certa força en la devallada del gener, però el cel està enteranyinat i els núvols van i venen i cobreixen el sol de tant en tant. Fa una mica de fred. Les garses voleien de gairell esquivant la ventada i s'arrauleixen sobre els camps a redós de la muntanya. La carretera serpenteja els turons i s'enfila serralada amunt. Els soleis fan una be-caina dolça que convida al repòs. No hi ha gaires ocells pel bosc. Algun pinsà verdós us mira intrigat i fuig rostos avall. Un petit ull-de-bou salta pel brancatge sense gaires escarafalls i us contempla amb curiositat mentre les bosquetes van d'ací d'allà amb aquella activitat constant que les caracteritza. Hom s'hi troba bé enmig del silenci de la boscúria, trencat a voltes pel cant del pigot llunyà. El vent s'enfila per les soques retorçades de les suredes i juga amb les fulles esprimatxades dels pinars.

El cel s'ha quedat serè i la tarda reposa tranquil·la pels pendissos i hom passeja sobre la molsa gerda que regalima encara per la pluja caiguda durant la nit i el peu rellisca sobre les roques humides. Al fons, la vall se us ofrena quadriculada i lluminosa amb els sembrats trencant la crosta dels terrossos i els fruiters esquelètics encara. Per la carretera, passen els camions i els cotxes indiferents a la placidesa d'aquesta lluminositat hivernenca. De les xemeneies del poble proper, espirals de fum blavós i gris s'agemoleixen sobre les grogues teulades de les cases desiguals. Els raigs del sol s'hi posen sobre les teules velles, com una miroia fugissera.

Fred i calor es donen la mà per a fer-vos més atractiva la caiguda del capvespre que s'esmuny cap a ponent. En un pendís, de cara a migjorn, hi ha un home. És de mitjana estatura, cara rodona i vermellosa, ulls esquerps i tarannà tranquil. Va fent sense pressa. Estassa el bosc amb una forca mal girbada a l'esquerra i un tallant a la dreta. Fa feixines d'argelagues, gatoses, arboç, bruc, estepes i tota la brossa que troba. Les lliga amb cordills i les deixa al sol per assecar-se. De tant en tant, es posa dret. Reposa i omple la pipa amb calma, com si realitzés un ritus.

Llavors hom pot contemplar-lo a plaer. És gran, la pell colrada pel sol i les mans arrugades pels anys. Tot fumant, mira sense mirar, el llunyà horitzó. És més aviat baix i camacurt, però ferreny. Els cabells blancs, escassos, se li revolten sobre la testa calba i el front ample i serà té unes arrugues horitzontals de bonhomia. Després d'uns moments de fumar amb daler la pipa suara encesa, va de nou a la feina amb calmosa parsimònia i, amb la forca i el tallant, esbotza el bosc curull de plantes i brosam.

—Són bones aquestes feixines que feu?

—Ja ho crec! La rajoleria que me les compra, diu que són les millors.

—Però hi ha moltes espines, no?

—Les gatoses i les argelagues cremen molt i van molt bé per a la cuita.

—És pesada la feina?

—M'ho prenc amb calma. No tinc cap pressa i aquí s'hi està tan bé!

—Us agrada el bosc?

—No us ho podeu imaginar. Aquest solei rep el sol des de que neix fins a la posta. M'hi trobo a gust. Em reca deixar-lo quan el vespre arriba.

—Us feu un bon jornal?

—Déu n'hi do. Però això m'és igual. Sóc jubilat i em faig un sobresou; m'entretinc. Cap diversió millor que passar les hores aquí enmig del bosc. Si em canso, reposo una estona i després hi torno. Ja us ho dic, em reca deixar-ho quan el fred apreta i el sol es pon. Després, cap a casa i esperar l'hora d'anar a dormir a la vora del foc.

Deixem el llenyataire fent feixines. L'home és feliç. Viu el bosc; sent el bosc com quelcom seu molt ficat a dins de l'ànima. L'estrafeta forca a l'esquerra i el tallant a la dreta, continua el seu treball de cada dia i vibra dins el misteriós silenci del bosc mentre les garses volen de gairell i l'ull-de-bou

el mira encuriós i les bosquetes fan saltirons al seu entorn. La pipa als llavis i el cap jup, talla els arbrissons i la brossa i lliga les feixines per la rajoleria del poble veí. Un home senzill que viu amb fruïció la sensació amoixadora del bosc, del sol i de la terra.

Veimar

Publicat el diumenge 10 d'octubre de 1965

Pugnau ens fa en aquest Glossari un autèntic tractat de l'art de la verema.

Pel Baix Empordà, del veremar se'n diu "veimar", segurament per contracció del verb, com sol ésser força corrent en el parlar popular. "Veimar" és una de les collites del camp que té una atracció especial i el poble senzill ha captat tot l'encís que, en ella, s'hi troba. Abans gairebé totes les famílies tenien a orgull fer-se el vi propi i, en les ocasions solemnes, us oferien el seu vi de l'any o d'anyades anteriors i fins i tot el vi ranci curiosament conservat, durant anys, en les petites botes d'un racó del celler. Si bé avui s'ha perdut força aquesta tradicional collita, encara moltes masies es fan el seu vi i els dies dedicats al "veimar" continuen sense variació apreciable i el pagès que té una o varies vinyes segueix fent el seu vi que prefereix a totes les marques que hi ha pel mercat. Cuidar les vinyes fins arribar al moment esperat del "veimar", és cosa difícil que hom ha de conèixer a fons, ja que les malures dels ceps són moltes i s'han de combatre amb el "sulfat" i el sofre en el moment oportú.

El primer treball delicat i d'eficàcia per la propera collita és podar bé els ceps. Hom no deu ignorar quines tòries s'han de deixar i amb quina llargada i quines s'han de treure del tot per tal de que els brots nous tinguin ufana i siguin vigorosos i donin raïms amb abundància. Quan ve el sol fort d'agost és convenient espampolar per tal de què els "pingolls" de raïms s'amarin de raigs de sol i madurin més fàcilment. Així s'arriba a finals de setembre o a la primera quinzena d'octubre. Les vinyes de llocs calents, a redós, pels vessants de les muntanyes, i de terra magra, si bé donen raïms més petits, maduren més aviat i sobretot donen un vi de més graus. Els entesos els prefereixen, ja que el vi resulta millor i més gustós. En canvi, les vinyes de la plana o les tires de terrenys de conreu són més tardanes i els "pingolls" més grossos, el raïm més gras i donen un vi més "petit", indicant, amb això, que no té tants graus com l'altre.

Quan ja és el temps del "veimar", si hi ha bona collita, les vinyes són una joia per la vista. Les tòries es corben pel pes de la ubèrrima carga, dolça i arriben a tocar a terra. Els raïms negres s'han tornat d'un negre brillant avellutat com d'atzabeja, i els blancs, picapolls i xarel·los, van quedant rossos amb aquest to de maduresa que convida a menjar-se'ls.

Qualsevol que hagi viscut quelcom la vida del camp, sap que el “veimar” és, segurament, la collita més significativa i que guarda, encara, el regust de costums mil·lenaris. La feina ha sigut, sempre, la mateixa, sense variacions perceptibles i queda com embolcallada d’un optimisme alegre i suau, difícil de concretar. És cert que el segar i el batre estan curulls de sorpreses i expressen el goig del pa que ha d’alimentar-nos durant l’anyada fins a la nova sega. Però era, abans, sense les màquines que li han tret tota la poesia, un quefer dur, feixuc, que requeria un esforç extraordinari, ja que s’havien de suportar les llargues soleiades de juny i juliol.

El “veimar” és diferent. Segueix igual avui que temps i segles enrera. És feina, fins a cert punt, lleugera i atractiva. Tothom l’espera amb deliri, com quelcom extraordinari. Permet el diàleg, explica les incidències del poble i de la rogalia, fer-se alguna broma i fugir de la monotonia del viure rutinari. Els nois i noies i els homes i les dones s’agermanen durant unes hores i, tot rient, van fent el treball sense adonar-se’n. L’aire de tardor és refrescant i els raigs del sol ja no tenen la fortor de l’estiu i no cremen com en el segar. Mentre les dones van tallant els raïms, deixant els gotims de cabrots per menjar-los quan ja s’ha “veimat”, els homes, espitregats, traginen les cistelles plenes, fins a les samals que deixen ben encimades. Els vestits de coloraines de les noies, les exclamacions i les rialles, fan que la feina sigui planera, joiosa, com una festa a la que tots s’hi entreguen amb entusiasme càlid com si d’un ritu màgic i sentit es tractés.

És cert que ja no es canten, almenys en aquesta encontrada, les cadencioses cançons típiques, ni es fa la festa grossa a l’acabar la verema, ni es balla després de l’àpat de comiat de veïns i amics i parents. Però hi ha, en l’ambient, un aire de misteri, d’íntima satisfacció que ni els mateixos veremadors podrien sospitar. És com un culte, profund i amagat, al vi que alegrarà la taula de cada jornada i de les festes majors. És un cant a la vida que les vinyes ofereixen prodigues en aquests últims badalls del cicle anyal de les collites. És com sentir-se segur del pervindre; tenir, en el celler, el vi vermellós o negre que apagarà la set i donarà forces pel treball d’un jorn i un altre jorn. Però és també, sentir la melangia tardorena dels pàmpols mig rogencs i grocs que van perdent la saba vivificadora.

Per això no és, el veremar, una joia cridanera i de molta gatzara, com el segar i el batre, ans el contrari, és tot mesurat, tranquil, plàcid, gairebé espiritual, com si els últims sospirs dels arbres que es despullen, s’anessin ficant dintre l’ànima dels homes i de les dones, mentre van tallant els raïms que, dintre poc, seran el vi per revifar el cos fatigat i emplenar el Calze, en la missa de l’altar major del poble, cada diumenge.

Juny

Publicat el diumenge 27 de juny de 1971

Meravellosa oda al mes de juny i a la sardana de Juli Garreta.

S'escolen ja les últimes hores del mes de juny. Encara que el temps plujós ha retardat els sembrats, sempre és el mes de juny, el de la falç al puny; el de la feina, alegre i feixuga alhora, del segar; el de l'esmorzar sota la figuera fent xerricar el vi del porró mentre es menja, amb gana, el pernil i la llonganissa del porc mort pel febrer; el de les garbes daurades apilades en rengleres sobre el groc rostoll punxant; el dels préssecs primerencs i les peres de Sant Joan; el d'aixecar-se a punta de clar i acabar la feina quan encara hi ha una petita clariana en l'horitzó després de la posta; el del sol roent que fa suar els segadors i les dones que lliguen les garbes vessants d'espigues que guarden el pa per l'hivern; el de la collita tant temps esperada fets, els ulls, al cel en dies de tempesta per por d'una pedregada malastruga; el de les nits serenes, rutilants, pentinat, el firmament, per la ventada, mentre dringuen, silencioses, les estrelles amb una llum més vigorosa i més càlida; el dels focs de Sant Joan i Sant Pere, amb crits i gatzara de la quitxalla i l'espetic, sec i estrident, dels petards i dels coets; el de les revetlles alegres i fugisseres, amb brogit i xivarri, xerinola i platxèria; el dels dies llargs i les nits plàcides, com empeltat una mica de maig i de juliol.

Sí, el mes de juny té un cert encant indefinible, però cert i gairebé palpable i l'home del camp, i també el de la ciutat, ho capten sense poder-ne donar raó. Penso que en Juli Garreta, quan va compondre la cèlebre sardana «Juny», tenia el cor i el pensament amarats de tota aquesta barrija-barreja de fets naturals i sensorials dels homes. Voleiaven, pel seu pensament, les guspies del foc; la serenitat dels vespres; la carícia de les estrelles; el mar de les espigues ja madures, fermes sobre la tija, o colltorçades per la falç del segador; el porró de vi negre passant de mà en mà dins la rodona sota la figuera; el sol ixent a l'horitzó net de calitja i la posta enramada de colors inversemblants.

Per això, «Juny» entrava tan endins dels homes; per això, en les Festes Majors, la gran sardana era sempre una de les preferides i sempre demanada a les cobles de torn. I, per això, ara que la seva ciutat, Sant Feliu de Guíxols, prepara un homenatge al nostre compositor inoblidable, ens ha semblat que teníem l'obligació de retre aquest petit testimoni popular a la seva inspiració musical. Recordo l'última vegada que vaig sentir «Juny» en la plaça del meu poble el dia de la Festa Major. Quan la cobla va desgranar les primeres notes, tothom va callar; un silenci, trencat sols pels instruments, emplenava l'ambient; els pagesos escoltaven embadalits; no es va fer cap rotllana, doncs «Juny» era el símbol de la sardana inspirada i tendra, suau i tràgica alhora, i ningú gosava ballar-la. Era un mut testimoniatge al gran músic feia poc desaparegut. L'alada melodia anava i venia de la plaça a la vila i de la vila a la plaça i es ficava fins els amagatalls més pregons d'aquells homes senzills i rústecs, però sensibles a la bellesa d'aquelles notes que els hi parlava dels seus fatics, de les seves esperances i de les belleses de la natura d'aquell racó del Baix Empordà. Recordo que vaig sentir com un calfred d'emoció

inimaginable. Els ulls de tot un poble quiet i silenciós estaven fits vers els músics que donaven vida, novament, a una de les sardanes més inspirades d'en Juli Garreta.

Jo no sé si és la millor, però si la més popular. Els curts, i els llargs es feien i es desfeien com l'esclat harmoniós d'una flor meravellosa que s'obre màgicament en un instant. I la tenora i el clarinet i el contrabaix i el fiscorn i el flabiol, escorcollaven l'aire i els racons i el pensament dels homes i les dones que escoltaven drets sense moure ni un múscle de la seva cara. Quan l'última nota de «Juny» va finir, es va aplaudir llargament, gairebé d'una manera inacabable, la deliciosa sardana d'en Juli Garreta. Fou emocionant i lògic perquè quan l'esperit del poble sent veritablement, sap expressar, sense embuts, la seva gratitud.

Més d'una llàgrima va regalimar per les arrugues d'aquells rostres ressecs pel vent i el fred i el sol i la calor; perquè «Juny» era i és la sardana del poble, que sent els seus neguits, i els seus anhels. Juny i «Juny», quina bella germanor per a descriure la natura i els sentiments més íntims! En Juli Garreta ho va aconseguir a mans plenes i encara ho aconsegueix ara quan es toca «Juny» en les places de tots els pobles.

Hereus i masies

Publicat el diumenge 21 de febrer de 1965

El 1965, quan escriu Oliver aquest Glossari, ens parla ja de l'abandonament del camp, i com començaven a retornar antics propietaris a conrear la terra. Sense dubte, un mal endèmic i cíclic.

Del nostre record, molts hereus deixaren les masies en mans estranyes i s'establiren a la ciutat. Pobles enters quedaren orfes de persones capaces de governar-los i, el que era pitjor, sense l'exemple de l'amo o del «senyor», mantinguent-se al front de la casa treballant, feixugament, la terra. Fou, i segueix siguent lògica, la postura de l'arrendatari que, a la primera ocasió, deixa l'arada i l'aixada per qualsevol feina més recompensada i més ben vista a vila. Aquesta fou la primera causa del despoblament del nostre camp. Després l'èxit de la industrialització feu el restant. Així quedaren masies mig abandonades i gran extensió de terra de conreu sense que la mà amorosa de l'amo la cuidés.

Ens deia, no fa pas molt, un amic, que en varis llocs de l'Empordà i d'altres comarques gironines, algunes portes de cases pairals resten tancades i l'heretat mig abandonada. Els amos, mentre la renda dels mesos els hi donà, feren la viu-viu, per Sant Miquel, anaven al poble a cobrar els diners de l'arrendament o els terços de la collita. Així donaran carrera els seus fills o els hi posaren un negoci o els encarrilaren cap a una professió menys pesada que la de treballar la terra. Els des-

cedents quedaren desagafats completament de la terra que havien cultivat els avis i fou suport de la grandesa de la família.

Però arribà el moment tràgic i inevitable que la força del factor econòmic feu més inapel·lable. Els patrimonis, si no eren molt crescuts, ja no donaven per portar el ritme de vida de ciutat i s'hagué de resoldre el dilema de vendre o retornar a la propietat per aixecar de nou el que anys enrere s'havia abandonat. El que fou el sòlid fonament de la riquesa i prosperitat de la nostra terra, desaparegué en gran part, i el treball d'anys i més anys, segurament centúries, molts hereus el canviaren pel plat de lleties d'una vida més fàcil. Endemés l'equivocada interpretació que es donà, en la majoria dels casos, al tradicional fet de l'herència entre nosaltres, feu que l'hereu es considerés únicament amb el dret de la possessió de gairebé tot el patrimoni i sense cap més deure que donar la llegítima als germans. Això va donar lloc a una total despreocupació per la casa pairal dels fadrins externs i unes rivalitats familiars que tampoc ajudaren a mantenir l'unitat del tronc de la masia, tan necessària per seguir endavant. L'hereu va deixar de considerar-se dipositari d'uns béns comuns que l'obligaven a ajudar a les branques en cas de necessitat i disposà de l'heretat sense traves de cap mena.

Així a tomballons, les nostres masies, els nostres hereus i els arrendataris han mantingut un estat de coses que ha estat funest pel desenvolupament del nostre camp. No s'han modernitzat, en el temps degut, les eines de treball i l'explotació de la terra s'ha fet amb aquella rutina dels primers anys del segle. No hi ha hagut l'impuls necessari per fer, del cultiu, una autèntica indústria que s'adaptés el moment actual i revaloritzés la feina del pagès. El menyspreu en que s'ha mirat aquesta noble tasca ha mantingut el divorci entre la gent del camp i la gent de la vila. Però ja hi ha qui s'ha donat compte de l'error. Ja hi ha qui ha tornat al camp i ha endegat de nou la casa pairal. Ja hi ha qui ha deixat la raquítica vida de ciutat per la venturosa professió de treballar la terra.

Molts hereus han comprès que el seu lloc estava al front de la casa, transformant-la d'acord amb les exigències d'avui. Per això han modernitzat l'explotació, han adquirit tractors i es dediquen a cultius d'envergadura, poblant de nou els estables buits i s'han aprofitat de la tècnica nova per regar els camps de sequer. Això ho poguérem constatar l'altre dia, al visitar la masia d'un amic que ens parlava de dues-centes vessanes de regadiu, dels diners que hi havia gastat i de que, en els pobles veïns, coneguts seus, que abans vivien a ciutat, han retornat i cuiden com ell, propietats que restaven mig abandonades.

Heus aquí doncs, una notícia excel·lent i immillorable que ha de parar, de soca i arrel, l'èxode dels homes de la terra i que transformarà, segurament, la vitalitat dels nostres pobles. Alegrem-nos d'aquesta decisió pel bé dels hereus, de les cases pairals i pel ressorgiment de les nostres comarques.

Decrepitud

Publicat el diumenge 10 de març de 1968

Pugnau retrata un antic galant de la Vall d'Aro amb cert humor en la primera part per fer una reflexió profunda sobre el pas de la vida al final.

Fa anys, era un home cepat, de bon veure, alegre i decidit, amic de xefles i gatzara. Galindejava a tothora, sense importar-li que les dones fossin solteres o casades. Tenia el do del convenciment i de la simpatia i sabia escorcollar la feblesa de les seves víctimes amb paraules cadencioses apropiades a cada cas. Havia fet un llarg aprenentatge que li permetia atacar de qualsevulla manera i des del punt més inversemblant. La seva parla afectuosa i càlida, tendra i ardorosa, segons convenia, es filtrava a poc a poc fins que la cara de la noia o de la dona s'enrojolava i esperava el moment precís de l'atac definitiu. Tenia fama, per tota l'encontrada, de conqueridor i galant i ho era veritablement.

Anava dret com un fus, ben clenxinat, impecable en el vestir, amb un mocador mig sortit en la butxaca de l'americana i, moltes vegades, amb una flor en el trau i les sabates enlluentides. Feia goig i totes les dones el miraven, amb certa enveja, quan el veien passar, doncs deixava com una reguera misteriosa de seguretat dominant que els hi sotregava el cor. Tothom ho sabia i ell se'n reia i se'n servia per a rendir als seus peus les fortaleeses més inexpugnables. I això durà mentre fou solter i també després de casat. No tenia escrúpols de cap mena i era talment un "Don Juan" de nom i de fets.

Fa temps ens el presentaren quan ja, malalt i amb les xacres dels anys i les disbauxes, sols era una deixalla mig estrafeta. Encara hi havia, en el mirar, certa altivesa per a mantenir-se dempeus; com una mena d'orgull de no voler confessar la derrota de la seva virilitat. Però hom copsava com una teranyina de tristot indefinible enmig de les pupil·les que encara guspirejaven amb feresa. En els llavis, s'hi entreveia un rictus amarg de desesperació i el rostre tot es contreia amb un esforç suprem de voluntat ja vençuda. A través de les seves paraules, hi surava un escepticisme esfereïdor i aquella riulla franca, voluptuosa i acariciadora d'antany s'havia transformat en un somriure esquerp de desengany. La il·lusió del viure es mantenia sols per aquesta tendència innata dels sers a la pervivència; per aquesta por en traspassar el llindar de la vida terrenal.

Parlava com absent, contestant amb monosíl·labs amb els ulls fits en la llunyania. Era un home acabat, vençut, sense fe ni esperança, sense un bri d'alegria davant del sol resplendent o de la primavera que encén, de color, camps i muntanyes. L'anorreava el bategar feixuc del cor, la feblesa de les seves cames, el manyoc de cabells blancs de la seva closca, el tremolor de les seves mans. La vigoria perduda l'entristia; els records del temps passat el neguitejaven; la combativitat galantejadora, tants anys sostinguda, el torturava i no trobava consol de cap mena al seu entorn. Era un naufrag que es debatia entre mil pensaments d'ahir i d'avui, sense trobar una mà amiga que el salves d'aquelles ones punxants i doloroses que l'ofegaven.

Ens féu llàstima, molta llàstima. Era una desferra caiguda vora el camí esperant que el vent la fes voleiar com una fulla seca i escarransida. Poc després va morir i, al saber-ho, ens vingué a la memòria la xerrada d'aquell dia. Que trist és viure amb l'angoixa de que es va perdent, a poc a poc, el galopar de la sang i la flexibilitat del cos si fem, de la vida, un culte a la sensualitat!

Camí de Ronda

Publicat el diumenge 8 de juny de 1969

Oliver fa un quadre poètic del Camí de Ronda de S'Agaró, barrejant emocions i sentiments filosòfics amb la bellesa de l'indret.

Descansar unes hores a frec d'aigua és com una carícia per a l'esperit. Dins la quietud, de la tarda morent, les ones es mouen suaument en aquest interminable venir de mar endins per a besar les platges i el rocam. L'escuma del cabreig trenca la blavor intensa i la llum somorta, que s'esmuny en la llunyania, lluu intermitent a cavall del cristall inquiet i daura els penya-segats i les capçades dels pins centenaris que s'arrelen entre les escltexes inversemblants del roquissar.

La ziga-zaga del "Camí de Ronda" ens ofereix un espectacle sorprenent sempre nou, sempre meravellós, sempre amarat de imprevistos atractius. Ja és un pi escardalenc, mig tombat, com si fes equilibris i demostrés la possibilitat de viure contra les lleis naturals xuclant la saba entre les dues pedres; ja és una cala menuda i acollidora on l'aigua té una transparència immaculada deixant al descobert el fons del sorral i les roques vellutades per la molsa i el negre sembrat dels eriçons i el nedar elegant de serrans i juliolades violades; ja és el canvi constant de colors de la vibrant superfície que va del blau intens, verd maragda, verd-grisós o carminat, al violeta trencat per un ocre terrós; ja és l'horitzó llunyà emboirat per la calitja com un camí obert al somni i al desig; ja és l'aparició de les blanques cases d'un poble mariner, ara envaït pels "rascacels" que han desfigurat el nostre paisatge de la costa; ja és la blanca silueta d'una barca que ratlla l'aigua deixant una estela d'escuma que romp la blavor grisa del capvespre; ja és el verd, mig rossejat pel sol de la posta, de les pinedes que, des dels pujols, baixen fins a la platja i s'adormen sobre el roquissar. Però, per damunt de tot, el que atrau, en aquesta hora, és el suau remoreig del mar com cansat de la lluita constant que sosté per a la seva pervivència. És la grata sensació d'un món misteriós i trèmol, conegut i ignorat alhora; saturat de pau i melangia, de joia i tristesa, de sentiment profund d'impotència per a copsar el devesall de suggestives impressions que fa sentir la cançó inacabada.

El mar és com la nostra vida mateixa, sempre inquieta amb les onades del desig i la conquesta; sempre adelerada per a morir, després, desfeta en pols de blanca escuma en el rocam de la incomprensió i del desvari; vida torbadora i fascinant, misteriosa i esvorancada per la insatisfacció. Segurament és, per aquesta semblança, que l'atractiu de la mar se'ns fa inevitable i subjugador i ens

dóna la inacabable mesura de la seva i de la nostra immensitat. I la deixem amb recança com qui deixa un amic que ens comprèn i ens estima.

El “Camí de Ronda” de S’Agaró i de Castell d’Aro —que deuriem ésser més ben cuidats, perquè és el més delicat passeig per a fruit de les sorpreses del mar i de la costa — constitueix una meditació senzilla i sublim alhora i un sentir-se sol i acompanyat que ajuda a entendre el maridatge de l’aigua i la terra i el pregon enigma de la vida tota. Ones de la mar i ones de la vida de cadascú, heus ací quelcom que és, en aparença, diferent, però en realitat ve a resultar gairebé igual, perquè com l’aigua blava inquieta, la vida nostra és un continuat anar i venir a impuls del vent que xiula sobre l’esperit, ja sigui del desig insatisfet o de l’amor que vola, ja per l’enuig que ens ennuega o per l’esperança que esberla la negror de la tempesta que ens esmicola l’ànima de viure.

El taper

Publicat el diumenge 31 de gener de 1965

**Oliver ens detalla amb la seva proverbial habilitat,
l’ofici de taper, els seus costums i curiositats.**

Una de les indústries típiques del Baix Empordà, de la Selva i d’algunes poblacions de l’Empordà alt, fou la del suro. Pesi a que la manipulació d’aquesta matèria nasqué a França, quan el cèlebre frare descobrí la manera de tapar les ampolles, va arrelar de tal manera a les nostres comarques, que talment semblava nascuda a la nostra terra. No obstant es conservaren molts dels noms de les coses fabricades derivats de les arrels franceses.

El motiu d’aquella pujança hem d’atribuir-lo al fet de que les suredes eren, i encara són, abundoses pels boscos de les Gavarres, d’algunes muntanyes dels vessants del Pirineu català i de les carenes que, partint de La Selva, voregen la mar des de Lloret a Sant Feliu. La facilitat de trobar la matèria a l’abast de la mà feu que els mateixos operaris d’enllà del Pirineu es traslladessin als nostres pobles per ensenyar l’ofici als nadius i molts, per aquest motiu, van afincar-s’hi. Després d’un període més o menys llarg d’adaptació, l’indústria adquirí solera i les fàbriques es multiplicaren per Lloret de Mar, Cassà de la Selva, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell, Darnius, Agullana i per altres pobles petits propers a aqueixes poblacions.

S’ha de fer recalcar que, generalment, les fàbriques de suro eren, gairebé en majoria, institucions familiars que passaven de pares a fills i on hi treballaven tots els membres de la família i, a voltes, alguns operaris que ajudaven als amos sense que aquesta contribució fes perdre el caràcter familiar de la fàbrica. Tant fou el predicament que agafà “l’art del suro”, com vulgarment s’anomena a la fabricació dels taps, que els fills de les cases pairals no s’en donaven de menys d’aprendre

Fàbrica de taps a Sant Feliu - 1900
Autor: desconegut
Col·lecció Joan Corts

bé l'ofici per plantar-se després com a flamants amos d'una nova indústria. Així molts fadrins externs de no poques masies deixaren els estudis pel ganivet de taper, o la possibilitat de casar-se amb una pubilla i cultivar les terres de l'heretat adquirida amb el casament.

El taper era generalment un home il·lustrat, en la mesura en que podia ser-ho en aquell temps, coneixedor de l'ambient que l'envoltava, ja que el seu ofici li permetia

parlar tot treballant i adquirir certa prestància de "senyor americano" envejat pels pagesos i fins i tot pels mateixos senyors de vila. Moltes vegades, entre cançons populars, els tapers esmolaven les seves ganivetes i, amb dues voltes donades al carrac amb encert i enginy artístic, anaven fent els taps que serviren després per tapar les ampolles de xampany.

El taper treballava tres o quatre dies per setmana. El dilluns al matí generalment feia festa, perquè era dia de "ressaca" del diumenge. El dimarts i el dimecres solia treballar-los complerts i, del dijous, en tenia prou amb mitja jornada, ja que, a la tarda, s'havia de fer la berenada amb els companys i cantar, mentres es feien passar de l'un a l'altre el porró de vi, les seves cançons preferides. El divendres tornava a treballar tot el dia, però el dissabte deixava les eines al migdia i, després de dinar, ben endiumenjat, tornava a reunir-se amb els amics per fer xerinxola tota la vesprada.

Aquesta fou una època que donà, als pobles i viles dels tapers, una fisonomia especial. La prosperitat vessava i així com és difícil amagar la pobresa, tampoc els treballadors i les viles industrioses podien amagar la riquesa que anava creixent dia a dia. Les colles dels tapers cantaires eren una particularitat que de petits ens tenia corprès. Hom hi quedava embadalit sentint-los cantar amb aquella finura i coneixement instintiu de l'harmonia, i, cosa estranya, gairebé totes les cançons que entonaven eren "habaneres", naturalment de lletra castellana, ben segur com a record nostàlgic de les viles marineres, del temps de les drassanes de Lloret i Sant Feliu i de les singladures que feren, pels camins del mar de les Amèriques, les naus i els mariners dels pobles de la costa.

A l'esdevenir la maquinària moderna, "l'art del suro" donà un tomb i desaparegué, com per art d'encantament, l'època d'or del taper. Hi hagueren canvis notables i moltes fàbriques familiars no pogueren sostenir-se i desaparegueren. Avui encara, part de La Selva i del Baix Empordà es dedica a la fabricació de taps i altres derivats del suro, però el turisme, d'una banda i de l'altra l'ús cada dia més crescut de noves matèries per tapar les ampolles han fet desaparèixer la importància d'aquella vella fabricació gironina. Però queda encara, en el record de la gent gran, la vida d'aquell tipus característic i ben determinat, del taper, que va marcar una època gloriosa de la indústria del suro a les nostres comarques.

La dona del camp

Publicat el diumenge 23 de maig de 1965

Un cop més Pugnau fa una reivindicació de la feina de la dona, més concretament de les dones de pagès.

Sempre ens ha fet llàstima la dona del camp. Sempre hem sentit, per ella, admiració i respecte. Perquè, sens dubte, sobre les seves dèbils espatlles, ha caigut el treball feixuc del camp i de la casa. Parlem, és clar, de la dona dels masovers i dels treballadors del camp sense grans propietats. Doncs les dones de les cases pairals fortes han tingut una vida més fàcil i més d'acord amb la seva funció maternal i femenina. Elles han dirigit la casa i han cuidat dels detalls de la vida dels fills i marit, però no han sentit, gairebé mai, l'aire gelat de la tramuntana hivernenca ni els raigs del sol de l'estiu, ja pel segar, ja pel batre, ja per les veremes.

La dona humil del camp, la que no ha tingut un patrimoni abundós, ha fet com els homes i, en realitat, més que els homes. Ha portat fills, amb abundància, a la vida, s'ha aixecat de bon matí per apariar l'esmorzar, s'ha escarrassat per endegar la roba d'uns i altres i ha anat al camp a cavar les mongetes, les patates, els blats de moresc i regar l'hort i a recollir menjar per les bèsties. I això ho ha fet amb el cap baix, com renunciant a un gest rebel que, segurament, neixia dintre la seva ànima. Ha perdut, sota l'aire càlid dels dies solejats, la delicadesa del seu rostre i la finor de les seves mans. I el fred de l'hivern ha donat morenor a la seva fisonomia endurent les arestes i els angles de la cara. S'ha fet esquerpa apagada, submissa i seriosa. Ha perdut l'encant de la rialla joganera que floria en els seus llavis quan era fadrina. A cap edat li ha marxat la joventut i s'ha tornat gran en un tancar i obrir d'ulls. Aquesta és la història de gairebé totes les dones del camp, del nostre camp i, el que és més trist encara, no s'han aixecat pas gaires veus per defensar-les.

Des de fa molt temps s'ha parlat del treball de la dona; s'ha lluitat per tal de que les dones de les fàbriques i oficines tinguessin millors condicions i fins n'hi havia que s'escandalitzaven de les dones que anaven a la fàbrica, però res deien de les que treballaven al camp sense soldada. Creiem

que s'ha fet una injustícia amb la dona del camp. S'ha tingut oblidada. És cert que feia d'escarràs per la seva casa moltes vegades, però el mateix les que ajudaven als seus, que les que anaven a jornal, no han tingut defensors que vetlessin per millorar la seva condició.

Des d'aquí, ens creiem obligats a retre un homenatge al silenci d'aquestes dones que han fet possible el desenvolupament de la nostra pagesia. Quantes llàgrimes vessades en silenci per la fatiga del cos i de l'esperit! Quantes il·lusions sacrificades en benefici de l'home i dels fills, sens un crit d'angoixa, sens una paraula d'enuig, sens una mirada de rancúnia! Quantes vides sacrificades per l'amor abnegat als seus i fins per la comunitat! La dona del camp ha sigut el ferm puntal de moltes cases que de masovers senzills s'han convertit en cases pairals sense que hom recordés l'esforç i els trossos de vida deixats entre les eines i sobre la dura i esquerpa terra cultivada. Creiem que seria hora de reconèixer, públicament, que, amb tanta abnegació, la dona ha fet prosperar les nostres comarques i ha contribuït, amb gran mesura, a la seva riquesa i al seu engrandiment.

La masia perduda

Publicat el diumenge 23 de maig de 1965

Un esfereïdor Glossari que ens parla dels temps passats al voltant d'una masia abandonada.

Està allà, al mig de la plana, sobre un pujol. Com un sentinella esperant, immòbil, la rellevada. Cecs, els ulls, i la porta, barrada. Una porta corcada, amb esclatxes verticals per on es fica la llum amb intents de resurrecció. Mes el silenci, un silenci opressiu, de cementiri, omple la buidor i us fa sentir el calfred de la mort. El porxo és a l'esquerra i hi ha encara la tartana i el carro, però ja no hi espicossen les gallines, ni hi corren els ànecs, ni hi baladregen les oques tot movent els blancs ventalls inútils. Hi ha pols i teranyines sota la volta on s'hi copsen encara les regueres de les canyes de quan, qui sap el temps, es féu la casa. Els teulats desiguals, inclinats, com els de totes les masies, estan vellutats d'un groc-verdós, com un llegat dels anys, amb matisos delicats, suaus i vistosos, que resplendeixen a la llum, com les fulles ocres i arrugades d'un llibre centenari. En la façana, esberlada, ensenyant les pedres, negres per les pluges i els vents, hi ha el rellotge de sol. Les hores ja no hi són, però l'agulla, impertorbable, segueix marcant-les, com si la vida hi fos encara, com si l'hereu se'l mirés cada jornada, des de l'era, amb la mà sobre els ulls, per emprendre la tasca feixuga del bosc o de l'horta.

És el símbol del temps que s'escola a despit dels homes, de la vida, dels desitjos i dels anhels. L'era, rodona, espaiosa, amb rajols d'un roig somort, és un camp d'herba escanyolida, bressol de l'abandó, sense les rialles de la mainada, sense la mà de la mestressa, sense les garbes de blat de les tardes de juliol, sense l'arribada dels carros curulls de raves i naps i canyissos de moresc pel

Can Castelló - 2021
Autor: Joan Perich

bestiar, sense el rusquer del suro de l'anyada esperant el comprador. Sols hi ha una figuera esquelètica, morta tot just suara, com faltant-li l'escalf de les veus amigues i un xi-prer, alt, impressionant, donant fe d'uns dies de glòria, fendint l'espai amb la seva punta que es balanceja.

Més avall, les feixes del quintà, amb les parets mig engrunades, la terra seca i aspra, sembrades d'herbes malastrugues, amb ametllers retorçits,

vells, sense ganes de viure, i lladoners espessos al capdavall. En una d'elles, hi ha ceps sense podar, amb les tòries llargues, esquifides i uns raïms escarransits com demanant clemència. Al darrera, els camps deserts, amb les teuleres de l'última llaurada, els rostolls de la darrera sega i l'alfals mig sec, creixent i morint a la bona de Déu, perdent-se fins a la ratlla del bosc proper on les suredes hi veuen créixer les argelagues, les estepes, les bardisses i els brucs que han esborrat els camins i les dreceres.

És la masia perduda, abandonada, sense un bri de vida, tantost somicant l'estèril existència, sentint els raigs del sol sobre les nues parets, la carícia del vent i les llàgrimes del cel, sense fruit, sense llevat, sense esperança. Sols desitjant que un llamp justicier li esqueixi les entranyes, li esfondri la llar on s'hi arraulia la família, les cambres on ploriquejava el nin recent nascut, el menjador on s'hi celebrava la Festa Major, la sala de dalt on hi jugaven a cuït els infants, les corts on bleixaven les vaques i els cavalls i el galliner on s'esbatussaven els galls presumits. Tot és fred, glaçat, encara que siguin jorns d'estiu. Tot és silenci, isolament, feréstec, com un càstig. Sols l'oreig l'amoixa cada matí i cada vespre, però la masia roman amb una tristor esquerpa, enyorant els dies joiosos, els dies plens d'angoixes i d'il·lusions, quan sentia la dolça companyia dels que l'han deixada.

Morta i viva a l'hora, espera..., espera, en la plana, sobre un pujol, com un sentinella immòbil desitjant ja la rellevada.

Pel juny, la falç al puny

Publicat el diumenge 4 de juny de 1967

Homenatge a la sega, un dels moments més importants de l'any en el món de la pagesia temps enrere.

Si béenguany el temps massa fresc i plujós ha retardat el granar del blat, de l'ordi i d'altres plantes, l'adagi apareix en el nostre vocabulari sense adonar-nos-en. És com si tinguéssim necessitat del sol de juny, vigorós i decidit a rompre les teranyines que el feien impotent i poruc. El cel, que de dia és generalment rutilant, serà d'un blau intens vivíssim i suggeridor. I de nit, segons el dir del poble, és el més clar, transparent i meravellós. Les estrelles titil·len lleugerament dins la immensitat de l'espai com enjoguessades per l'arribada del bon temps.

Tots, en un moment qualsevol, ens hem extasiat contemplant el dringar de l'estelada intentant desxifrar el misteri d'aquests mons inassequibles perdent-nos en la recerca del significat veritable del mot espai. Què és l'espai? Heus ací una qüestió que brolla espontàniament quan ens quedem bocabadats mirant una nit estrellada. La pregunta queda sense resposta i capjups hem de confessar la nostra impotència. Però els jorns de juny ens tornen la vida, els blats rossencs onejant, per la plana i pels pujols, ens donen la serenitat del viure i quietud a l'esperit. Llavors sentim, veritablement, la realitat de les coses i la banalitat dels nostres neguits. Se'ns aparten, com per art de màgia, les preocupacions que ens entristeixen, la falsedat del que ens trastorna, la petitesa de les misèries humanes.

L'horitzó ample, retallat de blaves muntanyes, mig vestit de calitja, fa que copsem profundament la fortor del mar d'espigues que bressola l'impuls del vent. I la terra se'ns apareix generosa, oferint, anyada rera anyada, el goig de la collita. Les espigues groguejant un fil d'or vell ja ens predisposen per a sentir el "rast" de la falç, de la dalla o de la màquina segadora. I aniran caient les canyes primes, una a una i les espigues s'ajeuran tot esperant la batuda. Mentre el camp, punxant, despullat i com fent la migdiada, semblarà un desert immòbil, on hi faran guàrdia els garballons arrengrerats per a rebre la tèbia escalfor del sol per a acabar d'assecar-se.

Des dels cimals de les carenes, hom podrà admirar-se d'aquests rectangles com pintats d'ocre-terros, posats enmig de la verdor dels marges, dels camps d'alfals, de moresc, de les vinyes i dels arbres. Per uns dies, tot quedarà quiet, en silenci de matins i vesprades i de nits inquietants. Després vindrà la fal·lera del batre. Les garbes, ja d'un groc-cendrós, moribund, seran carregades als carros i posades a l'era. I la màquina engolirà, com un monstre, garbes i més garbes separant el gra de la palla. I els homes, suats, palparan amb les mans ossades, tot acariciant-los, els grans de blat ja dintre els sacs. Llavors tenen la sensació de que el feixuc treball no ha estat debades. Ja hi ha el pa assegurat per a tot l'any. I els ulls brillaran de content i el cor copsarà la joia de la més cobejada collita.

Tot això ens proporciona el juny generós, el mes de la sega i de l'esperança, ja que el pa és l'aliment per excel·lència, doncs dona força al cos i plaer a l'ànima. I aquella espiga macilent, mig groga, que ara contemplem per planes i pujols, serà demà, la llesca blanca de la taula, l'enllaç de pares i fills i la realitat del misteri eucarístic. "Pel juny, la falç al puny". Heus ací sintetitzat un reguitzell de promeses que l'home contempla, desitja i obté, a poc a poc, pel gest generós de la terra regada amb la suor del seu front.

Punta Prima

Publicat el diumenge 24 d'octubre de 1971

**Aquell diumenge Mariano Oliver ens dibuixava una marina. Amb colors i olors.
El paratge de Punta Prima, escenari molt estimat de la seva infantesa.**

A nord de «Sa Conca», la platja tan concorreguda durant l'estiu, situada just a S'Agaró per la part sud, hi ha «Punta Prima», un promontori amb una pineda centenària, guaita permanent del mar i la terra, amb la proa dels seus penyalars; de les seves roques «muscleres»; dels seus illots plens de molsa, crancs i trinquets; amb la negror dels seus eriçons a ran d'aigua; amb unes cales remenudes per on passa l'aigua de les ones fins un, llac interior; amb l'esquerda del «Salt de na Fontanella»; amb el rocam punxant i fonolls marins tan cobejats per la seva virtut medicinal; amb la mar calma els dies de bonança o amb les ones queixalant les arestes roqueres en dies de tempesta, com una fera esbojarrada que intenta mossegar un enemic secular, està, ara, aquests dies de tardor, sola i feréstega, sense un bri de vida humana que contempli l'ample horitzó vers Orient per on hom pot veure Palamós, les illes Formigues i la Resclosa, si el mar està suau, i, vers Ponent, la impressionant cadena de serralades de les Gavarres i la vall que s'esmuny per entre els arbres del Ridaura terra endins.

«Punta Prima» té un encant especial, únic, que permet sostreure's a les preocupacions del quefer diari tot contemplant el mar bressolant-se, les taques blaves, marrons i violetes del fons proper a les roques; les veles de les barques dels pescadors; les barcases grosses que, amb l'intermitent rum-rum del motor, van deixant una estela de randes entre la blavor crivellada; els grans vaixells que passen, immòbils aparentment, i gairebé a la ratlla caliginosa de l'horitzó i la planúria inacabable de la mar que tant atrau amb el seu misteri, la seva mobilitat constant i aquest encant indefinible que l'aigua blavosa ens produeix a tothora, però més quan hi ha soledat i apareix la nuesa tosca i subjugadora de la natura.

Quan el temporal de llevant empeny les ones, llavors l'espectacle és realment quelcom inoblidable. Sembla que les forces invisibles, que guarda l'aigua en el seu si, apareixen i una i altra volta es llancen sobre les roques amb una fúria de milers de cavalls desbocats. Llavors l'escuma s'aixeca

d'aquestes boques que fereixen, sense parar i sense cansar-se, les roques planes, les arestes de les que han anat desgastant durant anys i anys, els forats que han anat fent a batzegades i s'emporta cap al fons trossos de les que són més febles en aquesta constant labor devastadora dels elements.

Si hom hi va a punta de dia i el cel és net de calitja, pot contemplar l'espectacle meravellós del sol ixent. Entre dues llums, apareix el cercle vermell, grandíol, mig endormiscat, que va desvetllant-se fins a convertir-se en un disc resplendent que pampallugueja la blavor grisa fins aleshores i us porta un camí de miroies inquietes i torbadores. Entretant la nit fuig d'esquitllentes per valls i carenes i, a poc a poc, s'encenen les cases, els pinars, els camps sembrats i les espesses arbredes que voregen els marges del riu. Gairebé a la mateixa hora, els ocells piulegen i se'n van dels brancatges als camps sembrats a la recerca de minestra. I, en la tarda morent, el rocam de «Punta Prima» adquireix tonalitats indefinibles d'un vermellós exultant que va des del carmí fort al morat suau i des de l'ocre daurat al delicat moradís. És una successió continuada de colors variants fins que arriba el gris opac, presagi de les properes tenebres de la nit.

Tot això i moltes altres coses suggereix l'espectacle que «Punta Prima» ens ofrena durant aquests dies tardorencs, però potser el que més frapa l'ànim de l'espectador és veure's voltat de tanta grandiositat que dona la sensació real de la nostra petitesa. Hom té, és cert, el pensament que copsa tota aquesta mutació constant, però no està pas capacitat per a entendre la força misteriosa de la vida que es mou sota l'aigua i s'escampa terra amunt. Des del més petit ser vivent animal o vegetal fins els més complicats ens envolten i ens diuen que tots nosaltres també som part integrant de la natura. Més color, forma, calma, tempesta, penyalars, aigua, terra, arbres i peixos, animals i tota aquesta munió de sers gairebé invisibles constitueixen el nostre ambient i ens parlen el llenguatge clar i evident de que la vida segueix, com sempre, el seu ritme i els seus cicles naturals. Però hom medita més aquestes coses quan, davant les ones bressolants, veiem, sense testimonis, tot aquest món complex que la solitud de la tardor ens ofereix com una meditació serena que ens inclina vers el pregon abís de l'ànima gairebé tan incompreensible com tot el que ens rodeja.

Tardor, mar i silenci; heus ací un espectacle digne d'admiració i una lliçó per la nostra suficiència i pel nostre orgull.

Pessebre Vivent de Castell d'Aro

Publicat el dissabte 25 de desembre de 1965

Inevitablement, ens parla Pugnau del famós Pessebre Vivent, i ho fa amb passió, ja que el marc incomparable d'aquesta escenografia, és just on ell va passar la seva infantesa.

Ignorem, amic lector, si coneix Castell d'Aro. És de nissaga aristocràtica, si bé males llengües diuen que d'una branca borda. Però això poc importa. El mateix nom ho demostra i els fets, gairebé perduts en la llunyania dels temps, ho proclamen. El castell de "Benedormia"⁴, que dona nom al poble, era refugi dels veïns de la vall i rodalia quan els pirates del Mediterrani s'ensenyorien de la costa. Endemés, les torres de defensa de cal Rei, de can Dausà, de can Riembau i d'altres espargides per Rocatell i Fanals, ajudaven a defensar-se dels temibles invasors.

Encara Castell d'Aro segueix com era. Esperem, si es fan innovacions, que no l'emborderiran ni li trauran aquestes seves característiques de poble de pagès, senzill, quiet i bucòlic que presideix les terres de la planúria fins a Pinell a trenc d'aigua. Està format pel nucli de la vila on hi ha l'església, alguns carrers i un vell edifici amb arcades en el que, segons sembla, hi ha quelcom de l'antic castell. El demés són barris, com La Coma, Roquissar, Crota, Rocatell i masies mig amagades pels últims vessants de les Gavarres o per les voreres del Ridaura, riu d'hivern i en prou feines.

El poble té un encant especial, indefinible. Ens deia, un dia, el creador de S'Agaró, que qualsevol racó dels seus carrers i barris té més atractiu i més valor turístic que moltes d'aquestes aglomeracions urbanes fetes a corre-cuita i, a vegades, sense solta ni volta, en els nuclis turístics de moda. Té regust com de vi ranci servat dins la bota del temps que li ha donat aquesta patina suau d'or vell i ocre-grisenc i ha pintat, de groc de xarel·lo, les seves teulades, la tèbia brisa de la mar prope-ra. Feixes de vinyes penjades amb devessalls per les carenes; masies espaioses, franques i obertes a tots els vents; ferrenyes oliveres centenàries a redós de la freda tramuntana, oferint l'esguard senyorial de les retorcides i escardalenques soques; corriols fressejats, pujant i baixant, plens de desitjos i esperes; camps de rostolls, d'alfals, de moresc; fileres de cases arraulides per l'angoixa dels anys, amb ferides obertes a la pluja i al sol; pous d'eura d'aigua fresca a recés de les bardisses dels recs; eres solitàries amb la llenya a punt per encendre la llar; gronxejar, a dreta i esquerra, dels carros que van i venen del camp a la casa i de la casa al camp; caminar seriós, tranquil i reposat dels veïns anant i vinguent de la feina.

Tot això és Castell d'Aro, marc deliciós i incomparable per copsar-hi la pau del silenci, la carícia del ventijol amb sentors de farigola i romaní i sentir-hi la calma del viure sense neguits. Des del

⁴ Curiosa forma de nomenar el Castell de Castell d'Aro. Desconeixem si es tracta d'una forma coloquial antiga dels habitants de la Vall d'Aro (sense cap documentació), però hi ha massa diferència amb el nom correcte (Benedormients), per tractar-se d'una errada del linotipista, ni de l'autor, fill del mateix poble.

cim de les muntanyes i pujols que l'emparen per la part nord, apareix com un paisatge bíblic real de remembrances d'infantesa. I els homes i les dones i la jovenalla i els petits, semblen des de les altures, figuretes de terra cuita, igual a les que, per aquestes diades, posàvem pels camins i camps i muntanyes de suro del nostre pessebre casolà.

Mossèn Vilagran, el rector del poble, al veure aquest escenari tan magnífic, pensà en la possibilitat d'un pessebre vivent. I ja fa set anyades que es repeteix l'edició. Aprofitant els llocs més adients; les feixes, les oliveres i les masies de La Coma, ha sorgit "El Pessebre Vivent de Castell d'Aro" i hom pot admirar unes escenes plàstiques commemoratives del Naixement i s'hi queda embadalit. Tot és natural i les figures de carn i ossos, veïns del poble, i una llum ben adreçada il·lumina els racons escollits donant a les evocacions la vibrant emoció d'un retrobament. I hom pot gaudir de quelcom que ja s'havia imaginat, però mai copsat amb la gràcia viva i càlida del realisme. Els quadres són delicats, escollits i suggeridors, com arrancats d'un món desconegut. Creiem que no hem de descriure les escenes del "Pessebre Vivent de Castell d'Aro", per dues raons. Perquè trauríem encant a la sorpresa i també perquè és precís anar-hi i sentir, amb esperit de profunda humilitat, la íntima sensació que es capta al contemplar-les emmarcades en aquell ambient entre misteriosos i inquietant dels capvespres de desembre i gener en els alts i baixos del barri de La Coma.

Al marge de tant comercialisme i de tanta banalitat i tonteria com es prodiguen, durant aquests dies, trepitjant, moltes vegades, l'alè sobrenatural que les hi dona vida, el "Pessebre Vivent de Castell d'Aro" és una torxa de fe, de plaer espiritual intensament viscut, de tendresa que se us fica molt a dins de l'ànima i us fa reviure el gràcil somriure del Nadó que volgué néixer despulalat dels afalacs dels rics i embolcallat amb el bleix calentó d'una vaca i una mula d'un estable de Betlem.

Quadre del Pessebre Vivent - 1968
 Autor: Narcís Sans
 Ajuntament de Girona

La Filomena

Publicat el diumenge 20 de novembre de 1966

Tornem als magnífics retrats personals, i de la dissort del pas dels anys, sense que hi manqui la tradicional admiració per les dones fortes del camp.

Una garbinada d'aquest novembre se l'emportà. Estava ja com un envà de canyes i els bufaruts de tardor i d'hivern són fatals per les persones febles. I va caure com una fulla més, escanyolida i groguenca, de l'arbre de la vida. Havia batallejat molt al llarg de la seva dilatada existència i arribà al cimbleixant amb poques energies, deixades sense gasiveria pels cantelluts corriols que fressejà, imperturbable i generosa, durant anys i anys. "La Filomena" era una dona de pagès, d'esperit juvenívol i rialler. Llesta com una mostela i treballadora fins a extrems inversemblants.

Sols sabia llegir i escriure, però dintre seu hi havia un sentit de responsabilitat i de justícia que us deixava bocabadats. Posseïa el do, tan corrent en les nostres encontrades, d'una personalitat mantinguda per una ètica pura i equilibrada sense mitges tintes, sempre disposada a la defensa del bé i a la lluita contra la maldat. A voltes, era un somriure sorrut i irònic, la resposta a qüestions fonamentals que ella sabia copsar amb la profunditat de pensament d'un filòsof. Rectitud, franquesa, amabilitat i una ferma convicció, eren els puntals del seu viure, igual quan anava amb els seus a fer les feines del camp, que quan assistia a reunions on es comentaven els fets del poble i de la rodalia. Últimament es mantenia encara ferma i decidida, però era més una lògica conseqüència del seu caràcter insobornable i del seu esperit batallador, que no potencialitat del cos ja en devallada fulminant per la malaltia que l'anava minant pessic a pessic.

Era alta, magra, de gestos vigorosos i ràpids, d'ulls esquerps. El seu rostre, colrat pel sol i per les ventades, tenia la forta morenor que dóna el treball a l'aire lliure. Caminava lleugera, com si tingués pressa, embolcallada pel seu món petit i gran alhora. Sentia il·lusió per totes les coses i persones i ho acceptava tot amb l'entusiasme d'un infant. Des de jove se li anà assecant l'oïda fins a quedar totalment sorda. Això li empetitia, encara més, el seu escàs horitzó, però pogué més el seu esperit i aquest obstacle no la separava pas de la companyia dels altres que necessitava com l'aire per respirar.

La mare ens deïa que, quan era jove, era molt formosa i va tenir pretendents a granel, però com que no n'hi va plaure cap, va resoldre quedar-se soltera. Del nostre record enterbolinat, la veiem encara quan, balladora consumada, a l'envelat del poble, els dies de Festa Major es feia rotllo per a contemplar-la puntejant la "polca" amb el seu germà o el ballador de torn. Era tot un espectacle. Hauria ballat sobre la punta d'un punxó. Quan acabava, tots els assistents aplaudien entusiasmats per la seva agilitat i elegància.

Els nois de la casa es casaren fora i marxaren i ella es queda amb la seva mare seguint el cultiu dels camps i cuidant les vaques. A trenc d'alba, s'aixecava, cada dia, per munyir i després amb dues

“marranxes” de llet feia el llarg camí d’anada i tornada des de la vall a la ciutat veïna, que durava dues hores. Al vespre feia de lletera del poble. Tothom l’estimava “La Filomena”. El mateix segava el blat que l’herba pel bestiar o collia els raïms per fer-se el vi per l’anyada. Trescava a tothora, tant a l’hivern com a l’estiu, sense un dia de repòs, com no fos una xerradissa amb els parents o amigues o l’anada al mercat per comprar el que fes falta.

El seu llenguatge era pintoresc. “Maria Santíssima de Déu”. “Quines coses que passen!”. “Maria Santíssima, quins disbarats!”. Exclamacions semblants les deia cada moment tot comentant qualsevulla cosa, fos normal o extraordinària i les pronunciava tot fent moure els seus braços llargs i prims per donar més convenciment a les seves paraules. “La Filomena” fou una de tantes dones com hi ha pel nostre camp.

Dones anònimes, dones heroïques, dones dignes, dones admirables, dones puntals fermes del nostre desenvolupament. Dones escarrassos de treball, sense descans, sense una queixa, sense la carícia d’un somriure d’agraïment. Dones d’esperit fort i cos de roure. Ruts modernes que deixen un estol de bonhomia i santedat entre les espigues dels rostolls punxants i l’olor dels fems de les corts de les vaques i dels cavalls. Dones oblidades per uns i altres sense l’aurèola de la fama ni la buidor de les reines de bellesa.

“La Filomena” s’ha mort. I ens dol la seva absència i ens plau el seu repòs tan merescut. Ferrerria, incansable, s’ha doblegat al corc dels anys. Però hom pensa que mentre hi hagi dones com “La Filomena”, el món pot salvar-se, perquè s’ovira una esclatxa d’esperança i l’optimisme ens esbandeix l’ambient enrarrit que ens envolta. Terra i vida s’han barrejat de nou després del fatigós pelegrinatge i, en el descans de les seves despulles arrugades, hi floreix l’oreig de la vida resplendent.

Full de diari

Publicat el diumenge 31 de gener de 1971

El món bosquetà i el negoci del suro, que tant bé coneixia Oliver de ben petit, són els protagonistes d’aquest Glossari.

En els últims estreps de les Gavarres, a cavall de la serralada, ja perdudes les arestes punxants per l’aproximació a la mar, entre Calonge i Fanals, hi havia —encara n’hi ha— una munió de cases de pagès, masies soltaries de muntanya, a una, dues i tres hores del poble veí. Parlem de cinquanta anys enera, quan encara l’esforç d’aquests herois de la terra i de la muntanya estava en plena vigoria i vivien tranquils i contents llaurant els vessants robats a les suredes i cultivant les hortes de feixes petites al llarg de les torrenteres per on baixava l’aigua d’una font o la que havien em-

bassat durant els dies de pluja. Hi cultivaven escaroles, enciam, pebrots, apis, bròquil i cols, mongetes i tomàquets i tota mena de verdures.

Nosaltres havíem tingut ocasió de menjar-ne, en les nostres incursions a la recerca del suro pels viaranyes de tan suggestives encontrades i recordem que el sabor d'aquelles viandes era excel·lent junt amb el pa moreno que la dona i la jove havien pastat i cuit en el propi forn. També tenien la seva vinya, mig penjada d'un solei, a redós de tramuntana, i el vi que produïa, si bé era de pocs graus, tenia un sabor sec i dur com la terra aspre d'on havien xuclat la saba salvatge mig emeltada d'olor de pins i alzines sureres, romaní i farigola, argelagues i ginesta i arboç i xuclamel.

Les pomeres i els cirerers i les figueres resseguien els marges dels camps i, si bé donaven poca fruita, per la constant sequedat del terreny, hom quedava meravellat de la dolçor de les figues i les cireres i de les pomes de morro-de-vedell. També hi havia les nespres —«amb temps i palla maduren les nespres»— i les serves —ara gairebé se n'ha perdut la mena— que les dones recollien i guardaven junt amb les pomes en un calaix de la pastera per a madurar. Quan ja eren toves, tenien un gust exquisit, dolç i àcid alhora, com un present de fruita boscana. En els pendissos i les obagues; en els cimalls dels turons i les petites planúries enmig dels penya-segats, s'hi feia el millor suro de la comarca i tots els fabricants de taps, que llavors eren molts des de Bagur fins a Sant Feliu de Guíxols, procuraven comprar-lo adelantant-se al possible competidor. Les suredes eren cuidades amb freqüència aclarint-les, estassant les mates i fent pelagrí dels suros novells amb molta cura.

Els tapers sabien que els trefins més bons —els trefins eren dels «querracs» de suro més fi destinats a taps de xampany— sortien d'aquell suro de la part baixa de les Gavarres i per això hi havia una certa cobdícia per ser els primers quan se sabia que els rusquers estaven ja ben posats a les eres de les cases.

Entre aquestes masies, n'hi havia una, relativament modesta en aparença, situada en una petita vall, amb l'horta gairebé al davant de la casa, regada per l'aigua d'una font i d'un petit rierol que s'escorria, lentament, fins a la bassa feta sobre mateix de la feixa primera. Les suredes de la masia eren extenses i el rusquer, molt ben col·locat, constituïa l'enveja dels compradors. Aquell suro era el millor de l'encontrada i l'amo ho sabia i, amb aquella sornegueria pròpia del pagès, s'ho feia pagar.

El propietari era rabassut i ferreny, cara rodona i vermellova, expressiu i esquerp, d'una intel·ligència natural extraordinària. No sabia de lletra, però comptava els «duros» que podia valer el seu rusquer amb més rapidesa que qualsevol marxant. El que més atreïa d'aquell home, eren els ulls, uns ulls grossos, saltirons, com si volguessin sortir de les cavitats naturals. El seu mirar gairebé feia mal de tan intens i fiscalitzador. Portava unes calces de vellut i, amb les cames curtes, empaitava els gossos darrera els conills i el senglar amb una lleugeresa que us deixava bocabadats. A mitjans d'una primavera havia pelat els suros i feia poc que el rusquer, fet amb molt d'enginy, s'arreglaven sobre l'era a ponent de la masia. Un marxant d'una fàbrica molt important va saber que ja el suro, el més preuat, estava a la venda i fou el primer d'anar-hi. Davant del nostre home, va fer

les passes pel costal llarg i pel costal curt; després va mirar, una a una, les peces que hi havia des de terra fins a sobre. Va fer comptes amb calma, mentre l'amo se'l mirava de reüll amb aquells seus ulls grossos i saltirons. Va pensar una estona i després, com qui no vol la cosa, ni l'interessa gaire, va dir-li:

—Quant en voleu del rusquer?

—Catorze-cents duros (va dir l'amo).

—Us en dono set-cents, ni un cèntim més.

—És vostre (va contestar victoriós).

—Ja m'heu «fotut» (va dir el marxant).

Llavors la paraula era tracte fet i el marxant amb el cap cot va acomiadar-se pensant que la sor-negueria del pagès havia vençut la seva astúcia. El vell bosquerol va contemplar mig somrient l'espavilat comprador, el més bo de tots els marxants de suro i, en els seus ulls grossos i saltirons, hi florí una espuma de malícia per haver enganyat un home tan saberut.

Masies solitàries

Publicat el diumenge 23 d'abril de 1972

Es lamenta Pugnau de l'abandonament de les cases de pagès. I en fa un emotiu tribut ple d'enyorança.

Si hom camina per qualsevol poble de les nostres comarques, trobarà masies desertes; masies silencioses; masies sense guspines ni fum que surtin per les xemeneies; sense un bri de vida de mainada, esperança d'un demà proper; sense els crits de les dones i dels homes atiant el bestiar i cridant els petits pel dinar o pel berenar; sense el caminar gairebé poruc i parsimoniós del cavall, de la mula o dels bous; sense el paller — com d'un ocre grisós pel vent i la pluja i el sol — amb el pal al bell mig i una olla capgirada al cim per evitar els regalims de l'aigua; sense l'escataineig de les gallines picotejant la minestra escampada per l'era rodona, encatifada d'herba tendra i enrajolada per cairons grocs, vermells i grisos, ja gairebé esmicolats sense color per les batudes i pels anys; sense l'agut quiquiriquic del gall altiu que es passeja, ufanós, per entre les manses i tímides femelles del seu ramat, amb la cresta vermella queixalada i el plomatge multicolor brillant i sug-gestiu; sense l'esquellot de les ovelles i les cabres que anaven i venien del bosc i del camp a casa i de casa al camp i al bosc; sense, el gos coniller i el d'atura per menar, amb el gest i la veu del pas-

Entrada enllosada de Can Castelló - 2021
Autor: Joan Perich

màstecs i tota mena d'herbes. El quintà se us apareix desert, amb les vinyes mig mortes o els camps erms i els ametllers plens de rebrols que es mengen tota la saba i els pruners i els cirerers sens podar, vivint i morint a la bona de Déu. L'herba s'ha fet senyora indiscutible de marges i terra de conreu que, antany, donava fruit abundós, blat granat que Déu n'hi do i moresc que, al morir, us deixava la panotxa vermellosa amagada entre les fulles protectores i faves i pèsols primerencs que, estofats, feien les delícies dels camperols.

Si, una infinitat de masies queden així, mustigues, fent els últims badalls, dempeus encara, amb les pedres negroses l'argamassa caient ací i allà i les parets, gairebé cadavèriques, deixant al descobert forats on hi fan el niu els pardals. N'hi ha que ja estan mig ensorrades, amb els teulats de gairell i les bigues podrides i les voltes antigues a punt de caure. Dóna una tristesa infinita aquesta munió de masies abandonades que es van esllavissant, com si malferides per l'urpa de l'abandó, no tinguessin ganes de viure ni mantenir el seu aire amoixador de soplug d'antany. Cert que hi ha les masies que el mestre Prudenci Bertrana anomenava «masies tràgiques». L'autor de «Nàufrags» parla d'aquelles perdudes enmig de les boscúries com si fossin nius d'anacoretes més que la casa que guardava els seus habitants del fred i del calor. No, aquestes masies no tenen raó d'existir perquè la vida, en elles, era i és una vida miserable, feixuga, gairebé inhumana. Ens referim a totes aquestes altres masies properes als pobles, que tenen aigua abundant i camps de conreu bons i agraiats a l'esforç que s'hi posava.

L'aire de ciutat, per una part, i, per l'altra, el no considerar l'agricultura com una indústria productiva, han fet que els pagesos les anessin abandonant a poc a poc i ja són moltes les que tenen les

tor, el camí a seguir tot darrera del boc, amb el davantal entre cames, i el moltó assenyat, sempre atent, amb la mirada trista i malenconiosa; sense el terrat del graner ple de geranis vermells, blancs, blaus i roses; sense la pallissa plena d'userda i farratge mig sec amb aquesta característica olor de les plantes del camp.

Ara, l'horta, al costat o al darrera de la casa, està abandonada i el pou és brut i les feixes són plenes de gram, de

portes barrades, les finestres sense vidres i les xemeneies orfes de l'escalf de la llar. Es paga, ara, el trist tribut a la manca de previsió del valor del camp, del noble ofici de treballar la terra i de la carència de la mecanització que hauria facilitat no sols la producció, sinó el desig dels estadants de fer més rendable el seu treball.

Masies solitàries, masies mortes, masies desertes de vida confortant, ens donen la sensació de que no hem estat a l'altura de les circumstàncies i les hem deixat per no haver previst un canvi radical en el tipus de cultiu i la manera de realitzar-lo. Allà queden, totes elles, com mut testimoni d'unes vides que s'han bressolat enmig de les cambres, per les sales de les festes i a redós del foc durant les vesprades de l'hivern. Van caient com gegants sense ànima a l'impuls del vent, de la pluja, de la humitat, del sol que, tot ho crema i per la manca d'una mà acariciadora que, tremolosa, encara sent respecte per les velles i venerables parets que han estat el suport de la nostra grandesa.

Què passa?

Publicat el dissabte 25 de desembre de 1965

Oliver es pregunta el motiu del canvi climàtic (ja el 1969) i la davallada d'aus que percep i aprofita per passar llista de les diferents espècies que eren habituals anys enrere.

Tot just suara hem començat l'any i ja deixem enrere el gener que ens ha donat gairebé una temperatura primaveral. D'uns anys ençà, hom constata que les condicions atmosfèriques han variat sensiblement. No plou pas com abans, ni de bon tros; no fan aquells hiverns gelats d'antany quan el rec del jardí de la Devesa era una pista de patinar adient a les nostres emocions juvenívoles; tampoc és corrent aquell temps llarg de boira ploranera que se us ficava fins al moll dels ossos mentre xiulava el vent esquiu i us cremava les orelles; ara hom pot passar pels ponts sobre el riu sense tapar-se la boca i amb el cap alt sense que l'aire humit us empipi gaire. No hi ha dubte que en certs moments la temperatura és baixa, però són pocs i força aïllats, si exceptuem nits i matinades.

Molts són els dies en què hom podria anar sense abric i si el porta és més per hàbit que per necessitat. El fet remarcable és que hi ha més bonança que mal temps, més dies bons que dies freds, més jorns de sol que plujosos. Sembla talment com si la nostra terra es fes avall, cap al migjorn, o bé que les condicions climatològiques del sud s'allarguessin cap a nosaltres.

En realitat, no sabem què passa. Potser simplement estem dintre d'un d'aquests cicles de bonança que, a voltes, duren anys i panys i després torna a venir un cicle diferent i semblant a l'anterior, amb predomini de pluges i fred i neu. És el vaivé de la natura, sempre igual i sempre diferent, font inexhaurible de canvis i repetició de fets semblants, almenys aparentment. Però hi

ha un fet que no ens agrada gaire i que potser sigui el preludi de quelcom ja més definitiu. Ens referim a que els nostres boscos i els nostres camps, els nostres prats i les nostres arbredes, han perdut sensiblement la quantitat tal de vida que hi feia estada.

Tant durant l'hivern i estiu, com en primavera i tardor, no veureu pas aquelles volades de cadernereres, de rossinyols, de verdums, de pardals, de becades, de terrarols o calàndries, de pinsans, d'aloses, de cuetes, d'ulls de bou, de cua-llargues, d'oriols, de garses, de grives, de tudons, de merles, de cua-roges, de gaigs, de passerells, de cogallades, de reientincs, de pigots, de puputs, de bosquetes, de tords, de polles d'aigua, d'abellerols, de tórtors, d'enganyapastors, de becadells, d'orenetes, de falziots, de perdius i de tants i tants altres que ara no recordem. Se'ns dirà que hi ha molts caçadors i això és causa de que n'hi hagi pocs. És veritat, en part, pel que fa referència a certs ocells com perdius, becades, tudons, tórtors i alguns més, però els petits no són perseguits, generalment, per les escopetes. No obstant la seva disminució és evident. Quin és el motiu? És que les condicions actuals del nostre clima ja no són tan adequades com abans per la seva pervivència? Heus ací un interrogant que queda a l'aire sense possible resposta.

La vida, encara fa pocs anys, abundosa per obagues i pendissos, per les voreres dels rius i pels cims de les serralades, és migrada; gairebé inexistent en molts llocs. Hom pot passejar pel mig de rouredes i per entre els pinars sense trobar quasi un bri de joia voladissa que alegri els nostres paratges gairebé deserts. Ja no canten tant els rossinyols ni les cadernereres, ni els passerells, ni els verdums, com ho feien abans. Ni tampoc hi ha tanta aigua fresca i regalada que s'escorri des de les fonts pels esvorancs de les torrenteres. Serà la manca d'aigua, senyal de l'escarrassida vida que hi ha encara? És possible. De totes maneres hem de confessar que l'instint de les aus és infal·lible i si en realitat han marxat, serà sens dubte per un motiu concret que han copsat certerament. Si és així, llavors haurem d'admetre que un canvi radical es projecta sobre la nostra terra, sense que ens sigui donat conèixer les conseqüències.

Desitgem de tot cor que tornin els ocells i les fonts ragin abundantment i les muntanyes i el camp torni a ésser el paradís d'abans.

La vella de Rocatell

Publicat el diumenge 12 de març de 1967

**La sensibilitat de Pugnau ens dibuixa un cop més una figura
a les acaballes de la vida, en l'entorn on ha viscut.**

Rocatell és un barri adossat a la falda del puig de'n Roc. Mira a la vall i a la mar propera. Cases aïl·lades, amb el seu hort, coronen els cimals d'un terreny ondulat i salvatge. Una ací, l'altra allà, i unes altres

Mas Sicars - 2021
Autor: Joan Perich

agrupades més lluny, apareixen com ovelles gegants, pasturant, estàtiques, els marges de figuerasses i atzavares. Tenen un aire pintoresc, bucòlic, com un tros de pessebre, per on hi davalla, cantarell, un rierol que neix en la Font del Ferro, mig amagada en l'obaga dessota mateix de les nues roques de l'altra muntanya.

Hi ha solitud acollidora pels camins que serpegen les comes, les feixes

i les pinedes, i el silenci el desfà el vol incert d'un gaig fugint, cridaner, d'un lloc a l'altre, o l'agut piulejar d'una merla que s'esquitlla per entre les bardisses. Hom s'hi extasia davant el bell i feréstec paisatge i copsa flaires de farigola, romaní, poliol i altres herbes i plantes que creixen, raquítics, per tot arreu. És una sentor forta, aspra i dolça alhora, com és dura i aspra la terra d'on xuclen les minses gotes de saba que, generosament, vessen al seu entorn. A voltes hi veureu cabres blanques, cabres negres, cabres clapejades, rampant els marges i saltant, lleugeres, les roques, menjant, sense parar, els brots tendres de les herbes que destrien amb instint inconfusible.

Les cases queden desertes de bona hora i els homes i les dones van a la plana, on hi tenen els camps, per retornar, amb pas lent, quan fosqueja. El cavall sap les tresqueres i porta el carro amb aire decidit, al davant, desitjant la tebior i la minestra de l'estable. Però l'àvia del mas Sicars ja no hi va a la plana. Fa temps que no pot anar-hi i s'ha de quedar guardant la casa. És la més vella de Rocatell. Ni ella mateixa sap quan va néixer. Va corbada, com si els anys li pesessin. Porta un bastó i surt, cada matí i cada tarda, a fer herba pels conills. Gairebé no s'aguanta, però no sap estar sense fer res. Ha feinejat sempre i si s'asseu li ve una frisança que no la deixa viure. Roman sola i pensa quan tenia forces i anava al camp i cavava les faves i els pèsols, dallava l'alfals com un home, feia les garbes quan la sega o portava la cistella curulla de raïms quan la veremada. Sols viu de records. Amb els ulls tèrbols contempla, des de la porta arcada, la vall riallera que tant se li allunya i, a voltes, unes llàgrimes traïdores li davallen per la cara i li amoixen l'esperit com una manyaga.

Vuit fills ha tingut. Tres se'ls emportà la guerra i els altres han anat morint, un rera l'altre, de mals estranys. Sols dos nets li queden, i ells porten el mas. Les hores passen lentes, inacabables, i l'àvia del mas Sicars pensa; pensa adés amb la mort d'un, adés amb la mort de qualsevol dels altres. I una

buidor immensa li oprimeix la gorja. Però tot seguit s'asserena i aixeca els ulls i mira el cel i els llavis es mouen pausadament resant en silenci. És com un arbre que, a destrallades, l'haguessin deixat sense branques; però segueix dempeus, sec, arrugat, sense fulles, sols amb les nines guspirejant l'anhel d'una esperança.

Camina lentament, amb el bastó, portant a l'altre braç el cistell i l'aixada petita. De tant en tant es para, s'ajup i cull cosconilles i màstecs. Va a poc a poc, però ferma i decidida, fins que el cistell és ple. Després torna i reparteix les herbes obrint les conilleres. I parla amb les bèsties tot passant-los-hi la mà ossada per l'esquena suau. Després va de nou als seus records i als seus somnis i al seu món que ja no hi és. La vella de Rocatell, arrugada, seca i escanyolida, amb el rostre entristit, s'arrapa a la vida i sent l'alliberament de la mort. Però amb l'ànima serena espera i pensa; pensa amb tot un reguitzell d'anys que ja se li escolen en la solitud del barri desert. I ploren els seus ulls tèrbols tot mirant la plana on hi deixà la seva joventut i la gràcil figura de quan era donzella casadora. Creu que la seva sembla, àdhuc que petita, té la força de la sang nova i l'exemple del treball i de la pau que forjà amb silenci i renúncies.

L'àvia del mas Sicars s'arrauleix, a voltes, sota la parra de l'entrada i reviu trossos del seu passat; somriu a estones; d'altres, es neguiteja i s'entristeix recordant certs passatges, però es conforma i una serena valentia es traspua per entre aquells seus ulls tèrbols i petits. Després, vençuda pel llibre inèdit de la llarga història, fa una becaina.

A fora, pels alts i baixos de Rocatell, segueix la solitud trencada pel gaig cridaner o pel merlot que s'esmuny bardisses amunt de la torrentera. Tot és quiet, acollidor, amb flaïre de flors i herbes boscanes, amb les cases com ovelles gegants, mentre allà, en el mas Sicars, una vida ignorada, una vida de dona senzilla i austera, s'apaga a poc a poc, com una llàntia que gairebé ja no té oli.

Les vinyes

Publicat el diumenge 8 d'octubre de 1972

**Temps enrere molts pagesos es feien el seu propi vi.
Les Gavarres eren plenes de petites vinyes que van anar desapareixent.**

En la nostra terra, hi ha tota mena de vinyars. Veureu, a voltes, tires de ceps llargues i, entre tira i tira, terra de conreu on s'hi planta «blat de moret» o fesols o faves i pèsols quan és el temps. Hi ha vinyes que s'enfilen per les pendents frec a frec de la muntanya. Tenen les soques petites, retorçades, negroses i mig escanyolides, però el raïm és sucros i dona un vi de qualitat. Els pàmpols hi són escassos i, per això, els penjolls maduren molt aviat a redós de la tramuntana i del llevant.

Des de lluny, els vinyars que puguen, com cansats, per la cresta dels pujols, tenen ara, un color daurat, de groc vermellós, que enamora. Sembla talment com si la natura els hi donés la joia del color com una recompensa pel seu esforç del fruit saborós que el pagès avispat converteix en vi bo; aquell vi de la bota del racó que es guarda per la Festa Major o per les grans solemnitats. Aquestes vinyes solen ser plantades en llocs de terra aspra i magra; terra resseca pel sol i pel vent i que sols veu l'aigua quan plou. Aquestes vinyes de sequeral van minvant a poc a poc, doncs el fruit no és pas abundós i avui es prefereix la quantitat sobre la qualitat.

Quan l'avi era viu, en el nostre poble, n'hi havia moltes d'aquestes vinyes escampades pels turons i obagues del barri de Rocatell. Era una delícia anar-hi quan el «veimar» i disfrutar de les nesples i les serves i de les figues de «coll de senyora» que hi havia pels marges. L'avi preferia el vi dels vinyars d'aquella encontrada, perquè els raïms eren molt dolços i el vi que en treia, una autèntica delícia. Els pagesos d'aquell temps robaven, al bosc, terreny ple de rabasses de bruc, d'argelagues i gatoses, estepes i bardissars i també algun suro petitó i ferrenys arbustos d'arboç. La feina era dura, feixuga, extenuant, però no els hi recava l'esforç perquè la vinya que s'hi plantava, encara que el terreny era poc generós, la gran qualitat de graus que el vi donava, els compensava sobradament. Per això hom podia contemplar per tota la rodalia de muntanyes que voregen la vall, el verd clar dels ceps durant l'estiu i les clapes daurades de groc i vermell, a la tardor. Des de qualsevol cim de la serralada es podia admirar l'enfilall de vinyars robant lloc als pins i als suros i als pagesos mimant amb sulfat i sofre aquelles plantes que havien sembrat amb una tòria de bona família.

Ara la immensa majoria d'aquelles vinyes són ermots perduts on s'hi allargassen les bardisses i creixen les herbes espinoses i el gram se n'ha apoderat. És llei de vida i aquell esforç, gairebé sobrehumà, s'inverteix en quelcom de més profit i es mantenen sols els vinyars de la part baixa de la vall que donen més fruit i la terra és més amorosa i de més fàcil treballar. Les veremes ja han començat i, en alguns llocs, potser ja han acabat. No obstant el temps plujós d'aquest any ha fet que els raïms tardin a madurar i els pàmpols han agafat moltes malalties i tot aquest conjunt de coses indica que la collita no serà pas com hom voldria. En qualsevol cas, el fet és que les colles d'homes i dones van d'ací d'allà, d'un vinyar a l'altre, ajudant-se els amics i els veïns per tal de que la collita acabi quan més aviat millor. I durant tot el mes present i, el novembre, passejant per aquelles encontrades podrem extasiar-nos amb la visió meravellosa dels pàmpols moribunds que, com un llagrimaig de color, diuen adéu fins la nova primavera a la seva curta existència. Entretant, en les botes s'hi guarda el vi que serà la beguda habitual durant tot l'any, i aquest vi serà més o menys fort segons les vinyes que han donat els raïms siguin del pla o de la muntanya.

Quan érem petits, després de «veimar» ressegüem els vinyars per menjar els «cabrots» —així anomenàvem els penjolls petits i verds deixats pels veremadors— que ja havien anat madurant amb el temps i la paciència del sol tardorenc esmorteït que, en la nostra vall, sol il·luminar durant aquests mesos amb una placidesa encantadora.

Record d'una nit de pesca

Publicat el diumenge 25 d'abril de 1971

Oliver ens narra aquí, les nits de pesca a les roques, agafant crancs i sentint la nit a prop del mar.

Som joves i la il·lusió floreix per qualsevulla lilaina. Uns quants amics i familiars hem decidit anar de pesca a mitja nit. Hem preparat els llums de carbur amb molta cura i, després de fer un petit ressopó, cadascú ha agafat la seva galleda i ens hem posat en camí. Hi ha tres quarts d'hora per arribar al lloc escollit. Caminem alegres fent la xerrada. És negra nit i el vent s'ha adormit suara entre les branques dels plàtans, freixes, arbres blancs, acàcies i pinedes. Passem pel corriol de la dreuera i anem en fila índia; llavors, pensatius i callats, sentim el silenci de la nit trencat, de tant en tant, pel cant fúnebre i tètric de les xibeques. Anem a poc a poc per a no caure i, sense voler-ho, aixafem els còrrecs que van i venen dels marges al camp i dels camps al marge.

El cel serè ens ofrena la meravella de les estrelles, i constel·lacions i la seva llum minsa ens acompanya per la vall, vers la mar propera. Durant uns moments, hom pensa en la soledat un xic esgarrifosa de la negror que ens envolta i en aquests móns llunyans i ignots que, com cuques de llums, ens il·luminen. Sentim el pessic del misteri desconegut i el rosc de la nostra petitesa. Els fruiters i els canyissars que anem deixant semblen talment fantasmes que ens miren i ens escorcollen els més íntims pensaments. Al passar a la vora d'una masia lladren els gossos amb fúria desconeguda; després, altra volta, la silenciosa complicitat dels pinars, de les hortes i dels pendissos, dels pujols que puguen i baixen fins arran de l'aigua.

Quan falten dos o tres-cents passos per arribar a Punta Prima, sentim el remoreig de les ones. És una remor sorda, gairebé punyent, inacabable; és el continuat vaivé de l'aigua que amoixa i mossega les platges i els penyalars en aquesta atàvica baralla de la mar i la terra ferma per a subsistir. A l'arribar al cim de les roques escollides, preparem els llums i els encenem a resguard de la brisa que ens porta la salabror reconfortant del marisc, la molsa i les algues que ja tenim a l'abast de la mà. De sobte, quan més engrescats estàvem i joiosos per a començar la nostra pesca, sentim un trepig fort que s'apropa mentre ressona enmig de la fosca: «Alto!». Són els dos carrabiners que vigilen la costa d'aquest sector. Pensaven que es tractava de contrabandistes.

Aclarit l'assumpte, fem la xerrada amb ells, els convidem a fumar i, després de posar-nos unes espardenyas velles i d'arremangar-nos els pantalons, baixem molt a poc a poc per entre el rocam i cadascú amb el seu llum, comença la pesca més original que jamai hem fet. A trenc d'aigua corren els crancs i «trinquets», peluts i d'un ocre verdós, els primers, i grisos, els segons i els anem agafant un a un i els posem a la galleda. L'estri aquest és indispensable per aital pesca, doncs així no poden fugir, perquè rellisquen sense possibilitat de pujar la llisa paret rodona. La mar està relativament calmada, però el remoreig de les ones fa que l'escuma llueixi enmig la foscor. Hi ha crits de joia cada vegada que un de nosaltres aconsegueix un cranc gros i pelut.

En els racons més plàcids, podem agafar també alguns peixos que queden enlluernats mentre gaudeixen de la solitud sobre la molsa balancejats per l'aigua que puja i baixa sense parar. Anem amunt i avall del roquissar; els nostres llums van fent tentines i apareixen i desapareixen durant la inquietat i al·lucinant recerca d'aquesta pesca original. Després d'unes roques en resseguim unes altres i així fins a punta de dia. Llavors ens reunim de nou i tothom ensenya la seva pesca que ha estat molt abundosa. Satisfets, fem el camí de retorn. La llum incerta de l'albada va destriant les muntanyes, les cases disperses, els arbres i, finalment la vall i el poble. Tots estem cansats i ningú parla. La brisa ens acompanya i veiem com la boira esfilagarsada s'esmuny per les obagues i per la plana. Canten els galls de les masies i els ocells xiuxiuegen entre les fulles dels pollancre i dels pinars. Les garses fugen xisclant i les merles s'esquitllen per entre els bardissars. Hi ha silenci encara, però la vida reneix de nou, com cada jornada. El misteri de la nit i de les estrelles desapareix de moment i la il·lusió satisfeta ens torna optimistes. La claror ja ens acompanya i ens sentim més segurs no obstant l'esforç d'unes hores excitants que ens fan oblidar el cansanci i la torbadora inquietud de la mar embolcallada per les ales de la nit.

Hem triomfat i sentim l'orgull de l'èxit d'aquesta primera aventura de recollir els crancs i «trinquets», amb el prosaic atuell d'una galleda, mentre fan l'habitual passejada per les roques solitàries acompanyats del concert de l'aigua inquietat i sempre remorosa.

Rancúnies

Publicat el diumenge 4 de setembre de 1966

La rivalitat entre colles i poblacions veïnes protagonitzen aquest Glossari, actituds que eren molt accentuades fa uns anys.

Del nostre record, existien en gairebé tots els pobles, almenys dos grups ben definits que si es parlaven, no ho feien pas amb gaire entusiasme ni cortesia. Si es trobaven pel carrer o pel camp, la salutació era esquerpa i més semblava un mot de comiat despectiu que sincera efusió amical. "Els de dalt" i "Els de baix"; "Els de dreta" i "Els d'esquerra"; "Els del casino" i "Els del cafè", eren expressions característiques d'un estat d'ànim col·lectiu difícil de definir, però palpable i àdhuc perillós. Ja sols els noms indicaven pols oposats que es repel·lien amb contumàcia.

Si es feia ball els diumenges i altres dies de festa, n'hi havia dos; si teatre, cinema o qualsevulla altra distracció, igualment. En cas de que sols un grup tenia diners per a fer la gresca, els del grup contrari no hi anaven perquè ja sabien que no els deixarien pas entrar. En arribar la Festa Major, cada u procurava que el seu envelat i la seva cobla fossin millors i més cars i el capellà havia de contentar a tothom i feia dos oficis solemnes, un el primer dia i l'altre el segon. Sols es reunien per la ballada de les sardanes a la sortida de l'ofici, i a la tarda a la plaça; però no es juntaven mai

en la mateixa anella i tots estaven pendents de qui tocava millor les sardanes, doncs l'orgull i la vanitat de cada grup depenia del so de la tenora i dels refilets del flabiol.

Era trist comprovar com la vida mins i raquítica de certs pobles s'escolava per aquests viaranyes de la rancúnia que ningú sabia, amb certesa, quan havia nascut ni per què es mantenia amb tanta passió. Segurament al llarg dels anys, s'hi van barrejar la política i els interessos de classe; mes si ho haguessiu preguntat a molts d'ells, no haurien pogut respondre per quins motius formaven part d'un grup i no de l'altre. Ho eren perquè ho fou el seu pare i el seu avi i el seu besavi. I ja n'hi havia prou.

Aquesta rivalitat donà lloc en més d'un poble, a renyines i baralles que acabaven malament fins i tot amb ferits i algun mort. I això engrandia encara més les distàncies i no poques vegades noies i noies de grups diferents havien de festejar d'amagat i llurs pares no consentien pas en deixar-los casar. Foren molts els "Romeus i Julietes" que ploraven els seus amors desgraciats i impossibles en les nits fosques d'amagat de les mirades inquisidores de les respectives i odiades famílies. Aquesta animositat també era corrent entre els pobles veïns. Més d'una vegada els joves d'uns i altres es deixaven portar pel geni i s'insultaven i quan era arribada la Festa Major no se'ls deixava pas entrar a l'envelat. Recordo que el meu avi deia, referint-se al nostre poble veí, que sols era més avançat que el nostre perquè estava tres quilòmetres més a la vora de Girona. Si uns es deien partidaris dels "Nyarros", els altres es nomenaven "Cadells", partits que ja s'estilaven, si mal no recordem, en temps del tristement cèlebre Joan de Sarrallonga. El fet evident i incontrovertible era l'existència d'un odi i d'una aversió molt accentuada entre "Els de dalt" i "Els de baix" i entre els pobles veïns, per unes raons ignorades la major part de les vegades pels mateixos interessats i que, a nosaltres ara, ens semblarien puerils.

Però tot passa i aquell assot que empetitia la fortalesa de molts dels nostres pobles anà desapareguent amb el temps, si bé amb certa pausa. Hem sigut testimonis d'aquest canvi. Ara ja no hi ha "Els de dalt" ni "Els de baix". Tampoc existeixen "Els d'esquerra" ni "Els de dreta". Per la Festa Major es fa un sol envelat i els nois i noies no troben pas aquells entrebancs d'antany. Avui viuen agermanats i tots els homes van al mateix casino o al mateix cafè i els veuríeu com juguen a la manilla, a la butifarra, al tresillo o al canari sense preocupar-se de si pensa així o aixà.

Què ha passat? Difícil és esbrinar-ho. Potser aquell invisible punyal de rancúnia es rovellà i els homes compregueren que era molt millor per a tots viure com germans i no en grups dividits per la discòrdia. No es pot negar que és molt millor l'harmonia d'avui que les rancúnies d'ahir. També hi ha coses bones en el nostre temps i una d'elles és aquest eixamplament del món de les idees que ens uneix i fa possible que cada veí del poble es sentí solidari de tots els altres.

Potser ha sigut necessària l'unió entre els homes dels pobles per defensar-se de l'atracció cada dia més accentuada que les ciutats exerceixen damunt dels homes del camp. És una raó. No ens atreviríem pas a negar-la.

La Castellana

Publicat el diumenge 19 de setembre de 1965

El misteri rodejava a aquesta dona que Pugnau retratava en aquest article. Un nou personatge singular, deliciosament descrit.

Era alta, musculosa, d'una morenor negrosa i perfil aguilenc. D'ulls molt vius, però, en el temps de la nostra coneixença, desdibuixats per una boirina de solitud i suplicants, com demanant una veu amical pel seu pelegrinatge. Li cobria el cap un mocador negre a la faisó aragonesa i el seu cos llarg, escardalenc, el vestien una brusa i unes faldilles amb un davantal ratllat al davant, també negres. Unes espardenyas de vetes i mitges de punt anglès eren el seu calçat habitual. Vivia sola arran del bosc en una casa mig enrunada.

Esquiva com un ocell salvatge i esquerpa com una guineu, s'apartava, gairebé sempre, de la gent i de la gatzara. Li agradaven la quietud de les serralades, el xiular del vent per entre les branques de les suredes i el cantar dels perdigots des dels turons i el de les merles que s'esquitllen pel mig de les bardisses. Durant la setmana, treballava un camp en mig de la muntanya. L'amo li donava permís per cultivar un tros de carena que havia apartat amb dues o tres feixes. La terra era força magra, però si queien alguns ruixats, hi podia collir unes embostes de fesols, un parell de coves de caps de blat de moro per alimentar quatre gallines i algunes patates. Des de llavors el lloc el coneix tothom pel "Camp de la Castellana". Si el fesolar granava era un aguait segur per matar algunes perdius, ja que elles senten frisança pels fesols tendres.

Nosaltres hi férem, més d'un cop, una barraca sense que la sort ens hi acompanyés gaire. Ja amb un feix de llenya a l'esquena, ja amb un cistell al braç ple de fesols, patates i caps de blat de moro, "La Castellana" baixava rostos avall amb una agilitat inversemblant. Passava per les dreceres i saltava, com un home, entre les roques dels espadats. Ja vella, havia perdut la seva feresa i s'ajudava amb un bastó. Però, en la seva mirada i en el seu gest, hi hauríeu vist encara decisió, valentia i esforç per vèncer el pes feixuc dels anys i la dissort.

Les vetllades les passava picant avellanes amb un martell petit, per tal de que, amb l'esclatxa, quedessin, després, ben torrades. El diumenge, amb dos cistells plens, es posava a l'entrada del ball o a la plaça si tocaven sardanes, venent xufles remullades i avellanes i cacauets torrats. Petits i grans n'hi compraven. Sèria, estàtica, imperturbable, vetllava només pel seu negoci que li donava uns cèntims migrats per anar tirant. No es ficava amb ningú i tothom la respectava. Però, en aquest respecte, s'hi endevinava un desig insatisfet de conèixer el fons d'aquella ànima solitària. Ningú sabia d'on havia vingut. Parlava un castellà mig barrejat amb mots catalans.

Per això hom la coneixia per "La Castellana" per tot el poble, situat al mig de la vall riallera que s'emmiralla en les ones de la nostra mar inquieta. Ara que, en cada poble, s'ou l'accent inconfusible dels pobles del sud d'Espanya i d'altres que ens ofrenen la sonora llengua de l'immortal

Cervantes, ens ha plagut transcriure alguns dels records de "La Castellana" que guardàvem des de la infantesa.

Un bon dia aparegué pels nostres camins, li varen plaure les Gavarres i la vall riallera que hi ha als seus peus i va sojornar entre nosaltres. S'arraulí dins d'una casa mig enrunada i, després d'uns anys, ens deixà amb el mateix silenci de la seva aparició. Però no hi ha dubte, que aquella vida curulla de pau boscana i deserta de mots, que tothom respectava, esbrossà el corriol per on passen unes noves vides amb el mirar ple d'il·lusions i d'esperances.

Tradicions del Diumenge de Rams

Publicat el diumenge 3 d'abril de 1966

Oliver ens ofereix en aquest Glossari un reguitzell de records i detalls tradicionals de la diada de Rams.

Sempre ha sigut popular, aquesta diada. És la porta gran de la Setmana Santa i commemoració del triomf de Jesús a Jerusalem. El poble fidel hi ha anat embolcallant, al llarg dels segles, costums que s'han esdevingut permanents, amb poques variacions fins a nosaltres.

Quan érem petits, gairebé no es coneixien els palmons. Tota la quitxalla anava a la benedicció i a l'ofici solemne, amb grosses branques de llorer o d'olivera. Els bordegassos s'estarrufaven amb un llorer quasi sencer; els més petits amb branques lleugeres d'acord amb la seva edat. Els grans, dos o tres branquinyols, doncs ningú podia anar, en aital diada, amb les mans a la butxaca. La nau del temple, no gaire abundosa, semblava talment una arbreda vivent moguda pel continuat moviment que els petits, cansats de tan llarga cerimònia, les movien constantment. Però el cas és que totes les branques estaven guarnides amb tortells petits, rosaris de sucre i altres l·laminadures i era molt corrent que els més grans empaitessin, dins mateix de l'església, alguns d'aquells fruits artificials, principalment de les branques dels més petits. Això donava lloc al consegüent avalot, llagrimaig dels perjudicats i l'autoritària intervenció de llurs pares per evitar els abusos.

La sortida, després de la llarga espera de l'ofici i del "Passió" cantat, s'esdevenia un aldarull tumultuós a l'ensem que una alliberació. Empentes i cops de branca estaven a l'ordre del dia i tothom volia ésser el primer. Això donava, a la festa, un aire entre majestuós i rialler que feia les delícies dels que no tenien fills per acompanyar. Ja en la plaça, davant del temple, començaven, petits i grans, a menjar-se les l·laminadures penjades entre rialles, crits i gatzara. Després cada u anava a cal padrí a recollir el tortell tradicional fet a la fleca, d'acord amb els ous portats pels interessats. Llavors podia hom copsar fins on arribava l'avarícia o magnificència dels padrins. El llor dels petits i dels grans es guardava al celler de llurs cases per fer més flairós l'estofat de bou o de

vedella, menjar molt comú per les nostres encontrades. A Girona ciutat, passava aproximadament el mateix. Petits i grans anaven a la benedicció amb rams de llor, més o menys grossos, comprats en el mercat del dia abans.

Els pagesos que tenien bons llorers i si aquests eren florits, feien molts "cèntims". Des del nostre record, el seu lloc de venda ha estat junt al Pont de Pedra, al començament de la Rambla. Ja us podeu imaginar les cues de compradors que hi havia. Era un guirigall d'allò més pintoresc amb l'estira i afluixa del regateig. Gairebé tothom anava a la Catedral on es feia la processó, després de la benedicció, des de l'altar major als claustres i, quan es tancava la porta que la litúrgia imposa, la gent menuda cantava, a ple pulmó, aquesta tonada tradicional:

***Obriu, obriu, obriu, que volem entrar.
El gall, el gall, el gall de la Passió.***

A les tres de la tarda, hi havia a la Seu, una curiosa i solemnia cerimònia de la Veracreu, coneguda vulgarment amb el nom del "Papus". Els capitulars anaven en processó al presbiteri i mentrestant descendia, lentament, el "bacallà" fins que tapava l'altar. Els oficiants es revestien dels ornaments sagrats i els turifaris, de les morades dalmàtiques, tapant-se tots la cara amb amplis vels negres. Un anar i venir de llumenetes darrera la blanca tela del "bacallà" feia pressentir als fidels que hi anaven per primera vegada, quelcom molt particular. Al cor, començava, entretant, el cant del "Vexil-la regis" i, en el moment en que les veus pronunciaven el verset "O Crux, ave spes unica", s'enlairava el vel com un teló i, entre núvols d'encens, hom contemplava un espectacle insospitat i corprenedor. Un canonge, amb el rostre cobert de negre, immòbil, sostenia la Veracreu que presentava als assistents i, en actitud adorant, formant mig cercle i sense moure's, hi havia els altres capitulars de genolls i amb el cap cot. Els escolans, estàtics, sostenien, a segon terme, grans canelobres encesos i, a cada costat, vers al fons, es veien diferents atributs de la Passió. Entre un silenci impressionant, ressonava de nou l'himne emocionat del "Vexil-la regis" a quatre veus, sota la majestuosa i extraordinària nau de la nostra Seu. Al finalitzar les últimes notes, baixava el vel blanc altra volta, amagant el sorprenent quadre plàstic que tanta impressió feia a tothom. Als pocs moments, començaven les "Quaranta hores" com avui, si bé amb representacions d'autoritats, clerecia, estaments i barris de la ciutat d'acord amb l'estructura del moment.

Aquesta devoció s'inicià a Milà i fou autoritzada per Roma l'any 1560. A la Seu de Girona començà el 1586, introduïda pel caputxí fra Miquel de Rivera, que predicà aquella Quaresma a la Catedral. Girona fou la primera ciutat espanyola que va retre aquest tribut d'homenatge a l'eucaristia durant les mateixes hores que el Cos de Crist va permanèixer en el sepulcre de pedra.

Un mestre

Publicat el diumenge 30 d'agost de 1970

Sentit homenatge a un mestre d'escola que va deixar gran empremta a Castell d'Aro, el Sr. Joan Rosa.

Era més aviat baix, cara rodona i ulls penetrants. En aparença, home sense voluntat, però sols en aparença, ja que una personalitat subjugadora, feta de tacte, intel·ligència i suavitat, s'imposava sense resistència. Els seus amics l'admiraven i els seus alumnes, els seus estimats alumnes, l'adoraven perquè la vocació del mestre es volcava a tothora sense defallença. La seva escola era modèlica; ningú respirava i tots, petits i grans, seguien les explicacions clares, allçonadors i interessants. L'home, davant dels alumnes es transformava, i la figura esprimitxada s'agegantava davant els ulls admiratius dels petits deixebles que quedaven captivats per la seva ciència, per la seva inexhaurible constància, per la seva fascinadora paraula que obria nous mons i eixemplava l'horitzó petit dels nois del poble. En tenim notícia per amics i familiars, ja que els seus alumnes — els que queden— de Castell d'Aro, primer, i de Port-Bou, després, han de tenir entre els seixanta i els vuitanta anys.

A Castell d'Aro, parlar del senyor Rosa, encara avui, és recordar un ser excepcional que va deixar una reguera de cultura i de formació humana que perdura intacta. El mestre Rosa va canviar el poble, doncs els seus alumnes foren ciutadans conscients dels seus deures i dels seus drets que sabien defensar amb arguments convinents que els proporcionava el domini d'un bon ensenyament primari. Tots sabien escriure perfectament sense una sola falta, tant en castellà com en català i, de comptes no en parlem, ja que, al sortir de l'escola, dominaven aritmètica i problemes algebraics. Els que el recorden, en parlen i no acaben. Després d'uns dotze anys de regentar l'escola de Castell d'Aro, es va traslladar a Port-Bou i seguí igual, fent que la seva sement, petita en aparença, fruetiqués en resultat abundós, fins que morí.

Una seva neta ens deia, l'altre dia, que sols havia de dir en la citada vila fronterera, que era la neta del senyor Rosa, i tothom l'atenia amb singular afectuositat. Tot el poble l'estimava i el seu record és viu després de tants anys. Ningú, com ell, sabia la importància que té el cultiu i desenvolupament de les petites intel·ligències dels nens. Ningú, com ell, sabia que els primers coneixements sòlids són el fonament per a definir la personalitat de l'alumne i donar-li l'impuls necessari per a noves conquestes morals i intel·lectuals. Ningú, com ell, sabia el sacrifici d'aquesta lluita sorda, feixuga, lenta i sempre desprestigiada, que sols es pot mantenir quan es té consciència de la fecunditat d'una vocació mantinguda enfront de la pobresa, de la incomprensió i del menyspreu. Fou un soldat conscient del seu deure i de la seva greu responsabilitat.

Per això la memòria del senyor Rosa viu encara, vigorosa i potent, en els dos pobles on hi vessà el seu mestratge amb tanta dedicació, amb tanta energia i amb tanta generositat. I és que el senyor Rosa era solament un MESTRE, però un mestre que sabia el profund significat que la pa-

raula entranya i el bé immens que pot fer quan la seva tasca s'amara d'amor als infants i procura desvetllar, a la vida, totes les potències anímiques dels alumnes per a sembrar-hi la llevor d'una personalitat que s'ha d'anar formant a poc a poc, amb paciència benedictina, i amb l'esforç continuat d'un treball que no pot trobar, en aquest món, la deguda recompensa.

Mestre Rosa i alumnes - 1903
Autor: desconegut
Revista El Carrilet

Visca els tres Reis

Publicat el diumenge 10 de gener de 1965

La diada de reis i les antigues maneres de celebrar-ho són els protagonistes d'aquest Glossari, que acaba amb una profunda reflexió sobre la innocència.

Encara que sigui passada la festa, no podem sostrauré'ns a l'encís de la jornada i ens fa l'efecte que el ressò de la popular cançó: "Visca els tres Reis de l'Orient, que porten torrons a tota la gent...!", vibra encara pels aires de la ciutat. I és que l'estampa de la mainada amb el fanalet a la mà, acompanyada pels pares, té el regust tradicional de les coses sempre velles i sempre noves.

Quan érem petits, venia l'àvia al fer-se fosc, i ens deïa que ja sentia el "trip-trap" dels cavalls per la carena de Vallbanera. Sentíem la coïssor de la nit anhelada i sortíem, amb el fanalet, pels carrers del poble, ben aprofitats amb la bufanda, a cantar les estrofes populars fins a quedar enrogallats. Després de sopar amb neguit i posar el plat al balcó o a la finestra mig oberta, sense que ens oblidéssim mai del menjar i beure pels cavalls, ens en anàvem a fer veure que dormíem.

Aquestes escenes més o menys variades, però sempre iguals en el fons, es succeeixen, un any i altre, com un reconeixement públic del valor de la innocència. Tothom, petits i grans, vetlla pels menuts i els envolta de frases al·lusives a la gran diada. I és un goix veure com la quitxalla surt amb els fanals de colors vius i formes variades a donar el tomb pels carrers de viles i pobles, entonant la cançó de sempre: "Visca els tres Reis...!".

Al contemplar aquest any la vinguda de SS. MM. pels carrers de Girona, no hem pogut menys que pensar amb tota la mainada que, a la mateixa hora aproximadament, sortien de llurs cases per fer la passejada de costum pels pobles i viles de les nostres comarques i ens dèiem que, mentre els grans sapiguem mantenir la il·lusió infantil, estem salvats. Consideràvem que ens és del tot necessari creure en la innocència i fer-la objecte de l'homenatge sincer de la nostra admiració. Cada nin ros, amb les galtes enceses de goig i d'esperança, representa un element essencial de la nostra vida. Per ells vivim, treballem i sentim el desig del futur. No hi ha dubte que ens fa falta un doll de mirades d'infantesa per captar la meravella de les estrelles rutilants d'aquestes nits de gener i sentir, en el fons de l'ànima, la carícia innocent de la seva llum tremolosa. I d'això ens donen una excel·lent lliçó aquests nens i nenes abrigats, escampant per carrers i places, el crit de joia i d'esperança dels tres Reis d'Orient.

Hem de deixar, de tant en tant, les arestes punxagudes del viure de cada dia; la mirada feixuga del treball i del neguit; el corc de l'enveja i la desesperança i fer-nos infantons altra volta per copsar tot l'encís dels somnis il·lusionats que neixen, sense que puguem evitar-ho, dintre de cada un. El fanal encès dels menuts esperant els tres Reis és un símbol que ens hem de gravar fixament, si volem fer, de la nostra, una vida lleugera i esperançada.

Mar i muntanya

Publicat el diumenge 2 d'octubre de 1966

L'autor mostra la preocupació per una expansió turística sense massa escrúpols, que ja s'intuïa el 1966.

Hem passat uns dies per l'alta muntanya i uns pocs vora la mar. I la convicció que té molta gent sobre el privilegiat paisatge de Girona, se'ns ha confirmat una vegada més. Poques províncies poden oferir atractius tan diferenciats i a l'ensem tan atractius com la nostra. Panoràmiques pirinenques de meravella, idíl·lics pobles per la Garrotxa, pel Ripollès i la Cerdanya, suau tranquil·litat per les encontrades del Gironès, horitzons amples i lluminosos per l'Empordà, suredes i masies escampades per La Selva i el Baix Empordà, ho trobareu abastament fins a sadollar-vos. I no parlem, perquè ja se n'ha fet un tòpic, de les belleses de la costa. En qualsevol lloc hi ha quelcom agradable, distintiu i suggeridor que us farà esbatanar els ulls tot llambregant la quietud

dels boscos, les pintoresques cases pairals perdudes en els vessants i la simfonia inacabable de la mar rompent les ones sobre els cantelluts roquissers o bé amoixant l'arena gris-groguenca de les platges. Però el que hem constatat també ha sigut la deixadesa extraordinària que hi ha en molts llocs. Sens dubte hi ha excepcions, però aquestes confirmen la regla.

Els pobles d'alta muntanya, molt visitats pels turistes del país i alguns estrangers (en el petit on sojornarem hi ha cent cases llogades o en propietat de gent de fora), es distingeixen per la desídia, per la manca d'un xic d'interès en arranjar els carrers i netejar-los adequadament. Per altra part, les carreteres que us hi porten no solen pas ésser unes comunicacions amples i espaioses i, si bé les que hi ha s'han arreglat una mica, encara en queden en un estat francament lamentable. Pel que fa referència a les voreres del mar hem observat varies coses que ens han fet enrojolar davant les preguntes d'uns amics estrangers. Com es permeten aquests edificis monstruosos que hi ha a Platja d'Aro, a Sant Pol, a Sant Antoni de Calonge, a Palamós i altres llocs? (Sobre això ja sabem que és inútil insistir, doncs ho hem denunciat moltes vegades i es continua fent el mateix). Per què estan tan brutes i mal comunicades certes platges com «Sa Conca», per exemple, que per anar-hi s'ha de passar per una carretera gairebé impracticable i on hi van a banyar-s'hi tots els turistes dels càmpings "Vall d'Or" i "Pinell" i molts estadants dels hotels veïns? Per què hi ha pobles, eminentment turístics, com Castell d'Aro i altres, tan abandonats? Per què es destrueix la nostra personalitat fent aquesta barrija-barreja de construccions que res tenen que veure amb el paisatge ni amb la típica masia catalana? Per què ens hem d'entregar en cos i ànima a uns gustos i a unes llengües que no són els nostres?

Creiem que és un deure no enaltir més les delícies d'un lloc i altre, sinó dir planament, sense embuts, la veritat, perquè s'hi posi remei. Hem de deixar els encensers del ditiràmbic, que hem espargit amb excés per tot arreu, deixant-nos en el tinter les censures. És hora ja, ara que encara hi som a temps, d'airejar els nostres defectes. I aquests es manifesten palesos en les nostres platges, en certs pobles propers a la costa i en els d'alta muntanya. S'ha d'aconseguir una consciència col·lectiva de que tenim quelcom que hem d'esmenar si volem que el turisme prosperi. Potser seria hora de fer examen de consciència, deixar una mica de banda els grans projectes i obligar a que tothom es preocupi del sanejament metòdic i constant, almenys per no donar peu a que se'ns dediquin certs qualificatius que tenim ben merescuts. I lo greu del cas és que aquestes coses es poden arreglar sense grans despeses. Sols falta bona voluntat i ganes de fer-ho. Endemés els nuclis turístics tenen ingressos suficients per dedicar-hi, i no hi val l'excusa de la manca de diners.

Si volem turisme, l'hem de mimar; si volem divises, ens les hem de guanyar; si volem fer negoci sobre les espatlles dels que ens visiten, el que menys podem fer és donar la sensació de condícia, de benestar, d'una higiene portada fins els últims extrems. No n'hi ha prou en fer grans urbanitzacions si el detall mortifica i ens retrata de cap a peus.

El pare

Publicat el diumenge 5 de novembre de 1972

Oliver tot i parlar en tercera persona, com va fer diverses vegades en els seus articles per tractar temes autobiogràfics, explica el dolor que va patir en la mort del seu pare quan tenia només setze anys.

Tenia setze anys. Era alt i prim i denerit, però d'una vitalitat anorreadora. Des de petit, havia fet totes les entremaliadures inimaginables. Pujava al cim de les capçades dels pollancrecs, dels plàtans i dels pins per abastar els nius de cadernerres, de garses, de tórtres o de qualsevulla mena d'ocells. Tirava pedres als ramats amb una destresa insospitada i anava a pescar al riu o a caçar pardals amb «esteles» arran d'aigua. Sabia nedar com un peix i, amb l'avi, anava, cada diumenge, a cercar marisc i fer eriçons.

La mare no podia amb aquell caràcter anàrquic i el mestre li donava palmetades gairebé cada dia, perquè era el que més enredava a l'escola. Aprenia molt poc i, als tretze anys gairebé no sabia dividir i fer problemes. Els pares estaven mig avorrits pel seu comportament, perquè semblava que portava el diable al cos. A l'anar-se fent gran es posà un xic i emprengué els estudis amb certa serietat. El pare, sobretot, tenia, pel noi, una certa debilitat per damunt dels altres germans. Potser recordava que, quan ell era petit, havia estat també molt entremaliat. Per això pare i fill es compenetraven totalment. Si anava a una Festa Major a veure els parents se l'emportava i ell, de gran, recordava encara aquells llits alts de casa pairal on per pujar-hi a dormir necessitava una cadira.

A voltes, quan anaven de viatge el portava a «Cal General», una fonda de molt renom, que donaven set plats per tres pessetes. Ell no s'ho podia pas acabar tot, però tastava les viandes més apetitoses i el pare reia al veure'l tan atrafegat davant dels plats plens, mirant-los amb ulls astorats i amb la impotència de menjar-se tot el que li portaven. Quan va tenir quinze anys el pare li va portar una escopeta de Girona. Ballava per un peu amb el regal, doncs això de la cacera el tenia seduït. Des de sempre acompanyava al seu cosí, més gran que ell, per les correrries a través dels pendissos de les Gavarres, al darrera dels conills i de les perdius. Amb l'escopeta nova anava a l'aguait de les perdius i dels oriols i en sabia de tirar, perquè gairebé sempre portava quelcom.

Sí, tenia setze anys quan el pare emmalaltí de mort. El noi, ja més posat, però encara de caràcter alegre i entremaliat, va sentir com una espina se li clavava molt endins; sentí un dolor intens que li esberlava la carn i el feia emmudir. Es posà al costat del llit i ja no el va deixar ni un instant, sols per anar a cercar el metge quan era necessari o les medecines, amb bicicleta, a la farmàcia de la ciutat veïna. Per cert que, atabalat per arribar a casa, un dia, quan venia de la farmàcia, passava com esperitat per un dels carrers de la ciutat i va atropellar a una pobra dona que passava al mig del carrer i li va trencar una cuixa amb l'empenta que va donar-li. La família no va dir res perquè varen enterar-se de la gravetat i després la mort del seu pare.

La malaltia feia el seu curs i la gravetat no cedia. Ell prou li demanava al metge si hi hauria remei, mes aquest li deia que no era pas possible. «El pare està massa greu, noi, i les medecines d'avui no poden pas curar-lo. Sols un miracle pot salvar-li la vida». Mai, com en aquells trenta dies, el noi va resar amb més unció per tal de què el seu pare es pogués salvar. Ell li donava les injeccions i les medecines i l'ajudava a alçar-se quan s'ofegava. Foren trenta dies d'un martiri espiritual inimaginable.

Per fi arribà l'hora suprema i el pare va morir. L'oncle s'emportà el noi a dormir aquella nit a casa seva. Ni una llàgrima va davallar cara avall, però el terratrèmol interior fou tant intens que va canviar com una mitja. Mai havia vist la mort cara a cara com aquell matí d'abril. Ell li tenia la mà ben agafada a la seva quan va expirar el pare. Després li besa el front i sortí de la cambra, pàl·lid i ullerós però serè, amb una serenitat desconeguda; una serenitat melangiosa i trista que traspuava per entre les pupil·les brillants que miraven sense mirar a la mare i als germans, als oncles i als cosins que havien vingut donada la gravetat i l'inevitable traspass que es preveia ja des de feia molts dies.

L'endemà, durant les cerimònies de l'enterrament i dels funerals, continuà amb aquella serietat sense dir un mot a ningú. La tristor la tenia com entortolligada per tot el cos i seguia com un autòmata. Anà al cementiri i li digué adéu al pare amb una oració i amb una mirada prenyada d'una amargura infinita. Li semblava impossible que el seu pare estigués mort i posat dins del nínxol. Ja no podria parlar amb ell de les seves coses, ni anar-li a buscar vint paquets de picadura de ral, ni fer viatges, ni escalivar les cebes sota la fornall després d'un dia de bullir el suro, ni anar per les masies a l'alta muntanya a mirar els rusquers i sentir la veu amiga i la mà protectora. L'angoixa era tan forta que la gorja se li ennuiegava i un calfred de por li feria l'espina.

Durant molts dies no va dir paraula. Estava com absent, mut, inassequible, recordant, en el seu interior tot un món perdut que jamai tornaria. Des de llavors el noi canvià. Fou seriós, es dedicà a l'estudi i fou sempre un dels primers. Una serietat no habitual a la seva edat li marcà el caràcter. I moltes nits el somniava com si fos viu i continués la vida com abans. Al despertar, tornava la realitat i la mort del pare se li oferia, de nou, amb tota la seva torturant cruessa.

Tradicions

Publicat el diumenge 18 d'abril de 1965

**Aquí ens parla Pugnau d'antigues tradicions
i costums al voltant de la Setmana Santa.**

Setmana Santa i Pasqua de Ressurrecció tenen un relleu especial pel seu profund significat religiós i transcendent per la vida del cristià. Aquest aspecte és glossat per tots els medis de difusió acon-

seguint que a tots arribi, d'una manera o altra, la importància de les commemoracions. Però hi ha també, a redós del recordatori dels misteris, la pràctica de tradicions i costums que s'han arrelat, a través dels anys, en l'entranya del poble, i que vesteixen, d'un colorit especial i íntim, el morat penitencial dels dies Sants i el blanc resplendent de la Ressurrecció.

Gairebé no hi ha casa, entre nosaltres, que no faci bunyols. I, en la seva confecció, intervé tota la família. La mare els pasta i els couen la quitxalla i també, a voltes, el pare i els vigila l'àvia que porta la ciència del passat pel que fa referència als ingredients i a la manera de coure'ls. És costum regalar-ne un plat als veïns i fer els comentaris de consuetud: "Aquest any no m'han quedat tan bé com l'any passat". "No ho digueu pas; si són molt bons, molt més que els nostres. No sé com vos ho feu per fer-los amb aquest gust tan exquisit".

Per passar les hores, la mainada i, de vegades també els grans, durant aquests dies, van a "caçar" espàrrecs per les vores dels recs, per entre les bardisses i també els boscos propers, sobretot si hi ha algun lloc que ha brotat de nou després d'algun incendi de l'estiu anterior. La truita amb espàrrecs és un menjar molt apreciat per tothom i molt adient per aquestes festes. I, del tortell del Ram, passem a la "Mona" de Pasqua que, si bé no és una cosa típica de les nostres comarques, s'ha fet extensiu com un producte de les confiteries que és costum amb força quantitat especialment en les poblacions grans. La costum tradicional més important de Pasqua de Ressurrecció és la de les Caramelles que, en les últimes dècades, ha perdut el seu encant popular.

Hi ha algunes comarques que encara la conserven, però són moltes més les que ja ho han deixat com a cosa del temps passat. El nom deriva, segons sembla, dels "calamus", instruments fets de canya de la faïçó dels flabïols que els pastors solien fer per passar l'estona mentre guardaven el ramat. Ja, després del Glòria del Dissabte Sant, els joves del poble responien cantant els Set Goigs que havien assajat prèviament. Després, anaven a la casa rectoral i a la de l'Alcalde. Poc després feien el recorregut per tots els carrers del poble i per les masies solitàries dels voltants. Els cants tenien sabor religiós i eren entonats en honor a la Verge i a la Ressurrecció de Crist. Eren, doncs, cants de joia i alegria Pasqual. Els cantors anaven endiumenjats, portaven barretina i, en la solapa un brot d'alfàbrega. El cap de colla duia un cistell adornat per la pavordessa de l'altar del Roser de la parròquia, on s'hi posaven els ous que recollien, així com els bunyols i altres llaminadures que els hi donaven les masies. Endemés dels goigs de la Verge, solien cantar estrofes festives i humorístiques que feien les delícies dels improvisats oients.

El Sr. Pla Cargol, en el seu llibre "Tradicions i Tipisme de les Comarques Gironines", reproduïx aquestes més característiques:

***"Poseu ous a la cistella que els set goigs s'han acabat;
algún tall de cansalada, llonganisses a grapats."***

***"El qui porta la cistella ja sabeu que és un hereu;
s'estima més la pubilla que tot el que li dareu."***

***“A aquesta Santa Casa no hi desitjo res de mal;
tres dies de mal de ventre i cinc de mal de queixal.”***

És una llàstima que una tradició tan bonica hagi sofert el tràfec del viure inquiet d'avui. En moltes comarques, sols en queda el record i, si es conserva en algun lloc, ja no té pas la forta empenta que tenia quan nosaltres érem joves. Caramelles, ous de Pasqua, bunyols, tortells i “mones”, són altres tants records dels dies d'aquestes festes senyalades del calendari cristià que embolcallaven els dies de Setmana Santa i Pasqua d'un regust senzill i pintoresc que reflexava els sentiments de la gent dels nostres pobles i viles.

Ús i abús de la propietat

Publicat el diumenge 11 de març de 1973

Ens explica Mariano Oliver en aquest Glossari com en temps passats la lliure circulació per camps i boscos era pressuposada. Es queixa Pugnau que els nous propietaris de finques rústiques de les Gavarres, trenquen amb aquesta ancestral llibertat.

Es lamentava, l'altre dia, Robert Saladrigas, a Tele/Exprés, del caire que pren la propietat privada en les encontrades de la Costa Brava. I en parla mogut pel rebombori de la muntanya on hi ha Sant Pere de Roda i pels escrits que ha suscitat la possessió de l'ermita de Bell-lloch. Els dos casos són mostres més o menys significatives del canvi experimentat per l'ús de la propietat privada quan es tractava de boscos i masies perdudes entre serralades on, en moltes ocasions, hi havia una capella, lloc adient per a fer aplecs i gatzara, des de temps immemorial, una o dues vegades l'any.

Els nostres propietaris de boscos i masies eren, en gran majoria molt oberts i comprensius, i aquesta comprensió consistia en permetre una mena d'usdefruit de la propietat boscana fins uns certs límits que tothom respectava escrupolosament: hom podia caminar per les seves dreceres tranquil·lament sense que ningú s'atrevisís a barrar-li el pas; el caçador podia anar a la recerca de les perdius o dels conills amb l'absoluta certesa d'ésser respectat, també es permetia la recollida de llenya seca petita per cremar a l'hivern a la llar; anar a buscar bolets sense limitació de cap mena; arrencar rabasses de bruc i qualque cosa més insignificant, però característica d'una mena d'ús que el propietari deixava a la comunitat de la vila o dels veïns de la rodalia.

Des de fa un temps, en el nostre poble, ben cèntric en la Costa Brava, ja s'ha perdut, en part aquest costum tan simpàtic i tan autèntic del concepte de la propietat. Un dia intentàrem passar per un camí centenari dins del bosc proper a la masia de l'amo, i quina fou la nostra sorpresa al constatar que el pas era privat. La propietat havia passat a mans d'estrangers que no permetien ni deixar lliure el camí del bosc que sempre, tothom, havia respectat. Com cita, Saladrigas,

Vallbanera, abans ermita i lloc de reunió d'excursionistes, és també inassequible al vianant de les Gavarres que no té ja on fer una becaina després d'un llarg pujar i baixar pendissos. Tota la propietat, que és molt extensa, està closa. Des de petits, per anar a les masies properes i llunyanes a la recerca del suro per la nostra petita indústria, coneixem tots els camins i totes les dreceres de les Gavarres, i mai ningú ens va dir: «Prou, per aquí no es pot passar». El pas era lliure fins la llinda d'una d'aquelles cases pobres i negroses perdudes enmig de suredes i encara hom hi trobava una veu amiga que es compadia i us convidava a un «trago» d'aiguarent o de vi negre o d'un regalim d'aigua fresca de la font propera.

Sabem que són altres temps; sabem que tot canvia; però aquesta possessió exclusiva de terreny que a voltes s'acosta fins a trenc d'aigua i alguna vegada fins i tot impedeix arribar a una platja determinada, és quelcom insòlit que va contra el nostre tarannà i la nostra tradició, i ens dóna tristesa, com deia Saladrigas. Creiem que ja seria hora d'explicar als «nous» propietaris d'aquestes «illes aïllades» per ferro espinós, o per estaques, que els d'aquesta terra sabem respectar el que és essencial en tota propietat, però que tenim arrelat, en el fons de l'ànima, un sentit comunitari que ens diu que els camins, els brucs i les estepes, les capelles i els monestirs, els penyalars i les platges i les cales de la nostra costa i les dreceres de les nostres muntanyes també ens pertanyen a manera d'usdefruit que la tradició ha permès i volem mantenir a despit de títols i donacions.

La carbassa de vi

Publicat el diumenge 30 de setembre de 1973

Aprofita Mariano la descripció de les antigues carbasses utilitzades per tragar aigua i vi per fer una semblança del seu avi matern i demostrar l'admiració que li tenia.

L'avi havia estat sempre un home sec, seriós, de poques paraules i quan hom li deia, «Per què no contesteu certes coses que us afecten i fins i tot no són gaire agradables?», la seva resposta era sempre invariablement la mateixa: «Què c... vols que li digui, sí tampoc m'entendrà». Era un xic malfiat i tenia una certa raó, ja que en el negoci del suro en que traficava, era necessària molta sornegueria per a no caure en les trampes de compradors i venedors.

Però l'avi en el tracte amb els nets canviava com una mitja; era afable, carinyós fins a extrems inversemblants, pacient i manyós per a donar el més mínim gust als seus petits. Encara tinc al davant una carbassa de vi, d'aquelles rodones que fan un séc al mig i la rodona de dalt és més petita que la de baix. Tothom, caçadors i pagesos les feien servir per a portar el vi per la berenada, pel dinar al camp o per trencar el cuc quan sortien gairebé de fosc per aprofitar la matinada fresca abans que el sol els esbatanés el cap al mig dels horts llaurant o espampollant els ceps.

Les carbasses de vi eren molt adients pel poc pes que tenien i pel gust de bon vi que donaven si havien estat ben empapades del most durant la fermentació del vi a la tina, quan no es premsava i es deixava molts dies amb les rapes, els grans i les pells. Encara tinc ara al davant l'última carbassa de vi que em va fer l'avi quan ja era molt vell i jo molt petit. Es conserva igual. És d'un color ocre brillant que, en certs moments reflecteix la llum. Té unes taques més fortes i unes venes més clares que li donen un to de cosa emmantellada de vellúria i de misteri. Al mig porta una tira de cuir ja gairebé renegrit amb una baga per agafar-la al sarró d'anar a cacera. Té un galet de suro amb una canyeta prima al mig i amb una tira de pell s'agafa amb l'anella. Si hom l'obre, encara sent la fortor del vi que hi portàvem quan anàvem a cacera i ara, de tant en tant, quan anem a fer un berenar a la font.

Però la carbassa de vi, com tantes altres lilaines d'escassa o nul·la importància aparent, agafen, en moltes ocasions, un regust d'història de tota la vida que ja no és. A mi la carbassa de vi em recorda el bigoti, la barba i la calva de l'avi; la seva dèria per tots els nets, les hores de companyia que ens feia quan estàvem malalts; el seu infatigable amor al treball, el seu art per fer amb dues passades un tap de suro amb la mà, el seu caminar parsimoniós, la seva arrogància davant el desgavell de l'estultícia; em porta a la memòria els contes que s'inventava per a fer-nos menjar i les lluites esfereïdores de quan féu la guerra dels carlins per les muntanyes del nord d'Espanya.

La carbassa és el centre i el punt de referència d'una vida fecunda que s'ha esvaït ja fa anys, però que perdura entremig de la pols de l'ocre fort i les vires clares de la carbassa de vi que un dia va buidar amb molta cura i després de tenir-la en la tina els dies necessaris va acabar-la amb els additaments esmentats. Quan miro la carbassa de vi inevitablement em surt l'amorosida mirada d'aquell vell de tipus senyorial com si fos un polític d'altura, però que tenia una ànima senzilla i riallera, tan senzilla i tan riallera com els nins amb els quals somreia i jugava.

El camperol

Publicat el diumenge 1 de febrer de 1970

**Com hem vist, Oliver gaudeix fent retrats gairebé pictòrics amb les paraules.
Avui el protagonista és un personatge rural, a les acaballes de la vida.**

Era cepat i ferreny, rostre colrat i rialler i sempre estava a punt per a la gresca. Treballava de sol a sol i mai no es cansava. El mateix li era llaurar les rengleres dels ceps, que segar un camp d'usèrda o fangar les feixes de l'hort. Era incansable. Jamai un dolor, ni una llarga malaltia l'havien ageomolit. Menjava i bevia abundantment, sense fre ni mesura. Talment semblava que tot es transformava en vital vigoria que, generosament, escampava al seu entorn. Era home del camp, aferrat a les vinyes i a les oliveres centenàries, als camps de moresc i als pendissos del bosc. El mateix es

carregava un sac de blat que una samal de raïms o portava les "marranxes" de llet passant per les dreceres cap a la ciutat. I sempre se li traslluïa, a la cara, una potencialitat insaciable de viure, una innata alegria i una necessitat de fer tabola.

Ara, ja passada la setantena, seguia igual que abans. Els cabells rossencs, grisos i escassos es mantenien rebels damunt la testa. Els ulls petits i vius us miraven amb una guspira de malícia i a l'ensems d'afalagadora bonhomia. Les arrugues del front, profundes, eren totes horitzontals sense un bri de malvolença ni una espuma d'enuig; les galtes, retallades, amb aire de noblesa, tenien el to carminós sa del camperol avesat al sol, a l'aire de la plana i a la freda tramuntana.

Però la característica més acusada del seu caràcter, entre frívol i alegre i entremaliat es copsava en l'estructura de la seva boca i en el rictus que espontàniament hi floria. Era un conjunt de llavis vermellosos, d'arrugues febles i de barba suau que jamai perdien la serenitat ni el somriure. A voltes, una nuvolada passatgera d'enfolloniment, el transformava, però tot seguit, com si la incomoditat d'aparentar el que anava contra la seva natural manera de ser, adquiria, de nou, aquell aire plàcid, amable, i rialler que conqueria tota persona que el tractava. Quan jugava a la manilla, s'asseia amb una natural "catxassa" d'home que accepta, per endavant, tant el fracàs com l'èxit i disfrutava amb el "caregillo" a mà i la caliquenya retorçada posada de gairell entre els llavis mentre les espirals blavoses li feien llagrimenjar els ulls petits. Discutia les jugades amb calma, sense donar-hi massa importància, com un autèntic passatemps que li plaïa i assaboria amb aquest regust vital que donava a totes les coses que feia. A voltes, quan la sort li oferia bones cartes, amb un esquitx de malícia, jugava una i altra vegada picant la taula amb la seva mà ossada i torta com fent valer la seva positura dominant. I reia, com un nin.

Ara, els cabells rossencs i grisos es mantenen encara indòmits sobre la testa, però els seus ulls petits ja no tenen aquella espuma de malícia i d'acollidora bonhomia. Tampoc el rictus de la seva boca ens ofrena aquell seu somriure càlid i efusiu d'abans. Ell intueix que la cosa va malament; que, dintre seu, hi ha quelcom que ha trossejat aquella fortalesa d'antany i aquell afany de viure i de treballar sense cansar-se. Ara hom hi veu, en la cara esblanqueïda, el mal que corseca i no perdona. I la seva cara tallada, com de pedra, sense aquell color rosat d'home sa i habitual a tots els vents, hi aflora un rictus amarg de decepció. Ell no hi havia pensat mai que la malura hi pogués fer estada en el seu cos de roure. I sent el pessigolleig de la impotència i la paüra d'allò que és inevitable. I una nuvolada de tristor brilla en les pupil·les tots just suara rialleres. El corc el mossega implacable i la feblesa se li apodera dels membres forçuts i la carn s'esqueixa pel dolor punyent que no té remei.

Home de poques lletres, home del camp i de l'aire del bosc, està presoner entre la blancor immaculada dels llençols. I no ho pot entendre. Ningú li ha parlat de que hom ha de patir i, arribada l'hora, ha de deixar la senzilla cura de les vinyes, dels camps de moresc, de les garbes daurades, del sol ixent i de les postes meravelloses de la seva vall. Que la malura arriba un moment o altre fatalment, i ara, un tel de desesperació li enteranyina el pensament. Gairebé no diu res, però —n'estem segurs— pensa en manilles del casino, en el brogit dels seus berenars, en els amics de gaubança i en

aquell anar i venir de casa al camp i del camp a casa sota el sol o sota la pluja, bressolat per l'aire de tramuntana o pel garbí amb regust de marinada, i la mirada amorosida de l'esposa.

No sap perquè pateix, ni sap perquè ha de morir. I aquesta incertesa li ofega tota esperança i ha borrat, per sempre, aquell somriure amoixador que floria en el seu rostre colrat. El tronc ha caigut pel remolí del temps, com un arbre vell corcat per dintre i sols espera que la vida s'esquitlli com un alè invisible, trist, amarg, sense un possible retrobament. Però el Pare, que sap totes les coses, que perdona i entén, ha vist aquell cor de nin, ple de bonhomia, i acollirà la seva criatura entremaliada, amiga de la bondat i la gatzara, que ha passat pel món somrient, treballant i estimant les petites coses que la vida del camp ofereix a mans vessades.

El Poble desert

Publicat el diumenge 3 de març de 1968

Un desangelat Sant Cebrià de Lledó, poble abandonat en mig de les Gavarres és visitat per Mariano Oliver, que en fa una descripció plena de sensibilitat.

Era una tarda d'hivern. El cel serè, com enlluïtat per gegantina bugada, ens oferia un horitzó il·limitat. Bufava la tramuntana i sentírem, tot just arribàrem, esgarrifalls de fred. Un sol esmorteït i escàpol declinava ja cap a la posta. Al nostre entorn, sols hi havia serralades i més serralades ondulants i alguns cimals punxants amb clapes blanquinoses de masies perdudes pels pendissos. Al nord, s'albirava, per entre dos pujals altius, la plana ampurdanesa amb una clapa blavenca al fons.

La solitud era més intensa tot sentint el xiular del vent per entre les esclatxes de les portes i els espetecs de les finestres troscejades per l'aigua i el temps. Les bardisses s'enfilaven per les parets esmotxades i les ortigues i el gram s'ensenyorien dels patis i dels carrers. Les portes guexes, com ratades, esblanqueïdes, amb els claus rovellats sobresortint, eren muts testimonis de l'abandó. Els porxos buits, amb relles estintolades i rodes velles de carro plenes de pols, ens mostraven el sostre i als racons curulls de teranyines i, com una possible guspira de vida, els nius de fang dels falziots i les orenetes. Les teulades, groguenques, mig enrunades, cobrien encara les cambres d'on havia marxat el xerric del viure. Hom hi copsava, per entre casa i casa, enderrocs i figueres escanyolides, finestres tancades i obertes petant sorollosament; entre les feixes desfigurades i els camins borrosos, un aire sinistre de mort i desolació.

L'església restava tancada i, en la façana, s'hi podia llegir una inscripció de quan el foc, amb les seves llengües udolants, es llançà damunt al poble indefens, cremant els pallers i les pallisses i també algunes cases. Ens imaginàrem la missa del diumenge, quan al poble era viu: vells i joves, rics i pobres, tots seguint la rutinària devoció amb sentiment i respecte, resant pels seus i escoltant el desgranar de

l'homilia. Devia tenir, aquell recés espiritual dels diumenges, enmig dels boscos inacabables, un encant especial com d'encens de farigola i romaní, d'argelagues i ginesta, d'estepes i gatoses, de pins i suros, embolcallat de cants de perdigots i piular sec de les merles que s'esquitllaven per les torrenteres. El cementiri, a l'esquerra, sense porta, era la mateixa estampa de tot el poble. Alguns noms il·legibles, retrats desfigurats, velles corones destrossades, algunes creus caigudes i algun marbra reflectint els raigs del sol morent. S'havien quedat sols, els morts, des de fa temps.

Els Metges - 1934
Autor: Joan Masí
Ajuntament de Girona

Tot contemplant aquelles desferres, mentre la ventada feia brandar als arbres i els ventalls dels finestrals, sentírem el calfred de la sobirana quietud del no res. I, tots silenciosos, sense ganes de mirar enrere, tornàrem al punt de partida. I marxàrem com espaordits d'aquell silenci. Les capçades dels pins i dels suros es balancejaven al compàs dels bufaruts intermitents de la tramuntana.

ble desert apareixia, de tant en tant, com una estampa malastruga que els homes abandonaren cansats d'un viure fatigós. El paisatge, de vegetació exuberant, és sols apta per a les bestioles i els arbres. Però hi queda allà quelcom que ja no és. I sempre fereix la sensació del que fou i ha deixat d'existir. Entretant l'horitzó es va encendre i davalla, sobre el paisatge muntanyenc, la suau carícia de la llum que s'esmuny, i el poble desert era ja una taca negra, gairebé invisible, perduda entre obagues i penyasegats.

Ens resta, no obstant, la inquietant visió d'unes cases mortes, d'una església tancada i d'un cementiri abandonat. Però els llums, quan s'encenen i s'apaguen i van i venen per la carretera, ens feren oblidar aquell silenci i ens tornaren a la vida. I la vida ens aparta, sense voler-ho, dels sotrats de la mort que ens féu sentir esgarrifalls de fred.

L'olivera

Publicat el diumenge 23 de gener de 1966

**Primer dels dos articles que Mariano Oliver va dedicar a l'olivera.
Repassa el protagonisme d'aquest arbre al llarg de les civilitzacions,
amb profusió de detalls històrics d'ací i d'allà.**

L'última fruita que se'ns ofereix, abans de començar una nova primavera, és l'oliva. Generalment es recull durant els últims mesos de l'any, si bé hi ha llocs on es fa la recollida pel gener i fins pel febrer. Aquest és un dels motius que ens ha mogut a escriure, avui, sobre l'oliver o l'olivera, que amb aquests dos noms es coneix. L'altre és demanar, als propietaris de les poblacions properes a la costa, que respectin les oliveres en les futures urbanitzacions que es facin. Hi ha certa tendència en fer-les desaparèixer i és una llàstima.

Recordem que, al visitar, per primera vegada, la part alta de S'Agaró, on hi ha la capella, dominant aquell paisatge de meravella, tinguérem l'agradable sorpresa de veure que s'hi havien plantat moltes oliveres a banda i banda de l'ampla avinguda que puja fins al cim del turó. I és que l'olivera, encara que una mica malforjada, resulta atractiva i ornamental i té un valor intrínsec molt superior als pins que tant es cuiden i es respecten.

L'oliver és un arbre agraït, ferreny, que s'adapta a totes les terres i, d'acord amb el que el sol li dona, es desenvolupa més o menys. En llocs de regadiu creix, la seva soca, sis o set metres d'alçària i les branques són ufanesos i el fruit generós. En la nostra terra, que generalment es fa, menys en part de l'Alt Empordà, en terrenys de secà, les soques no passen dels dos, tres o quatre metres i les olives són més petites. Però, pesi a no haver sigut l'oli un dels factors decisius de la nostra riquesa agrícola, gairebé totes les masies, fins i tot les de poques vessanes, de les nostres encontrades, tenien la seva oliveda proporcionada a les necessitats i recollien oli per tota o bona part de l'anyada. Recordem, encara, quan l'àvia i la mare salaven les olives escollint les millors abans de batre els arbres i, de petits, ens les menjàvem per berenar amb pa sucats amb oli i una anxova estesa al damunt.

Els temps o millor els costums han canviat i aquella especial autarquia de les cases de pagès va desaparèixer. Per això el cultiu de les oliveres, si bé es manté encara en certs llocs, no té pas la importància d'abans. Però l'arbre hi és encara i continua verdejant en mig del paisatge àdhuc en aquests mesos d'hivern en que la vida sembla que ha desaparegut de planúries i valls. L'oliver fou portat, segons sembla, al nostre país, pels fenicis, doncs en temps dels romans es parlava ja de la qualitat de l'oli d'Andalusia. En tota la conca mediterrània hi havia, centúries enrera, extenses olivedes, si bé les del nord d'Àfrica i també les de Grècia, amb el domini musulmà, foren arrancades per considerar que l'oliver era un arbre de signe mig religiós i propi d'uns pobles amb un culte contrari al predicat per Mahoma. A Grècia, on la mitologia situa el naixement de l'olivera per un prodigi fet per la deesa Minerva en donació a la ciutat d'Atenes, quan la seva fundació,

coronaven els vencedors dels jocs olímpics amb una corona de branques d'olivera. De la mateixa faigó ho feren a Roma amb els guanyadors de les carreres de quadrigues.

Sempre es relacionà l'olivera amb la fecunditat i, en la Bíblia se la considera com el símbol de la sabiduria, de la bondat, de la pau i prosperitat. Recordem el colom que, portant el ram d'olivera al bec, retorna a l'arca de Noè després del diluvi. En les festes dels Tabernacles, tan celebrades pels jueus, tothom hi anava amb un ram d'olivera. I, quan l'entrada de Jesús a Jerusalem, la multitud l'esperava cantant himnes de lloança i portant branques de lloer i d'olivera que movien, a dreta i esquerra, al compàs dels seus cants. I no podem oblidar tampoc que durant la nit tràgica de la Passió, Crist sofrí el martiri de la visió dels futurs turments sota l'esguard reconfortant de les velles i silencioses oliveres de l'Hort de Getsemani.

Els nois i noies romans, quan es dirigien als temples dels seus déus, fent una mena de processó, eren portadors de branques d'olivera guarnides amb panets, fruites i llaminadures i, segurament, aquest costum, que encara es conserva en varis llocs de la nostra terra, perdura barrejat amb la commemoració de l'entrada de Jesús a Jerusalem el dia de Rams. Endemés, per totes les encontrades olivareres, les branques d'aquest arbre hi figuren, d'una manera o altra, gairebé sempre, durant els dies de la Setmana Santa. Així, a Mallorca, els penitents solien portar al coll, una grossa branca d'olivera. A Cadaqués, pel Diumenge de Rams, es celebrava una processó amb tots els pescadors i mariners i, després de sortir de l'església i recórrer tota la platja, tiraven tots la seva branca d'olivera beneïda al mar per tal de que, durant l'any, no morissin ofegats entre les blaves ones que havien amansat amb les fulles verdes de l'arbre venerat.

Per l'Ascensió, a València, hi ha la creença de que les fulles de les oliveres es giren i la part blanca mira al cel i la verda al sòl. En altres llocs, també per la mateixa festa, a les dotze del migdia hom posava fulles de saüc i d'olivera dins una ampolla d'oli i es guardava quaranta dies en lloc ben fosc i, després s'esdevenia un remei balsàmic per guarir cremades, ferides i nafres. Per la terra alta de la nostra regió, una vegada a l'any, en cada oliverar, al donar les dotze batallades de la nit, una de les oliveres fa set flors que es transformen, a l'instant, en set olives que es fonen al apagar-se la última campanada. Si hom pot collir-ne una, és penyora segura de salut, felicitat i fortuna per tota la vida.

Tampoc podia faltar, en aquest conjunt de tradicions i fantasies relacionades amb l'olivera, la cançó popular fent-se ressò de la fruita o de l'arbre. Molts lectors recordaran aquella estrofa d'una vella tonada nostra que té un gust camperol i una exquisida i senzilla poesia:

***Sota l'oliver, l'oliva, sota l'olivera està;
a la plaça fan ballades, mare, deixeu-m'hi anar.***

Es faria interminable recordar tots els costums que s'arrelen en el passat i que tenen per centre l'olivera. Són in comptables. No és estrany, doncs, que tothom l'estimi i la consideri com el signe de la vida inexhaurible. Fins als seixanta, setanta o vuitanta anys no han adquirit, les oliveres, un complert desenvolupament. Per això hom suposa que la seva vida és llarguíssima; tant és així que

es creu que els brots de les actuals oliveres de l'Hort de Getsemaní són les mateixes que donaren acolliment a les angoixes del Fill de l'Home en aquella nit memorable.

Tampoc és d'estranyar la quantitat de noms que, en la nostra llengua, s'han derivat de l'arrel primera. Nosaltres n'hem conegut trenta-dos en una conversa sostinguda amb un pagès que té una passió pel cultiu dels olivars. El proper diumenge donarem compte dels noms que hem descobert que representen un testimoni manifest de que, entre nosaltres, l'olivera té, com en els temps bíblics i en Grècia i Roma, una importància extraordinària entre el poble.

Per això demanàvem que, en les noves urbanitzacions, properes al mar, es respectessin aquests arbres que tenen, sobre els pins, l'avantatge d'haver sigut el suport d'una tradició gairebé espiritual que es perd en el fons de la història i lligada íntimament a la vida dels homes de moltes regions a través de mil·lennis i centúries.

L'olivera - II

Publicat el diumenge 30 de gener de 1966

En aquesta segona part Mariano Oliver ens ofereix una veritable lliçó de filologia tradicional, curiosament de la mà d'un camperol i no d'un expert en llengua. Podem endevinar que la localització de l'oliveda protagonista d'aquesta història és a Castell d'Aro, a la falda de les Gavarres.

Després d'haver parlat de l'olivera, el diumenge passat, com un arbre endinsat en l'ànima del poble a través de la llarga història dels pobles de l'Orient i dels del centre i occident del Mediterrani, ens plau, avui, fer ressaltar el reguitzell de noms que l'arrel primitiva ha proporcionat a la nostra llengua. Són molts i s'han perpetuat en els cognoms de innumbrables persones. Però serà millor seguir la conversa que, sobre el tema, vàrem tenir, amb un home dedicat al cultiu dels olivars.

Ens adressàrem, un dia, a la seva masia mig amagada darrera el poble, a redós de la muntanya propera, i tinguent, al davant, un quintà espaiós amb feixes ben cultivades, tires de caps despullats i un olivar que es perd vessant avall com volguent arribar vora les ones del mar. El nostre amic sabia l'objecte de la visita i, després d'una breu salutació, ens convidà a passejar per un camí fressat de ferrenyes oliveres a banda i banda del marge. Entre les seves branques, hom podia entreveure el campanar del poble i les teulades grogues, com són totes les que reben la marinada fresca del vespre i del matí. —Aquestes oliveres —ens digué— són molt velles. No sé quants anys tenen. Cent, dos-cents, tres-cents? No ho sé. El meu avi em deia que ja les havia vistes sempre així. Les seves soques, com podeu comprovar, són retorçides, bonyegudes, algunes mig partides

per la vellúria, però encara serveixen potencialitat suficient per donar, generoses, el seu fruit i les fulles segueixen verdes i fortes.

—Quina diferència, hi ha entre OLIVEDA i OLIVERAR?

—És el mateix. Hi ha cinc noms que designen un conjunt d'oliveres: OLIVEDA, OLIVERAR, OLIVAR i OLIVEREDA. Si n'hi ha poques, llavors se'n diu OLIVET.

—Aquests noms s'han convertit en cognoms de molta gent de les nostres comarques.

—Cert. Així és. Com sabeu, també hi ha els cognoms d'OLIVER, OLIVERA, OLIVERES i també OLIVA. OLIU és un altre nom molt usat que significa la llenya d'olivera. Mireu, al costat d'aquesta soca — i ens mostrà uns rebrols que hi havia a terra al costat mateix d'una grossa olivera — hi ha uns brots tendres que se'n diuen ULLASTRES. Encara que no tinguin la mateixa arrel, és també un nom molt corrent. Així s'anomenen les oliveres bordes i aquests brots que surten per dessota dels empelts. Hi ha llocs on de l'olivera borda se'n diu OLIVELLA.

—El fruit té sempre el mateix nom?

—És, sens dubte, l'OLIVA el nom apropiat. Però hi ha també l'OLIVÓ, que indica una oliva que no ha madurat i el fruit de l'olivera borda o ullastre.

—He sentit parlar de que hi ha una substància treta de l'arbre que s'usa en medicina; sabeu el nom?

—Sí. Es diu OLIVILA. És el principi actiu de les fulles de l'olivera. També hi ha molts noms significatius de la feina que porta el cultiu, la collita i altres quefers referents a aquest arbre; OVICULTURA és el tractat del cultiu, que és molt complexe; OLIVATER o OLIVAIRE, indica, l'home que es dedica a collir les olives, i OLIAIRE, comerciant d'oli. Igual significat que els anteriors té el nom OLIVARER.

—Les coses relacionades més o menys amb l'oli, també deuen tenir els seus noms. No és així?— Certament. OLIER o OLIAIRE és el vas on es guarden els Sants Olis; OLIÓS és tot fruit que produeix oli; OLIANA o OLIASSA és el líquid que queda al fons de la tafona o molí d'oli; OLIVARI o OLIVÀRIA és allò que té forma d'oliva; OLIVAR-SE significa el moment en que el pa, quan es cou, fa butllofes que agafen la forma més o menys semblant a l'oliva; OLIAR, untar una cosa amb oli; OLESÀ és una varietat d'olivera que es cultiva per Olesa de Montserrat i comarques properes; OLIADA es diu d'una cosa que té una excessiva quantitat d'oli; ALLIOLI, que, encara que sols tingui part de l'arrel, no podem pas deixar de nomenar-lo i, per fi, l'autèntic derivat de l'oliva, l'OLI que és tan apreciat entre nosaltres i per terres estranyes.

—Són molts els noms que ens ha donat aquest arbre que tanta significació ha tingut al llarg dels anys i dels segles!

—Encara en queden alguns. Veieu aquella olivera que hi ha a la feixa de baix, a prop de la tira de ceps?

—Sí. És una olivera jove que ja comença a presumir.

—Doncs el seu nom és OLIVERÓ, que indica olivera tendra. Hi ha, endemés, tres noms: OLIVELLA, OLIVARDA i OLIVARDÓ, que no tenen res que veure amb l'olivera, però crec que l'arrel és la mateixa per la semblança del color verd de cendra amb les fulles del nostre arbre. OLIVELLA és una planta que s'anomena igualment alenga; fa unes flors petites i blanques i té unes fulles llustroses que, fetes pols, s'usen en tintoreria. OLIVARDA és també una planta de flors, grogues usada com astringent i per cicatritzar, i l'OLIVARDÓ és un ocell semblant a l'aligot, però d'un groc verd-cendrós. I ja he acabat el repertori. Estic segur de que hi ha altres noms perquè la nostra llengua és molt rica, però els ignoro.

—No obstant passen d'una trentena els que vostè m'ha citat. És molt interessant.

—Per acabar la nostra conversa, vull explicar-li una anècdota de la que foren protagonistes uns amics meus viatjant per Europa. Es trobaven a Holanda i tingueren necessitat d'oli. Com que desconeixien la llengua del país, per fer-se entendre indicaven el que volien fent signes propis de l'ús de l'oli. No hi havia manera. Llavors un agafà un mos de pa i va fer l'acció d'oliar-lo. La botiguera sonrient, va dir: OLI...!!! OLI...!!! Tots els presents varen quedar sorpresos. Aquest nom, pel que es dedueix, és universal.

—Gràcies i fins un altre dia en que tornarem a parlar de les vostres oliveres, que m'ha complagut molt poguer-les admirar.

—Adéu-siau.

I així va finir aquesta agradable conversa que ens donà una prova evident de la transcendència de l'olivera i del seu fruit en la vida dels homes de la nostra terra.

El vicari

Publicat el diumenge 30 d'abril de 1967

**Es lamenta Oliver de la manca d'atenció que reben els capellans en els pobles.
I en fa una decidida defensa a l'hora que demana més amabilitat
cap als servidors de l'església.**

Era una tarda lluminosa d'abril. Havíem recorregut els vessants dels últims estreps de les Gavarres. Ací i allà, enmig de les muntanyes, alguns camps de fenc florit, rastelleres de faves i pèsols, rectilinis, com sembrats amb un cordill; pels marges, el verd cendrós de velles i esquerdades oliveres; de tant en tant, el vol d'una cogullada o el fugir cridaner i esquerp d'un gaig i, a redó de tramuntana, algunes d'aquestes velles i desolades masies, com perdudes entre suros i pins, en la soledat immensa d'aquella quietud. Encara en queden d'aquestes cases de pagès que el nostre Prudenci Bertrana anomenava "masies tràgiques".

Després d'un llarg camí, les primeres cases de la vila. El paisatge s'ha fet més humà, més assequible. Hortes ben cuidades, cases blanques, xalets recent construïts i noves i amples carreteres que us porten a llocs desconeguts i que el turisme ha fet valorar fins a extrems inversemblants. Enfilem la pujada que du a la parròquia. Entrem al temple i, en una petita capella, hi ha el vicari ensenyant "doctrina". L'església és ampla, austera i acollidora. Els ulls queden com encecats en la penombra quieta i dormida. Després, a poc a poc, les imatges van apareixent com sortint d'uns polsims de boira i els altars laterals es retallen més clars dins el silenci.

El vicari té, al davant, nens i nenes; no passen pas de vint i el poble és gran. Per què no hi van tots a "doctrina"? Amb entusiasme els explica el misteri de l'Eucaristia. Escolten amb uncíu la paraula pausada i vibrant del sacerdot. Sobtadament, sentim angoixa i tristesa i una gran pietat pel jove vicari. És alt, fornit, d'ulls vius i penetrants, de paraula dolça i enèrgica alhora. A voltes fa un gest cansat, com si veiés que el seu esforç és debades. I el comprenem. Segurament es troba sol enmig de la quitxalla. Prou deu buscar a tots els nens i nenes, a tots els joves, però hi ha fredor pels carrers i cases de la vila. Poca gent en fa cas. Una salutació poc amable quan va d'un lloc a l'altre i para de contar. La gent el defuig i sols li queda l'al·licient d'algun feligrès afectiu o de les velletes que van a rosari.

Hem sortit amb el cor encongit i, en el pensament, l'estampa del jove vicari explicant "doctrina" allà en la capella, al costat de l'altar major, amb el gest cansat i, en el cor, l'espasa punyent de la incomprensió. El nostre poble es descristianitza cada vegada més. I el sacerdot es debat en la indiferència i, moltes vegades sent, sobre el seu rostre, la vergassada del despreci.

Quina heroïcitat la d'aquests homes entregats al proïsme, acudint a la vora del llit dels malalts, auxiliant-los en el moment suprem i copsant, a tothora, un tracte esquiu, que l'envolta com un cercle que l'ofega! Ens fan llàstima i sentim com un remordiment. Potser també nosaltres, preocupats per les coses d'aquest món, no hem tingut una paraula d'afecte, un gest de comprensió,

una finesa d'agraïment per a ells. Sols, enmig de la vida palpitant, donen testimoni de la caritat i els hi girem l'esquena.

No hi ha dubte que, en certs moments, han de sentir el corc de la soledat i, encara que tenen a Déu, les defallences no desapareixen així com així. Són homes i precisen l'escalf de la paraula amiga, el goig d'una mirada comprensiva, el desig de trobar qui els escolti i els compregui. En molts pobles, sols tenen la mainada inconscient, voluble, que no sap ni pot agrair la sembra generosa dels seus consells. I passen les hores, llargues, inacabables, ja en la quietud del temple, ja entre les quatre parets de la rectoria, tot resant el breviari o fent guàrdia al Sagrament demanant forces per a complir la seva missió. I la seva ànima s'emplena d'angúnia i desconhort perquè el gra de la predicació cau enmig de pedres i no fructifica; perquè les paraules i les amonestacions ressonen sols entre la nau del temple i no arriben al pensament i al cor dels escassos oients.

Una vida dura, la del sacerdot de parròquia; un martiri d'incomprensió continuada; un calvari silenciós amb espines verinoses de soledat i claus roents de menyspreu; una lluita constant de venciment de les exigències imperatives de la vida i una entrega total a tots aquells que el necessiten. Vessem-hi amor i comprensió vers aquests homes que demanen cada dia per a nosaltres. Siguem generosos pensant que el seu pensament i la seva ànima, encara que entregats al sant ministeri, són com els nostres i és just que els hi fem l'almoïna d'una rialla de consol, d'un tros de la nostra cordialitat i del nostre profund sentiment de germà que estima i comprèn.

L'aguait

Publicat el diumenge 13 d'octubre de 1968

**La cacera, com a tradició arrelada en els pobles antics,
oferia episodis que Oliver, apassionat d'aquesta activitat,
tot i que amb necessitat de justificar-la, ens relata
amb profusió de detalls i amb el seu estil meticulosament descriptiu.**

Potser és un instint atàvic. Potser és quelcom innat a la mateixa naturalesa humana. Potser no és altra cosa que la necessitat de foragitar aquest impuls de violència que, en un moment o altre, ha de fer brollar, tremolosa, la sang de les seves víctimes. Però és una realitat. La caça és una afició que ha perdurat a través dels segles. Ja per a satisfer les peremptòries exigències de pervivència, ja per a defensar-se del perill dels animals salvatges, ja sols per entreteniment o deport. Els que no han pogut gosar de la vibració excitant que la recerca de qualsevol ocell o animal del bosc importa, no poden capir aquesta inclinació gairebé irreprimible d'agafar l'escopeta i aventurar-se per corriols i dreces quan la veda ha finit.

Avui és el primer dia de caça i hom recorda temps passats i escenes viscudes i anècdotes platxerioses contades, fil per randa, pels caçadors que coneixen els costums i les traces de perdius, conills, senglars, tudons, grives, tórtors, gaigs, esquirois i altres habitants de les nostres serralades. Ha caigut suara el migdia. El sol és valent encara, a principis de tardor. Pugem, el meu company i jo, per la dreuera que mena a les Roques del Sastre. Fa calor. La pujada és sobtada i l'aigua ha deixat sols rocs i rocam i les nues arrels dels suros. La suor regalima per la cara i, de tant en tant, hem de parar-nos per a descansar. Però és l'hora i no podem torbar-nos. Les perdius van a menjar sempre a la mateixa hora, cap a les tres de la tarda. I encara ens falta un bon tros. Ja en el cim, se'ns ofereix la vall amb tota la seva impressionant majestat, com un pessebre vivent, amb els camps llaurats, els vinyars vermellosos, les oliveres brunes, les pinedes verdes i els pollancre del riu mig despullats. Però no podem gosar gaire d'una visió tan confortadora.

Sens esforç, per camí pla, anem cap a les feixes del Mas Nou. El company mira i remira per les vores del camp i m'ensenya les petjades de les perdius. "Aquestes són d'ahir. Venen a menjar en aquest camp de fesols. Els fesols són la seva llatinadura. Els hi agraden molt". Mira i remira el lloc més adient. Em diu: "Mira, sota aquell suro, hi farem la barraca", i amb el tallant fa caure unes branques que les estintola a la soca. Tapa les clarianes amb estepes i bruc i, en pocs moments, la barraca està llesta. "Jo vaig a l'altre camp, que hi ha una vinya; els "cabrots" també els hi agraden. A veure si tenim sort. No et moguis fins que jo torni". Sento una emoció estranya. És la primera vegada que vaig a l'aguait de les perdius. No es mou una fulla i una lassitud somnolent embolcalla l'ambient. Fresseja una serp davant de la barraca i tinc un ensurt; després romp el silenci el crit fugisser d'un gaig; més tard, s'ou, des de la cinglera d'enfront, el xiular característic d'un pigot i retorna la calma.

La calor m'aclua les parpelles i faig una becaina. Llarga? Curta? No ho sé. Em desperta el cant d'un perdigot. No el veig, però sento el trepig de les perdius que el segueixen piulejant. Gairebé tremolo; la boca se'm torna seca; el cor bateja amb fúria; no goso moure'm; passen, ara al costat de la barraca i encara no les veig; gairebé deixo de respirar i sols els ulls, esbatanats, miren pels forats del bruc. De sobte, vigilants, menjant, sense pressa, van passant una, dues, tres, quatre, cinc, sis perdius, i el perdigot, dalt d'una pedra, vigila mirant per tots costats. Inesperadament, quan ja tenia l'escopeta a punt, marxen, depressa, cap al bosc. No ho entenc, mes l'explicació ve tot seguit. A l'altra part del camp hi ha un camperol amb un feix de llenya. Després torna la calma i penso que potser vindran.

Contemplo el cel i uns núvols blanquinosos fan incertes singladures. Veig dos gaigs que juguen sobre una figuera; unes aloses voleien, molt alt, damunt meu; les gatoses i els brucs i les alzines sureres i mouen suaument les branques; la marinada em refresca la cara roent i la fortor del bosc gairebé verge m'inunda els sentits. De nou, una mica lluny, sento, altra volta, un perdigot, però passen els minuts i els quarts i les perdius no apareixen. Quan menys hi pensava, en veig dues que aixequen el coll i, amb el bec, esclouen els fesols massa lluny i he d'esperar per a tirar. S'acosten amb molta pausa, sempre vigilants, a punt d'emprendre la volada. Copso

les plomes grises, el bec vermellós, el cap elegant, les clapes blanquinoses i sento que tot el cos està vibrant per un pessigolleig d'emoció. Agafo l'escopeta i pensant que ja estan a tret, apunto i tiro. El tret ressona en la immensitat del bosc desert i els espadats propers retornen el so estrident i sec. Surto de la barraca i no veig res. Sols unes plomes grises han quedat enmig d'una renglera de fesols.

Amb el cap cot, desanimat, vaig de nou a la barraca, però les perdius ja no tornen. Els gaigs van d'un suro a l'altre, sempre cridaners; el sol es perd en la llunyania i la tarda s'adorm ja entre l'onatge gris-verdós de les serralades. I penso que és millor així. He sentit l'emoció i no hi ha hagut sang tremolosa sobre el camp. La sensació de l'experiència em deixa un regust salvatge i primitiu.

Lletra sense resposta

Publicat el diumenge 20 de març de 1966

**Emotiva carta pública a la pèrdua d'un ésser estimat.
Repassa Oliver els dies viscuts amb l'amic Pep per les Gavarres
i se n'acomiada amb un dels seus Glossaris ple de tendresa i enyor.**

Feia molts dies — o era ahir? — que volia escriure't. Però no m'era possible. Ha passat el temps — és cert que passa el temps? — i no em sortien les paraules. Se m'ensopegaven amb el record del teu adéu, en aquella tarda tardorenca i morent, quan et despedies dels teus, de la terra aimada, de les serralades que, junts, vàrem recórrer tantes vegades, amb aquells ulls teus mig entelats, corpesos i esmaperduts i curulls d'espant davant el traspàs definitiu.

Durant la llarga malaltia, assegut a la vora del foc i més tard al llit, hi veia, en el teu mirar, un perquè esfereïdor. Per què sofreixo tant? Per què he de deixar, tant aviat, amb l'ànsia que tinc de viure, aquest racó de món que tant necessito? Per què aquest llarg martiri? Per què la vida és així tan tràgica i cruel? Moltes vegades vaig estar temptat de donar-te la resposta. Hagués sigut una resposta veritable? I em callava; no obstant, la meva mà damunt la teva espatlla t'ho deia o t'ho volia dir tot i tu mig somreies, pesi al dolor, com entenguent-ho. Potser vaig callar per covardia, potser per caritat, potser perquè pensava que, llavors, no m'hauries entès del tot. Però la meva mà apretant l'espatlla teva em semblava prou expressiva. Ara, n'estic segur, ho veus ben clar i entens allò que et semblava enigmàtic, misteriós i cruel.

Tu, l'amic constant, adelerat sempre per la complaença, enamorat dels arbres i dels ocells; tu, terra de la teva terra, fores, per a mi, l'exemple que subjuga, el guia que mai defrauda, l'home cabal i generós com el pa moreno que fèieu, a casa teva, dins la pastera mentre guspirejava el foc sota la xemeneia. Perdona si he tardat tant — o és avui, per tu? —; però la ploma se m'encallava

i les paraules voleiaven i no les podia agafar. Ja fa molt temps que no t'he vist. Sóc pelegrí encara i tu has arribat ja a la platja lluminosa. I ja no podem veure'ns com abans. Te'n recordes? Els dies que estàvem desvagats, de bon matí, agafàvem les escopetes i el sarró ben proveït i ens en anàvem cap al Mas Nou o a Vallbanera o a la Font Picant amb els gossos; després, a la migdiada, a l'aguait de les perdius.

L'aire de la muntanya et refeia i anaves pels tossals i pels espadats amb l'agilitat d'una guineu. No podia assolir-te. Respiraves, a ple pulmó, l'aroma del romaní, de la farigola, dels pins i dels brucs i se t'eixamplava el cor. Et ficaves per entre les bardisses fins que el rastre del conill arrancava els lladrucs dels gossos i ens posàvem a la parada. Quan tu tiraves, era segura la peça; jo les errava de tant en tant. A voltes, tot caminant pel mig del bosc, et paraves, em feies un moviment expressiu i em senyalaves una cosa determinada i començaves a donar voltes tot xiulant i, amb un bastó, donaves, de sobte, un cop fort i el conill a jaç era nostre. Jo no havia pogut veure'l i mai vaig poguer comprendre aquella teva destresa per copsar-los en els llocs més inversemblants. Amb la boca cridaves a les perdius i, si n'hi havia, et responien tot seguit o, per les petjades del camí i corriols, sabies si eren del matí, de la tarda o del dia abans. Allò era viure i disfrutar, per a tu, d'aquella natura salvatge i feréstega, solitària i acollidora i em portaves a les fonts d'aigua gelua o junt als rierols transparents per fer-hi l'esmorzar i el dinar. Tota la vida, els dies de les nostres vacances, foren dies de muntanya perduts entre suros i pinedes, voltats d'argelagues, gatoses i estepes, pels vessants d'aquelles Gavarres que coneixies com el pla de la mà, ja corrent rera els gossos, ja dins d'un barracó de branques arran dels camps d'aquelles masies tristes i perdudes.

Tot això pensava, amic, aquella tarda, quan plorant sense plorar, et mirava com deies adéu a tot un món d'il·lusions petites, senzilles, aimades tan intensament com si fossin carn de la teva carn i sang de la teva sang. Tot això pensava quan dormit — ho veus, ara, que sols estaves dormit?—se t'emportaven cap al camp del silenci i de l'espera, gairebé tocant aquell camí que feies, dia rera dia, per anar i venir de casa a la terra que conreaves.

La teva amistat fou per mi tan preuada que dubto tenir-ne una altra semblant. Foren un tresor la teva vitalitat, la teva honradesa, el teu tarannà d'home bo, vibrant sempre per les coses nobles i pel teu treball de pagès que et feia tan feliç. Ara no s'estima ni s'aprecia com ho feres tu. Ara tothom té pressa i els neguiteja el trontoll suau del carro, no els agrada cuidar l'hort com una carícia, ni sentir la terra damunt dels peus tot llaurant, ni fruir contemplant els ceps prenyats de vellut negre i d'or vell, ni collir les peres i les pomes, les figues i les cireres, les maduixes i els pebrots, els melons i les síndries.

Tot això ho feies tu amb un anhel d'entrega total i et senties, de dalt a baix, un home de la terra. I ho guardo encara molt endins del record i em dona conhort quan estic trist i vaig per les serralades sense la teva companyia i agafo l'escopeta per donar un vol sense gana. Feres el teu camí per la dreuera saltant i rient com un bordegàs i amb l'ànima plena de bonhomia, de gustos senzills, de pessics de joia d'un món de terra, de flors, d'arbres, d'ocells i de devessalls inexhauribles.

Gràcies, Pep, pel teu camí, per la teva ofrena generosa, per la teva mirada inolvidable, pel teu seny, pel teu amor constant a la nostra terra i per les vacances que m'ofereixes pels deserts camins d'aquells boscos inacabables. Quan vaig a la Vall i no t'hi trobo, em sento orfe i desemparat en mig de tantes espines i angoixes, de lluites i desil·lusions, d'entrebancs i mentides. Tu tenies la veritat de l'home "home", treballador i assenyat. Però el teu camí fressat per tantes petjades teves se m'ofereix lluminós i segueixo, mig entristit, fins el nou retrobament.

No sé si he fet bé. Crec que tenia un deure amb tu i he complert, però ho he fet amb el corc del record d'aquella última vegada que sols ens parlàrem amb els ulls i les mans. Uns i altres ho digueren tot, sense un mot, i fou el comiat que més m'ha ferit. També et dic adéu ara, amb angoixa i esperança.

Bell-lloch

Publicat el diumenge 15 d'octubre de 1972

Aprofita Pugnau una visita al paratge de Bell-Lloc per constatar que, malgrat l'abandó generalitzat del camp, encara queden alguns pagesos en actiu a les Gavarres.

Per les encontrades de la «VALL d'ARO» hi ha racons meravellosos i pobles petits que fan la viu-viu i els pocs habitants que hi queden cultiven encara les parcel·les robades al bosc, en els últims estreps de la part sud de les Gavarres, si es tracta de «Bell-lloch» o «Romanyà» i en la serralada litoral catalana, si es tracta de «Solius» o «Tapiolas» pel que fa referència als agregats de Santa Cristina d'Aro.

«Bell-lloch» es troba a la dreta de la carretera asfaltada que serpenteja els turons i les obagues, com una cinta negrosa, fins a «Romanyà». L'església i la rectoria s'aixequen dalt d'un pujol escrostonat i voltat de camps de cultiu, de pinars i suredes. Hi ha un silenci que enamora durant aquesta tarda d'octubre i hom sent que se li esponja l'ànima tot contemplant els ceps ja moribunds amb pinjorells grocs, vermellors i ocres de pàmpols que diuen així adéu amb un llagrimaig multicolor fascinant. També hi veureu els fesolars ja madurs i el moresc a punt de collir per on s'hi entrelluca el groc intens de les capçades cobertes encara per les fulles del palló d'un gris-ocre mig fosc pel vent, la rosada i l'aigua. Degut a la pluja intensa que ha caigut aquest any, és corrent entreveure camps de farratge d'un verd clar i manyac, que us dóna una sensació de placidesa, mig amagats entre el brancatge dels pins i dels suros.

Aquesta «diàspora» que ha deixat orfes les masies solitàries de la muntanya, no ha estat total. Encara hi ha, en el poble de «Bell-lloch», homes que treballen la terra i la cuiden amb aquesta amorositat que el pagès arrelat des de fa centúries en el mateix lloc és capaç de fer-ho. Per això els

vinyars i les hortes, a la vora d'alguna font o d'un rierol, tots els camps són cultivats amb aquesta dedicació amorosida per les coses que s'estimen. Però hi manquen braços joves que s'han esbargit per aquelles encontrades de la costa o de la ciutat per aconseguir un millor viure al marge de la feixuga feina del camp.

El temple de «Bell-lloch» és una petita església preromànica d'una senzillesa que subjuga. Ha estat restaurada amb seny i hom pot contemplar les pedres desiguals de la nau, de la portada, de les parets de dins i del defora. Es puja a l'altar major per uns graons també de pedra i llavors hom pot

Santa Maria de Bell-lloch -1970
Autor: Sprint
Ajuntament de Girona

contemplar tres arcades, una al fons amb dos arcs de carreus que tanca la nau i una a la dreta i l'altra a l'esquerra. Fan l'ofici d'absis, però tenen la gràcia de les construccions humils i l'enigmàtica presència dels avant-passats que aixecaren el temple; amb la seva fe i el seu esforç. Com tot el romànic, no hi ha inútils ornamentacions ni galindaines que us facin perdre l'atenció. Tot és auster i gairebé dur, però aquesta austeritat i aquesta duresa tenen un no-sé-què que us corprèn. La senzillesa se us torna ama-

ble; l'austeritat se us converteix amb una moixaina per l'esperit i la manca de riquesa, en una carícia suau d'una fe profundament sentida i viscuda. Hi passem, enmig de l'ombra del temple, una bona estona.

Hom s'hi troba bé voltat d'arcades i pedres cantalludes, rústegues, posadas una al costat de l'altra; amb mà destra i gest amorosívil que traspua, encara ara, segles d'història i un poble ferreny que sabia llaurar els camps, cuidar les hortes i plantar els ceps i, ensem, aixecar uns monuments de pedra capacitats per a transmetre, a les generacions futures, la fe que sentien, i l'esperança que hi batejava dintre seu. Sí, el temple del «Bell-lloch» és una autèntica visió de la vida d'aquells sers que es bressolaven entre la pobresa material i la riquesa espiritual, entre la vida i la mort amb aquesta petita rialla del quefer de cada jornada fins que l'hora suprema era arribada.

Aquest temple preromànic fa meditar, fa pensar que, les coses de la vida són més simples i molt menys complexes del què hom s'imagina. Dessota d'aquella nau, feta pedra a pedra, hom hi veu tota una generació que entenia la vida tal com és, senzilla, humil, amb dolors i alegries i curulla d'una satisfacció interior que feia florir, entre els llavis, un somriure de resignació i d'esperança.

Es Music

Publicat el diumenge 7 de març de 1971

En aquest Glossari Pugnau ens descriu amb la seva destresa habitual un personatge solitari i marginat que té, malgrat tot, un rerefons humà i generós.

Esprimatxat, baix, carallarg i la pell colrada pel sol i pel vent, «Es Music» anava, cada jornada, al camp amb el carro petit i el burro. A cavall, si no portava estris ni farratge; a peu, si el carruatge estava ple. Sempre caminava a pleret, sense pressa, amb el cap cot i el mirar indecís com cavil·lant fantasmagories i somnis. De tant en tant, deia arri i, amb el fuet, pegava l'anca de l'ase perquè no s'adormís. Tenia una barraca vora el mar en la vinya que cultivava amb la seva calma habitual. Els ceps eren raquítics, escanyolits, doncs el terreny era sorrenc i ell no hi entenia pas massa per a saber quan convenia femar, espampolar i protegir els raïms amb el sofre i les fulles amb el sulfat.

El teulat de la barraca estava mig caigut i alguna de les parets era gairebé un enderroc: l'estintolava com podia per tal de fer un soplug els dies de pluja i per a guardar-se dels raigs del sol a l'estiu. Els veïns se li enduien les teules que no estaven encimentades i el nostre home s'enfadava. L'laurava la vinya amb molt fatic i enmig de les tires hi feia fesols i «blatdemoret». S'hi passava el dia menjant qualsevulla lilaina —un mos de pa i un tall de cansalada virada o un petit tros de botifarra— mentre bevia, xerricant, la bota plena d'un vi aspre, sec i mig vinagrós. Després s'estirava sota una figuera, si tenia calor, o a redós del teulat amb clarianes, si el gregal o la tramuntana apretaven, i pesava figures; si no tenia son, el seu pensament burinava el temps i les fantasies que l'empaitaven a tothora. Després mig endormiscat, fent tentines, tornava al treball: no feia gaire res de bo, doncs era curt de feina, però vivia sol i passava amb poca cosa. Un petit hort i la vinya li oferien el més indispensable i no necessitava més.

Era una mica curt de gambals i la gent se'n reia i la mainada li gastaven bromes pesades. A mesura que posava anys es tornava més alarb, més esquivol i més solitari. Quan parlava, si hom l'escoltava se sentia satisfet i una beatífica rialla floria en els seus llavis esblanqueïts. Deia mots espaiats, a voltes sense il·lació, com si li costés expressar el seu pensament. Però el somriure hi permaneixia inalterable. Agraïa el contacte humà i s'estarrufava com un gafarró quan cau plugim. Hom havia d'estar molt atent per a entendre'l, doncs més que enraonar, xiuxiejava com una

vella quan conta xafarderies a l'orella de la veïna. Anava mal girbat, amb uns pantalons de vellut mig estripats i apedaçats, una armilla vella i una americana esfilagarsada. La cara angulosa i arrugada, tenia, sempre, un to groguenc de poca salut i els pèls de la barba creixien al seu ritme fins a donar-li un aire feréstec. Els cabells, negres i grisosos, es barallaven sota una gorra cendrosa gairebé negra de tan suada i calçava espadnyes de vetes i mitjons foradats. «Es Music» semblava talment un espantaocells plantat al bell mig d'un camp de blat suara nascut. Però, dintre d'aquella rusticitat i d'aquella infantívola mirada esporuguida, hom hi endevinava un cor generós i gran, capaç de qualque sacrifici per a les persones que li volien bé.

A mi, que era molt entremaliat, em tenia simpatia perquè no el maltractava com els companys. Sabia que m'agradaven molt els ocells; no ignorava que l'avi agafava els nius de cadreres, quan els petits havien nascut, i els posava dins d'una gàbia penjada al mateix arbre perquè les parelles els alimentessin i els fessin grans i després escollir la més cantadora; també havia vist aquella garsa domesticada que robava els anells i altres coses de metall i les amagava en un racó de la galeria del pis de la casa. Per això, un vespre quan ja fosquejava, «Es Music» va trucar a la porta i sense donar-me cap Déu te'n guard, em va dir de repent, amb aquella seva parsimònia, xiuxiuejant: «Vols un mussol?». Em vaig quedar de pedra. Vaig dir que sí molt content i, de sobte, de dins de l'infern de l'americana, es va treure l'ocell, petitó encara, espantat, que mirava amb aquells seus ulls grossos i rodons. Me'l va posar a la mà i em va tocar l'espatlla amb gest amical. Després va somriure i, amb una guspira de felicitat en les pupil·les, es va perdre carrer avall dins l'ombra de la nit que ja començava.

Aquell gest d'«Es Music» em va emplenar de joia i malenconia i, mentre acariciava el plomatge vellutat del mussol, pensava que els meus companys eren injustos amb aquell home bo i solitari que caminava, desgarbat i espatllut, de casa al camp i del camp a casa, treballant sempre i menjant qualsevulla lilaïna sobre l'herba suau del marge de la vinya o a sopluiç de la barraca mig enderrocada.

La Ganga

Publicat el diumenge 17 de setembre de 1967

**La carretera de és una ancestral via de comunicació de les Gavarres.
Pugnau en descriu el passat, amb llegendes i antigues històries i el present.
Un present de 1967 que és quan va escriure aquest Glossari.**

Avui, anar des de Calonge a La Bisbal pels giravolts de és una delícia. La carretera està asfaltada, és pulcre i apareix com una serpentina gegant que s'enrosca pels vessants dels últims estreps de les Gavarres per la part nord. I el cotxe us porta com una exhalació, d'un lloc a l'altre mentre hom

contempla aquelles masies perdudes entre pendents escanyolides, per les obagues ombroses, pels turons solitaris on sols s'ou, de tant en tant, el cant del perdigot que retruny, sec i potent, per a reunir la camada.

El camí puja i baixa entre pins i suredes que xuclen la saba d'un terreny aspre, migrat, escarransit, sorrenc, curull de còdols petits i grossos. Se us fa gairebé impossible comprendre com les arrels d'aquells arbres, ferrenys i altius, poden trobar la humitat suficient per a donar vida a les seves branques i verdor a les seves fulles. Però endemés els brucs, les estepes, les argelagues, els ginebrons, els ginestars, les garrigues, el llentiscle i tantes i tantes altres plantes donen fe de la possible vida per aquelles desertes encontrades. El paisatge és magnífic i, no obstant la sequedat d'aquests mesos passats, es manté el verd esmaragda dels suros i l'esblanqueït de les pinedes que puguen escalonades els pendissos i sembren de fullaraca groguenca i punxant el sol escabrós. La vista s'estansia contemplant el fèrtil panorama del nord amb la planúria dels pobles arraulits a redós dels campanars per la rodalia de La Bisbal. Pel sud, est i oest, pujants i baixants, valls encaixonades i pujols encasquetats de capsades verdes balancejants, tenen el to característic, feréstec i acollidor de les solituds muntanyenques. De sobte, un aire salabrós us fa sentir la mar propera que s'estén, inacabable, rera les roques amagades. Entretant, hom serpenteja les carenes embolcallat d'aquella fortor salvatge sense trobar-hi un ser vivent, doncs la carretera, com la mateixa muntanya, està com adormida per ressol del dia fatigós.

Mes el nostre intent no era escriure, avui, de i de la bellesa actual de la comarca que travessa. Durant la nostra infantesa, aquesta carretera era el camí més curt per anar a mercat a La Bisbal des de tots els pobles del Baix Empordà situats al sud de Calonge. Llavors, per arribar-hi a temps, amb el carro o la tartana, hom havia de marxar de negra nit i recórrer aquelles solituds esfereïdores amb el fanalet d'espelma penjat a la barana del carruatge. Hom no pot gairebé imaginar-se el què era fer un viatge com aquest. El caminar calmós de la mula, del «matxo» o del cavall, era suficient per a fer endormiscar els traginers. Segurament passaria per la seva imaginació el que la gent vella contava sobre els perills d'anar per . Rememoraven el que havien sentit: «Sí, ja sé que és el camí més curt, però és tant desert i tan isolat i hi ha tants giravolts, tantes pujades i baixades que hom no sap mai el que pot passar... Ja saps que no fa pas gaires anys que el carro dels nostres veïns fou assaltat i després de fer-los-hi donar tot, els deixaren marxar..., que Déu n'hi do». Els joves s'en reien d'aquelles facècies contades a la vora del foc. El cert era que, en aquella època, el camí es podia fer sense perill, no obstant, anys enrere hi havia hagut bandolers per les Gavarres i molts dels seus vianants varen tenir més d'un esglai.

La nostra àvia ens contava que quan eren molt joves, anaven a un casament i, en un giravolt, uns saltejadors els varen pendre tot el que portàven i ja podeu imaginar, ens deia, quin surt vàrem tenir; arribàrem a la masia de la núvia més mortes que vives. Fets com aquest, uns certs, altres pura fantasia, eren explicats en veu baixa cada vegada que algú havia d'anar a La Bisbal per . I no hi ha pas dubte que hom estava més tranquil si portava companyia. Fer aquell reguitzell de corbes, tot sol, sense veure-hi més enllà del nas, no resultava pas gaire agradable. Sense voler hom recordava tot el que es deia i certament, després d'haver recorregut tota ens imaginàvem que fer-ho de negra

nit aquella encontrada deserta amb l'aire mandrós de l'euga o del cavall, era lògic que la fantasia els hi fes creure coses que encenien el corc de la por a més d'un vianant.

El pas esquiu d'un conill o d'una guineu, el vol d'un mussol o d'una xibeca eren motius suficients per a posar la pell de gallina al més valent. Així ens ho contava un traginer vell que, en la seva joventut, havia fet aquell viatge moltes vegades: «Noi, anar de nit per és quelcom esfereïdor. Sembla que t'ha de sortir el trabucaire i destrossar-te la carcanada d'una trabucada. No veus res i, dins la foscor, el mateix pas rítmic del «matxo» et dóna la sensació d'una pregona solitud que et fa tremolar. T'ho juro. Crec que no passaré més per de nit. Procuraré ésser-hi a punta de clar i si no hi arribo a temps, m'és igual. Aquell silenci, aquella negror em feu basarda. Sentia que la por em pujava gorja amunt i no em deixava fins que l'havia passat i començava a clarejar».

Així era en aquells temps passats en que el carro i la tartana eren els únics vehicles de que hom disposava. Avui ja gairebé ningú ho recorda. Però, al passar-hi l'altre dia, ens semblà sentir, de nou, la veu de l'avi que durant les llargues vesprades d'hivern, ens contava anècdotes i fantasies que la gent del poble feia córrer sobre els que anaven a La Bisbal passant per per a comprar i vendre.

Adeu-siau

Publicat el diumenge 22 de juny de 1975

**Tanquem aquest recull amb el darrer Glossari que Marià Oliver
va publicar el diumenge 22 de juny de 1975.
Pugnau s'acomiada després d'onze anys i més de 550 articles.**

Ha arribat, com dèiem ja el diumenge passat, l'hora del comiat. Hem tocat, gairebé sense adonar-nos-en, la fita definitiva des d'on ja no volem passar. Hem fet la gran jornada, després d'anys i anys, i sentim, en el nostre interior, una certa malenconia, doncs el diàleg sincer, emotiu i a voltes acerat ha constituït una comunicació directa amb els nostres lectors.

No hi ha dubte que un adéu definitiu té, sempre, quelcom de pèrdua del nostre propi ser. Desapareixen la càlida paraula de conhort i el prec del desig pregonament sentit o la mútua comprensió dels problemes exposats que eren coses viscudes amb emotivitat o comentaris del diari quefer dels homes de les nostres encontrades o d'altres països aïllats per muntanyes inaccessibles.

Sí, dir adéu és perdre quelcom molt volgut, quelcom que ja no podrà sorgir, doncs el silenci queda prenyat d'interrogants sense resposta i de qüestions sense possible solució. Dir adéu és quedar-se isolat sense poder sentir la veu amiga que t'empeny o la crítica que t'esperona o la discussió que fa reflexionar. Dir adéu és perdre la possibilitat de recíproca concòrdia, de marxar junts per

camins d'esperança i d'il·lusió. Dir adéu és, en definitiva, quedar-se en la mandrosa becaina de la migdiada inoperant i del contacte amical que tothom necessita. Avui, en aquest últim comiat, voldríem demanar una certa benevolença pels nostres escrits que han aparegut, gairebé sempre cada diumenge, per a fer sentir allò que a nosaltres ens feia vibrar. Potser moltes vegades hem pecat per excés i algunes per defecte. En qualsevol cas, demanem perdó per l'atreviment. Però podem afirmar rodonament que, en tot aquest temps, hem procurat la màxima sinceritat i també una extremada fidelitat a les nostres coses, al viure de les nostres comarques, a la senzillesa dels nostres camperols tan oblidats i a les bel·leses dels nostres camps i boscatges.

Hem intentat fer reviure temps antics perquè creiem que el que som actualment és degut a l'esforç i al treball dels avantpassats sense els quals nosaltres, res no seríem. I ho hem fet amb una forta emoció, perquè creiem que avui impera massa la raó i es deixa el sentiment com quelcom molest i d'escàs sentit pràctic.

Per tot això, demanem, avui, comprensió per aquesta paraula nostra rivetejada de nostàlgia a la par que alliberadora de la feixuga carga que hem portat. Res més amics. Hem arribat a la fi; perquè totes les coses comencen i acaben. I amb deix d'amargura per aquesta voluntària i definitiva separació, us diem: Adéu-siau. Aquest «Glossari» mor avui igual com va néixer ara fa onze anys.

Castell d'Aro - 2021
Autor: Joan Perich

Aquest recull es va començar a gestar el 2018
amb la troballa casual de la llegenda del Salt de na Fontanella.
El 2020 es va imaginar, i el 2022, a l'abril, es va acabar.

Entrevista amb Josep Mont

En un dels més bonics Glossaris, Oliver ens parla de la masovera de les Gavarres. Una dona excepcional que va pujar 12 fills a l'hora que se'n cuidava de moltes de les feines de Mas Vallvanera, entre les quals destacava la producció i venda de recuits. La història en si mateix és frapant, i sense dubte una de les que més ens va cridar l'atenció.

Mentre elaboràvem aquest recull, l'Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro, va publicar una antiga fotografia de mitjans del segle XX on es veien un grup de camperols amb un cavall i una màquina de segar. Al fons es veia el Mas Vallvanera. Mencionava la nota, que acompanyava la fotografia, que aquesta instantània havia estat cedida per Josep Mont, membre de la família dels protagonistes de la fotografia.

Vàrem contactar amb l'Arxiu de Santa Cristina per interessar-nos per aquest donant, per si ens podia proporcionar més informació de la fotografia i de passada de la família que vivia a l'antiga ermita del Mas Nou. La fortuna va fer que Josep Mont fos un dels nets de la Masovera de les Gavarres, i amb moltes ganes de contrastar la història que explicava Mariano Oliver li vàrem demanar una entrevista.

L'entrevista

—Bon dia Josep, gràcies per acompanyar-nos

—Gràcies a vosaltres

—Quants anys tens?

—Vaig néixer el gener de 1946 al Mas Pons a Romanyà. Ara tinc 76 anys.

—Has pogut llegir l'escrit de Mariano Oliver que parla de la Masovera de les Gavarres?

—I tant que l'he llegit, m'ha agradat molt perquè aquesta dona era la meva àvia, la Teresa Dausà, i m'ha fet recordar moltes coses de la meva infantesa.

—La història que explica Oliver és fidel a la realitat?

—Sí! És força exacte i molt ben explicat. Em va fer recordar quan jo anava allà, que era molt sovint. Hi solíem anar gairebé cada diumenge a Vallvanera, clar, era a casa del meu pare allò. Hi havia la meua àvia i allà ens feia el berenar. A vegades ens donava xocolata i ens n'anàvem a la Font del Ferro, a fer com una berenada, saps?

—I vivien al Mas Vallvanera, que era una ermita oi?

—L'ermita era dins de l'església. La meua àvia li treia el vestit a la Verge i li rentava de tant en tant. I allà a l'església també hi penjaven els recuits, per la gent que hi venia. Després quan ho va comprar en Tops, es va fer una ermita en petit a l'altre cantó de la carretera.

—Però tinc entès que dins la masia restaurada encara queda l'antiga capella.

—Sí, varen restaurar-la i ara serveix de menjador de la casa.

—Us vàrem trobar gràcies a la foto que vàreu cedir a l'Arxiu de Santa Cristina.

—Sí. Jo els hi vaig portar fotos velles. En aquesta surt una màquina de segar. Que es varen equivocar, perquè varen posar que era una màquina de llaurar i no, és una màquina de segar. Saps aquelles màquines de segar que varen sortir després, que feien les garbes...?

—Em sap greu Josep, no hi entenc gaire d'aquells estris antics...

—En aquesta foto hi ha el meu pare.

—En la descripció de la foto parla de Mas Pons, però el mas que es veu de fons és Vallvanera.

—Sí, nosaltres vivíem a Mas Pons, de Romanyà, que és a 3 o 4 quilòmetres de Vallvanera. Aquell dia es va fer el retrato amb l'ermita de fons, perquè el meu pare hi solia anar a donar un cop de mà. Aquesta foto deu ser de principis dels anys cinquanta. Jo era molt petit aleshores.

—Tornant a la teua àvia, la masovera de Vallvanera. Va tenir 12 fills segons explica Oliver.

—En va tenir 13. Però un es va morir. De ben petit. I en varen quedar 12. Després va morir l'Enric, a

la guerra, que encara no sabem on són les seves restes, si en una fossa comuna o ves a saber, mai ho hem pogut descobrir. Un altre va ser "hermano" d'ensenyança, que estava a Cambrils, l'oncle Lluís. Això si, tots varen estudiar, tots havien anat als "hermanos". El meu pare mateix tenia el batxiller. Però és clar, al ser comissari roig a la guerra, va tenir que anar a pagès per collons. I ell va anar de mosso aquí a can Pons. Va venir del camp de concentració, diguéssim, després de la guerra, i a can Pons només hi vivien dues dones. Dues cunyades. I després resulta que va conèixer la meva mare o lo que fos, i es va quedar com a cap de família allà a can Pons, i allà vàrem néixer nosaltres. O sigui que jo havia tingut quatre àvies, aquestes dues dones que em feien d'àvia que vivien amb nosaltres, i dues més que eren les legals. Una de part de la meva mare, i l'altre la Teresa Dausà que era la dels recuits.

—D'on venien per part de l'àvia materna?

—Havien nascut a Castanyet, prop de Santa Coloma, i després varen anar a viure a can Reparat, un mas que també va comprar en Tops, però que va anar a terra.

—Cap on era can Reparat?

—Quan tu pugues per Roca de Malvet fins a dalt de tot i et trobes el camí de Romanyà, el travesses i a l'altre costat hi havia can Reparat. No sé per què el varen fotre a terra.

—Jo en conec un que és passat el golf cap a mar, en el vessant de Calonge...

—Si home, el Mas de la Font.

—Dels 12 germans, qui es va quedar a Vallvanera per seguir amb l'explotació de la masia?

—A Vallvanera s'hi varen quedar l'oncle Ernesto i l'oncle Josep, que no varen tenir família. Jo recordo quan tenia 12 o 13 anys, a l'estiu quan feia vacances del col·legi, que anava a ajudar a engegar les vaques i altres feines que es feien en aquell temps. I aquelles temporades feia vida allà amb els meus oncles, perquè l'àvia Teresa ja havia mort. No recordo l'edat que tenia quan va morir, però jo devia tenir 6 o 7 anys. La recordo molt bé per això. I quan va morir. La varen baixar a la Vall d'Aro, amb un carro...

—Per què Josep, digue'm, en aquell temps per on es baixava a la vall?

—Bueno, es baixava per varios puestos. Es baixava per aquí per Malvet, saps on és?

—Per Roca de Malvet?

—Sí, per això es diu així la urbanització, perquè hi havia un mas que es deia Malvet. De fet, hi havia tres masos; Malvet, can Tressets i can Roca. Més avall hi havia cal Forroll i Mas Marcó. I ja no hi havia cap més mas. Doncs per aquí per Malvet, és per on baixava jo per anar a col·legi. Saps on és el Mas Malvet, no?

—On s'hi fan tantes mimoses a principis d'any?

—Exacte. Després més cap a mar, hi havia can Tressets, que allà hi vivia en Baudina, que encara és viu el fill, que deu ser de la meua edat i viu per Santa Cristina. Després també pujàvem per can Castió...

—Perquè quan Mariano Oliver explica la història de la teua àvia, que baixava cada dia a vendre els recuits a Castell d'Aro i a Sant Feliu, per on baixava?

—Baixava per la Font del Ferro, a Castell d'Aro. I anaven a sortir a can Sitjar, saps on és a can Sitjar?

—Sí, ho conec.

—Doncs mira, anaven a sortir allà. Perquè a can Sitjar hi tenia un altre oncle jo, encara és de les meues cosines allò. Una va morir, la Rosa, i la Teresa no ho sé... Últimament ho he perdut això.

—Tornem a Vallvanera. Tu recordes com estava organitzat el mas? Quin bestiar hi tenien, quines feines feien?

—Mira, a Vallvanera hi havia boies (ovelles), hi havia cabres... Hi devien haver 70 o 80 ovelles, prop d'un centenar de cabres, amb les que feien els recuits, hi devien haver una dotzena de vaques, llauraven amb brevant i tota l'hòstia... sí, en aquell temps era un mas potent.

—Al mas, a part de la teua àvia Teresa hi devia treballar més gent.

—Sí, hi havia la meua àvia, en Carmelito, el meu avi, i sempre hi havia 3 o 4 fills dels 12 que tingueren que ajudaven. El propietari del mas era un tal Grasot, de Vall-llobrega. I a Vallvanera hi havia la casa dels masovers i a part la casa dels propietaris. Can Castió també era d'en Grasot.

—Per anar de casa vostre a Romanyà fins a Vallvanera hi havia la carretera actual oi?

—Sí, era un camí de carro, i no era massa lluny, 3 o 4 quilòmetres. Menys d'una hora.

—Com va acabar la vostra relació amb Vallvanera?

—Els últims que varen quedar a Vallvanera eren dos germans. Un era casat, i no tenia descendència, i l'altre era solter. Al final varen comprar una casa a Sant Joan de Palamós i varen marxar. I Així es va acabar.

—Josep, moltes gràcies per explicar-nos totes aquestes coses.

—De res home. Si necessiteu quelcom més ja hi podeu comptar.

Del català de Mariano Oliver

En una primera fase vaig detectar i corregir les paraules que eren evidents que no provenien de la voluntat de Mariano Oliver a l'hora de redactar els seus escrits. No puc dir que fos una revisió immaculada, doncs en algunes ocasions el dubte no es va poder esvaïr, i en aquests casos, pocs, he deixat a la intuïció el procedir. Però en una segona revisió més acurada i amb les eines de les que dispo per contrastar els diversos mots i formes, m'he trobat amb força més dubtes.

He fet una relació de les errades per tal d'avaluar-les i decidir si ho corregim o ho deixem tal com es va publicar. Per exemple, un dels exercicis que he fet quan he trobat un mot mal escrit i m'assaltava el dubte de si Mariano Oliver seria conscient que aquella errada era manifesta, va ser fer una comparativa amb la mateixa utilització del mot en qüestió en altres dels seus escrits. El resultat va ser sorprenent, ja que Mariano havia escrit el mot erroni de forma correcta en altres dels seus articles. Per tant, podia pressuposar que Oliver en coneixia la grafia correcta, malgrat que en alguna ocasió l'escriu malament. En conseqüència, en aquests casos, vaig decidir corregir les errades, perquè es fa difícil pressuposar el motiu pel qual en alguna ocasió l'escriu malament. Però tenim un munt de paraules i construccions gramaticals que no passen pel sedàs de la normativa actual.

Molts, la majoria, són paraules col·loquials o en desús que malgrat tot són emparades per l'IEC¹ i algun dels seus diccionaris, per tant, aquestes no ens preocupen. Podem posar exemples:

Caixal – flemó - senyalar - despreci - consciència - angustió - cantarell - carga - mentres - devassall - aborrit - tamany - dansa - neixement - ampurdanès - sonriure - poguer - exprèmer - omplenar - reflexar - aconteixement - aimada - ademés - fatig - joganera - sufrir - devenia - esquins - carminós - olivareda - venta - alioli - ensiam - pendre - arreconar - tristoï - retorçit - devallada - ovira - soleiades - samals - soportar - daler - rite - llus - devallada - contentar - lladoner - anglès - catxassa - sabiduria - pavordessa - samal - llevor - desgarbat - carinyós - punxagut - alenga (planta) - despedir.

També tenim un problema amb els topònims. Oliver n'utilitza d'ancestrals, populars o influïts pel castellà. També hi ha incongruències en el seu ús. Per exemple, fa servir Gabarres alguns cops, però la majoria de vegades escriu Gavarres. Un cop Gavarras. Però generalment ho escriu correctament, per tant, corregim tots els mots per Gavarres.

1 Institut d'Estudis Catalans

Però tenim:

Bell-Lloch, Getzemaní, Africa, Bagur, Sarrallonga i Vallbanera, tot i que aquest darrer encara s'utilitza com a forma correcte en diversos àmbits.

A més, ja que som aquí, utilitza majúscula en l'article sempre que menciona un topònim.

Els castellanismes també són utilitzats per Oliver. Res estrany si tenim en compte el context en què varen ser escrits. De tota manera, dels 80 Glossaris que he analitzat, que ocupen unes 250 pàgines DIN-A5, només he trobat aquests:

Ropatge - inolvidable - aconteixement - apretar - cansanci - saborejar - borrar - disfrutar - apacible - rendable - fisonomia - invernall - rascacels - tonteria - permanèixer - empapades - insobornable - sèria - imperturbable - corrieres - venta - calva - volcar - il·legibles.

He trobat com a curiositat un gal·licisme no admès, però que a la zona de Sant Feliu de Guíxols s'ha utilitzat tota la vida. Sant Feliu ha estat sempre un niu de lèxic propi, a vegades reconegut a vegades no. El mot és *frapar*, que significa sorprendre, quedar glaçat.

Adverbis i alguns verbs els acaba en 'a' quan haurien d'acabar en 'e'. Desconec si això pot tenir alguna explicació filològica.

escorra - escorre // darrera - darrere // posadas - posades // enrera – enrere // esquerra – esquerre // rera – rere //

Com és comprensible, trobem accents diacrítics tot sovint. Ús d'articles en infinitiu. Articles sense apostrofar. Combinació de preposicions incorrecta. Construccions castellanitzades. Gerundis amb T final. Construccions del relatiu erronis. Formes antigues de paraules i construccions amb verbs col·loquials completament desconeguts.

També hem trobat mots difícils de catalogar:

Estansia, bleixejar, carredors, margedes, gratells, soleis, blatdemoret, calamus, frueticar, xarreguetais, querracs.

Val a dir que la nostra recerca només ha estat superficial, i que és ben possible que es pogués trobar

l'origen o etimologia d'alguns d'aquests mots amb la paciència suficient.

En cap cas aquesta anàlisi pretén desvirtuar el català emprat per Mariano Oliver, ans al contrari. Des del primer moment ens va enamorar. L'esforç ha anat dirigit a eliminar les errades alienes a la voluntat de l'autor dels Glossaris, que ha quedat de manifest que es produïen en diverses ocasions, i mostrar amb la màxima puresa possible el lèxic que Oliver va voler transmetre.

Consorci
Gavarres

Diputació de Girona

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Acció Climàtica,
Alimentació i Agenda Rural**

RECULL PUGNAU
Descobrint Mariano Oliver Albertí

Joan Perich Romero

XXII Premi Joan Xirgo

La Biblioteca Lluís Esteva neix de la voluntat de publicar els treballs guanyadors del Premi Joan Xirgo, organitzat pel Consorci de les Gavarres des de l'any 2001. La col·lecció pren el nom de Lluís Esteva i Cruañas (Sant Feliu de Guíxols, 1906-1994), que va dedicar una gran part de la seva vida a la descoberta, l'estudi i la divulgació del patrimoni històric. La col·lecció compta amb llibres publicats (del volum 1 al 9) i llibres en digital (del volum 10 al 16), aquests els podreu consultar a la web del Consorci de les Gavarres www.gavarres.cat

Edita:

**Consorci
Gavarres**

Diputació de Girona

Col·laboren:

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Acció Climàtica,
Alimentació i Agenda Rural**

Generalitat de Catalunya
**Delegació Territorial del Govern
a Girona**

Consell
Comarcal
del Gironès

Ajuntament de
Castell d'Aro, Platja d'Aro i S'Agaró

© Consorci de les Gavarres
Finca Camps i Armet, s/núm.
17121 Monells
e-mail: consorci@gavarres.cat
www.gavarres.cat
1a edició, juliol de 2023
Fotografia de portada: Castell d'Aro-Valentí Fargnoli-Família Fargnoli-1920
Disseny gràfic i maquetació: 3 de Nou Publicitat
Impressió: Gràfiques Trema, SL
Dipòsit legal: GI 777-2023
ISBN: 978-84-09-51334-5

*A les mil tardes que vàrem passar junts pels camins
de les Gavarres, estimada Bitxo, amor meu.*

Mariano Oliver era un apassionat de la pintura.
Però com més be va retratar la Vall d'Aro,
els costums i la gent de les Gavarres,
va ser amb les paraules.

ÍNDEX

Agraïments	13
Introducció	15
El recull	19
Mariano Oliver	23
Glossaris	27
Ferrers i carreters	27
El capellà i el pescador	29
El Ros	30
Anar a fer marisc	32
Pasqüetes	33
Cal Canonge	35
Records d'infància	36
La Roseta	38
Els traginers	40
Herbes	41
Juli Garreta	43
La masia retrobada	44
La tempesta	45
La Ció	47
El ball de les 10	49

Carnaval	50
El porró	51
Serraclara	52
El casino	53
A la recerca d'un rusquer	55
Marcel·lita	57
El camí de les oliveres	59
La llar	60
La masovera de les Gavarres	62
L'allioli	64
Les Gavarres	65
L'avi Manel	67
10 anys	69
El paisatge de les Gavarres	70
Aiguabarreig	71
Carboners	73
Esperança	75
El salt de na Fontanella	77
En Xicu	79
Rocatell	81
La Verge humil	82
Sol ixent	84
Sant Joan	85
Un home senzill	86

Veimar	88
Juny	90
Hereus i masies	91
Decrepitud	93
Camí de ronda	94
El taper	95
La dona del camp	97
La masia perduda	98
Pel juny la falç al puny	100
Punta Prima	101
Pessebre Vivent de Castell d'Aro	103
La Filomena	105
Full de diari	106
Masies solitàries	108
Què passa?	110
La vella de Rocatell	111
Les vinyes	113
Record d'una nit de pesca	115
Rancúnies	116
La Castellana	118
Diumenge de Rams	119
Un mestre	121
Visca els tres Reis	122
Mar i muntanya	123

El pare	125
Tradicions	126
Ús i abús de la propietat	128
La carbassa de vi	129
El camperol	130
El poble desert	132
L'olivera-1	134
L'olivera-2	136
El Vicari	139
L'aguait	140
Lletra sense resposta	142
Bell-lloch	144
Es músic	146
Adeu-siau	149
Apèndix-1: "Entrevista a Josep Mont"	153
Apèndix-2: "Del català de Mariano Oliver"	159

AGRAÏMENTS

Per descomptat el meu primer agraïment ha de ser per Mariano Oliver Albertí. Aquest recull és mèrit principal de l'autor dels Glossaris i, per tant, ànima d'aquesta obra. Pòstumament li en dono les gràcies, tant per poder haver realitzat aquest treball, com per les agradables estones que he passat llegint i transcrivint les seves històries. Però al llarg de la meva recerca i execució d'aquest recull he trobat bona gent amb predisposició a ajudar-me o senzillament per animar-me a tirar endavant.

Família Oliver Alonso, Lluís, Josep i Joan Antoni

Víctor Gay

Família Figueres, Josep Maria i el seu pare Josep

Pilar Ferrero

Pere Barreda

Mariàngela Vilallonga

Maria Piferrer

Lali Quinto

Carlus Gay

Emili Riera

Jordi Xargayó

Josep Mont

Arxiu Municipal Santa Cristina d'Aro

Descobrir Mariano Oliver va ser una afortunada casualitat. Cercant informació sobre una vella llegenda de la Vall d'Aro, a l'hemeroteca de l'antic diari *Los Sitios*, vaig descobrir una columna titulada "GLOSSARI", que venia signada amb el pseudònim "PUGNAU". La llegenda era explicada amb fina prosa i en català, malgrat que l'exemplar d'aquell diari era de 1965. Sorprès en trobar una publicació en català en la premsa d'aquella època, vaig començar a indagar qui era el personatge que s'amagava sota aquella enigmàtica signatura.

La columna en català destacava en un diari íntegrament en castellà. Amb una simple recerca vaig constatar que aquella columna es repetia cada diumenge. Una senzilla columna setmanal on es parlava de diversos i variats temes. Sota l'àlies PUGNAU, hi havia Mariano Oliver Albertí, un interessant personatge que planava per la societat artística i cultural de la Girona dels anys seixanta. La seva col·laboració amb *Los Sitios*, era només una de les moltes facetes que desplegava Oliver, que era un funcionari aficionat a la pintura, però també crític d'art, autor de teatre, conferenciant i escriptor.

GLOSSARI

«El salt de na Fontanella»

En la part nord de Punta Prima, que abraça, oferint-li un bell redós, "Sa Conca", de Castell d'Aro, hi ha una illa petita, separada de la península per un gran esvoranc d'uns
les dones i mataven els homes. Tothom estava esferent. Alló era un campí-qui-pugui. Pel poble no va quedar gairebé ningú. Les dones enfollides s'amagaven pel bosc i els

La poca informació que trobem d'ell, malgrat la gran activitat social que va desplegar fins a mitjans dels setanta, ens sorprèn. Potser el fet de tenir diversos càrrecs en institucions de l'antic règim va fer que, un cop arribada la democràcia, l'interès en la seva tasca periodística fos menor del que es mereixia. O potser, després de tants anys a primera línia periodística, li venia de gust sortir-ne. Però Oliver, va fer coses notables, i sense cap dubte, la seva columna setmanal en català ho va ser, ja que cap altre periodista de cap altre diari, escrivia periòdicament en català en tot el principat des del final de la guerra civil.

Una altra sorpresa va ser descobrir que Oliver era fill de Castell d'Aro, i que molts dels més de 500 articles que va publicar en el seu GLOSSARI parlaven de qüestions quotidianes de la vall on va néixer.

De cop ens trobem davant d'un amagatall de memòries valuósíssim, en uns retrats costumbristes que Oliver detallava amb precisió. Amb gran habilitat per transcriure vells relats que prenia de la gent gran, o d'antigues històries que viatjaven en el temps de pares a fills i que l'autor va reflectir de forma brillant.

Tot això ens proporciona un fons documental d'alt valor sociològic. Fins i tot, el català que utilitza Oliver és sorprenent, i riquíssim en mots i llenguatge ja oblidat.

Mas Oliver, Castell d'Aro - 2021
Autor: Joan Perich

EL RECALL

Mariano Oliver va publicar al voltant de 550 articles al GLOSSARI al diari *Los Sitios*. El primer va ser el dijous 21 de maig de 1964 i el darrer el diumenge 22 de juny de 1975. Els Glossaris tocaven una gran varietat de temes, i podríem pensar que tenia llibertat absoluta per escriure, donat el seu càrrec al Ministerio de Información, però ens consta que va tenir més d'un disgust a causa de les seves denúncies¹.

Oliver en els seus Glossaris tant ens parlava de fets d'actualitat; com desastres naturals, xafareries de Hollywood, notícies que arribaven de la guerra del Vietnam, que revisava antics costums en dates assenyalades. A vegades eren més personals, fins i tot, es va prendre la llibertat d'utilitzar la seva columna per dirigir-se a determinades i misterioses persones.

Altres diumenges aprofundia en matèries filosòfiques, religioses o simplement reflexionava sobre la moral o la psicologia. A voltes semblava que feia poesia, i de tant en tant es mostrava paladí de causes justes, denunciant el dur paper de la dona treballadora, o la necessitat de lluitar contra la pobresa. Oliver, però, va tocar de forma recurrent un tema que és el que ens ha portat fins aquí; la seva infància i els seus records. I és a la Vall d'Aro i a les Gavarres on ens duien aquests records que tan sovint omplien la dominical columna.

¹ Un cop el ministre Fraga el va amenaçar de deportar-lo a Badajoz.

Prop d'un centenar de Glossaris estan dedicats a la pagesia, als costums antics, als oficis i pobles, al camp i al bosc. És en aquests articles on hem trobat un petit tresor digne de rescatar i polir, com si fos una antiga corona visigoda, i mostrar-la a qui vulgui gaudir de records, tan ben conservats, que sembla com si obríssim una finestra a cents d'anys enrere. Entre els 80 articles que finalment hem triat curiosament hi podem trobar retrats personals, de gent especial i de gent corrent, sempre quotidians i propers. Descobrirem magnífiques descripcions dels oficis que es practicaven a la comarca, de festes i costums, i tot sovint, de vida i de mort en un entorn rural. Sempre en un català noucentista, refinat i farcit d'adjectius i verbs que ja s'han perdut i que segur que ens sorprendran.

En els articles de Mariano Oliver hi trobem diferents tipus d'errades gramaticals². Una i principal, és que en el procés de digitalització dels creadors de l'hemeroteca, es varen confondre lletres, signes de puntuació, etc. El que obliga a una permanent consulta amb l'original, que en moltes ocasions està fet malbé físicament, amb el que a vegades no queda més remei que endevinar què volia escriure Oliver en algunes frases.

Una altra font de confusions gramaticals venen de la mateixa linotípia mecànica del diari. Entenem que als anys seixanta del segle passat, el català era dominat per poca gent a escala acadèmica. El linotipista a vegades confonia els mots, i amb les presses que requeria la publicació diària cometia errades. La dificultat afegida és que la nostra voluntat és la de respectar escrupolosament el lèxic de Mariano Oliver, com hem dit, ric, ancestral i d'un gran valor patrimonial malgrat no ser rigorosament normatiu. Aquest exercici de revisió ha estat laboriós i feixuc. Com destriar les errades gramaticals pròpies de l'autor i les que n'eren alienes? Com preservar noms, paraules, verbs i topònims que actualment no són admesos sense contaminar l'esperit de l'escrit?

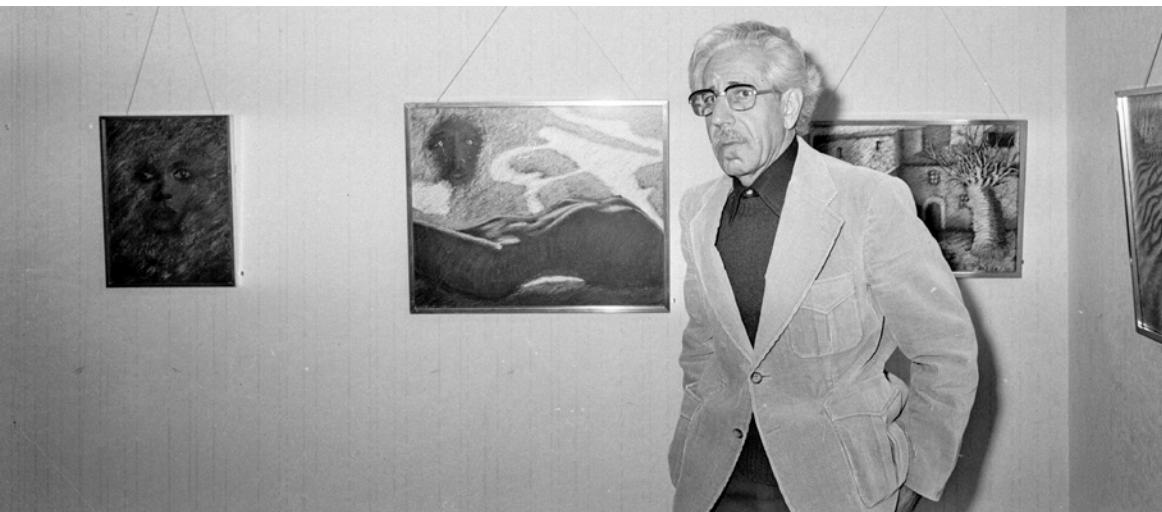
Hem fet una revisió acurada de cada un dels mots dubtosos, cercant l'etimologia, les excepcions permeses per l'Institut d'Estudis Catalans o el llenguatge col·loquial de principis de segle a la zona de la Vall d'Aro. Hem constatat si les errades es repetien cada cop que s'escrivia aquella paraula en concret, o si en determinades ocasions eren ben escrites a la resta de l'obra de Mariano Oliver. Una tasca ingent que ens ha donat com a resultat una visió clara del català que va utilitzar Oliver en els seus Glossaris i la sensació que el que llegirem tot seguit serà el més a prop possible al que volia escriure Mariano Oliver.

Hi trobarem doncs errades de diversos tipus que hem deixat intactes, perquè com ja hem dit, és el nostre propòsit principal respectar escrupolosament els texts de l'autor, però fins i tot les errades gramaticals, de construcció, els (pocs) barbarismes, són testimoni d'una parla popular, de postguerra, d'una societat aclaparada per la imposició d'un idioma aliè, que es defensava portes en dins, sense recursos i amb els genolls pelats.

2 Al final d'aquest treball hi trobareu més informació. p.159

Oliver té un mèrit extraordinari en assumir l'encàrrec que li varen fer, i el seu deliciós domini del català, la bellesa de la seva prosa, la delicadesa en dibuixar amb les paraules no s'ombregen ni un xic per l'explicat anteriorment. Simplement en deixem constància com a orientació pel lector. Per tant, us convidem a un viatge al passat, deliciosament dibuixat amb belles paraules per un esperit sensible a qui mai podrem agrair prou aquest llegat.

MARIANO OLIVER

Mariano Oliver - 1974
Autor: Narcís Sans (Ajuntament de Girona)

Mariano Oliver Albertí neix a Castell d'Aro el 1907, en el si d'una família amb antigues arrels a la zona. La gran masia del Mas Oliver domina la pujada de la Coma i regala una immillorable visió de l'antic castell de Benedormiens. L'imponent mas, que els besavis afirmaven que tenia cap a cinc-cents anys, es conserva avui en dia en perfecte estat, tot i que ja no pertany a la nissaga. El nostre protagonista, però, no va néixer a la gran casa pairal, sinó que ho va fer a l'anomenada caseta pairal, on vivien els Oliver-Albertí, i que es troba al xamfrà de l'antic Camí Ral amb la carretera de S'Agaró.

Els Oliver foren propietaris d'importants finques de la Vall d'Aro des de molts segles enrere, i ja apareixen al primer fogatge del segle XIV. Els Albertí, en canvi, foren fusters tradicionals de Castell d'Aro i més tard dedicats al sector del suro i fabricants de taps, com moltes altres famílies a finals del segle XIX.

Mariano és el segon de quatre germans i de ben petit el fan marxar cap a Girona, al seminari, amb clara intenció de seguir una carrera espiritual. L'avi Mariano, dels Albertí, té una gran influència sobre el seu net. Li ensenya tots els secrets de la vida costanera, de la boscana, de la pesquera, la cacera i del món de suro. Mariano, que és curiós de mena, pren nota mental de tot allò que més tard descriurà amb gran riquesa de detalls. L'altra branca de la família, els Oliver, es dediquen ancestralment a la política municipal, amb diversos alcaldes en les diferents generacions i a la gestió dels seus interessos patrimonials.

A disset anys, coincidint amb la mort del seu pare; Lluís Oliver Riembau, Mariano abandona el seminari i decideix estudiar magisteri. Oliver mostra una gran inquietud cultural, i el trobem ben aviat fent col·laboracions literàries o fins i tot participant en col·loquis i conferències al costat de gent molt més gran i consolidada que ell. Trobem indicis de les seves habilitats literàries i de la seva sensibilitat ja en temps de la República. L'any 1933 publica una poesia a la revista ganxona L'Onada, dedicada a la seva cosina Carmen Albertí, que l'any següent seria Miss Catalunya.

Però qui li va robar el cor seria Maria Alonso, companya de Mariano a la tercera promoció de Magisteri a la Normal de Girona. Maria Alonso era una dona inquieta i juntament amb Oliver varen fer molts projectes junts, des de crear una acadèmia privada a formar una família nombrosa.

Acabada la guerra, tant Mariano, que havia estat combatent, com Maria s'involucren en les estructures socials i religioses del nou règim, assolint llocs de responsabilitat, al mateix temps que s'inicien en el periodisme, ofici en què Maria Alonso va ser de les primeres dones col·legiades del país. Vivien en una casa al carrer del Portal Nou de Girona, i més tard marxaren a viure a un incipient barri de Sant Narcís, en una petita i senzilla casa. Tingueren 4 fills, als que varen donar estudis universitaris, i que han esdevingut autèntiques eminències en camps com la medicina, la física o l'economia.

Mariano col·laborava amb el diari del règim a Girona; *Los Sitios*. Escrivia crítiques d'art amb el pseudònim Alex. També va fer crítica de cinema i teatre, i totes aquestes col·laboracions, com deia ell mateix, servien per ajudar-lo a pagar els estudis propis i els dels seus fills, i varen durar molts anys. Però va ser a mitjans dels anys seixanta que va començar el projecte que ens ocupa. Fins aleshores les publicacions en català a la premsa franquista eren nul·les, tantmateix en els anys seixanta es produeix una certa relaxació de la censura i apareixen obres literàries i nous escriptors en català. I és aquí quan el nostre protagonista inicia el 1964 una columna setmanal en català en aquell diari creat, dirigit i orientat al franquisme. El naixement del 'GLOSSARI', com ens explica Víctor Gay, va ser una iniciativa del director de *Los Sitios* d'aquella època; Fulgencio Miñano.

Els directors del diari, des de la seva fundació l'any 1943, havien estat periodistes o escriptors vinguts d'arreu de l'estat espanyol que poc o res tenien en comú amb la societat gironina. Castellans, andalusos o murcians dirigien el rotatiu absolutament aliens a la realitat gironina, d'acord amb afinitats polítiques i ideològiques més que no pas periodístiques, per la qual cosa els càrrecs solien ser efímers. Però Fulgencio Miñano va ser diferent. Nascut a Molina de Segura (Múrcia) en 1915, va ser destinat a Girona, i en poc temps es va enamorar d'aquestes terres i de la seva cultura. Així va ser com a la primavera de 1964, amb més de deu anys a casa nostra, va tenir la idea de publicar en català de forma esporàdica, doncs, com recorda Gay, Miñano considerava una injustícia que una llengua i cultura tan arrelada a la societat com la catalana, no tingués representació en l'únic diari de la ciutat. Diuen que va anar a Madrid a demanar autorització, i que el fet que *Los Sitios* fos en aquella època el diari que més diners guanyava de la xarxa de diaris del 'Movimiento' a tot l'estat, va afavorir la petició. Miñano va pensar en Mariano Oliver com a l'home ideal per aquesta tasca, ja que el coneixia prou bé i li agradava com escrivia.

Com el mateix Oliver recorda en un dels seus articles, que podreu llegir més endavant en aquest mateix recull, l'encàrrec li va fer molt de respecte. La mort sobtada de Miñano no va impedir la continuïtat de l'article setmanal d'Oliver, ja que el seu successor, el burgalès Gonzalo Garrido, malgrat que va reconduir el tarannà lliberal del seu predecessor, va respectar la publicació en català fins a mitjans de 1975, quan de forma voluntària Mariano Oliver va decidir posar punt final al GLOSSARI. Paral·lelament a aquestes tasques periodístiques, Oliver va escriure dos grans llibres. L'un dedicat a la Catedral de Girona, i l'altre era una guia monumental de Girona i comarques. També va escriure teatre, una passió i uns pastorets, però l'activitat que més va ocupar Oliver a part d'escriure va ser la de pintar. Deixeble del pintor Orihuel, Mariano va pintar de forma esporàdica des de 1949, i ja acabades les seves obligacions periodístiques, a finals dels setanta, s'hi va dedicar més intensament arribant a fer diverses exposicions.

Podríem afegir algunes altres activitats de Mariano Oliver, un home polifacètic i amb evident inquietud. Però el GLOSSARI, la seva columna setmanal on ens va regalar centenars d'històries que ara ens transmeten tant és per nosaltres l'obra cabdal d'aquest empordanès. per nosaltres l'obra cabdal d'aquest empordanès. Quan llegiu els seus escrits us adonareu que era un home amb grans lligams emocionals. Amor per la terra, per les tradicions. Defensor del paper de la dona en temps on poca gent hi pensava. Sensible amb la vellesa i la bellesa, amb la decadència física, amb el paisatge i els costums.

Descobrireu també un català curiós, farcit de bells adjectius i verbs oblidats. Sense dubte, les carenes de les Gavarres, els obacs i les fonts, i la riallera plana de la Vall d'Aro, com solia anomenar-la, va acompanyar sempre Mariano Oliver Albertí per lluny que fos, i la va retratar de forma meravellosa en el seu GLOSSARI.

Masovers del Mas Pons - 1939-45
Autor: desconegut (Arxiu Santa Cristina)

GLOSSARIS

Tot seguit podreu gaudir d'aquests 80 Glossaris. No hi trobareu cap ordre premeditat a l'hora de publicar-los aquí. S'ha intentat fer un equilibri entre temàtiques per fer més entretinguda la lectura.

Ferrers i carreters

Publicat el diumenge 3 d'octubre de 1965

**Pugnau ens transporta, mai millor dit, al món dels carros, tartanes i ferrers.
Oficis ja perduts que tingueren una gran implantació al nostre territori.**

Segons una notícia donada per ràdio, fa uns dies, uns dotze o tretze pelegrins del nord d'Europa, segueixen, a cavall, a la faisó antiga, el tradicional camí de Compostela per prostrar-se als peus de l'Apòstol Sant Jaume. La dificultat més grossa que trobaren durant el seu llarg viatge, deia el cronista, fou la manca de ferrers per posar les ferradures als cavalls quan els hi saltava alguna. Aquest fet ens recorda un tema que volíem comentar i que ara ha pres més actualitat. Es tracta de l'ofici dels ferrers i carreters que ha subsistit durant segles per tot arreu i també entre nosaltres. Ja fa temps que els carreters han desaparegut gairebé de les nostres comarques i pel que fa referència als ferrers,

si bé en queden alguns, s'ha de reconèixer que el seu treball específic ja no té l'empenta d'abans i s'han de dedicar a altres quefers per substituir els ingressos que el ferrar els animals els donava.

Encara recordem que, moltes vegades ens quedàvem embadalits davant del treball d'artesà que representava la construcció d'un carro o d'una carreta. Per els botons de les grosses rodes, generalment d'acàcia o d'alzina, i col·locar-hi els raigs pulits d'alzina, tots iguals, i després les corbes, també de la mateixa fusta, fins a donar-les-hi la inclinació deguda i exacta circumferència, volia habilitat i bon cop d'ull. Tampoc era fàcil, després, a cal ferrer, posar-hi el cercle gruixut de ferro, ben dilatat pel calor per tal de que, al refredar-se, donés a les rodes la màxima solidesa sense desnivellar-les. Tot això representava una feina delicada que els nostres artesans realitzaven amb destresa i sentit de la proporció. Per les baranes dels carros i els travessers requeria també enginy i sentit de l'elegància. Fer un carruatge de dalt a baix representava dies i més dies de feina feixuga a voltes i sempre entretinguda sense que hom pogués equivocar-se de les mesures exactes, doncs hi havia el perill de que quedés guexo o desnivellat.

Els ferrers, per altra part, endemés de col·laborar amb el carreter per tal de que, amb els contraforts de planxa de ferro, quedés el carro ben lligat i sòlid i encerclar les rodes i posar, en el botó, l'ànima per l'eix, del matí al vespre, la seva feina habitual era ferrar els cavalls i les mules, els "matxos" i les eugues que hi eren en abundor per tots els pobles. Era un treball, a voltes, ingrat i difícil, doncs no tots els animals resultaven mansos i s'ho deixaven fer sense protesta. Sovint, principalment els joves, rellinaven i es movien neguitosos i era perillós clavar els claus a les ferradures sense que les tres potes restants fossin ben lligades per esquivar qualsevulla sorpresa desagradable.

El rodar del temps i les tècniques modernes han obligat al pagès a substituir el carro i el cavall pel tractor i el remolc adient. Endemés els vehicles de passatge i càrrega van augmentant dia a dia i, en lloc del carreter hi trobareu, a cada poble, el taller mecànic per la reparació dels motors dels cotxes i camions i també de les motocicletes que proliferen, a tot arreu, d'una manera inversemblant. No és estrany, doncs, que els improvisats cavallers pelegrins no trobessin, al llarg del seu camí, el ferrer que els poses les ferradures als seus cavalls.

La moda i les necessitats del moment s'imposen arraconant tipus de treball abans imprescindible i avui deixat com una cosa arcaica. L'era del motor ha fet desaparèixer gairebé tots els carreters que, amb paciència i extremada habilitat, construïem carros nous i adobaven els vells i els ferrers o bé han desaparegut o han hagut d'adaptar-se a les exigències del dia per subsistir. Queden, és cert, alguns carros de menestrals o masovers que s'aferren a la rutina del temps passat, però la majoria d'aquests carruatges han quedat sota els porxos com a record d'un treball i d'uns costums que ja són història. Igual que les tartanes, que ja fa més temps encara, o han sigut desmantellades o reposen al costat dels carros donant fe de la fortalesa econòmica de la nostra pagesia.

Si bé és veritat que els temps no canvien, sí ho és que els esdeveniments imposats per la tècnica i la civilització ens tiranitzen i arraconen les eines de treball que ja són impròpies d'uns moments

en que la rapidesa i el neguit han substituït el tarannà tranquil i pacífic que era la característica de la vida d'uns anys enrera.

El capellà i el pescador

Publicat el diumenge 18 de juny de 1972

Tapers, pescadors i capellans protagonitzen aquest Glossari costumista que acaba amb bon humor.

En l'època daurada de la indústria dels «taps», com vulgarment s'anomenava en la meua terra, els tapers eren homes privilegiats. Anaven a preu fet i, si eren destres, treballaven com a màxim tres dies i mig a la setmana. Per començar el dilluns feien festa, perquè era l'endemà del diumenge; a la tarda del dijous anaven a fer la berenada reunits en colles, ja a la vora del mar, ja en qualsevol taverna; el dissabte, si anaven al treball, ho feien sols al matí i durant la tarda es reunien com el dijous. Formaven grups ben definits i cantaven havaneres a dues o tres veus amb una gràcia inimitable que donava goig d'escoltar.

Moltes vegades es reunien dues o tres colles i anaven a «Sa Conca» a fer l'arròs. Allò era vida! Allò era disfrutar del guany aconseguit a base d'hores! —em sembla que en treballaven 12 diàries el dia que ho feien complet—. Perquè l'ofici de taper requeria una destresa especial, es considerava gairebé un art, doncs fer els taps a mà amb dues vegades i quasi tots iguals, sols ho podien realitzar els enginyosos i els artistes. Per això guanyaven el que volien i per això també feien festa quan ja tenien prou diners per a viure bé i fer xefles i més xefles.

L'art del suro, nom que també es donava a la fabricació dels taps atreia a una multitud incomptable de persones, perquè hi havia esdevenidor i hom s'hi trobava bé entre aquella gent sempre a punt per la gatzara, pel cant i per aixecar el porró. Recordem, encara ara, com l'avi, que era taper, feia els taps a mà amb tanta facilitat com els feu després la màquina d'en Ribot, la primera que mecanitzà la construcció dels taps.

Després vingueren altres màquines més perfeccionades i l'art del suro dels tapers se'n va anar en orri. S'acabaran les xefles i la gatzara i la fabricació es feu més sèria, més conscient, però sobretot, molt menys pintoresca. Endemés de Cassà de la Selva i Llagostera, eren els pobles de la costa, com Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell i alguns pobles petits de la rodalia, on els tapers eren amos i senyors d'una vida fàcil i platxerosa. Amb la maquinària es va perdre un dels encants més típics d'aquests pobles mariners, i ja no sonaven les havaneres, ni es feien colles per anar a berenar, ni es jugaven la soldada a la taverna. Havia començat una nova vida que va deixar al marge els artistes tapers que, durant tants anys, deixaven sentir la seva presència

amb aquesta alegria sana i bullangosa dels que es guanyen bé la vida. Però a més dels tapers, hi havia, a les viles marineres, els pescadors. Aquests tenien la vida més difícil, però, no per això deixaven de ser homes contents amb la seva sort. Sortien de nit o de matinada abans de sortir el sol per a treure de la mar els peixos que després, amb una forma que no hem entès gaire bé mai, subhastar-lo a l'arribada de les barques a trenc d'aigua. També sabien passar-se-la bé si la pesca era abundosa, i les tavernes i les berenades eren testimoni del seu èxit.

A voltes, tapers i pescadors es reunien per fer un suquet de peix per després de l'arròs a la cassola, ja a «Sa Conca», ja a Sant Pol, pel que fa referència a pescadors i tapers de Sant Feliu de Guíxols. Quan feia mala mar estaven desvagats i, a voltes, s'asseien en els bancs del passeig i xerraven i xerraven sense parar, fent tabola o contant les facècies de la pesca.

Una vegada uns pescadors, que havien obtingut bons beneficis de la seva tasca, enraonaven i reien asseguts en un banc davant de la mar. A prop d'ells es passejava el rector de la parròquia. Anava i venia satisfet de la fresca marinada que es flairava gairebé a vora de l'aigua. El va atreure la xerrameca dels pescadors i les rialles que un d'ells feia, segurament després de sentir un acudit explicat pels companys. No va poder resistir, el rector, la temptació i si va acostar, i quan fou davant d'ells i després de donar-los el 'Déu vos en Guard', es va dirigir al que reia amb tanta insistència, i li va escopetejar: 'Segurament tu què rius tant no saps quants Déus hi ha'. L'home es va quedar seriós un moment, però tot seguit va contestar: 'no, no ho sé', però com que la imaginació d'aquella gent era molt ràpida li va preguntar al capellà amb rialla mofeta i certa sornegueria: 'segurament vostè no sap quantes comes té un pop?'

El senyor rector de Sant Feliu va quedar de pedra, pensatiu i no va tenir altre remei que contestar: 'no. No ho sé'. El pescador va dir-li llavors: 'doncs cadascú del seu ofici, no li sembla senyor rector'? El capellà va riure la sortida del pescador i llavors es feren amics i la vàrem fer petar una estona tots plegats.

El Ros

Publicat el diumenge 23 de setembre de 1973

**Un dels molts retrats de personatges que va fer Oliver,
en aquest cas del 'Ros', un fuster vingut de les muntanyes,
en el que aprofita per comentar el costum de posar mots a la gent i a les cases.**

En el poble on vivia «el Ros», era costum motiuejar tothom i com la gent de la costa salava, hom sentia dir; «A cas Ganso», «a cas Tunot», «a can Masega». «a cal Canonge», «a cal

Dimoni» i d'aquesta faisó no hi havia casa que no tingués el seu motiu que tots acceptaven de bon grat i no en feien pas cabal. Per a comprendre la facilitat d'anomenar pel motiu i no pel nom, el pare ens contava aquesta anècdota: Un dissabte, ja entrada la nit, els pagesos estaven bevent i fent tabola a la taverna de «Cal Trast». Quan sortien, un home que feia poc vivia en el poble i era vingut de terres llunyanes, va fer acció de passar la llinda i en sentir el plovisqueig que queia, va dir: «Sembla que neva». Des d'aleshores tots el cridaven i saludaven per «en Neva» i a casa seva fou ja sempre més a «can Neva».

El nom d'«El Ros» també li havien posat els del poble, quan va venir a establir-se de carreter des de gairebé la frontera francesa de l'alta muntanya. I era així, ben ros com nascut a una nació del nord d'Europa; endemés els ulls, petits, eren blaus i la cara tenia una vermellor suau que sobreeixia d'una pell blanca com un glop de llet. No obstant el nostre home, «el Ros», era ferreny, cepat d'espatlles, alt i fornit i tenia una força tal pel treball, que no s'esgotava jamai. Ell sol es feia els carros i les tartanes que eren una meravella de precisió; sols, cercava un mosso a jornal els dies que tenia necessitat de serrar els llargs troncs d'alzina o d'acàcia, les dues fustes més resistents per la força que ha de fer un carro. Llavors amb un triangle de fusta com a suport, pujava damunt del tronc i amb el mosso serraven les llesques de la fusta, forta com una pedra, amb una serra llarga que tot sovint tenien de llimar per donar tall.

Li agradava «el Ros» que li fessin companyia mentre feia els forats del botó o enllestia la corba d'una roda i, amb el ribot a la mà, anava desgranant fets de la seva joventut allà lluny en les muntanyes de prop de la frontera. Ell havia traspasat moltes vegades la línia divisòria carregat com un ase per guanyar unes pessetes fent contraband. «No saps pas la por que vaig passar amb els carrabiners empaitant-te per aquelles dreteres dels espadats i per aquelles valls que gairebé no podem travessar», deia tot sovint. I reia com un nin, doncs «el Ros» era un tros de pa, un home d'una tal bonhomia que era respectat per tothom i ningú no s'atrevia a fer-li cap mala jugada perquè, llavors, aquell home ferreny aixecava el puny i feia tremolar el busca-raons més agosarat; però tot seguit tornava la rialla als seus llavis i hom sentia al seu costat una mena de protecció especial.

Durant uns anys es féu molt contraband a la costa i els qui sabien que ell n'havia fet per la frontera, el varen conquistar. Però deia després: «No hi tornaré pas més a mitjanit a carregar-te l'espatlla d'uns paquets tan pesats i total per unes miserables pessetes». Va deixar definitivament el contraband i sols treballava fent els carros i tartanes pels pagesos de la rodalia. No li mancava pas la feina, doncs ningú com ell feia les rodes i els botons i les baranes, i cap carro li quedava guerxo.

Quan el vaig conèixer ja tenia gairebé la vuitantena i encara serrava l'alzina i l'acàcia i feia raigs i corbes i botons i baranes, i reia com un infant quan recordava les seves històries de contraband de la frontera i del mar. Tenia la pell fresca i els cabells ja eren blancs, però els seus ulls petits i blaus, us somreien amb certa picardia mentre amb la mà dreta us escabellava la testa. Al cap de poc va morir. Encara el dia abans havia treballat. Tot el poble anà a l'en-

terrament d'«el Ros» que va deixar una buidor que va tardar molts anys en omplir-se en tots aquells que foren els seus amics i admiradors.

Anar a fer marisc

Publicat el diumenge 26 de setembre de 1965

En aquest Glossari hi trobarem una distesa descripció del 'mariscar' popular de principis de segle XX a la Costa Brava. Destaca Pugnau les diverses maneres d'anomenar les diferents espècies.

Un dels atractius més agradables i suggestius, almenys per molta gent de la costa, era anar a fer marisc. Resultava un entreteniment a l'abast de tothom que gairebé ha desaparegut amb la invasió turística, doncs les roques properes a la platja són saquejades des del començament d'estiu i és difícil trobar-hi quelcom aprofitable. Era una recerca planera, joiosa i curulla de sorpreses. El nostre mestre fou l'avi. Cada jorn de festa, des de juny a finals de setembre, anàvem a «Sa Conca», la platja del poble, si el temps era bonança.

Ens aixecàvem a les quatre de la matinada i, si el cel era seré i no feia massa vent, agafàvem els estris (uns garfis, una fitora, ganivets forts, un sarró de lona i saquets petits) i a poc a poc ("tot a lo au", com diu el poble) seguïem les dreceres i, en mitja hora, arribàvem a la platja. Si no sentíem la remor de les ones abans de pujar la carena de les penyes, era senyal segur de que la mar estava en calma i el camí no era debades. Ja sobre les roques ens canviàvem la roba i ens calçàvem unes espadnyes velles per esquivar les punxes roqueres i les traïdores dels ericons.

Moltes vegades coincidia la nostra arribada amb la sortida del sol. Si l'horitzó estava net de calitja, el sol ixent era un espectacle d'una meravella subjugadora. De bell antuvi apareixia un disc imens, vermellós, talment condormit, que s'aixecava mandrós i amb pausa, però majestuosament. Donava la impressió que anava arrastrant l'aigua d'on havia eixit. Als pocs moments perdia la vermellor, s'empetitia i es tornava blanc i resplendent.

Llavors els raigs lliscaven sobre les ones bressolants i un camí interminable d'inquietes lluentors enlluernadores unia la platja amb la llunyania de l'horitzó. Hom hi quedava embadalit davant de tal magnificència i era difícil sostroure's a la màgia del dia naixent que en l'arc grandios del cel i en la planura inacabable de l'aigua, mig negrosa encara, adquiria una grandiositat aclaparadora. Tot seguit anàvem a les roques muscleres, mirant entretant les esclatxes del rocam i els regalls plens de molsa a flor d'aigua, per intentar, amb la fitora o amb les mans, agafar algun cranc abans de tornar-se'n a cau. Després emplenàvem els saquets de musclos i "pellarides" que hi eren abundoses, tinguen cura d'escollir els més crescuts. A les set i mitja o a les vuit, deixàvem la recerca de

les roques i anàvem al lloc dels eriçons. Aquest és el seu nom, però nosaltres en dèiem, com tota la gent de la comarca, “uriços”. Per altres indrets de la costa, s’anomenen garotes o “garoines”.

Ficats a l’aigua fins a genoll, amb el garfi, anàvem arrencant els “uriços” procurant que fossin ben grossos i deixant apart els mascles. Aquests són d’un negre aspre, gairebé repel·lent. Les femelles en canvi apareixen de diferents colors; ja d’un lilós clar o fosc, ja amarronades o vermelloses o rosades o d’un carmí intens. Els matisos són d’una delicadesa exquisida. Quan n’haviem agafat els suficients per menjar i portar a casa, ho deixàvem per un altre dia. Tot seguit l’avi i jo, amb unes tisores, els partíem i després els netejàvem amb la mateixa aigua del mar. Apareixien llavors unes llenques d’ous, en forma d’estrella, d’un vermellós intens. És aquest un menjar riquíssim i els que ho han provat diuen que no hi ha caviar que pugui comparar-s’hi. Aquests nostres esmorzars sobre les roques sentint la manyaga frescor marinera i la tebior confortadora del sol matinal, eren una autèntica delícia. L’avi els fruïa amb una avidesa tal que quedava rejevenit per tota la setmana.

Ara, quan de tant en tant anem a fer “uriços” al mateix lloc, recordem aquells temps passats en que la mar i les roques permaneixien gairebé sempre solitàries i ens oferien, abundantament, musclos, “pellarides”, crancs, “trinquets” i també alguns pops que solíem agafar amb la mà quan se’ns arrapaven als peus mentre fèiem el marisc de la jornada.

Pasqüetes

Publicat el diumenge 18 d'abril de 1971

Ens descriu Oliver el seu poble natal, la vila de Castell d'Aro i una de les seves festes més emblemàtiques; Pasqüetes.

El poble és petit amb carrers retorçats i cases d’or vell. La vila es troba encimballada dalt d’un turó per on s’hi arriba des de tots cantons amb camins fent ziga-zaga i pujades amb rocs punxans i ortigues i blets ufanosos pels marges. L’església, una imitació del gòtic no gaire encertada, té un encant especial sobretot per l’aire estilitzat del campanar. Per la rodalia de la vila, hi ha els barris batejats amb noms nascuts de la mateixa estructura dels llocs on s’aixequen; així Roquissar, Rocatell, Crota, La Coma i La Plana. Els quintars estan matitzats d’oliveres que donen a cada racó, un aire entre antic i místic, plàcid i acollidor alhora. Les vinyes dels solells, els ametllers i les figueres i els camps d’userda o de moresc, configuren la seva fisonomia bucòlica esmaltada per l’ocre groguenc que la brisa marinera sembla sobre les velles teulades.

Els pendisos de la serralada, a redós de tramuntana, i els xerregestais que deixa l’aigua que baixa desbocada per les torrenteres quan plou a bots i a barrals, us ofereixen una visió de la potència arborescent i les ferides sangrants dels aiguats. Vist, el poble, des de la muntanya que el domina,

sembla talment un pessebre casolà, de nit de Nadal, amb el seu riu de plata, els seus ponts i les masies disperses i els camps llaurats per les parelles de bous i, en les eres rodones, les masoveres voltades d'aviram mentre amb la mà dreta els hi dona la minestra amb gest senzill i carinyós.

Hi ha barris on les cases s'enfilen pujols amunt com si volguessin abastar el cim dels penya-segats que s'alcen, orgullosos, com sentinelles de la xamosa vall que s'allunya fins la mar propera. Entre ells, lluu, amb els raigs del sol, Les Roques del Sastre, cantalludes i potents en mig de les suredes que l'envolten. Com un voraviu de fortalesa vital, entre la muntanya i els camps, hi ha tota mena d'atzavares; unes d'un verd cru, gairebé estrident i de regust metàl·lic; altres són virolares amb taques grogues i unes altres, més petites, pintades d'un verd barrejat amb ocre, d'una suavitat vellutada que enamora. Hi abunden també les figuerasses anàrquiques i punxants que a l'estiu, us mostren, entre les ovalades fulles penjades, el vermellós retaule del fruit saborós.

Per les margenades d'alguna vinya raquítica, hom hi pot veure encara la supervivència d'un server o d'un nesprer, arbres fruiters del que ja gairebé se n'ha perdut la mena, o alguna pomera escanyolida de morro-de-vadell o de sang-de-llebre, voltades d'un enfilall de fonolls que us fan sentir la fortor característica de la seva saba. El poble cel·lebra la Festa Petita, el diumenge següent de Pasqua. Hom diu, simplement, Pasqüetes. En aital diada, el jovent del poble es reuneixen per tal de continuar un costum mil·lenari. Ignorem el seu significat, però deu tenir-lo segurament, doncs jamai hi ha cap acció humana sense un motiu originari. La nit abans, van a un dels pinars escollits i tallen el pi més alt, més gruixut i més dret. El pelen i li deixen sols el cimall petit i el planten al mig de la plaça.

Tothom espera el matí del diumenge de Pasqüetes per poder admirar l'arbre ben plantat i esbrinar a quin propietari li ha tocat el rebre. A la tarda, les sardanes es ballen al voltant del pi amb la gatzara consegüent. El pi resta uns dies com a record de la festa fins que es decideixi a fer-lo desaparèixer. La cobla escollida canta l'ofici a la parròquia i van a l'església tots els veïns, els que van a missa cada diumenge i els que no hi van en tot l'any. Els hi agrada sentir les veus de baix i de tenor dels músics i el so harmoniós dels violins i del contrabaix. El temple és un formiguer silencios i expectant. Així és Pasqüetes en aquest poble arrodossat sota els últims estreps de les Gavarres. Fe i costums ancestrals enllaçats amb la juvenívola alegria de fer-li la pasqua a l'amo d'un dels pinars que tant abunden en la planúria de la vall. A la nit, tothom va al ball i tornen a casa quan el gall de les masies anuncia la nova albada del dilluns que ja comença.

Ha passat Pasqüetes i, de nou, ve el rutinari quefer de cada jornada. Fins un altre any en que els joves de torn escolliran el pi més alt i més rabassut i més dret i el plantaran al bell mig de la plaça, com un gest d'orgull i una submissió a un rite atàvic que ni ells mateixos saben què significa ni què representa.

Cal Canonge

Publicat el diumenge 7 de novembre de 1971

Pugnau aquí fa un repàs als malnoms i topònims més coneguts de la Vall d'Aro, i en descobreix la forma en què sorgien.

En gairebé tots els pobles petits és costum —que encara perdura si bé en menys proporció— donar un malnom o motiu a cada casa. És difícil trobar-ne una que hom conegui pel nom autèntic. Recordem entre altres a can Jacassa, can Curbenet, can Punxacristos, cal Rei, cal Taparitxo, can Rusques, can Torreies, cal Faraó, cal Ganxó, can Trast, cal Dimoni, cal Ganso, can Peu-a-terra, can Xabre, can Buscà, can Massega, cal Xelic, can Retall, cal Valent, can Neva, cal Calets, cal Xixa, can Lluna, can Bufes, cal Esbarregat, cal Gabaix, can Figueretes, can Granota, can Xacó, can Micoia, cal Raballí, can Quimbasses, can Lloca, can Peus, que eren molt coneguts en una vila on hi passem les vacances.

Però de tots ells, ens preocupava el motiu d'una masia redossada a la muntanya, de cara Orient, masia de menestrals benestants amb una llinda de pedra, una era espaiosa i unes teulades groguenques i una horta fèrtil per l'aigua que regalima encara, de la Font del Ferro que neix en les obagues torrentera amunt entre dos pendissos de Serraclara. D'on havia sortit aquell malnom? Val a dir que quasi ningú s'enfada si el crides pel motiu. Hi estan habituats i entre ells mateixos així s'anomenen i saluden moltes vegades.

Es Canonge és amic nostre i un dia passejant pels indrets d'aquell barri que mira la plana i s'emmiralla en la blavor de les ones del mar proper, barri ple de pau i silenci, com si visqués encara un regust de llunyania temporal al marge de la pressa i del desvari del quefer diari de les ciutats, el vàrem trobar i férem la xerrada.

Es Canonge és un home cepat, de cara rodona i vermellosa, ple de salut i bonhomia, ulls vius i unes arrugues sols iniciades pel front i les galtes. Té aquell tarannà tranquil de l'home del camp, treballador sense presses amb aquest anar fent sense parar que tant produeix i dona a l'esperit, un aire pacífic i un signe de fatalisme que li fa acceptar les coses bones i dolentes sense escarafalls. Sap que el món és com el camp, que, a voltes, ofereix anyada grossa i a voltes, raquíctica si no plou o la malvestat d'una pedregada s'ho emporta tot d'una batzegada.

Vàrem aturar-nos al bell mig del camí i després una afectuosa salutació enfilarem una interessant conversa amb el seu acompanyant, que era «Es Faraó». Parlarem del temps, de les collites, dels sembrats, de la vida de la vila, dels fills i dels nets, del turisme, que envaeix ja aquell racó tan curull de poesia i quietud. Abans d'acomiar-nos li vàrem preguntar:

—Escolteu amic Canonge, d'on ve el nom de la vostra casa? És quelcom que ens té intrigats des de molt temps i mai hem pogut saber-ho.

—És molt senzill. Fa molts anys, va venir a predicar el poble un canonge. Segons deia el besavi era molt savi i feia uns sermons amb els quals la gent quedava embadalida. L'església s'emplenava de gom a gom cada dia del novenari, doncs això —sempre segons el besavi— era quelcom insòlit en un poble no gaire devot com el nostre. Però ja ho sabeu, els republicans federals, que eren majoria en aquesta part del Baix Empordà, no tenien pas manies d'anar al temple si el predicador era una persona intel·ligent i sabia expressar-se amb l'eloqüència d'aquest canonge. Els republicans federals eren saberuts i consideraven que la cultura, vingués d'on vingués mereixia un respecte. El besavi, que no era pas gaire missaire, quan va saber que hi havia tan bon predicador, tampoc va faltar-hi des del segon dia.

—I què té que veure això amb el nom de la vostra casa?

—Espereu. Durant els últims dies del novenari va néixer l'hereu de la casa. L'home estava cofoi com un nin amb sabates noves i quan la llevadora li va presentar el fill net i polit, va dir tot seguit, sense pensar-hi gens ni mica: —Però si té la mateixa cara del canonge!— I així va néixer el nom de Can Canonge que encara perdura i jo i els que ens seguiran serem Canonges encara que no siguem gaire devots ni sapiguem predicar. Tots tres, «Es Faraó», «Es Canonge» i nosaltres, vàrem riure una estona.

—Veritablement, va seguir es Canonge, es veu que la semblança era gairebé total, salvant, és clar, l'edat. Doncs el nin tenia a la cara rodona i petita, com el canonge que predicava, que, no obstant els anys que tenia, semblava més aviat un infant que un vell. Amb una amical esquenada ens vàrem dir adéu i la nostra curiositat sobre el motiu de cal Canonge va quedar satisfeta. Així, per qualsevol línia, sorgia un motiu que es manté a despit de les generacions i és acceptat amb aquesta filosofia popular de donar una importància relativa a certes coses que una sensibilitat malaltissa trobaria gairebé insultants.

Records d'infància

Publicat el diumenge 5 de març de 1972

Contes de por a la vora del foc.

Com sol fer habitualment, l'autor es recrea en els records de l'enyor.

Un altre brillant narració d'infantesa de Mariano Oliver.

És de nit. Fuetja les arbredes properes, el tall gelat de la tramuntana. Voleien les fulles i la palla i la sorra fina per l'impuls dels bufaruts intermitents de la ventada. La mare ens ha abrigat amb la bufanda i sortim de casa amb el cor petit, esporuguits, mig tremolant i atravessem el carrer per arribar, amb uns salts, a la casa del veí, a can «Punxacristos». Ens fa paüra sortir, però hi ha

com una mena d'atracció desconeguda que burina el pensament i ens impedeix, a contracor, a anar-hi. Anem a fer el jornal de cinc cèntims per espanotjar cada vesprada. Però no hi anem pels diners, sinó per la fascinació dels contes que la vella, mentre anem fent la feina, ens conta a mitja veu; una veu de misteri, de móns ignots, de somnis inimaginables, de bruixes i gegants famèlics que porten la desolació i la mort per tot arreu. Els contes de la mestressa de la casa tenen la seducció imprevisible, per la nostra ment infantívola, de coses que passen en llocs llunyans, però no, per això, menys reals. I ens sentim atrets per aquella veu apagada, com un xiuxiueig acariciador i repel·lent alhora, com un sortilegi que ens atrau precisament per la malastrugança que, amb malícia, hi fa surar l'avariciosa intenció de la vella, que així ens té bocabadats escoltant els contes més inversemblants i més patètics mentre anem desfent les panotxes a la vora del foc. El vent bufa a fora i això dóna encara un caire de més inexcrutable atracció a les històries inventades per a mantenir la nostra atenció i acabar així l'espanotjar que ja ens havia destinat durant la tarda.

Recordem la vella de can «Punxacrastos». Era petita, gairebé remenuda, encorbada, amb una mena de gep a l'esquena que la feia caminar amb el cap cot i la mirada al sòl. Tenia la cara arrugada, uns ulls petits vius que us miraven fit a fit amb una certa malícia per l'ascendent que aconseguia sobre nosaltres. Estava gairebé desdentegada i la boca enfonsada i la petita barbata sobresortint amb una punta vermellosa, donaven l'aspecte feréstec d'aquells dibuixos que havíem contemplat en els llibres de contes que els Reis ens portaven. Anava vestida amb una brusa gris i unes faldilles llargues gairebé negres i calçava espadenyas de vetes.

El cap el portava sempre cobert amb el mocador que aleshores era costum en el nostre poble. L'aire repulsiu del seu aspecte exterior desapareixia, per nosaltres, quan arribava l'hivern i ens invitava a espanotjar per cinc cèntims cada vespre. Podia més l'encant misteriós dels seus contes estrafolaris que la visió de la seva persona estafeta i la seva cara com feta a cops de puny. Aquest dia que, al principi, recordàvem, feia molt fred i la tramuntana bufava amb una força impressionant. Però tot debades. No podíem faltar a la vetllada a la vora del foc. Prou la mare ens deia que feia massa vent; que hi aniríem un altre dia. Nosaltres, tots els germans, asseguràvem que el fred no ens feia pas por, ni la negror de la nit, ni el vol de les xibeques i, davant tal insistència, consentí com sempre. Ben abrigats vàrem anar a espanotjar. I la vella de can «Punxacrastos», mig somrient, amb la boca desdentada, ens va donar la bona nit i ens va dir que si fèiem tota la pila de panotxes que hi havia, ens contaria moltes històries.

Tots ens vàrem posar a treballar en silenci, com seduïts per aquella veu suau com una moixaina que ens portava per móns desconeguts i, tot seguit, va començar les seves imaginades narracions. En sabia molt de contar coses extravagants que ens feien patir i ens atreïen amb una mena de basarda i de curiositat característica dels infants. Va deleitar-nos amb contes nous, contes que parlaven de sers repugnants i venjatius, de nins perduts enmig de les bosquíries, de bruixes desnaturalitzades cruels. Escoltàvem embadalits i el cor ens batejava amb força mentre sentíem els xiulets del vent que s'esquitllava per entre les esclotxes de portes i finestres. Acabada la feina, vàrem marxar a casa amb una angoixa estranya, ficada per entre els plecs de l'ànima. Durant la nit vàrem somniar aquells paratges desconeguts, aquells homes dolents, aquelles bruixes cruels,

tot embolcallat de bufaruts de tramuntana i de la gola de llop d'aquella nit ventosa que semblava que portava, en el seu sí, la fi del món.

Ens vàrem despertar esfereïts, gairebé enfebrats, amb unes ulleres moradenques com de fatiga o malaltia. La mare es va preocupar. Però, a l'arribar al vespre, altra volta, vàrem tornar a can «Punxacristos» a espanotjar per cinc cèntims i per escoltar altres contes i sentir aquesta barreja-barreja de paüra i misteri que aquella vella sabia donar a les seves històries. Recordem encara la figura estrafolària de la vella, la cuina negrosa, la pila de panotxes, el foc que guspirejava sota la xemeneia mentre aquella veu seductora, suau i pausada, feia caure, sobre la nostra sensibilitat d'infants, la crueltat dels seus personatges per tal de què les panotxes quedessin lliures amb l'or dels grans del moresc per la minsa paga de cinc cèntims.

La Roseta

Publicat el diumenge 21 de febrer de 1971

En aquest cas, trobem un retrat íntim de la Roseta, una dona que es dedicava a vendre fruita seca que ella mateixa preparava.

La recordem quan ja tenia més de seixanta anys. Era menuda, de cara afable i riallera, sempre a punt per a fer una broma. Era vídua i no tenia, en el cor, el més petit regust de rancúnia per la vida. Deixava passar els dies amb la mateixa placidesa tardorenca que ella ja havia quasi traspassat. Portava un mocador al cap, lligat al sotabarba i uns rebels rulls de cabells blancs, amb certa coqueteria, quedaven al descobert. Les galtes vermelloses i la pell, fresca i sense arrugues profundes donaven fe d'una bona salut. Portava una brusa grisenca i faldilles negres i un davantal net de teixit amb ratlles blanques i negres. Donava goig de veure perquè era endreçada i polida i sempre en tenia una per a dir.

Caminava a poc a poc fent uns passos curts, però segura i dreta com un fus. Cuidava d'un hort que tenia al darrera de la casa on hi collia enciam, escaroles, pebrots, tomàquets, apis, fesoles, pastanagues, faves i pèsols i bones escarxofes. També plantava una feixa de patates per l'anyada. No hi havia una herba, i les regues, sinó molt rectes, sí eren profundes i suficientment inclinades per tal de que l'aigua hi passés fins al capdavall. Aquesta aigua la poava d'un pou ple d'heures arrecerat al marge d'un torrent que s'allargassava des dels últims estreps de la serralada que s'aixecava tot just a l'altre costat del barri on vivia. La feina era pesada i la Roseta regava un xic cada dia i així ho podia suportar. Ho feia a punta de clar o quan el sol ja es fonia al capvespre.

A l'hivern, hi plantava cols i bròquils i naps per a fer «platillo» i una mica de farratge pels conills. També anava a buscar herbes pels marges i per les vinyes i recollia màstecs i cosconilles per en-

ciamar. Sempre feinejava i, amb el cistell al braç esquerra i un «cavic» a la dreta, anava d'ací i d'allà com una fura. Però la feina principal la feia el divendres i el dissabte i les vigílies de gatzara. Preparava la mercaderia del diumenge o de les festes assenyalades d'entre setmana amb molta cura, amb aquella seva manera tan polida de fer totes les coses.

Venia avellanes i cacauets torrats per ella mateixa i xufles remullades. A l'estiu al davant la casa i a l'hivern a vora del foc, amb un martell petit donava un cop a cada avellana amb molta parsimònia i seguretat admirable. D'aquest cop sec i segur en depenia el fet de que les avellanes quedessin ben torrades i, generalment era així. No hi havia avellanes com les de la Roseta i tota la mainada i la gent gran n'hi comprava. Després de dinar preparava el cistell nou, gros, i amb un cartó el dividia en dues parts; en una, hi posava les avellanes i, en l'altra, els cacauets.

Al damunt, dins un pot amb aigua, les xufles. Després s'endiumenjava amb la jupa i les faldilles més noves i el davantal ben planxat i cap a la plaça si hi havia sardanes o, en cas de festa normal, es posava al costat de la porta del casino i després a la de la sala de ball quan aquest començava. La quitxalla s'entusiasmava amb les xufles i també amb els cacauets i les avellanes, però no tant. Els pagesos compraven un ral de les dues coses i se les menjaven mentre bevien un vas de cervesa. El cistell encimbellat anava minvant a mesura que la tarda es fonia i ja de fosc, quan tocaven els últims balls, la Roseta ja havia acabat la mercaderia i havia fet uns cèntims que li permetien comprar qualsevulla lilaina i el necessari per anar tirant. Fins i tot, en reservava algun racó, dins d'una mitja i sota un rajol, per a tenir una poma per a la set.

La Roseta era una institució en el poble. Sense ella, no hi havia diumenges ni festes de guardar. Quan venia la Festa Major o la Petita o una «festassa» grossa, llavors portava dos cistells ben plens d'avellanes i cacauets i xufles. També hi solia posar alguns caramels i rosquilles grosses plenes de sucre en pols per atraure la cobdícia llaminera de la mainada.

—Roseta, un parell de rosquilles.

—Roseta, deu cèntims de xufles.

—Roseta, un ral d'avellanes i cacauets.

—Roseta, una pesseta d'avellanes. Ja són ben torrades, avui?

—Roseta, a mi doneu-me un ral de cacauets.

I així des de les tres de la tarda fins al vespre, si abans no es quedava sense mercaderia. Després, a l'acabar, marxava amb el seu pas menut, a casa seva; contava els cèntims que havia fet i el negoci que li havia produït la venda. Un somriure de satisfacció floria en aquell seu rostre rosat i gairebé sense arrugues i s'asseia per a menjar un mos de pa i un tall de butifarra que era el seu sopar. S'havia acabat la jornada i estava contenta, però, en els seus ulls, hi floria, no obstant el seu caràcter optimista, un tel de melangia i la solitud li produïa esgarrifances de dol. A voltes, una llàgrima furtiva s'escolava sobre la pell fresca de la cara, com una manyaga.

Els traginers

Publicat el diumenge 28 de febrer de 1965

L'antic ofici de traginer és el protagonista en aquest Glossari, magníficament descrit per Oliver.

Una festa dels traginers es celebra, cada anyada, en una població catalana. Enguany venia, a la primera pàgina d'un diari barceloní, una fotografia d'una núvia muntada sobre una mula amb guarniments nous de trinca, reproduint, exactament, unes noces com les d'aquell temps. La festa és com un homenatge als traginers que compliren una missió important en la vida dels nostres avis i fins dels nostres pares. Això ens ha recordat el contacte que, per la indústria de casa, tinguérem, de petit, amb els traginers, allà pels anys propers a la Guerra Europea. Amb ells, férem molts viatges per les muntanyes de Sant Grau, de Vallbanera, de Bell-lloch i de Romanyà.

Ens arribaren, també, a voltes, per les carenes de Fanals de Mont, de Calonge i de Solius. Era una joia, per a nosaltres, pujar al carro i agafar les brides i guiar el mul o el cavall sota l'esguard amorós i vigilant del traginer. Aquells homes, fets a treballs duríssims, la cara morena pel sol de l'estiu i el fred de l'hivern, colrada la pell per la gelada tramuntana del Nord, amb l'armilla mig penjant, la faixa negra o vermella cenyint la cintura i aguantant les calces de vellut, la caliquenya de gairell a la boca, el fuet encavalcat al coll, amb espartenyas de vetes negres, caminant al costat del mul o del cavall, quan anaven plens, i sentats a la barana del carro si anaven buits, aprofitant, de vegades, els camins tranquils per fer una becaina, tenien, tots, unes característiques ben definides que els diferenciaven dels altres obrers.

El seu horari era esgotador. Sortien, generalment de matinada, quan encara lluien les estrelles, i tornaven a casa de negra nit. Caminar, gairebé sempre, sense parar, per camins de roderes enfangades i de pedres i roques amb sotracs inversemblants, era el pa de cada dia dels pobres traginers. Endemés havien de carregar la mercaderia, ja suro, ja socs, ja sarrions de carbó o bé altres productes de la comarca i després fer el camí de tornada amb la galga a punt, per les perilloses baixades, el fuet a la mà i l'ull ben obert per tal de què l'animal seguís pel camí més planer i menys difícil. Ja de gran, hem comprès que aquells homes sense instrucció, fora la rudimentària noció de llegir i escriure, apresada entre els set i els deu o dotze anys, amb aquella vida arriscada i feixuga, isolats ja pel mig de les bosquíries, ja per les desertes carreteres, no podien ésser diferents del que eren.

Alguns, malparlats i fins renegaires; tots, rústecs, ferrenys com soques d'olivera. Però n'hem coneguts d'altres que eren un troç de pa. N'hi havia un, que tota la vida fou traginer de casa, prim, escardalenc, alt com un Sant Pau, caçador infatigable els dies de festa, que el mateix l'hi era anar, de sol a sol, amb el cavall, que, amb l'escopeta, recórrer les carenes i els espadats de les Gavarres que coneixia com el pla de la mà. El vàrem conèixer ja gran i va viure fins molt vell. Féu de traginer tota la vida i el temps que li quedava endegava encara, amb l'ajuda dels seus, una masia al mig

del bosc de Fanals de Mont. Era bo d'escoltar les seves facècies de la caça del senglar. Es podrien contar per dotzenes els que va matar, doncs per poca visibilitat que hi hagués senglar que se li posava a tret era peça segura.

Ens agradaven, sobre tot, els traginers quan anaven a colles per portar el suro de les masies perdudes per Sant Grau o per Panedes, o pels boscos de Llagostera i de Cassà, i pels altres indrets de les nostres muntanyes. Ens quedàvem embadalits veient com s'apariaven el menjar, al voltant del foc, prop del rusquer, rostint, amb paper d'estrassa, les butifarres de perol o de carn blanca, mentre es passaven, d'un a l'altre, la bota de vi, xerricant amb aquella destresa aconseguida a través dels anys. Aquells herois traginers foren els precursors dels conductors dels camions d'avui. També aquests porten una vida dura i fatigosa, però no té punt de comparació amb aquell treball d'escarràs de cada jornada passant per camins difícils, amunt i avall de les muntanyes. Això d'anar sempre "a cavall" i tenir qui et carregui i descarregui és molt distint de la feina d'aquells que havien de fer el camí a peu quan anaven carregats i necessitaven molta destresa per posar la mercaderia a fi de que el pes resultés nivellat, ja que, d'altra manera, el mul, la mula, el cavall o l'euga en patia i era perillós volcar.

Hem conegut traginers que eren veritables artistes per carregar els seus carros, aconseguint molt més que els altres amb menys esforç i menys temps. La vida segueix. Han desaparegut els traginers de les nostres carreteres, si bé en queden alguns per recórrer els camins d'alta muntanya. Els camionistes fan la feina dels traginers d'abans, portant la mercaderia que és la saba de la vida econòmica dels nostres pobles i viles. Uns i altres són els mateixos homes, complint una missió social totalment necessària. També els camionistes es troben pels hostals i fan parada i fonda, i beuen i mengen, mentre es conten les seves coses, i fan broma i fumen la seva caliquenya mig torta, amb el vas de vi a la mà i, en la mirada, un guspireix de malícia i certa ingenuïtat de nin gran.

Herbes

Publicat el diumenge 12 de setembre de 1965

**Pugnau revisa l'ancestral costum de curar a base d'herbes,
molt estesa no fa tants anys, i en fa una relació de les més utilitzades.**

Encara és del nostre record, el gran predicament que, entre la pagesia, tingueren les herbes medicinals. Les dones es preocupaven, en el seu degut temps, de tenir, a l'abast de la mà, les herbes que, durant l'any, havien de servir per mitigar el dolor dels seus. Les herbes es collien ja pel camp, ja pel bosc i algunes, per les vores dels recs i dels torrents. S'assecaven a l'ombra i, després en saquets apropiats o bé en pots de llauna, es desaven al celler o al rebost per tenir-les a punt el moment propici. Si alguna s'acabava massa aviat, abans de la propera collita, era la veïna, la

proveïdora. Encara recordem quan la mare ens deia a vegades: “Ves a ca la Vicenta i digues-li si vol donar-te una embosta de til·la, de poliol i de menta, tot barrejat”.

Hi havia moltes dones que, a la vora del camí de l'hort, hi plantaven totes les herbes medicinals que podien viure fora del seu ambient natural. I això ho podem afirmar, ja que havíem vist, al davant o al darrera de vàries cases, mates de farigola, de murtra, de romaní, de menta, d'alfàbrega, d'orenga, de cascall, de borraja i d'altres que ara no recordem. No cal pas dir que aquests cultius servien per la casa llur i per les cases que ho necessitaven i no en tenien. Aquesta medicació casolana era molt extensa. S'havia anat enriquint de generació en generació fins gairebé trobar un medicament per cada malaltia que afligia els nostres avantpassats.

No tenim pas la pretensió d'anomenar tots els remeis que les herbes medicinals proporcionaven. Han passat molts anys i la nostra memòria no és massa abundosa i endemés potser el record no serà del tot encertat. No obstant ens arriscarem a citar els remeis que sobretot l'àvia i també la mare, usaven quan encara érem mainada. La flor i les fulles de taronger agre o bord s'utilitzaven per calmar els nervis. El poliol, amb unes fulles de marialluïsa i menta, era una infusió exquisida i d'efectes segurs per l'estómac delicat. La sàlvia es feia servir pel mal de cap.

El cascall per fer dormir o pel mal de caixal i els brots de pi, pels refredats i per la bronquitis, D'igual faisó s'utilitzava la murtra. L'aigua de malva i de plantatge era bona per amorosir la boca. La cabeça de lliri anava bé per fer madurar els flemons. S'usava l'aigua de borraja com sudorífic i l'anomenat licor cordial fet de flors de borraja de rosella i de viola boscana, era utilitzat constantment quan hom no es trobava gaire bé. L'arrel de malví era apropiat per purificar la sang i no parlem de la til·la i de la ruda, que es feien servir en diferents ocasions per alleugerir dolors de certes característiques. Els dits populars ens confirmen l'eficàcia de les herbes: “Si vols tenir la dona sana, dóna-li valeriana”. “L'orenga tots els mals trenca”.

I així en podríem citar molts altres. Amb la propagació dels específics, l'ús de les herbes medicinals ha desaparegut gairebé del tot. Però encara, a pagès, podeu demanar unes fulles de poliol, marialluïsa, valeriana o de qualsevulla herba corrent, amb la seguretat de que, després de sopar, podreu prendre una aigua reconfortant que us farà la nit lleugera i reparadora. Aquesta vella costum encara perviu somorta com si hom volgués retre un tribut de vassallatge a unes herbes que foren la medicació constant dels nostres pobles durant centúries.

Juli Garreta

Publicat el diumenge 21 de març de 1965

Pugnau reivindica en aquest article, la figura del mestre Juli Garreta i n'exalça la seva figura i obra.

No és intent nostre fer un estudi del llegat musical de Juli Garreta ni demostrar l'extraordinària importància que les seves sardanes tingueren pel desenvolupament de la nostra dansa. Ens agrada molt la música selecta, però en som profans; ens agraden les sardanes sense que poguem constatar l'autèntica valoració de les que oim. Si ens atrevim a escriure sobre Juli Garreta és per donar constància del que altres plomes han escrit i, sobre tot, per portar al pla del moment la personalitat del nostre insigne compositor, als noranta anys del seu neixement i quaranta de la seva mort. Són, doncs, dos aniversaris que coincideixen al mateix temps i la data és prou expressiva per recordar al gran home baix-ampurdanès i fer present, a les generacions noves, el selecte reguitzell de composicions d'obres d'alta categoria que el mestre ens ha deixat. Com molts dels grans homes, Juli Garreta fou un intuítiu extraordinari.

Amb rudimentàries nocions de composició aconseguí altures sols reservades als genis i ens oferí la gràcia alada de la seva inspiració incomparable, galopant sobre el sentiment popular, el paisatge feréstec de la seva i nostra Costa Brava, els encants de la riallera Vall d'Aro i els vessants bucòlics de les muntanyes que abriguen l'aristocràtica vila de Sant Feliu, on veié la llum. Ningú com ell, ennoblí la sardana i li dona un valor profund i sorprenent sense desdibuixar-hi l'arrel popular d'on s'alimenta, aconseguint fer-la sentir com l'anhel pur de la nostra gent, fent equilibri, ritme emocionant, cadència insospitada, àdhuc poema líric de nostàlgiques remembrances o revestit d'un rotatge èpic cavalcant, triomfant, sobre l'esperit conqueridor del poeta. Així les seves sardanes, "Els cants dels ocells", "La filla del marxant", "La donzella de la costa" i altres, gronxant-se sobre belles i típiques cançons populars, tenen la sentor de la viola humil a l'ensem que la fragància exquisida de la flor més aristocràtica.

Les sardanes d'en Garreta han copsat l'ànima i el caràcter del poble, deixant l'anècdota trivial i d'abast, limitat, per jugar sols amb els sentiments elevats, la idea emotiva i el crit de joia de l'amor victoriós o l'esquins del plor i de la nostàlgia. Són, les seves sardanes, meravelloses estrofes d'uns versos carregats d'anhels insatsfets i embolcallats d'una inspiració inversemblant i subjugadora. Josep Grahit, referint-se a la deliciosa "Somni gris", escriu: "És un poema divinament florit, un cant manyac abraçat amb un mantell fi i transparent, com si amagués una visió espiritual inquietant i commovedora". Nosaltres recordem l'emoció amb què la gent escoltava la filigrana de "Juny", peça d'una força tal, que hom s'hi quedava embadalit i corprès.

Bo seria, doncs, que coincidint amb els dos aniversaris, es donessin concerts antològics per tal de que recordessin, els qui coneixen la seva producció, i la descobrissin, els que l'ignoren. La seva intrínseca qualitat artística, la seva aportació decisiva per l'expansió de la sardana, ens obliguen

a l'homenatge i al record. I, a part de les sardanes, es podria incloure en els programes, la seva música simfònica que, segons els entesos, és excel·lent. Tant la ciutat de Girona com la vila de Sant Feliu de Guíxols venen obligades a no deixar passar aquests aniversaris en silenci. Ens hi porta el nostre agraïment. (Quan teníem fet aquest petit glossari d'avui, hem llegit una crònica sobre l'homenatge dedicat per "L'unió de Colles Sardanistes", de Barcelona, a Juli Garreta, amb intervenció de la Cobla Barcelona i l'Orquestra de Càmara "Amics dels Clàssics". Això ens ha d'esperonar encara més per complir amb aquest deure que tenim envers el gran mestre gironí del Baix Empordà).

La masia retrobada

Publicat el dijous 21 de maig de 1964

Oliver ens parla en aquest Glossari de les masies abandonades que tornen a la vida gràcies a nous propietaris.

Passejàvem, cap el tard d'un diumenge d'aquest maig que ens regala amb xardor estiuenca, pels voltants d'un poble mariner. La brisa suau de la tarda refrescava ja l'ambient caldejat de la jornada. La rogenca llum del sol ponent daurava les grisenques cases arraulides vora el campanar i les teules groguenques brillaven com guspises de foc mig adormides. També els pàmpols verdosos de les vinyes tendres i els blats espigats, reflexaven aquella llum somorta que es perdia pel devessall de la propera muntanya. En el turó més alt, ens espera bella sorpresa.

La casa pairal de can Bussot, amb les arrels enfonsades al lluny de les centúries, gairebé retornava a la vida. De sempre, en el poble, s'ha parlat de can Bussot. Dels seus hereus, dels fadrins externs i de les noies que escamparen la sang de la masia per les comarques de la rodalia. Però, com soca d'alzina revellida, esquerdada i feixuga, se li féu el fruit esquívol i, els últims anys, fulles escarransides deixaven entreveure ja la mort definitiva. El pessigolleig de vida es féu avar i sols la carcassa, com vaixell altiu, isolat i buit, es mantenia en peu, desafiant els vents de llevant i de ponent, el garbí i la tramuntana. Des de fa molts anys, no eixorden l'era espaiosa enrajolada, els xiscles i corredisses de la mainada, ni s'ouen les esquelles del gros ramat, ni pasturen les vaques clapejades, les feixes escalonades del quintà.

Tot és silenci i quietud i la porta resta tancada, com si la vida s'hagués esmunyit en la llunyania. Un veí ens en feu sabedors. Uns estrangers han comprat la vella masia i l'han restaurada copsant tot l'encís d'aquella gloriosa i llarga història. La porta és nova de trinca, però com si l'hagués encomanada l'hereu de fa cinquanta anys. El terrat, amb les bigues tortes de roures centenaris, ens parla, a cau d'orella, d'una vida que fou i ja no és. I, en el porxo, hi ha encara les dues tartanes per anar a mercat i, sota la volta, les branques on s'assecava el moresc i els carcanyes dels bous.

L'entrada, la cuina, el menjador, el celler, la sala de dalt i les cambres, ens diu el veí, han sigut respectades, com si la família Bussot hagués de retornar de nou.

La tristor que la vella casa deserta ens produeix, es compensa pel delicat sentiment d'aquells que han sabut entendre l'entranya de la nostra casa pairal, la garba de plors i rialles que, cada anyada, hi floria. Davant la garbinada malastruga que s'ens enduu tantas coses que, amb melangia, veiem perdudes o trossejades, aquest gest d'uns estranys, venerant el reliquiari de les nostres tradicions i de la nostra vida, ens ha arribat a l'ànima i, amb emoció reconfortant, els hi hem dit, amb el cor i la mirada: moltes gràcies...!

La tempesta

Publicat el diumenge 26 de maig de 1968

Oliver ens reviu una tempesta viscuda dintre del tren el Carrilet amb un final filosòfic.

És un dia tèrbol, arrossegat per la tempesta; mentre desfigura l'horitzó una densa calitja. Plou amb fúria pròpia del temps: "Pel maig, cada dia un raig". El tren travessa l'espaiosa planúria de l'Empordà esvorancant l'aire ploraner com una queixa feréstega. S'encén la negror, de tant en tant, amb els zig-zag dels llampecs i tantost el retruny del tro ens arriba mentre el xarbot fuetreja els vidres, els camps d'userda, les centenàries soques dels olivets i les verdes capçades dels pins que s'enrosquen per les comes i els cimals. Hi ha una densitat malastruga que ens corprèn i un oreig d'inquietud ens manté els ulls fits vers la plana mig ofegada per l'espessa cortina d'aigua. Adés el xàfec reprèn l'embranchida d'una allau incontenible, adés la pluja es fa suau i melangiosa com una carícia d'hivern. Tots els passatgers resten embadalits davant l'espectacle.

A poc a poc el terrabastall s'apropa i sentim damunt nostre els espetecs dels llampecs que ens enlluernen i el paorós brogit emplenant l'esquinç de l'aire. Una tempesta imposa sempre, però més quan hom pot contemplar-la, com en aquest moment, en plena natura, des del mirador d'un tren que serpenteja, indiferent, el fressat camí per valls i pujols. Hom té la sensació de trobar-se enmig ennuugat pel vol misteriós d'una força incontenible encara que senti el confort d'un aixopluc metàl·lic. Entretant el tren bleixa mentre s'arrapa per l'enlairada cresta d'una muntanya com intentant fugir del cercle que l'envolta. Hi ha uns moments d'angoixa entre els viatgers. Tothom té por, però ningú gosa manifestar-ho.

Durant uns moments el mantell eixordador de l'aigua que rebot pels vidres, el brusir inquietant dels núvols que es repel·len tot encenent una fornal gegant, ens mantenen quiets, esporuguits, com hipnotitzats pel daltabaix que fa trontollar la terra tota. Hi ha, en totes les mirades, una sensació

d'impotència per deturar aquest de vessall que es filtra per les finestres. Sols el tren, indolent, segueix el seu caminar desafiant els elements amb l'audàcia que dona la inconsciència. Després de la pujada, el tren s'esquitlla vertiginós mentre la negror s'allunya i l'aigua es torna manyaga. De tant en tant, sentim com un galopar somort i després un clap de cel inunda l'ambient d'esperança.

Apareix, en totes les pupil·les, una espuma de seguretat i s'obren les revistes i els diaris i les converses interrompudes s'enfilen de nou. Aquella carga malastruga ha quedat enrera, sobre els espadats de la serralada, i la xerradissa continua tranquil·la com si res hagués passat. Nosaltres contemplem el paisatge que s'esparpella, les masies que s'emblanquinen altra volta i els turons que reflecteixen la llum i els campanars i els pobles que retornen a la vida. El cel s'aclareix i l'horitzó, net de calitja, ens ofrena un meravellós arc de Sant Martí retallat entre cel, mar i muntanya. Entretant dos viatgers del nostre departament discuteixen:

—Amb sinceritat, de Gaulle ha de prendre mesures enèrgiques. No té altra solució. Davant la indisciplina, sols hi ha una manera d'actuar: la força.

—És una opinió, però la cosa no és tan senzilla com sembla. És un problema d'estructures. Si no aplica la força, deu ésser per alguna raó molt poderosa. Si no fos així, ja ho hauria resolt.

—No hi estic pas d'acord. Un cop de puny sobre la taula i ja veuria com tothom aniria a rotllo. En tinc experiència. El mateix a casa que entre els treballadors, ho faig així i sempre m'ha donat resultat.

—El felicito per la seva seguretat, però, repeteixo, es tracta d'un problema molt complex. Estem passant uns moments que requereixen el convenciment de que el món occidental ha de donar un contingut humanista a qualsevol acció social. El capitalisme i la tecnocràcia s'han d'humanitzar per a sobreviure. El mateix de Gaulle ho ha reconegut. —Falòrnies de la vora del foc...! La gent té un empatx de llibertat.

—No em faci riure.

Mentre sentim els veïns, contemplem el bell espectacle de la terra que somriu vestida d'un verd enlluentit i, tot mirant, pensem que es fa difícil que els homes s'entenguin. Les idees més oposades es defensen aferrissadament al marge del diàleg constructiu. I sentim una pena estranya, immensa. Sentim que, sobre l'home, hi pesa el càstig de la torre de Babel.

La Ció

Publicat el diumenge 7 de febrer de 1971

Retrat dur i aspre de la decadència que causa l'edat i de la vida en una botiga vella de betes i fils.

La Ció era alta, grossa, galta plena, cara estirada i de mal atzar, amb els queixos bofegats que li queien fent el sotabarba ample, com una peanya on descansava el seu cap esquifit amb uns pocs cabells blancs, estirats, que es recollien al darrera fent un petit trossell mal girbat, lligat amb una cinta negra. Els ulls, petits, us miraven amb certa malfiança, que resultava gairebé insultant per la línia dura superior de cellajunta i per les arrugues verticals del front que determinaven un caràcter aspre i esquiu. Vestia sempre de negre: una brusa senzilla i unes faldilles fins els peus molsuts, inflats, que no podien suportar el pes de tanta carn.

Caminava recolzant les mans per les cadires i pel taulell, doncs la Ció tenia una botiga de vetes i fils i despatxava els clients amb molta cerimònia i molt a poc a poc, xinxollant el cos enorme d'ací i d'allà per a cercar les coses que li demanaven. El seu home havia estat sastre i, al morir, ella va convertir la sastreria en una petita botigota per a sobreviure, doncs els fills s'havien escampat per aquests móns de Déu i l'havien deixat sola. La casa era rònega i humida, sobretot en la part baixa, on gairebé no hi tocava mai el sol. El sostre estava fet d'aquelles típiques voltes d'antany molt boniques, però per la poca altura donava la sensació d'un lloc trist, inhospitalari, agradable sols els dies calurosos d'estiu. Capses amuntegades, pengim-penjam de fils i vetes i cordills, davantals i faldilles, cintes de tots els colors, oferien l'aspecte d'un desordre constant. La Ció no hi podia fer més. No tenia ganes ni forces per arranjar tanta mercaderia que quedava així al descobert com les tripes de qualche animalot trossejat pel tret d'una escopeta. Per això li costava tant de trobar les coses quan les dones que hi anaven volien això, allò i el de més enllà. Llavors la Ció —era per a ella un veritable martiri— s'aixecava de la cadira de darrera el taulell i tentinejant, agafant-se pels prestatges o posant les mans a la paret, buscava i buscava. No obstant, amb paciència, sempre ho trobava. Semblava impossible, però la seva memòria li permetia, dins d'aquell garbuix, oferir tot el que la gent necessitava i com que tenia abundància de tot —antic i modern— hom hi acudia no obstant el temps que tardava en despatxar.

La botiga de la Ció era quelcom insubstituïble en aquell poble. Era un magatzem que s'havia anat omplint des de molts anys i hom podia demanar qualsevol cosa, fins la més extravagant, amb la seguretat que, tard o d'hora, la Ció podia proporcionar-la. Per això, la botiga de la Ció es mantenia i les dones del poble hi anaven sempre a desgrat de les molèsties que representava el sol fet d'entrar-hi. Agulles de tots els tamanys, cintes de tots els colors i qualitats, vestits ordinaris per a la feina de la casa i del camp, puntes fetes a mà i a màquina i les coses més inversemblants, sortien d'aquelles capses mig estripades, d'aquells estants desmanegats, de qualche racó insospitat. A voltes, comentant algun fet, hom havia vist la Ció somriure.

Era una cosa estranya, increïble, gairebé absurda. Llavors desapareixien les arrugues verticals del front i els ulls, petits, s'il·luminaven i el sotabarba, amb les galtes caigudes, se sacsejava amunt i avall i la cara, pàl·lida quasi sempre, s'acoloria d'un rosat fresc, com una manyaga. Tota ella es transformava i no semblava la mateixa; les cames se li tornaven lleugeres i el cos semblava més prim i més esbelt. No és estrany, doncs l'alegria canvia les persones i les fa més assequibles, menys esquerpes, més amoixadores. Però aquest canvi devenia sols molt de tant en tant. No era extravagant el seu caràcter dur i esquívol. Havia tingut una vida curulla de dificultats i malastrugança. El marit borratxí i els fills ingrats, li havien donat molts disgustos. I des de molt jove, havia sentit, en la seva carn, les urpes del defici i del desconhort. Endemés la salut no li era pas propícia, doncs el reuma no la deixava un instant. Per això, les arrugues verticals feren un solc profund en el seu front i l'alegria desaparegué dels seus ulls i un vel de tristot li ennuvolava constantment les hores solitàries dins d'aquella botiga rònega i humida on no hi tocava gairebé mai el sol.

La Ció anava passant el temps com podia, sense una esperança, sense una rialla d'infant, sense l'esquellerinc de la companyia. I la solitud la féu més aspra, més dura, més amarga, mentre anava i venia per entre capsos i prestatges xinxollant el seu cos enorme, recolzant les mans a les cadires i al taulell i deixant passar els dies sempre iguals, sempre tristos, sense una esclatxa de claror que amoixés aquella cara estirada i esblanqueïda i aquelles galtes fofes que queien fent el sotabarba ample com una peanya on descansava el seu cap esquifit.

El ball de les 10

Publicat el diumenge 13 de setembre de 1964

En aquest retrat de les antigues festes majors, Pugnau ens descriu un dels balls tradicionals, on la societat es relacionava per temes tan seriosos com el de triar parella pels fills.

Això del «Ball de les deu» és un dir, doncs, del nostre record, començava, gairebé sempre, a les dotze i mitja o a la una. Era el ball selecte per excel·lència de tota la Festa Major. Almenys al nostre poble i en els de la rodalia. Això quan encara les festes majors tenien el regust del pa moreno i el guspireix de la senzillesa d'aquells temps passats. La Festa Major era l'aconteixement de l'any que donava lloc a reunions familiars i amicals. Molts casaments s'emparaulaven durant aquells dies solemnes on, segons la dita, es ficava l'olla grossa dintre la petita.

Totes les noies esperaven el «Ball de les deu», que tenia lloc el segon dia de la festa, per estrenar el vestit de ritual. Donava gust de veure com les mares i llurs filles es dirigien al ball endiuementjades fent un pam de goig. Era una reunió pacífica, doncs, al matí del segon dia, sols hi anava la gent del poble i els forasters. No hi havia els escarafalls de la rifa de la toia, ni la tabola del ball del ram, ni, generalment, hi assistien els fadrins i fadrines dels pobles dels voltants com en els balls de les nits. L'envelat, amb els seus cortinatges i els seus miralls, s'oferia silenciós a la dansa suau i cerimoniosa dels balls escollits amb tota delicadesa per l'orquestra.

Les llotgetes plenes eren un xiu-xiu constant comentant els vestits de les noies, la bona parella que feien uns i altres i la possibilitat d'un proper casament. Hi havia com una mena d'acord i tothom parlava a mitja veu, ja per escoltar les melodies del temps o aquelles altres que recordaven, a la gent gran, temps passats. Els músics podien tocar a mig to i tothom s'embadalia contemplant als balladors i la solemnitat de l'envelat que oferia l'aspecte d'una reunió delicada i solemne al mateix temps. Més d'un casament en sortí d'aquest ball que tenia el regust de la roba neta perfumada, de la flairosa farigola de la muntanya propera i de la bonhomia de la gent que hi anava. Eren dues hores d'esbarjo cobejades per la jovenalla i també pels pares i pels vells, ja per recordar els «Balls de les deu» de la seva joventut, ja per cofar-se de lo bonica que estava la noia amb el vestit nou. Els joves i les mosses roda que roda, mentre es deien, a cau d'orella, totes aquestes coses tan velles i tan noves, tan boniques i tan ridícules que sempre s'han dit els nois i les noies. No deuriem passar de la trentena les parelles que donaven voltes i més voltes davant la mirada complaguda dels seus.

Per tot això, el «Ball de les deu» era el moment culminant de la Festa Major. Sense ell, hi hauria faltat aquesta simpàtica pinzellada de la tranquil·litat, de la senzillesa i fins de l'elegància. Encara perdura avui el record i també la costum. Encara es celebra el «Ball de les deu», almenys en alguns pobles. Però si bé és semblant al d'aquell temps, hem de convenir en que les mosses ja no es preocupen d'estrenar el seu vestit de Festa Major, ni les mares d'assistir-hi. Tot lo més

hi va la jovenalla. La Festa Major no és ja la d'abans. Ens en queda sols la rutinària costum de fer un, dos o tres dies de festa, però la seva essència s'ha esfumat amb la ventada de les noves costums i maneres de viure. Avui les comunicacions i la mateixa vida agitada que portem ens ha deparat un nou sentit de les coses i ens manca el temps i les ganes de dedicar-hi atenció a allò que ha perdut el seu més íntim encant.

La Festa Major, tal com era, ha passat a la història per bé o per a mal. És difícil esbrinar-ho. Però l'altre dia, al sentir a l'orquestra que tocava a l'envelat del nostre poble, ens vingué a la memòria el «Ball de les deu», com el record que ens deixà, amb arrels més fondes, la Festa Major de quan encara érem joves.

Envelat - 1910
 Autor: desconegut
 Col·lecció Tomàs Mallol

Carnaval

Publicat el diumenge 25 de gener de 1970

Hem fet un extracte de l'article dedicat al carnaval, ja que en l'original Oliver tracta de carnivals internacionals com el de Rio, i hem trobat molt interessant aquest petit fragment on explica els costums en aquestes diades al nostre territori.

Recordem que, en la nostra infantesa, els joves del poble es vestien tots de noia i dividits en colles, anaven passant pels carrers i places i per les masies solitàries fent gatzara i ballant, amb més o menys gràcia, més aviat menys que més, certes dances que havien assajat. La gent els

donava ous i coques ensucrades, pollastres i butifarres que després es menjaven conjuntament en una mena de sopar de germanor. La quitxalla esperava la diada amb aquella il·lusió que tenen les coses insospitades i tots nosaltres portàvem les característiques carotes de cartó pintat amb el nas gros, la boca guerxa, els ulls d'escanyapobres, les orelles de somera, les galtes molsudes o les arrugues d'una vella escanyolida.

El porró

Publicat el diumenge 3 de gener de 1965

Recorda Pugnau quan el porró era habitual a totes les taules i com a poc a poc ha anat desapareixent de l'ús quotidià.

No hi ha dubte que la vida moderna ha fet que les costums canviessin i el nostre viure registrés la desaparició de moltes coses que havien format part del viure de cada dia de gairebé totes les famílies de les nostres comarques.

L'altre dia parlàvem de l'alioli que, segons ens deia un amic, s'ha convertit ara en salsa internacional. No sé què hi pot haver-hi de cert en aquesta afirmació, doncs ens manquen elements de judici necessaris per a constatar-ho. Però hem de convenir que el porró, com element essencial a la taula, ha desaparegut, gairebé a tot arreu, igual que l'alioli. Hom recorda aquelles reunions familiars, asseguts a taula, sovint rodona, avis, pares i fills, i presidint, al mig, el porró ple del vi negre de la collita de l'any. Passava d'una mà a l'altre sense parar, amb les consegüents bromes sobre qui podria beure més temps sense deixar-lo i qui bevia aixecant més el braç sense tacar-se. Era, en realitat, un bon exercici que requeria experiència i destresa, doncs era molt fàcil fracassar si hom no estava habituat des de petit.

Ara el porró forma part, com element decoratiu de la casa de qui té a goig adornar-la amb objectes d'aquell temps, junt amb l'escalfallits d'aram, i cànirs i xocolateres del mateix metall. Ademés, els trobareu a les botigues que venen coses típiques. I fins els estrangers s'hi embadaleixen i els compren, com a record de la seva visita a les nostres terres. Els autèntics porrons eren aquells fets de vidre català, de color blavós, amb el broc ample vertical i el broc petit molt llarg. N'hi havia d'altres, de vidre normal, que tenien el broc ample lleugerament corbat i el petit més curt. Beure amb aquests últims, era més fàcil. En canvi, xerricar amb el primer era més difícil i, amb la manera d'agafar-lo, hom deduïa tot seguit si el que bevia era un principiant o un consumat bevedor de porró.

Recordem que quan érem petits fèiem durant els mesos de novembre i part de desembre, la castanyada amb parents i amics i, en aquestes reunions, una cosa essencial era el porró on s'hi

posava el vi millor de la bota del racó, que cada família guardava per les ocasions senyalades i per fer veure als convidats que el seu vi reservat era dels millors del poble. Avui, en totes les cases, s'hi posa a taula el vas, i ja gairebé hom no es recorda del porró. Només de tant en tant, s'hi posa, com element decoratiu i simplement per fer broma i riure's d'aquells que ja no han après a beure a galet, com les persones grans que encara se'n recorden.

Era, el porró, certament, quelcom insignificant; però, no fa falta dir-ho, adient al moment i essencial al viure dels nostres pares i dels nostres avis. Avui, al contemplar-lo en el repeu de la xemeneia de casa, reunits tots, amb motiu de les festes nadalenques, no hem pogut reprimir un sentiment de nostàlgia i fins i tot de certa tristesa. Se'ns en van petites coses, gairebé insignificants, però demostratives d'una manera d'ésser i d'entendre la vida. Tot el que féu el teixit dels nostres anys de juvenesa, té, per nosaltres, el record profund d'un troç de vida que hem perdut per sempre. I el porró el tenim arrelat en el fons de vivències entranyables que, encara que passin els anys, no podem pas oblidar. Per això el porró no podrà jamai ser per nosaltres un simple element decoratiu, sinó quelcom viu que forma part d'un troç de la nostra vida.

Serraclara

Publicat el diumenge 22 de novembre de 1970

Un nou retrat poètic de l'entorn on va créixer Mariano Oliver en una nit de tramuntana.

Cau la tarda temorenca, en frisança d'allargar-se indefinidament, com si tingués por de fer fugir la llum somorta de la posta. Els pollancre de la riera balancegen les capçades pel voleiar de les garses, que s'empaiten xisclant. El sol esberla la serralada de ponent emmantellant-la de porpra flamejant que s'esmuny a poc a poc. No hi ha un núvol i el vent acaricia ara suaument el brançatge dels roures i les alzines i les tiges febles de marges i sembrats. Els carros, pausadament, xinxollen enmig del silenci fent camí i els pagesos, al costat o al darrere, diuen de tant en tant: 'Arri!'. El poble arraulit sota els pendissos de Serraclara, s'endormisca mentre bleixen les xemeneies espirals blaves cel amunt.

Encara, a mitja llum, hi ha algun ressagat que recull userda o farcells d'herba per al bestiar. L'ambient és fred, gairebé gelat, doncs la tramuntana s'esquitlla encara per sobre la muntanya. Sembla que ha minvat, però sols reposa dels espetecs de tot el dia. En els plàtans de la plaça hi ha un xiuxiuejar de moixons que volen sense volar, buscant la posició per dormir. De sobte, neix la solitud i la foscó envaeix la plana i la boscúria i el poble queda a mercè dels bofaruts del vent que s'ha revifat de nou, tot just suara.

Els carrers i cantonades a les fosques, fan basarda. La tramuntana empaita les fulles i es recar-gola jugant amb la terra i els papers i la palla de les eres desertes. No es veu una ànima. Sols de tant en tant, una llum esmoreïda passa pel darrere d'una finestra mig oberta desapareixent a l'instant. Les nits de tramuntana hivernenca que donen paüra als pobres habitants del poble i barren les portes es redossen a la vora el foc i no gosen treure el nas ni per anar al casino, encara que sigui dissabte o diumenge.

El campanar i les cases i els barris i les masies disperses, retallats sota el cel serè pentinat pel vent enfurismat, té un aire entre feréstec i suau, tètric i misteriós a l'hora. Els gossos lladren d'una manera estranya, com si ploessin, i les xibeques volen de gairell per esquivar les urpes invisibles del vent, i els mussols, mig estarrufats, gairebé no poden aguantar l'equilibri sobre la punta dels pals de telèfon.

El fum i, a voltes, un eixam de guspies, que s'agemolinen tot just han sortit de la xemeneia, donen testimoni d'una vida a sopluig del fred i de la venteguera. A voltes la campana petita de l'església, impel·lida pel fueteg d'un giravolt de la tramuntana, retruny d'una faisó especial, com un plor contingut, com un udol de fatic i de dolor i el ressò es perd, sobre la ventada, per la planúria, pels bardissars i per les comes i obagues de Serraclara. A mesura que la nit avança, la tramuntana s'envalenteix i corre amb més fúria. Els plàtans a la plaça es retorcen i gemeguen. Les portes de cal Sord, una casa mitg enderrocada, sacsegen la llinda a cops secs i intermitents i el dringar de la campana petita té, ara, el so ploraner continuat i llunyà d'un gemec esqueixat i tenebrós. Tota la matinada és un continuat terrabastall de remolins i dances esbojarrades. Cauen les teules poc encimentades, els pallers, fins i tot els més resistents, jauen allargassats com gegants espantaocells estripats. Carrerons i eres són un de vessall d'estris, fulles i branques que ballen, a corre-cuita que t'empaiten, la dansa fatídica de la destrucció.

A trenc d'alba, reneix la calma. El sol majestuós s'enlaira a poc a poc, però l'espectacle del poble arraulit sota els pendissos de Serraclara és dantesc, com si la força d'un gegant l'hagués mig trossejat, abandonar-lo, dolorit, embolcallat de basarda. La rialla del sol sobre les runes espargides cou com una brasa sobre la carn tendra d'una ferida recent. La ventada fuig i deixa el rastre sinistre del seu pas.

El Casino

Publicat el diumenge 14 de març de 1965

No podia faltar, en els records de Pugnau, el retrat de la vida en un Casino de poble a principis del segle XX.

Gairebé no hi ha poble que no tingui el seu Casino. Serà més o menys gran, més o menys luxós, més o menys cuidat, però ell presideix les hores d'esbarjo dels homes del camp i de vila. En certs

llocs, si manca el Casino, hi ha el Cafè on juguen, beuen i parlen, els veïns. Les tardes de festa i els dies de pluja. En temps de la nostra infància, hi havia en el poble, com era freqüent en moltes localitats, el Casino de Dalt i el de Baix o bé el de Dretes i el d'Esquerres, sovint enemistats, els seus seguidors, per les idees oposades que defensaven amb un ardor tal, que sovint dona lloc a lluites aferrissades de conseqüències no gaire agradables. Sobretot la rivalitat es manifestava per veure qui podria més amb la riquesa de l'envelat i qualitat de l'orquestra llogats per la Festa Major.

Endemés de la Festa Major, la Junta del Casino preparava la Petita, el Ball de Reis, el de Carnaval i els d'altres solemnitats pròpies de cada poble. El Casino d'abans tenia un caire íntim i característic, subjugador: taules rodones o rectangulars de marbre blanc, un taulell senzill, cadires de balca o de fusta i, en les parets, un reguitzell de violats calendaris rogencs i polsosos, amb rialleres noies de formes exuberants i, en un racó, un gramòfon amb el típic altaveu d'embut gegant.

El "camaré", amb el drap blanc a l'espatlla, servia els cafès, les copes de licors i els "caragillos" mentre anaven arribant, amb pausa, després del dinar de la festa, els vilatans endiumenjats que s'asseien per fer-la "petar" una estona, parlant del temps, de les collites, del mercat o d'altres assumptes del poble i rodalia. Poc a poc, es reunien les colles per fer la Manilla o jugar el Dòmino o al "Canari" i, els més espavilats, al Tresillo. Amb el cigarret mig recargolat o la caliquenya partida, de la que sortien espirals d'un blau intens, anaven defensant, silenciosament, amb un interès apassionat, els "tantos" que els podia portar el joc escollit. A voltes, els veieu parar-se, contar les "bases" que ja s'havien jugat i, després de curta meditació, tirar decidits i triomfants la carta precisa per aconseguir la victòria. A voltes, també, hi havia crits, perquè el company no havia estat atent a la jugada i no tornava la que era necessària i que els hauria permès obtenir els "tantos" precisos per guanyar. Era bo de contemplar l'atenció amb què es dedicaven al seu joc preferit com si de cosa transcendental es tractés.

Al cap d'unes poques hores, l'atmosfera del Casino adquiria una densitat extraordinària pel fum dels fumadors assistents que, com ara, eren gaire bé tots. Semblava impossible que aquells homes habituals a l'aire lliure, a una atmosfera diàfana i pura d'un horitzó il·limitat poguessin respirar entre aquelles quatre parets en mig d'ambient tant enrarit. Potser era degut precisament, a que podien prescindir, per una tarda, de l'aire que disfrutaven a plaer, tots els dies de la setmana.

Un altre aspecte del Casino digne d'ésser contemplat, era l'espectacle d'aquells rostres colrats pel sol i pels vents de llevant i de ponent, del nord i de migdia; aquells ulls vius, com espurnes de foc; aquell somriure mig mofeta i sarcàstic, murri, tan corrent entre la nostra pagesia i, a voltes, aquell mirar inquiet i tristoï dels vells, carregades les espatlles, de temps, de treball feixuc i desenganyos. Per poc que hom s'hi fixés, podia endevinar-se, en el gest, la mirada, la manera de tirar les cartes, la rapidesa en pagar el "caragillo" de l'adversari i la filosofia en acceptar la derrota o l'alegria de la victòria, si teníeu, al davant, un home després i generós o bé un estalviador amb signes més o menys manifestos d'avarícia. Avui, el Casino continua gairebé igual que abans. Sols ha variat el decorat i, en lloc del gramòfon, hi ha el corresponent aparell de televisió. S'han modernitzat el

taulell, les taules i les cadires que són, generalment de línies modernes. També han desaparegut les taules de marbre i, si en queda alguna, fan vida en un racó pels jugadors de dòmino.

El Casino segueix siguent la mateixa institució i els homes grans i vells juguen, encara, a la Manilla, al "Canari", al Tresillo o al Dòmino sens importar-los-hi els programes de televisió que emplen el local de música alada, de crits i de fressa. El Casino encara és l'exponent de la prosperitat o de la pobresa dels nostres pobles.

A la recerca d'un rusquer

Publicat el diumenge 23 de febrer de 1975

Oliver ens fa un magnífic dibuix de la vida a les masies aïllades, enmig de bosc, vivint del suro i de la cacera.

Encara fosqueja i sols la blancor de les cases del poble i camins ens orienten. No fa fred, però l'aire de marinada ens acarona la vermellor de les galtes enceses pel pas lleuger que anem fent l'avi, el pare i jo. Soltadament, quan arribem just als estreps de la serralada que guarda la vall, on s'allargassa de fatic, surt el sol. L'horitzó està emmantellat de calitja, mes l'aigua de la badia propera resta com mig somorta sols prisada pel xacolell que, mig endormiscat encara, es mostra feble i esmorteït. El sol es va deixondint mandrosament i amara, d'una llúissor roja i moradencia, cel, mar i boira. Després es deslliga de la calima i se'ns ofereix blanc i resplendent i l'aigua ens fa miroies llampants i fugisseres. L'espectacle és encisador.

La vall, arrupida encara dessota la tenebra que ja s'esquitlla muntanyes enllà, somriu a la llum que fa florir camps, pinedes, pujols, turons i arbredes. Mar i terra senten el goig d'un nou dia i tritllegen, en el silenci de l'albada, tota l'excitant gamma cromàtica tot just suara amagada. I els verds, els carmins, els tarongers, els ocres terrossos, els grisos acarminats i els vermells ribetejats de grogor, apareixen ací i allà com per art d'encantament en una simfonia que s'ajassa fins a trenc d'aigua entre el sorral i els penyalars.

De les masies properes, s'ouen els quiquiriquics dels galls saludant la sortida del sol. Al nostre entorn, les feixes dels vinyars s'enfilen, pendissos amunt, en un esforç per a robar-li terra al bosc, i són un bé de Déu de pàmpols verds i penjolls de raïms negres i blancs sols mig madurs que llagrimegen el rou brillant de la matinada. Ens endinsem pels boscos i passem, ja per carreteres de carros, ja per dreteres, entre suredes i alzinars. S'esmunyen les merles pels bardissars tot xisclant i els gaigs fugen com esperitats i, de tant en tant, alguna volada de perdus ens dona un ensurt. Tot és calma i bonança esqueixada solament pel cant monòton de les aloses que van i venen molt enlaire de la serralada. Deixem, al darrera, can Cruanyes, can Codolà i el mas Dalmau. Anem fent via entre obagues

i pujols i després d'una hora llarga de caminar arribem a les envistes de can Pi de Fanals de Mont. La masia està mig amagada en una pendent i ens hi acostem pel corriol de la font on hi ha l'hort de la casa cuidat com un jardí. Enciam, escarola, mongetes, pebrots, tomàtecs i tot aquest conjunt d'hortalisses que els pagesos cultiven amb tant mirament, perquè constitueixen part important de la seva minestra. Arribats a la casa, en Pi, la dona, l'hereu i les filles ens reben amb una alegria desbordant. Estan molt aïllats i qualsevol visita dels amics representa un aconteixement gairebé insospitat. Abans d'anar a veure el rusquer —objecte principal de la nostra visita— ens fan esmorzar vulguis no vulguis. Bones truites, pa moreno fet per la mestressa —és un goig menjar-lo— i una bona enciamada ens retorna les forces després del llarg camí. Entretant en Pi ens conta coses de les collites, de les dificultats que troba per a treballar els camps degut a la sequedat del moment i de la plaga de les guineus que no deixen tranquils els galliners durant les nits. «Les he espiades moltes vegades —ens diu— i aquí teniu les pells de tres d'elles» i amb un moviment de la mà ens ensenya el pengim-penjam que hi ha en un racó de l'estança on ens han instal·lat.

Després ens diu que el suro d'enguany és de la part nord de la muntanya, lloc que el dona de la millor qualitat. Després, tots plegats anem a l'era i l'avi i el pare amiden amb passos el rusquer tant pel llarg com per la part ampla i després contenen les pannes d'alçada en varis llocs del rusquer. Mediten uns moments, fan números i, de sobte, pregunten a n'en Pi:

—A quant el quintar?

—A deu duros.

—És massa car —responen conjuntament l'avi i el pare—; deixem-ho a sis. Hi ha un llarg silenci i en Pi contesta a la fi: —Ni per l'un ni per l'altre. Deixem-ho a vuit i no en parlem més.

—D'acord, diu el pare, mentre l'avi remuga, entre dents, paraules inoïbles. El tracte està fet com si fos signat per notari i aquell bell rusquer tan ben posat sobre l'era de can Pi ja és nostre. Després l'amo ens invita a donar una volta pels camps i suredes i diu a la dona que ens quedem a dinar. Agafa l'escopeta —mai va sense ella quan camina per la seva propietat— i diu: «Potser encara trobarem algun conill rissaguer perquè en aquests fondals la rosada dura molt». I així fou. Al cap de poca estona del nostre passeig pel bosc, sentim una fressa entre unes mates i en Pi exclama: «Mira-te'l».

I sense pensar-hi gens ni mica i sense que nosaltres l'albiréssim, retruny un tret que ressona serralada enllà. «Ja és nostre», exclama amb un crit de joia. Tot ha passat en aclucar i obrir d'ulls. En Pi fa uns passos i aixeca el conill que te les orelles foradades pels perdigons. En Pi té uns ulls de bosquetà que ho veu tot i una punteria que deixa-ho anar, doncs gairebé mai no se li escapa la peça. Somriu satisfet i agafant el conill me'l dona tot dient: «Au emporta-te'l tu i que la mare en faci un bon estofat». Després de dinar fem el camí de tornada i jo porto el conill, que en Pi m'ha regalat, com un tresor.

Rusquers - 1979
Autor: desconegut
Punt Diari

La Marcel·lita

Publicat el diumenge 2 de juliol de 1972

**Mariano Oliver torna a retratar un personatge peculiar.
En aquest cas ens descriu una dona que, sens dubte, li tenia el cor-robot.**

La «Marcel·lita» era del poble veí, i venia, cada jornada, a treballar a casa a fer taps amb les màquines de Ribot. Per a ella, no era res caminar tres quilòmetres al matí abans de les vuit i tres quilòmetres a la caiguda de la tarda, quasi quan fosquejava. I no tenia por; era valenta i decidida, una noia petita i reixinolada treballadora i escotorida, capaç d'afrontar qualsevulla adversitat o contratemps amb serenitat i decisió.

El pas menut i segur ja eren qualitats que feien suposar un caràcter enèrgic, impulsiu i, a voltes, gairebé violent; però, sols era de témer si algú li volia mal. Ben al contrari, naturalment, tenia un cor noble i generós que ho donava tot amb la mateixa naturalitat amb què reia i parlava. Perquè la «Marcel·lita» era un cas; un veritable cas de noia xerraire que hom no es cansava d'escoltar, perquè la gràcia de la seva parla i els acudits més estrambòtics li sortien com l'aigua regalima, sense parar, pel doll d'una font. Endemés, en les petites pupil·les hi brillava, sempre, un no-sé-què de malícia irònica que enamorava. Tenia, en tot moment, la resposta a punt a la més petita observació que hom li fes i la seva paraula sortia amb tanta vigoria i convicció que el qui intentava contestar-li quedava moix i mut ple de vergonya. La recordem quan deuria tenir uns vint-i-cinc anys i llavors anar per la carretera sola de bon matí

o al vespre ja demostrava una actitud ferma davant la vida i davant els homes que podia trobar pel camí.

Però era així i ho fou sempre fins i tot quan ja gran la vàrem veure, de nou, després de molt temps de no saber d'ella. La «Marcel·lita» era petita, molt petita, i prima, però caminava amb un aire tan graciós i harmònic que hom s'hi quedava bocabadat. Tenia la cara xamosa, rodona i proporcionada; el nas petitó, un xic arremangat, li proporcionava aquest to de picardia que hom hi entreveia i deixava, al descobert, uns llavis carnosos i una boca molt ben dibuixada que, a l'obrir-se per a riure, neixen dos clotets en les galtes vermelloses com dos ulls més del seu caràcter.

Però l'atractiu millor de la «Marcel·lita» eren els ulls, uns ulls verds, de mirada clara i transparent alhora, de pupil·les vives, en moviment constant, que us miraven fit a fit amb aquesta seguretat que dona una voluntat ferma impossible de doblegar. Les pestanyes llargues li oferien un escut de fondària, gairebé infinita —Perquè els ulls són sempre el retrat millor de la persona?— i les celles fines i delicades quedaven com dos arcs dessota el front seré i sense arrugues. Li cobria la testa un eixam de rulls negres sempre molt ben cuidats, nets i brillants. Com moltes noies d'aquell temps, solia portar, a l'hora del sol, un mocador lligat dessota la barbata que acabava en punta arrodonida, detall gràcil de la seva cara bonica. Hi havia un estol de nois que la voltejaven, però ella no en feia cas. Viví amb la seva mare i els nois no li deien gaire res. Solia afirmar que els trobava buits, sense suc ni bruc.

Es va casar ja gran, quan va quedar-se sola, per a tenir companyia i des d'aleshores va deixar de venir a treballar. La seva absència es va notar tot seguit. Ja no hi havia l'animadora d'abans, ni es podien escoltar els acudits graciosos que solia contar amb tanta galania, ni hom podia contemplar aquells ulls verds i vius, com dues centelles, que, sense parlar, us deien tantes coses.

En el treball era la primera, no sols per la quantitat sinó també per la qualitat. Era ràpida, concentrada en el quefer, sense distreure's un moment, perquè si li agradava molt la broma i la gatzara de bona llei, quan es tractava de demostrar el seu valer no hi havia ningú capaç de fer-li deixar la feina. La nostra «botiga» —així s'anomenava el lloc on els carredors i les noies que feien els taps treballaven— va quedar com buida al faltar la «Marcel·lita». Sense ella no hi havia ànima i hom hi palpava, en l'ambient, quelcom de tristor i de malenconia. Durant uns dies gairebé ningú gosava parlar, com si la seva absència hagués constituït una autèntica desgracia.

La recordem els últims dies de la seva estança a casa; la seva pulcritud en el vestir, el seu caminar graciós amb el pas petit i aquells moviments harmònics que li donaven tanta categoria i tanta fama entre els joves de la rodalia, la seva mirada, entre amorosida, irònica i penetrant, els rulls dels seus cabells que li queien damunt del front blanc i seré i, sobretot, el color verd dels seus ulls incomparables, escudats per les llargues pestanyes negres, que se us ficaven fins al fons de l'ànima com buscant els més íntims pensaments. Aquesta estampa de la «Marcel·lita» encara perdura, després de tants anys, com un record entre dolç i amarg de la nostra infantesa.

El camí de les oliveres

Publicat el diumenge 5 de juliol de 1970

En aquest Glossari, Mariano descriu un paratge de Castell d'Aro ben conegut per l'autor en els seus anys d'infantesa, ja que quedava molt a prop de la casa pairal dels Oliver.

A redós de tramuntana i sota el pendís de les properes muntanyes, hi ha un meravellós camí d'oliveres. Voreja el quintà del mas Sitjar on hi verdegen, ara, els pàmpols tendres dels ceps i les tiges del moresc i el maragda de la userda. Per entre el brancatge, hom hi copsa el campanar del temple rosegat per l'ocre fosc dels anys i per aquella grogor esmorteïda amb què la brisa marinera encatifa parets i teulades. Dessota hi passa el torrent que escorra sols l'aigua de la pluja i separa el barri de La Coma de les cases de la vila. Hom hi copsa un encant indefinible enmig de les fulles d'un verd grisós per sobre i gairebé blanc de sota.

És com un enteranyinat subtil, que es mou suaument pel ventijol de la tarda, des d'on s'entrelluca el passat inassequible, el present embolcallat de quietud i de vida palpitant immòbil i hom endevina el futur que seguirà igual si una mà amiga i conscient sap conservar aquesta meravella selecta, inimitable i perfecta. Hi ha oliveres joves, joves fins a cert punt; altres més velles i retorçades deixant anar el brancatge damunt del quintà, i unes altres amb les soques esquerdades i burinades per la vellúria, que encara, amb vigoria, van donant el fruit i les fulles amb un esforç de pervivència inacabable. Jo no sé què tenen les oliveres de misteriós i mirífic, però dessota el seu fullatge, hi palpita quelcom indefinible, suau i melancòlic, vigorós i ensem curull de tendresa, una tendresa que us queixala l'esperit amb remembrances que ja no són, però resten, els seus efluvis, empresonats enmig de les esquerdes, de la dura escorxa, morada en aquesta hora del sol ponent, entre les branques allargassades i per entre les fulles grises i blanques. El pas se'ns fa lent i cerimoniós, com si trepitgessim el sagrat recinte d'un temple i l'olor boscana del quintà, de les mateixes oliveres i de la propera muntanya, fos l'encens d'un acte litúrgic d'agraïment vers el Creador de tanta bellesa.

Perquè, en «El camí de les oliveres», hom hi veu imatges santificades pels segles i guspises de vides que l'amoixaren amb els seus desitjos i les seves esperances i l'anhel persistent de vida inacabable. Res hi sobra i res hi manca, en «El camí de les oliveres». Constitueix una d'aquestes perfeccions desiguals on l'home i la natura s'han donat la mà per a oferir-nos l'autèntica personificació d'una obra clàssica. Hi ha ordre i mesura, espontaneïtat i elegància, veritat i bellesa fins extrems inversemblants. I els colors, en la tarda morent, s'hi transformen d'una manera tan prodigiosa que no és pas possible una adequada descripció.

Els ulls esbatanats i el pensament encuriosit, hi troben, a cada pas, nous caires de beutat i perspectives insospitades. El moviment suau de la volta fràgil i vincladissa per on hi traspua una espècie de besllum de porpra de la posta; la ferrenya textura de les soques centenàries, esquerdades

i resseques; les branques retorçades amb aquest aire d'innata elegància que dona l'olivera, a la seva expansió vital; la paradisiàca i exquisida solitud del seu fullatge, us transporten el cor i la intel·ligència.

l'home rememora el maridatge de l'home i l'olivera des de sempre, des de les primícies de la vida, i arriba a entendre el perquè de la veneració ininterrompuda amb què s'ha distingit aquest arbre sobre els demés. Dessota «El camí de les oliveres», hi ha pau i serenitat, una serenitat que dona fe en l'esdevenidor, perquè, en cada soca vella o jove, en cada branca, llarga o curta, en cada fulla i en cada fruit, hi ha el semen fecund d'un viure perdurable que ha constituït, sempre, la dèria i el desvari de totes les generacions. En les seves soques corcades, hom hi retroba el perquè, en la pols que serà, demà, el nostre cos, hi ha quelcom que no pot ja mai morir.

La llar

Publicat el diumenge 12 de desembre de 1965

La llar de foc ha estat durant segles un punt de reunió i reflexió de les famílies a l'hivern. Pugnau en fa un deliciós homenatge.

Pesi a les estufes de llenya, de petroli, de gas "butano", a la calefacció central i a la produïda per l'energia elèctrica, es diu, tot sovint, "com la llar, no hi ha res". I això és tan veritat que, en moltes de les noves construccions, no obstant el rendiment calorífic més migrat que dona la llar, els arquitectes les posen, ja per imperatius de decoració, ja, i això és més sovint, perquè la llar és preferida per tothom com a punt de partida d'unió familiar; com a centre de convivències dispars que, en certs moments, s'ajunten, s'agermanen, a voltes, sense dir-se una paraula, sols amb la màgica oscil·lant flamerada d'uns troncs sota la xemeneia. La llar té, doncs, tanta vigència avui com ahir, com abans-d'ahir, com sempre. La llar té adeptes en el camp i en la ciutat; entre els rics i els pobres; entre els intel·lectuals i els homes d'ofici; entre els grans i els petits. Sempre s'agraeix la carícia de les brases vermelloses com vellutades per la cendra naixent, de la llenya petarrellejant i de les flames entre blavoses, blanques i grogues, il·luminant l'estança mig a les fosques que és quan més s'escau fruit-la.

Quan la família està sola al voltant del foc, apareix l'autèntica vibració espiritual i comunitària dels seus membres com subjugats per la màgia d'una calor que apaga el fred del rencor, fon el gel de les paraules punxants i encén el càlid llumí dels afectes íntims i profunds. Llavors la casa es converteix en una unitat indissoluble, sòlida, capaç de suportar la duresa del diari bategar i els sotrats de les malvestats.

Deia un decorador, no fa pas gaire, que el foc és un lloc d'atracció més efectiu que la televisió i cap altre mitjà que els homes han anat descobrint al llarg del temps. Per això, en aquests dies de

desembre, en que el fred es viu i a fora cau la gebre i bufa el vent del nord, la nostra tramuntana, hom s'hi sent bé arraulit vora la llar; hom hi fa, quan menys hi pensa, una becaina, o bé hi queda silenciós tot mirant la flama bellugadissa i el vermellós caliu, com si l'espectacle fos sempre nou, distint, inquietant i suggeridor.

Llegir un bon llibre o conversar amb l'amic, amb els pares i germans, mentre guspireja i espetega la llenya del foc, és un plaer reconfortant, agradable, que esponja l'ànima i la fa assequible al diàleg franc, sincer i afectuós. Cert que les llars de la ciutat no tenen la categoria, en quan a grandària, d'aquelles que teniem en el poble i que encara tenen les cases de les nostres encontrades. Nosaltres recordem, amb recança encara, la llar de la casa pairal del pare situada a l'extrem de la grandiosa cuina.

Era ampla com tota la paret del fons i la llenya de suro, que tenien a l'abast de la mà al darrera mateix de la masia, hi era sempre abundosa; hi havia branques primes per encendre i estelles fetes de les dures soques de color carminosa amb el mall i els tascons a l'era o sota el porxo, si feia massa fred, per mantenir la flama constant i l'ambient calent. Era un esgraó més alta que el restant i davant d'ella, hi havia l'escó, de banda a banda, deixant sols una petita entrada, que cobria tota l'esquena i fins el mateix cap, de tal manera que el tiratge no tocava a ningú i tothom s'escalfava igual.

A la vora d'aquesta llar, com passava i passa encara en les nostres masies, s'espanotxava al blat de moro, es triaven les mongetes per guardar i els fesols de l'anyada i es feien les butifarres quan es matava el porc i s'hi coïen les castanyes, amb força fum, quan venia la data de Tot-Sants i els diumenges de novembre i s'explicaven contes als infants i les xafarderies del poble i de la rodalia.

Recordo que l'avi hi coïa els ous, prop la cendra roent i, quan suaven, estaven a punt per a menjar. I, a recés del foc, resaven, les famílies, el Rosari i es feia vetlla si algú estava malalt i es discutien les coses importants de la casa llur, com l'educació dels fills, els prometatges i els casaments, la venta de les collites i la possibilitat de millorar el rendiment de la propietat o dels camps que es tenien en arrendament. Semblava com si la llar fos el lloc apropiat per descarregar les consciències, comentar els fets transcendents del viure, prendre resolucions importants pel benestar o les necessàries per combatre els contratemps que s'haguessin produït. A voltes no es discutia, ni es prenien acords, ni es contaven contes, ni xafarderies. Tothom callava i es mirava la flamerada oscil·lant i les brases mig cendroses com hipnotitzats per l'atractiu desconegut que exerceix el foc damunt de tots els que hi estan a la vora i, amb el llibre o al diari a la falda, hom quedava embadalit com meditant sobre les coses del món, representades, amb tanta exactitud, per la llenya, les flames, al caliu i la cendra calenta.

I el cicle de la vida: naixença, creixement, foguerada de joventut, fortalesa espiritual de la maduresa i fum i cendra, sinònims de la descomposició, eren els pensaments, potser inconscients, que apareixien a la ment dels que el contemplaven, sense dir-se un mot i amb els ulls fits com d'esguard seriós i immòbil.

Potser és aquest l'atractiu més fort i més subjugador que la llar imposa als que es posen al seu entorn i ens dona la mesura de la seva vigència i vitalitat, pesi a tots els medis de calefacció més rentables que la ciència ha posat a disposició de totes les fortunes. L'hivern esquelètic del defora, els bufaruts del vent gelat i el plor suau dels núvols de les vesprades fosques, apareixen com allunyats i hom agraeix la companyia incomparable de la llar que ens diu, tot xauiuejant, que la vida encara no és finida i que, ben aviat florirà, pel nostre goig, una nova primavera.

La masovera de les Gavarres

Publicat el diumenge 14 de juny de 1964

**Bonica història d'una dona sacrificada per tirar endavant la família,
amb un somriure als llavis³.**

Les llargarudes Gavarres tenen una carena ondulant que va des de Romanyà fins gairebé Fanals de Mont. Una autèntica troballa per la solitud aollidora i feréstega bellesa del paisatge. Un mirador únic que ofereix panoràmiques de meravella. Hom s'hi pot extasiar amb el mar blau fins a l'horitzó indefinible, amb la Vall d'Aro des de la costa de l'Ou i amb les pendents de la muntanya de Sant Grau que abriga la riallera vila marinera de Tossa. Boscos i més boscos d'alzines sureres enramades i pins escardalencs se us ofereixen per tot arreu. Sols les masies, com esmaperdudes pels devessalls de les serres interminables, blanquejen les pendents ombrívoles.

Fonts amagades entre les bardisses de les torrenteres i un silenci al·lucinant us envolta com si hom quedés deslligat del viure cridaner de pobles i viles. Cap a la part final del planell, hi ha l'ermita de la Mare de Déu de Vallbanera. És un petit temple romànic que fou d'unes monges, on, anys enrera, hi cantaren divines lloances. La imatge, segons tradició, fou trobada per un pastor dintre d'una alzina surera. Després d'anys d'oblit, ara retornen els romeus a resar als peus de la Verge.

Del convent s'en féu una masia que, voltada de camps de sequer, dona acolliment a una família de llarga història. A redós, algunes vinyes escarransides ofereixen vi per l'anyada. És avui, encara, una de tantes masies de les Gavarres que viuen de miracle. L'ànima de la casa fou una «jove» que ara tindria a la ratlla de vuitanta anys. Tots els pobles de la rodalia la coneixien per la masovera de Vallbanera. Dona entera, valenta, decidida i d'un natural afable estava entranyablement entregada als seus. Un somriure inefable i una dolcesa encisadora eren inseparables de la seva constant dedicació al treball. Era forta de cos i d'esperit. Es maridà molt jove i posà, al món, dotze fills. La

Teresa, que així es deia la nora, omplenava la vella masia. Ella cuidava, amb amor i fermesa, de fer rutllar els bordegassos i les noies que creixien, plens de vida, sota la mirada de la Verge. El seu esforç no fou estèril. Entre l'escola, on anaven tots, fent dues hores de camí, i l'exemple, se'n va veure un bon goig. Les branques s'han extès per valls i muntanyes florint noves famílies i un dels fills dirigeix, a les Amèriques, un col·legi religiós; com deu recordar, el P. Mont, des d'aquelles terres, a la seva mare i la muntanya de Vallbanera...!

A la casa, amb tanta quitxalla, s'havia de comprar cada dia quelcom. Hi mancaven els diners. I la terra esquerpa i el bosc refusaven el fruit generós. Mes el gros ramat d'ovelles i cabres oferia la llet amb abundor i, era precis treure'n profit. Els recuits foren la solució. Eren cobejats i molt apreciats, als pobles i a vila, els recuits de Vallbanera. Molta gent hi anava a fer la berenada. Veient la necessitat, la masovera comença la tasca de fer rendir aquella indústria casolana fins a un extrem inversemblant. Cada tarda, la Teresa, preparava els recuits, i a trenc d'alba, els apariava omplent dos grans cistells que completava, si hi havia lloc, amb les viandes del temps. Els cistells curulls de draps blanquíssims, amb els recuits expremuts, semblaven talment una recollida d'ous de reig sense florir. Ja endagada i neta —la masovera feia sempre goig— baixava pels corriols serpentejants dels espadats plens de punxes, de rocs i arrels d'alzina surera, amb un cistell a cada braç, cap a la Vall on hi arribava pel vol de les vuit.

La mare gairebé n'hi comprava sempre pel nostre esmorzar. Després d'aquest petit descans, seguia cap a Sant Feliu per la dreuera del Terme i, a les nou, era a plaça on, amb un no res, les clientes de cada dia li compraven l'exquisida mercaderia. A les onze, retornava pel mateix camí, però de la Vall a Vallbanera la pujada es feia pesada, fatigosa. Almenys una hora i mitja necessitava per pujar pel bosc de can Manel, de can Bussot i per la dreuera de la Font del Ferro. Entre anada i tornada s'hi passava ben bé quatre o cinc hores. I això un dia i un altre dia; un any i un altre any, sense que aquest continuat caminar, carregada amb els cistells plens li fes esquívol el somriure o deixés la seva habitual bonhomia i dolcesa.

A l'hivern li fuetjava el rostre la freda i escorredissa tramuntana i a l'estiu, els raigs del sol li amaraven de suor el cos, fent-li el camí més aspre i més feixuc. Però la masovera seguia, seguia sempre, serena, valenta, impertèrrita, com si això fos qualsevulla cosa. Abans de dinar arribava a la masia i aleshores començava de nou la tasca de la casa. La figura de la masovera baixant o pujant la muntanya, amb fred o calor, a l'hivern o a l'estiu era una estampa simpàtica habitual a la Vall o a la vila feliuena. Tothom la respectava, tothom s'admirava d'aquell esforç insòlit; tothom hi veia, darrera de tant penós caminar l'amor immens d'aquella dona per aixecar la casa i tirar endavant els dotze fills. Era l'esperit més que el cos el qui li donava forces per anar amunt i avall, portant la cobejada mercaderia dels recuits de Vallbanera. Foren quinze o vint anys, els que la masovera passa fent el diari recorregut de dalt de la muntanya a Sant Feliu? No ho sé. Uns anys més o menys poc importa. El fet sí importa; i l'esforç gairebé incomprendible. Aquella dona ferrenya, constant i decidida, morí relativament jove. Segurament féu més del que podia i un jorn el cor li va dir prou.

Des de llavors, a la Vall i a Sant Feliu, hi mancaren els blancs recuits de la Teresa, que cada tarda preparava sota l'esguard de la Verge de Vallbanera.

L'alioli

Publicat el diumenge 27 de desembre de 1964

Reivindica Mariano Oliver en aquest Glossari una de les salses tradicionals catalanes.

Amb l'arribada dels primers freds, perquè sembla que ara sí va de debò, amb la tramuntana que bufava ahir, hem pensat amb l'alioli, també es diu allioli, però la nostra parla utilitza sols la ela, lligant-lo, sens dubte, amb el que solíem posar com adob del menjar d'hivern de temps enrera. Un alioli, fet amb l'all just i amb bon oli d'oliva, del que sortia dels trulls per venir a les nostres cuines, era un plaer difícil de superar. L'alioli era acompanyament ideal de les verdures. Un bon plat de col i patata, tot sortint del foc i amanit a consciència no tenia res a envejar al plat més suculent de la moderna cuina d'aquí, i de tants plats importats de fora. I què dir del conill a la brasa? Recordem quan en temps de veremes, quan anar a cacera era més planer perquè la caça era abundosa i fins solia oferir-se'ns la peça sense cercar-la, a voltes els gossos donaven la senyal de que algun conill despistat rondava per la vinya on es veremava. Aleshores els jornalers, llogats per la verema, corrien tot cridant, mentres miraven d'acorrallar la bestiola que, de tant en tant, es deixava agafar com a manyac domèstic. Després es feia un xic de descans, si l'hora era propícia, i el conill era cuit a la brasa i menjat amb un alioli que qualsevol dels caçadors podia fer. Dos plats que menjàvem sovint quan érem mainada i que ens feia saborejar una de les nostres àvies, eren: un, el fet amb patates, alioli i bacallà. No era plat de molta feina, però recordo que l'esperàvem amb gust com si fos una llaminadura. L'altre, les costelles de xai a la brasa, també amb la seva punta d'alioli adobant-les.

L'alioli ha caigut en desgràcia. Potser pel rastre que deixa a l'alè; potser perquè hem anat perdent molt de l'antiga cuina. Ara sembla més estimada la maonesa, que gairebé té el mateix gust, i altres salses que no deixen rastre de cap mena. Els entesos diuen que l'all té tot un rest de propietats higièniques i curatives. També l'oli s'obre camí amb les noves normes que arraconen el greix i que, al fer-nos una cuina més sana, ens la tornen més sense suc ni bruc. Amb tot això, l'alioli s'ha vist arreconat de les nostres taules. I quan el mengem ho fem a hores en què ningú pugui testimoniar-ho i ens guardem de dir-ho. El pobre alioli ha deixat d'amanir els nostres plats de verdura menjada tot sortint de l'hort, i les costelles de xai tendre que havien donat nom a la costellada. Altres costums s'han obert pas i sembla que l'alioli no resulta prou fi.

Es graciós que així sigui; però el que fou ben segur, durant centúries, amaniment de cuina popular, va seguint oblidat fins i tot per la mateixa gent del poble. La cuina no fa altra cosa que

situar-se al nivell dels temps que correm. I avui tot parla d'elevació del nivell de vida. Quelcom de bo és això, certament, però hem de convenir que s'emporta sempre quelcom que ens agradava. Com l'alioli, que avui hem demanat a casa, com a condiment d'aquesta verdura que la dona porta de la plaça, i que ja no pot ésser cuita tot i sortint de l'hort.

Les Gavarres

Publicat el diumenge 2 de febrer de 1975

Pugnau mostra la seva admiració per les Gavarres, i defensa un antic projecte de construcció d'una carretera que les travessaria.

Les Gavarres han estat per nosaltres com una cosa pròpia. Diem pròpia en el bon sentit, ja que, per totes les seves encontrades, per les seves obagues, pels seus espadats, per les seves carenes, pels seus masos, pels innombrables pendissos i pels continuats pujols, carenes i cims, ens hi hem passejat moltíssimes vegades, ja amb l'escopeta a la recerca de perdius i conills, de merles i grives, de tudons i tórtores i també d'aloses; ja amb l'avi i el pare anant d'una masia —aquestes masies que el mestre Bertrana anomenava «masies tràgiques i tristes»— a l'altra per a mirar el suro en els rusquers de l'era després de la pela.

Fou un llarg peregrinar des de la nostra infància fins que la caça va començar a escassejar quan ja érem home madur. Foren anys —encara els recordem amb certa nostàlgia— en què, en les masies, hom hi trobava el pa moreno fet pels mateixos estadants i les viandes eren collides en les hortes que florien arran d'una font perduda enmig d'alguna obaga. Recordem també les vinyes cultivades enmig de terra sorrenca i plena de rocs i el moresc escanyolit a vegades trossejat pels senglars. També hi havia camps de fesols, llegum que agrada molt a les perdius, i eren llocs adients per anar a l'aguait i passar-hi hores mentre sentíem el cant un xic llunyà del perdigot. Recordem encara alguns dels noms de dites masies: Vallbanera, Mas Nou, can Terrades, can Codolà, cas Tapé i, ja en els últims estreps propers al mar, a can Cruanyes i can Pi de Fanals de Mont. N'hi havia moltes més, però la memòria no ens és fidel, doncs han passat ja molts anys.

En aquell temps, anar per Les Gavarres, ja pel nord o pel sur, ja per llevant o per ponent, era una pura delícia. Les immenses suredes eren netes i els camps conreats i les carreteres de carros eren relativament fàcils de passar portant el carruatge ple del suro comprat. Endemés sabíem totes les dreteres que l'avi havia après des de petit. Recordem també a can Llambí de Bell-lloch i les masies de Romanyà i algunes de Panedes. Les nostres corrieres eren sempre alegres, encisadores, perquè no hi mancava mai la sorpresa d'un bon esmorzar a la font, el salt d'algun conill o el vol esvalotat d'una munió de perdius i, sobretot, l'alegria i el deuvosguard amical i acollidor dels habitants d'aquelles cases mig perdudes en la immensitat de Les Gavarres.

Gavarres - 1932
Autor: Valenti Fargnoli
Família Fargnoli

Hem dit tot això perquè el que anem a escriure no s'interpreti com escrit per una persona que no estima Les Gavarres. Les portem en el cor i en el pensament perquè no les podem oblidar per ésser elles testimonis muts de les pàgines més entranyables de la nostra vida. I anem al gra.

Fa uns dies, dues publicacions han parlat de Les Gavarres. La primera indica que s'inicien les dil·ligències del que sembla serà l'autopista que passarà per l'altiplà de les mateixes, tan meravellós per les panoràmiques que hom pot llambregar tant des d'un costat com de l'altre. Sembla que aquesta carretera anirà des de Girona fins a Palamós i tindrà derivacions cap a Cassà de la Selva i La Bisbal per una part i, per l'altra, cap a Castell d'Aro i Platja d'Aro i cap a Calonge. Els detalls no venen al cas.

Contra aquesta pretensió va sortir una petita informació en una revista gironina que deia: «Aquesta sí que és bona... Ja no en tenen prou d'haver fet malbé gran part del, litoral, que ara ja busquen com destrossar l'interior». «Per què, doncs, s'ha de malmetre aquesta zona verda carregada d'història i gairebé de prehistòria?»; Llavors parla d'en Ruyra i de la seva obra «L'incendi de les Gavarres» per a demostrar que és una malastrugança fer una carretera a Les Gavarres.

Sentint-ho molt no hi estem d'acord. Una carretera no farà malbé les Gavarres, ans al contrari, pot retornar-li aquella vitalitat d'antany. No s'ha adonat, l'autor d'aquesta nota, de què els boscos ja no són nets i que els incendis proliferen cada estiu gairebé amb proporció geomètrica? És que la immensitat de les nostres muntanyes no són dignes de ser visitades per tothom per a gaudir de la seva frondositat no obstant la falta d'aigua? Què pot fer una carretera transversal més que facilitar el pas, i obrir nous horitzons de zones totalment desconegudes per gairebé tots els vianants? No creiem que una carretera, encara que sigui una autopista pugui malmetre tantes i tantes vessanes de bosc. Ben al contrari, estem convençuts de què, si es fa la citada carretera, es revivificaran totes les encontrades i el simple curios o el turista descobrirà molts llocs que ara no pot conèixer perquè els boscos s'han fet intransitables, les carreteres de carros ja no existeixen o sols en una minsa part i de les dreceres no en parlem. Llavors hi haurà possibilitat de comunicació entre el nord i el sud i potser els boscos es netejaran i, si res més no, la carretera serà un magnífic

trenca-focs que salvarà la vida de molts pins i suros no poques vegades. Hi ha fonts magnífiques per tot arreu, i ara desconegudes, que podran ser visitades de nou.

No, la carretera, no serà malmetre aquesta zona verda, ans al contrari, ens la retornarà més neta, més vigilada, més assequible i sobretot, ens facilitarà el coneixement d'aquesta serralada ara abandonada a la bona de Déu i sense gaire profit per ningú. Les Gavarres necessiten la carretera per a tornar a ser quelcom del que foren abans.

L'avi Manel

Publicat el diumenge 28 de juny de 1964

En aquest article, Oliver fa un retrat d'uns personatges molt especials per ell; els seus avis.

L'avi Manel era un personatge. No era el seu nom, mes això seria una altre història. Tothom el coneixia per en Manel. Humil, però de vigorosa personalitat. Escoltava més que parlava i el fet de voler passar desapercebut donava més relleu al seu tarannà seriós i a la seva acollidora bonhomia.

Era baix, de complexió gairebé delicada, però valent. Sols cal dir que treballà sempre, incansablement, fins pocs dies abans de morir als setanta set anys. D'ulls esquers i mirada inquisidora, si bé, per paradoxa, tenien guspireig d'infant. Una barba blanca i cuidada li donava aire aristocràtic que mantenia amb dignitat innata.

El seu aspecte ofería una bella estampa de primers de segle amb regust literari o polític. Semblava talment un alt personatge i ho era, però no amb les qualitats que la gent sol apreciar. La seva paraula tenia la fermesa d'una signatura notarial i la mantenia a despit de possible perjudici. Atent i amable amb tothom, tenia el do d'escoltar llargues històries que no l'interessaven, sense dir un mot. A vegades, quan el xerraire marxava, em deia, sorrut i compassiu: «Què c... vols que li digui, si tampoc m'entendrè». Caminador infatigable, pujava pels estrets i aspres corriols de les Gavarres a veure els rusquers de suro dels masos de can Pi, del Masnou, de Vallbanera, de la Font i de tants altres perduts per les carenes i pendents d'aquelles muntanyes inacabables, com un jove. Amb un bastó a la mà i el morral a l'espatlla, anava lleuger com el primer i, a voltes, em deixava enrera quan jo ja era un bordegàs de quinze anys.

Pertanyia a l'última generació dels tapers i, junt amb el pare, treballava el suro a la «botiga». Encara el recordo, somrient, fent exhibició de la seva destresa que em deixava astorat. Enfront del «tinar», amb l'afilat ganivet entre el baix ventre i l'esclatxa de ferro clavada a la fusta, agafava un carrac i, amb un obrir i tancar d'ulls, amb dues voltes en feia un magnífic tap cònic

impecable. I així una i altra vegada sense que hi hagués necessitat de mirar el tamany. Tots eren iguals. Fruïa treballant i sols estava de mal humor quan a l'hivern s'havia de quedar al llit a suar els refredats que el portaven sovint a les portes de la mort a causa d'una bronquitis crònica que arrossegava des de la guerra carlista.

Per això, quan el sol de març feia esbotzar els tendres brots de les plantes esquelètiques, aleshores renaixia de nou i sentia l'alegria d'un horitzó obert fins a darrers d'octubre. Era fredeluc i amb raó. Les mullenes passades pel nord i centre d'Espanya l'havien esporuguit, i en quan xiulava la freda tramuntana s'embolcallava de roba perquè temia els terrabastalls de la terrible malaltia que li feia dir invariablement: «D'aquesta sí que no en sortiré». Qui li havia de dir que hauria de morir suaument, com una espelma que s'acaba, al marge d'allò que tant temia!

Apreciava a tothom, però els nets eren les nines dels seus ulls. Els estimava sense escarafalls, silenciosament, amb aquella seva dolcesa i paciència que el mantenia gairebé sempre impertorbable. Quan estàvem malalts, l'avi Manel s'hi passava, al nostre costat, totes les hores que podia. Llavors, si, parlava i parlava sens parar, contant anècdotes de la darrera carlinada, les peripècies dels esglaiadors combats, recordant les pluges que havien caigut sobre les seves espatlles, els seus companys morts o ferits, els pobles o ciutats recorreguts i el paisatge d'aquelles terres que, a nosaltres, ens semblaven, llavors, inassolibles.

De la seva joventut de taper a Sant Feliu, contava i no parava. I ho deia tot amb tanta senzillesa que ens quedàvem embadalits, oblidant les angoixes del mal que ens tenia atrapats a casa. També cuidava l'hort i els fruiters amb la serietat d'un rite. Al temps precís preparava els «arols» i després plantava les tomateres, les mongetes i els fesols, els pebrots, les alberginies, els apis i les cebes, les cols i l'ensiam, el bròquil i l'escarola i replantava les maduixeres i escarxoferes que els cadells famolencs li segaven amb dedicació constant. Deia, mig aborrit: «Aquests cadells són la pesta...!». Les primeres figues, peres, pomes, prunes, préssecs o maduixes, ens les portava, sobre una fulla de col i amb un somriure tan sincer i joïós, que ara, després de tants anys, em dona la mesura exacta d'aquell afecte profund que l'avi ens tenia.

Es maridà gran, quan retornà de la guerra. Havia passat la joventut i, a la ratlla de la trentena, ja no li esqueïa anar darrera les mosses. Un dia em confià, amb aquella seva candidesa; "M'agradava molt la Roseta de can Bussot, però no m'atrevia per por d'una carbassa. Un amic em féu la gestió, però l'àvia, ja la coneixes, va respondre: «Si vol quelcom, que vingui ell». I vaig fer el pas, no sense temença. Com m'agradava la Roseta!; però noi, després de tant temps, n'he quedat ben «enroserrat»".

Això ho deia a les seves vellors. L'àvia era neguitosa, activa, un nervi inquiet i dos caràcters tan oposats xocaven sovint. No podien estar separats perquè s'estimaven, però junts, l'espurna saltava per un no res. I una vegada i una altra, després d'una discussió, em repetia: «He quedat ben «enroserrat»».

10 anys

Publicat el diumenge 16 de juny de 1974

Celebra Pugnau amb aquest article el desè aniversari del Glossari, i lamenta la pèrdua del que fou l'inspirador de la iniciativa el 1964.

Una desena d'anys no són pas gaires. Perquè el temps passa volant i, sense que hom se n'adoni, els dies, les setmanes, els mesos i els anys corren que dóna gust, com si els empaitessin. Així et trobes que, al cap de dotze mesos et sembla que sols els comences. Només les arrugues del front i una mica de vellúria del cos ens donen la noció exacta de que ja no som els mateixos d'abans i que quelcom ha canviat en la nostra vida corporal i espiritual. Deu anys, per tant, poden representar una simple acumulació de dies grisos, sense relleu de cap mena, ni fita que separi gairebé res o bé quelcom important.

Per a nosaltres deu anys volen dir molt, si ens referim a una cosa concreta. Això és aquest GLOSSARI que va néixer el juny del seixanta-quatre per manament del que fou director del nostre diari, Miñano. Ell, enamorat de Girona i de la nostra llengua, volgué un espai setmanal en català quan no hi havia cap diari en tot Catalunya que ho tingués. Recordem que ens va cridar i ens va dir, sense donar lloc a poder negar-nos-hi, que des d'aquell moment hauria de sortir, cada diumenge, un article en català. Aquesta comanda ens alegrà per una part i ens féu por per l'altra. Era quelcom nou, un xic revolucionari, per aquells anys, veure amb lletres de motlle, en les pàgines d'un diari castellà, l'article català.

Representava una responsabilitat molt greu, doncs molts ulls inquisidors estarien sempre a punt per a trobar-hi defectes, falles gramaticals i fins i tot de construcció. Era convertir-se, sense hom voler-ho, en el punt de mira de no pocs encuriosits per a saber què diríem i quina seria la nostra pauta temàtica i estilística. Les nostres objeccions al perdut amic Miñano no varen aconseguir res, ans al contrari, determinar que fos cada diumenge el que havia pensat que es publicués, durant els primers mesos, cada quinze dies.

I així va néixer el GLOSSARI i va néixer també PUGNAU, doncs una condició del director fou que l'article es firmés amb pseudònim i vàrem triar el cognom del nostre avi a qui recordàvem amb entranyable tendresa d'infant. Aquest fou el motiu del GLOSSARI i també el que el firma amb el referit pseudònim l'encarregat de fer-lo. Amb tota la bona voluntat ens vàrem posar, a treballar i a poc a poc passaren dies i setmanes i mesos i també anys. Miñano estava content de la seva decisió i la seva mort prematura li ha privat poder complaure's en aquest aniversari dels deu anys. Minsa existència, és veritat, però per a nosaltres que hem portat el pes d'una comunicació setmanal amb els nostres lectors, ja no ens ha pas semblat tan fàcil ni planer.

Som conscients de les nostres possibilitats, però amb interès, afany de superació i sentiment de constant comunicació, càlida i profundament emotiva, hem intentat transmetre, als amics lectors,

les nostres inquietuds, els nostres somnis, les nostres exigències i també les nostres preocupacions, pensant que possiblement així podríem participar junts d'aquest món que ens tortura, ens alegra i ens afligeix alhora. Han estat deu anys de diàleg espiritual sincer i conscient amb tots els qui han tingut la paciència de seguir les nostres elucubracions; deu anys d'afanyar-nos a ser comprensius i mirar, des d'una òptica optimista, el devassall de tot aquest reguitzell de coses —tantes i tantes coses!— que han anat succeint des del juny del seixanta-quatre.

A tots aquells qui ens han seguit, el nostre agraïment i la nostra més pregona consideració personal, agraïment extensiu al senyor Garrido, actual director, que ha permès la seva continuïtat. Abans d'acabar aquest GLOSSARI —avui potser massa llarg— volem fer constar que a aquest aniversari li hem donat relleu com a tribut d'homenatge a aquell home bo, enamorat de Girona i de la nostra parla, que fou el director durant tants anys del nostre diari.

Deu anys de GLOSSARI degut a l'amic perdut i, per això, creiem que és de justícia reconèixer que fou ell l'inspirador i sense ell, el GLOSSARI no hauria pas existit. Feia temps que portàvem, dintre nostre, aquesta idea i ens ha semblat que avui, en fer la desena d'anys de la seva publicació, era l'hora propícia per a recordar l'home, el mestre i amic de tothom.

El paisatge de les Gavarres

Publicat el diumenge 21 de juliol de 1974

Es queixa l'autor en aquest Glossari de la proliferació d'urbanitzacions a les Gavarres en les quals l'estil constructiu no té cap relació amb les antigues edificacions que poblaven el massís.

No hi ha dubte que la tradició de «casa catalana» pesa sobre el paisatge amb la força de segles. Per això les cases de pagès, les masies, estan com identificades amb comes i solells, vessants i obagues i, sobretot, amb el paisatge dels últims estreps de la serralada on redossen com els polls dessota les ales de la lloca. I les masies són quelcom viu com els suros, les alzines i els roures o els pins altius que s'enfilen pels pujols i pels penyals. Han constituït, des de sempre, l'estètica «humana» de les nostres encontres, llegat d'un passat que ha representat el suport de la nostra glòria més clara i transparent com a poble.

Sobre les velles pedres d'aquestes masies s'hi han recolzat el progrés, el desenvolupament social i l'autèntica cultura adquirida al llarg dels anys amb els sacrificis de molts i el treball constant de tothom, petits i grans, rics i pobres, ruralia i gent de ciutat que vivien i s'agermanaven perquè tots havien sorgit del mateix tronc que ens ha fet arbre admirat per propis i estranys. Diem tot això perquè ens fa mal veure el panorama feréstec de les Gavarres desfet i trossejat per unes urbanit-

zacions que no han tingut present l'harmonia del paisatge, la grandiositat d'aquestes terres altes i dels pendissos que miren el mar i les valls. S'han construït cases modernes, sense suc ni bruc, deixant de banda la idiosincràsia de la terra que els hi ensenyava la mà curulla de l'arquitectura adient i única per tal que les cases noves no fessin mal d'ulls i poguessin identificar-se plenament amb l'ambient del lloc escollit.

Hi ha res més bonic que una masia catalana —en les nostres Gavarres n'hi ha una munió amb totes les variants possibles—, que resulta un ornament més enmig dels arbres que l'envolten i dels turons que la vigilen com un sentinella? Sí, ja sabem que ara no es poden fer cases de fi de setmana o per estiuajar tan grans com les masies; però no hi ha dubte que l'arquitectura de les masies hauria hagut de ser l'element bàsic i essencial de les construccions que, des de les carreteres, hom pot contemplar al llarg de gairebé tota la nostra extensa muntanya. Si s'hagués fet així, avui el paisatge seria quelcom meravellós i les ferides fetes enmig del bosc, com petits xarreguestais, necessàries per a la construcció, gairebé no es veurien si les cases tinguessin el to i la serietat i l'elegància d'unes petites masies no pas iguals, ans al contrari, variades, ja que són moltes les formes de les nostres cases de pagès. I, si a això, hi posem la potencialitat creadora dels arquitectes, tindrem una quantitat extraordinària de cases diferents que haurien lligat amb el paisatge.

És una llàstima que la nostra masia no hagi estat la font d'inspiració! Per això s'ha destruït i es destrueix encara el magnífic paisatge de les nostres Gavarres.

Aiguabarreig

Publicat el diumenge 23 de juliol de 1972

En aquesta ocasió Pugnau ens fa un retrat preciós i detallat d'una diada estiuenca a la cala de sa Conca.

És gairebé migdia. «Sa Conca» és un formigueig de banyistes de les més variades procedències. Un ventijol de marinada, suau i amoixador, us envolta com un tel invisible de frescor que apaivaga la roentor dels raigs del sol potent i vigorós en aquesta hora del migjorn. El mar està relativament tranquil. Sols un petit cabreig va arcerant-se fins el sorral mogut pel vent que fa més apacible i agradable l'estança. Veles triangulars i embarcacions de goma van i venen des de la platja fins allà lluny, ja en plena mar oberta. És un tragi constant que ofereix una visió de vida sobre la superfície constantment inquieta, sempre en moviment, com si un impuls atàvic impedís parar-se i adormir-se per a fer una becaïna de tant en tant.

Per altra part, aquest anar i venir dels petits vaixells us proporciona un al·licient més de distracció mentre el sol i el vent i l'aigua us fan sentir la forta salabror marinera feta de mil partícules

invisibles que vigoritzen el cos i esparpellen l'esperit. Les roques grises, verdoses, rogenques, a voltes d'un ocre clar gairebé groguenc, d'altres d'un terrós indefinible voregen la platja com encerclant-la per a intentar dominar l'aigua clivellada que, sense un moment de repòs, ve des d'on es confon el cel, la calitja i la immensa extensió blavosa. Els pins raquítics, gairebé escanyolits, s'arrapen per les roques, pels pujols de Punta Prima, per S'Agaró i pels penya-segats que envolten aquest racó inimitable, d'una bellesa exquisida i salvatge alhora. Les capsades dels pinars es mouen lentament i donen un to d'alegre simfonia verdosa que contrasta amb els bardissars i les garrigues que s'enfilen per les magres parets de terra que puja, dreta, fins els petits turons.

Hom no es cansa de contemplar els pins retorçats que s'inclinen sobre l'aigua i viuen, d'una manera inversemblant, xuclant les engrunes, de saba que roben en la fondària de la terra avara i seca, gairebé com el mateix rocam que deixa al descobert les arrels fortes, mig arrugades i vermelloses, la molsa verdosa amoixada per escuma d'una mar que té, avui, certa placidesa de bona minyona, la blavor transparent de l'aigua que us deixa veure el fons amb un reguitzell de formes imprevisibles i d'uns colors que constitueixen una autèntica meravella. Sí, l'espectacle de la platja és, sempre, quelcom que impressiona, que dóna la sensació d'una grandiositat de vida miraculosa empresonada i que el mar ens ofereix, generós, per la nostra satisfacció i pel nostre plaer. Però potser, en aquesta hora, és més interessant encara l'abigarrada multitud que formigueja per l'aigua i per la sorra, a la recerca del perfum de la vida vegetal i animal que palpita per l'ambient, del bany agradable i reparador, de la carícia del vent i de la tebior dels raigs d'un sol que es mostra solitari en el firmament sense teranyines nuvolades.

Les ombrel·les multicolors donen un aire de festa al llarg i ample de les dues arcades de «Sa Conca». Al davant tenim uns noiets, petits, rossos, de parla estranya i unes dones i uns homes vinguts del nord per a disfrutar i sadollar-se de sol, aire nou i regust saborós de la vida marífera. Més enllà, unes parelles s'acaricien sense que els preocupi la presència dels altres. Surt de l'aigua una dona, ja madura, grassa, amb uns pits enormes que quasi deixa al descobert i camina, amb pas segur, fins el lloc on té el para-sol. Sentim dues o tres ràdios que us parlen amb diferents llengües: francès, alemany, danès. Un home ja gran surt de l'aigua, regalimant encara, amb la pell vermella cremada pel sol. Una noia jove va acompanyada d'un home que voreja la cinquantena, agafats fortament de la mà, camí de l'aigua per endinsar-se en la frescor líquida que els espera. Una parella ja madura fan cara de cansats, gairebé abstrets pels propis pensaments que segurament són oposats o contradictoris.

Enmig del garbuix de la multitud, hom hi troba de tot. Famílies que es compenetren, parelles ajuntades a corre-cuita que t'empaiten, lligams fets per la temporada, homes solitaris enmig de la companyia dels seus familiars i dones que enyoren qui sap el què. Tots, invariablement, homes i dones, porten, dintre seu, el seu món fet d'il·lusions aconseguides o desfetes; desitjos satisfets o destrossats pels contra-temps; somnis que no s'han pogut realitzar i desvaris d'un viure inquiet i torbador que omple unes hores, uns dies o unes setmanes. Sols els nins són feliços jugant amb la sorra i l'aigua, amb el vent i les onades, amb les coses més vulgars i insignificants.

Sí, la munió humana vinguda des de tots els racons d'Europa i del nostre país, està representada en aquest aiguabarreig de joia i desconhort, de pau i d'inquietud, de gaubança i d'enyorament. L'home, encara que el seu rostre sembli l'espill d'un goig intens, amaga en el seu interior tota l'angoixa que el tortura i li ennuvola l'esperit. Els hi manca la bonança dels pinars que es balancen a l'impuls de la marinada, la quietud del rocam immòbil i l'acariciadora salabror de l'aigua clivellada que es transforma en onades d'escuma quan besa la platja o l'esclatxa de qualsevulla illa petita que despunta per entre la superfície sempre inquieta, sempre amarada de generositat.

Banyistes a sa Conca - 1935
Autor: Salvador Crescent
Ajuntament de Girona

Carboners

Publicat el diumenge 23 de juliol de 1967

L'ofici de carboner és el que ens descriu Oliver en aquest Glossari, amb cert enyor pels temps passats.

Canvien els temps, com diu l'adagi? No ho creiem pas, però sí, costums i mentalitats per l'impuls de noves estructures que imposa la tècnica i l'avançament cultural. Avui, per molts i principalment pels joves, els carboners són un borrós record adquirit en converses familiars. No obstant l'ofici de carboner fou quelcom essencial en el nostre quefer diari.

El carbó, almenys en els medis rurals i també en moltes ciutats, era element bàsic i primari, ja que, sense ell, no hauria sigut possible el desenvolupament que la nostra existència obtingué. El carbó fou, durant anys i més anys, el combustible a l'abast de totes les fortunes i, en molts llocs, l'únic que existia. És clar que, en certes cases de la pagesia, es feia el menjar amb l'olla damunt

del foc de la llar amb les lleves negres que es guardaven en el faldar de la xemeneia. Mes aquest hàbit va desaparèixer davant l'avantatge del carbó que fou d'ús corrent per a poder presentar el fumejant menjar sobre la taula familiar. El carbó de millor qualitat era el d'alzina, però, per les comarques del Baix Empordà, s'usava molt el de suro o alzina surera, també molt acceptable si bé de menys qualitat calorífica.

Pel que fa referència a les masies i poblets de les Gavarres i dels pobles de la rodalia, el carbó d'alzina surera era gairebé l'únic combustible, doncs la proximitat el feia més assequible. Quan era el temps, els carboners anaven a la muntanya i s'instal·laven còmodament en llocs adients propers a les torrenteres d'aigua fresca o a la vora d'alguna font aïllada. Construïen la seva barraca fent un triangle amb branques en forma de forca i amb una més llarga i resistent que feia de biga amb pendent fins el sol i la cobrien de brucs i cireres d'arboç. Per evitar la humitat la tapaven amb terra argilosa o amb una vella tenda de carro. Un llum d'oli o de «carburo» i unes espelmes per si fos necessari, il·luminava la improvisada estança. Al davant, tres pedres, posades triangularment, servien de fogó per a fer-hi la frugal minestra.

Ja instal·lats, tallaven les alzines sureres escollides que destrajaven amb agilitat i destresa pelant el suro de les soques i el pelagrí de les branques aprofitables i, convenientment serrades a mida, les transportaven al lloc preparat, rodó com una era petita. Llavors les col·locaven amb una rapidesa sorprenent fins aconseguir una semiesfera perfecta que era coberta amb branquinyols ben atapeïts i argila d'una gruxòria convenient fins a fer-la impermeable al fum i al calor del foc somort de l'interior. Després foradaven estratègicament la superfície en els llocs escollits —ells pla bé ho sabien— per tal de que el foc respire amb l'aire indispensable i el carbó restés íntegre i de qualitat excel·lent. Fetes i enceses les carboneres, la barraca era el seu refugi i el lloc d'observació, ja que la vigilància havia d'ésser constant, per evitar qualsevulla contrarietat especialment quan era arribada l'hora de conèixer que el carbó estava a punt.

Aquest ofici era tan conegut pels voltants del nostre poble que, quan érem infants, més d'una vegada havíem construït, amb amics i germans, petites carboneres al pati de les nostres cases i, joiosos, donàvem a la mare el carbó que, tot jugant, havíem fet. Ja és de suposar que la nostra inexperiència no donava pas fruits òptims, però ens delitava menjar el dinar o el sopar cuit amb el carbó que, entusiasmat, havíem aconseguit. Quan anàvem a caçar bolets, no deixàvem mai de mirar les petites planúries de les carboneres on naixien «cualbres carboneres» mig negreses, molt apreciades, ja que eren les més gustoses de totes, preferides al mateix reig. I si anàvem a cacera, les rodones negrenques eren llocs privilegiats, per la seva situació i pels corriols que els carboners hi havien fet amb tantes anades i vingudes, per l'espera dels conills que, perseguits pels gossos, baixaven aixelebrats i solien parar-se i escoltar els lladrucs llunyans.

Els carboners, aquests homes ara ignorats mereixen uns mots d'agraïment. El seu treball dur, solitari, ingrati i brut, ens oferia el do inapreciable del carbó negre i trencadís. Vivien dies i més dies com alarbs, entre el silenci de les bosquíries, enmig dels espadats, amb la companyia del sol i del vent durant el dia i de les estrelles, durant la nit, vigilant, amatens, el fum de les carboneres

que anava donant les característiques d'una combustió normal o estranya. Pantalons de vellut, camisa blava i armilla, constituïen la seva indumentària habitual amb les inseparables espadenyes de betes negres. La cara i les mans enfosquides per la negror del carbó els hi donava una fisonomia inconfusible.

Ara aquesta silueta, tan familiar aleshores, s'ha esbargit gairebé del tot. Ja no es troben tampoc les velles carboneres per les faldes de les carenes de les Gavarres i aquests homes, arrossegats pels esdeviments, han desaparegut. Són sers pretèrits, esborrats per les noves exigències d'un viure més còmode, però han deixat una estela de negror i foc roent en el record dels nostres pobles, amb aquesta generositat pròpia dels oficis humils, que encara fa recordar, als vells, aquella vida solitària i feixuga i més d'un exclama, mentre s'escalfa sota el faldar de la xemeneia: «Quan anàvem a cacera i trobàvem els carboners...»

Esperança

Publicat el diumenge 29 de març de 1970

Oliver ens relata la mort en el món rural i ens parla del contrast entre l'esperança de la vida que reneix amb la tristor d'una mort massa jove.

Els camps del quintà de la masia estan verds, florits, i els arbres fruiters s'espolsen el quietisme invernal amb les gemes primícies. Les cogullades cendroses i encrestades volen d'ací d'allà, buscant minestra enmig del blat arraulit. El ventijol és fred encara; però, per tot arreu, hi flota una gatzara de festa del nou infantament. Sobre l'era les gallines esparpallen l'herba fresca de les esclertes dels rajols esgroguïts amb el seu cloc-cloc característic, mentre el gall, altiu i sobeig, llança, de tant en tant, a l'aire, el seu quiquiriuc de rei dominador. Per les margedes, els ametllers, més valents, mostren ja les despulles dels pètals rosats i encatifen el sol d'un suau aleteig de seda. Els pallers, com sentinelles ancarcarats, vetllen la quietud del tossal. Les teulades desiguals tenen aquell groc de vellúria amorosit pels anys de marinada. Sota les bigues del terral pengen les panotxes del moresc amb aquella vermellor groguenca que lluu en la penombra del sostre ennegrit per les teranyines. Al darrera, xaragalls d'aigua, per les recents pluges, és lloc de festa major pels ànecs inquietos i bellugadissos.

La masia resta quieta, silenciosa, com si fos deserta. Sols el fum blavós de la xemeneia dona fe de vida. La porta està mig tancada i, dins l'ampla entrada, farcells d'herba i userda us fan memòria dels animals de l'estable i dels pagesos previsors. Però hi ha, en l'ambient, un aire de tristor i de silenci, que us deixa corprès. Ni un soroll, ni un moviment, ni una paraula, ni un crit. Sols el cloc-cloc de les gallines i el quiquiriuc del gall, a fora, trenquen l'encís de la solitària masia mig penjada sobre el tossal. De sobte les campanes llunyanes tritllegen a glòria dalt del campanar de la

vila i un aire de festa i de joia s'escampa per les comes i per la plana i s'allargassa fins els pendissos de la propera serralada.

El triomfant crit de la Resurrecció s'arremolina per les places, per les cantonades dels carrers guexos, per les pujades empedrades, per les finestres i per les portes mig obertes. La quitxalla juga a cuít i els homes i les dones venen de missa major xiuxiuejant com tement trencar l'encís de l'airecel ple d'onades invisibles del so del tritlleig que no cessa un instant. Però, en la llunyana masia, continua el silenci i la porta closa i el fum blavós de la xemeneia fent espirals cel amunt. De sobte, dos homes apareixen en la llinda:

—Pere, no hi ha res a fer. Abans del vespre, en Miquel haurà mort. La malura és massa forta.

—Per què, Déu meu, per què?

—És la vida, però dol que un xicot tan valent i tan jove hagi de deixar-nos.

—Si era fort com els roures dels marjals de la coma.

—Ja ho sé, Pere; ja ho sé. Però aquesta malaltia no perdona.

—I ha d'ésser avui; avui, dia de Pasqua de Resurrecció.

—Has de conformar-te.

—És fàcil dir-ho.

—Tens raó. La mort és trista sempre, però molt més quan hi ha vida per davant.

—Temo per la Carme. No sé si ho podrà resistir.

—Sí, ho resistirà. L'home, en aparença tan feble, té forces suficients per a soportar-ho tot.

—Déu t'escoltí.

—No sofrirà gens. Morirà com un pollet. He procurat que així sia.

—Aquest tritllejar de les campanes m'esberlen el cap. Festa per uns i dol pels altres.

—Sempre ha estat igual. Uns riuen i els altres ploren. Després els que reien, han de plorar i han de veure que els que ploraven, riuen.

—Tinc un nus al coll que m'ennuega i no puc gairebé dir un mot. Que trista és la mort d'un jove!

—Pere, tu tens fe i avui les campanes que, amb el seu so alegre, et fan angoixa i et destralegen l'ànima són el símbol de l'esperança.

—Què vols dir?

—Que un dia tots ressuscitarem i en Miquel i nosaltres també, perquè també hem de morir. “Jo sóc la resurrecció i la vida”, va dir el Mestre.

—Ja ho sé, però em dol i em fa mal i se m'ennuega la gorja i tinc ganes de plorar.

—Plora. Això et farà bé. També Marta plorava la mort de Llätzer.

El salt de na Fontanella

Publicat el diumenge 11 d'agost de 1968

Versió ancestral de la llegenda de na Fontanella, adornada com ens té acostumats Oliver, amb una deliciosa descripció de l'entorn on passaren els fets.

En la part nord de Punta Prima, que abraça, oferint-li un bell redós, «Sa Conca», de Castell d'Aro, hi ha una illa petita, separada de la pineda per un gran esvoranc d'uns tres metres d'amplada. Sembla talment tallada per gegantina destrat, ja que el rocam d'una i altra part és exactament igual. L'aigua, d'un verd maragda, es passeja silenciosa quan la mar és calma o retruny, entre el penyasegat, el brogit remorós de les onades en dies de tempesta. L'esquerda, de força profunditat, es va produir, segurament, per un d'aquests cataclismes geològics de qui sap els segles.

Si hom contempla el vaivé de les ones i el ruixim blanquinós que deixa humida la roca, copsa una espècie de basarda estranya, com si sentís el calfred de la història, feta llegenda, que ha donat nom a l'esvorancat espai. El paisatge, des de “El salt de na Fontanella” és meravellós. A l'esquerra l'arc inacabable de Platja d'Aro amb tota la planúria de la vall matisada de camps sembrats, figueres, vinyes i els estreps de les Gavarres amb Vallbanera i Masnou i més al fons, el cap de Sant Sebastià, les illes Formigues i les difuses cases de Palamós. Enfront, la línia de l'horitzó, generalment mig enterbolida per la calitja, i el balanceig de l'aigua trencada per les blanques veles d'alguna barca joganera o per algun vaixell de carga; a la dreta, un tros del voraviu de “Sa Conca” i les Roques Planes, de S'Agaró.

El mar, el roquissar, l'arena, els pins i les garrigues que empaiten les esclatxes dels pendissos, varien de color segons l'hora: roents de vermellor a mitja tarda; cendrosos, a la matinada; d'un

gris clar, a mig matí i d'un morat angustió després de la posta. De petit, anàvem amb l'avi a la musclera de l'illa de "El salt de na Fontanella".

Baixàvem per entre les roques punxants amb lentitud, doncs era molt perillós relliscar i trencar-se la carcanada. L'esforç era amb excés compensat per l'abundosa pesca: crancs, "trinquets", petxines, musclos en quantitat i alguns peixos que l'avi sabia agafar, quasi al vol, a trenc d'aigua. Després, asseguts sobre la roca, escalfats pel sol que ja feia estona s'havia despertat, sentint l'aire amarat de regust mariner, esmorzàvem pa i llonganissa tot sucant la molla enmig de les vermelles llenques dels ous de les garotes. A voltes, estàvem silenciosos, embadalits contemplant el mar sempre igual i sempre nou.

Un dia, vaig preguntar-li: —Per què en diem "El salt de na Fontanella" d'aquesta esberla que parteix l'illa de la terra ferma? —Mira, és com una llegenda, però es fonamenta en un fet real. Una de les moltes vegades que els "gavatxos" —així anomenàvem els francesos els d'aquella encontrada— envairen el país, en feren de seques i de verdes. Ho trossejaven tot, cremaven les cases, empaitaven les dones i mataven els homes. Tothom estava esfereït. Allò era un campiquipugui. Pel poble no va quedar gairebé ningú. Les dones enfollides s'amagaven pel bosc i els homes, amb els trabucs, intentaven defensar els seus. I, des de les Roques del Sastre o dels pujols de Rocatell i Roquissar, contemplaven, indefensos, totes les malvestats. El gra i el vi, l'avi-ram i qualsevulla cosa llaminera, els feia pega. No sé per quin motiu, la jove de can Fontanella va restar en llur casa i quan feu esment del greu perill ja era tard per a marxar. Morta de por, va tancar la porta assegurant-la amb la barra travessera. Al arribar els "gavatxos", començaren a picar amb fúria. Tement que la porta cedís, na Fontanella agafà, el seu nin de dos anys i saltà, per la finestra del darrera.

Quan ja s'escapava pel corriol rostos avall cap a la plana, dos dels soldats la perseguien. La dona, cames ajudeu-me, s'escapolia i, a l'adonar-se'n, va tenir una intuïció: "Sols a Punta Prima hi ha un lloc segur". I corre que correrà amb la seva preciosa carga.

Allò era un martiri per a la pobre jove de can Fontanella. Mes era una dona ferrenya, decidida a tot abans que caure en les mans d'aquells botxins. Els hi portava, als seus seguidors, avantatge però la vall es feia inacabable. Quan va arribar als canyissos de sota Punta Prima, no podia més i va caure. Els francesos estaven molt prop d'on havia caigut. Va veure's perduda. S'aixecà d'una revolada i amb quatre gambades, pujà, fins el penyasegat d'aquesta illa i, quan els dos soldats l'anaven a empaitar, donà una embranzida i saltà l'esvorancat precipici amb la mateixa agilitat d'una daina. Els "gavatxos" es varen quedar amb un pam de nas. Vençuts, amb el cap cot i, en les pupil·les, un raig d'odi, d'impotència, no s'atreverien a seguir-la. Na Fontanella els va mirar amb despreci, mentre floria, en els llavis carnosos, un somriure de victòria.

Vet-ho aquí perquè en diem d'aquest lloc, feréstec i aspre, "El salt de na Fontanella". La bella llegenda que enterbolina la història d'aquell fet inversemblant ens feu meditar. Des de llavors, "El salt de na Fontanella" ens fa respecte. Quan pujarem de nou, després de recollir els estris i la

pesca, ens imaginàrem el salt prodigiós d'aquella dona enfollida, tot contemplant aquell tall que esberla l'illa de la costa i tinguérem un record d'admiració i d'agraïment per la proesa de la jove, ferrenya i decidida, de can Fontanella.

Salt de na Fontanella - 2021
Autor: Joan Perich

En Xicu

Publicat el diumenge 11 de febrer de 1968

La vellesa, la solitud i les reflexions d'un home del camp que s'ha fet gran, descrites amb gran sensibilitat en aquest Glossari.

Va encorbat des de fa temps. I porta un bastó gruixut per a estintolar-s'hi. Gairebé l'esquena resta a l'altura de la cintura i, quan saluda als vianants, posa el cap de gairell tot fent una rialla i aixecant la mà esquerra. Ja passa de la vuitantena i encara hi ha frescor en la mirada i nervi en el rostre arrugat, quasi vermellós, colrat pel sol i la tramuntana. Una vella gorra li amaga uns quants cabells blancs i la lluent calvicie de la closca. L'americana li penja pels dos costats tot balancejant-se al compàs del seu pas insegur. Uns pantalons de vellut i unes espadnyes de vetes completen la senzilla indumentària d'en Xicu. És de cara afable i d'esperit melancòlic. Suporta, amb resignació, la seva creu, doncs, al llarg de la seva vida, sols ha sentit la fal·lera del treball i el mall de la dissort. Una cosa més poc importa. I, amb parsimònia, camina vers el camp i encara fanga trossos de l'hort i espigola rera la dalla els dies de la sega.

Els diumenges, va al casino i, amb els companys de sempre, fa la "butifarra". Llavors lluen els seus ulls i s'hi copsa, a voltes, una guspira de malícia quan pot pegar fort damunt la taula fent

bases contra els competidors. Per uns moments, apreta els llavis, medita i llança, amb vigoria, la carta dominadora. Ja no es recorda de l'espina, ni dels fatigs del caminar, ni de l'angoixa de no poder llaurar les vinyes, els pèsols i les faves, ni del dolor que no el deixa dormir durant les llargues nits d'hivern. L'home és feliç, com quan era jove, sense cabòries ni maldecaps. Quan té les cartes a la mà i s'han fet dues o tres bases, ja sap on són les bones i les dolentes, i juga amb decisió, amb valentia, gairebé amb duresa. És intel·ligent i sap quina carta ha de jugar el company i amb quina li ha de correspondre.

Si la partida acaba amb victòria, el veureu satisfet i content com un marrec i si perd, li retreu, al company, les males jugades amb les que han perdut uns "tantos" que podien haver aconseguit. Després, a la caiguda de la tarda, marxa a poc a poc, amb el bastó, a llur casa. I aquella alegria d'unes hores d'esbargiment s'esmuny en un no res i sent de nou l'enyorament de quan era fort i decidit.

Els dies de feina va al camp, ja damunt del carro, ja a peu, lentament, amb el seu pas cerimoniós i pausat. No pot estar-se a casa. Necessita l'aire lliure de la plana, l'escalf dels blats tendres o rossejats pel sol, l'abric dels ametllers que plantà quan era un bordegàs entremaliat, la catifa maragda de l'alfals, les fileres dels ceps ja esquelètics, ja daurats o amb els pàmpols d'un verd clar i els raïms negrosos que reflecteixen la llum, segons l'hora. Quan hi arriba, descansa uns moments repenjan-se a la soca d'una olivera centenària. I llavors pensa, pensa massa i, sense voler-ho, s'entristeix. Veu que s'acaba i ell no entén res d'això de la vida i de la mort. Ell ha viscut sempre cara al camp, sobre la terra que amoixa encara com si li fes una carícia i sent deixar-la i se li ennuega la gorja i els ulls se li entelen. Mira enrera i recorda la seva joventesa, el seu casament, les il·lusions per a fer la casa gran i després la guerra que s'emporta dos dels fills i sent un cor petit com si deixés de bategar. I creu que les seves feixes i les vinyes i els arbres no seran conreats amb aquella seva entrega total, absoluta, amb aquell amor que li surt de l'ànima. Després, asserenat, agafa l'aixada i cava el moresc o qualsevulla altra cosa. I s'hi passa hores, fins a la vesprada.

Amb el sol morent retorna tot mirant la terra del camí. De tant en tant es para i alça el cap i mira de gairell els camps de l'entorn com si els digués adéu. Sempre creu que aquell serà l'últim jorn que haurà contemplat la serena majestuositat de la vall, els espadats de les muntanyes properes, les capsades dels pinars arraulits sota les carenes o vora el riu. Entretant les garses i els pardals piulegen ja entre les branques dels plàtans per a adormir-se i cau, sobre la plana, la serena calma del capvespre.

Rocatell

Publicat el diumenge 20 d'abril de 1975

Pugnau ens descriu a tot color un dels escenaris de sa infantesa, el barri de Rocatell a Castell d'Aro.

Rocatell és un barri d'un poble petit de la costa. Però no és un barri qualsevol, ben al contrari, té una fisonomia pròpia, característica, gairebé única. Posseeix encara tot el regust de la pagesia que ha estat la deu que l'ha alimentat durant segles i segles. Està redossat i, en certa manera, forma part dels últims estreps de les Gavarres. Allà hi veureu les figuerasses exuberants, les feixes de vinyes que s'enfilen muntanya amunt, un eixam d'oliveres centenàries i altres joves mostrant el gris cendrós i blanc de les seves fulles tendres i les soques retorçades, negroses, esvorancades, en part, pel pas dels anys; també hi trobareu qualche alzina surera com un regal de les properes suredes dels pendissos i alguna pineda amb les capçades sempre verdes, d'aquest verd fort i ombrívol, on hi trenquen el silenci les corrues de garses que al capvespre o al migdia, s'empaiten xisclant i jugant per després dormir-s'hi. Endemés de les vinyes un xic esquifides pel sol ressec i magre —donen uns raïms dolços i un vi d'exquisida qualitat—, hom hi copsa, en les altres feixes, tota mena de viandes primerenques que tenen fama per tota l'encontrada, vorejades de vells ametllers que floreixen tot just apunta el febrer, perquè el lloc és calent, i no hi arriben les fatídiques gelades de la vall.

També hi ha una gran abundància d'atzavares de tota mena, fins i tot d'aquelles que la gent posa en els jardins i que donen, a l'ambient, un esmaltat d'un color meravellós de vida vegetal enmig dels fonolls olorosos, de lligabosc, de les canyes aprimades i vincladisses i dels esbarzers dessota dels quals hom hi sent regalimar un ruixim d'aigua clara d'una font llunyana que neix allà en la fresca obaga de la muntanya.

Entre tot aquest paratge idíl·lic, amb cert relleu paradisiac, hom hi troba aquestes masies velles, corcades per l'aire i la pluja, grises i blavoses les pedres, negres les xemeneies i groguenques les teulades, posades ací i allà, amb els ulls cansats de les seves finestres i la boca entreoberta de les seves portes ja esblanqueïdes. Els veïns van i venen del camp a la casa o de la casa a les feixes treballant, sense parar. La vida s'agemoleix enmig d'aquesta solitud com si fos perdurable i el temps s'endormisqués entre les branques dels ametllers o fes la becaina dessota els pallers, que guarden, com sentinelles muts, la tranquil·la pervivència del barri.

No hi manca tampoc el mas on hi floreix la torre vigilant mirant el mar proper per a donar l'alarma en cas de perill. Així és Rocatell, barri on també ha arribat el turisme, però les cases construïdes s'han fet d'acord amb les masies i el paisatge continua igual, perfecte, alegre i silenciós, quelcom que hom no troba, per desgràcia, en gaires llocs del nostre litoral.

La verge humil

Publicat el diumenge 25 de juny de 1967

Tribut a la Verge de Vallvanera i a la petita ermita que es troba al cim del Mas Nou.

Gairebé al capdavall d'una llarga carena, hi ha una ermita blanca, al costat mateix d'una casa pairal de muntanya que, en temps antic, fou monestir solitari de monges benedictines. Les pregàries i l'aroma de flors i plantes salvatges s'agermanaven oferint-se, natura i home, en homenatge a Déu i a la Dona escollida. Pels voltants de l'ampla aresta, vessants curulls de suros i argelagues, brucs i estepes, ginebrons i cirerers d'arboç, ginestars i romanins, li donen un aspecte feréstec i acollidor alhora. I voleien, sobre els camps i entre els arbres, pinsans i aloses, cadernereres i calàndries, cogullades i tórtores, pardals i grives i s'ou, de tant en tant, el crit fugisser del gaig esquerp o el cant acompassat i llunyà del perdigot tot vigilant, sobre una roca, la ramada.

Malgrat la calma, la vida segueix en la solitud dels pujols, de les obagues ombrívoles, dels espadats que, com "xerregestais" gegants, esberlen les entranyes de la serralada. A dreta i esquerra, hom hi pot veure la clariana d'unes masies abandonades o la fumera boirosa que s'escapa d'una xemeneia negrenca, mentre s'esfilagarsa. Enfront, cap a llevant i a ponent, la calitja de l'horitzó somort s'abraça amb la llenca blavosa del mar. I, deixant un ratllat camí d'escuma, la silueta d'algun vaixell es perd en la llunyania. El paisatge és meravellós, senzill i sublim, amb la majestuosa grandiositat que el reguitzell de serres encreuades ens ofrena: cimals inaccessibles i valls pregones, penya-segats esfereïdors i suredes planes que us conviden al repòs i a la meditació, camps ressecs d'escanyolit moresc, de vinyes escarransides, de fesols migrats, de forment granat a mig fer i, dins el silenci, el so estrident de l'esquellí del ramat de cabres que s'enfilen prop les voreres dels rierols per a menjar els brots tendres del mig de les bardisses.

A l'ermita hi van els pelegrins dels pobles de la rodalia i, quan l'aplec de l'anyada, es redossen sota l'esguard de la Verge colles de nois i noies, mainada, famílies senceres i, després de la missa resada i del cant dels goigs, les airoses notes de la sardana s'escampen bosc endins donant fe d'una devoció mil·lenària. Aquella habitual soledat queda trencada per unes hores per a tornar, després, a la deliciosa benaurança de la muntanya deserta de crits i gatzara. L'ermita és petita i pobra, sense estil de cap mena. La nau esblanqueïda se us mostra vergonyosa en la penombra. En les capelletes laterals, s'hi arrengheren els exvots més inversemblants, testimonis de malalties, de neguits, de moments de desconhort, de situacions de perill, entregats amb aquesta fe profunda de la gent del camp.

La Verge els deu acceptar amb una bonhomia comprensiva. Sobre l'altar major, d'un barroc ingenu i estrofolari, hi ha la imatge de la Mare de Déu. És de fusta tallada, d'esguard dolç, mig somrient. Porta el Nin, sobre el braç esquerra i la mà dreta està aixecada com beneïnt. La imatge no té cap valor artístic, però sintetitza i representa el poder de l'amor matern sobrenatural i perdurable a través

Ermita de Vallvanera -1935
Autor: Joan Mas
Ajuntament de Girona

dels segles. Els homes i dones de l'encontrada, amb aquests seus sentiments primaris, potser amb un regust de certa idolatria, pensen que la seva Verge humil, com somrient, sobre la peanya immòbil, té un especial privilegi miraculós. La fe fa moure muntanyes i no podem pas nosaltres desmentir aquestes històriques paraules.

El fet cert és que les visites a l'ermita són freqüents i no és pas estrany trobar-hi un pagès ferreny, una mossa

riallera o una velleta encorbada, agenollats implorant qualsevulla gràcia o agraint una mercè rebuda. La Verge humil i senzilla s'hi troba bé entre els seus devots enmig del desert d'aquella carcassa de la carena mirant el mar. Una missa, una pregària, algunes espaiades visites, un toc de flabiol cada any i pareu de contar. I no li farien cap gràcia, n'estem segurs, les grans festasses, ni les cerimònies fastuoses d'una litúrgia teatral, ni l'encens d'unes misses aparatoses, ni les corones daurades plenes de pedreria resplendent. En té prou amb el cant dels ocells; amb l'olor de la fari-gola i del romaní; amb la solitud manyaga de la muntanya; amb la visita dels pelegrins; amb sentir-se dominadora d'un món de placidesa, de silenci, de pau; amb uns mots de fe i d'esperança.

La Verge és reina i senyora de l'abrupte i solitari paisatge i espera solament les rialles dels petits enjogassats, els devots que l'estimen i la penyora d'un record. La nostra Verge és una Verge humil i senzilla, com la serralada que l'envolta i la llenca blava del mar que salmodia, amb l'onejar constant, la seva glòria.

Sol ixent

Publicat el diumenge 30 de juliol de 1967

Oliver ens ofereix una autèntica lliçó de pintura ràpida amb paraules. Una bellíssima descripció d'una albada arran de mar.

L'avi ens en feu el do. I, com ell, ens agrada anar a mar gairebé de negra nit, mentre l'aura ens acaricia i els celatges negrosos es constrenyen, fugissers, per valls i serralades, pendissos i pujols. Tot caminant, ja pampalluguen els cimals enmig de la boira esfilagarsada. El camp, silent, goteja la rosada amb llagimeig d'infantament. Caminem lleugers pels corriols fressats vora els recs i les espardenyas se'ns mullen trepitjant els brins de l'herba humida. Els cargols parsimoniosos fan camí a llus hostatge després del platxeri nocturn. Les pinedes són taques fosques, espesses, entre les comes i la plana. La marinada omple l'aire d'aquesta fortor inconfusible de la mar propera. De tant en tant, un mussol o una xibeca aixeca el vol silenciós com un petit fantasma que voleia perdent-se entre els arbres altius. A l'enfilar els vinyars dels turons, s'esquitlla, a voltes, algun conill astorat pel nostre trepig. Al arribar al Puig de Mar, el cor dringa d'alegria, doncs ja falta poc per a arribar-hi.

Fa bo caminar a la fresca per les dreceres dels boscatges, per entre els camps condormits, sota els pins immòbils embolcallats d'un gris platejat, a trenc d'alba, com si la nit ens donés un adéu melangiós i trist. Després d'una feixuga pujada apareix la mar d'un verd enfosquit gairebé negrós, bressolant els últims estreps de la nit morent. Sota els peus, els penyalars escarpats de les roques grisoses s'alcen entre esquerdisos i gratells estàtics, impertorbables. Tot el roquissar zigzagueja com jugant a cuit amb les onades que li ofereixen randes blanquinoses que lluen, ara ací, ara allà, com oferint vassallatge a la seva fortalesa. Els penya-segats esqueixalen l'aigua com empresonant-la. De sobte, la calitja de la planúria bressolant s'aclara i apareix el disc vermellós que s'alça amb molta mandra, com endormiscat. És gros, immens, d'un vermell somort, però subjugador. Aleshores l'espectacle és impressionant.

La celstia s'apaga i es vesteix de porpra i s'inunda tot d'una poruca llum rogenca i l'horitzó és com una fornal. Quan el disc ha sortit del tot, sembla que arrossega el mar donant la impressió que l'aixeca per emportar-se'l, però tot seguit l'aigua cau i el sol veritable apareix lliure i esplendorós fressant un camí platejat de llustrí balancejant. El cel s'aclara i les penyes s'encenen d'ocre, de vermelló, de carmí, de taronja, de burell cendrós i el verd dels pins lluu com un espill i l'arena de les platges s'encén d'un blanc enlluernador. Mentre, la boira de les obagues i les esquinsades pinzellades de foscor fugen terra endins com espaordides i el mar es torna blau i verd clar tornasolant, a poc a poc, les roques i el fons proper de les penyes. Els colors vibren com si retornessin a la vida durant uns moments, tot és una orquestració meravellosa, doncs el despertar de la natura té un sentit de joia exultant, abrivada, sorprenent. Encara hi ha quietud i silenci que romp suaument el cabreig de les ones mig adormides. A l'esquerra del nostre mirador, les tendes donen testimoni d'una vida latent. Més avall, xalets i més xalets, «apartaments» gegants, hotels i més

hotels i cases agemolides com un vol de perdius blanquinoses, reflecten ja la blancor de l'alba triomfant, però ningú es mou encara.

Aquest deixondir-se del sol ixent és com un retrobament de la natura primigènia. L'aigua i el sol, els colors i el vol de les gracioses gavines i el ventijol mariner són un rentar, cada dia les impureses humanes. Sobre els espadats, mirem, embadalits, el bell espectacle i tenim la impressió que la nova albada ens neteja de neguits, de frisances, d'egoismes i el cor se'ns esponja i davalla, sobre la terra tota, un papalloneig de perdó, de pau i d'esperança.

Sant Joan

Publicat el diumenge 23 de juny de 1974

En aquest Glossari, Pugnau ens recorda els focs i la festa de Sant Joan en els seus anys d'infant a la Vall d'Aro.

A voltes se'ns mostra gairebé incompreensible el pes atàvic de certes tradicions, com és per exemple el Foc de Sant Joan. No pretenem, al respecte, cercar els orígens ocults en la llunyania dels temps i potser encara seria difícil trobar-hi l'autenticitat. Ens proposem simplement comparar el fet d'avui amb el de mig segle enrera. Com aleshores, la quitxalla segueixen el mateix camí: anar de porta en porta i demanar qualsevulla cosa pel Foc de Sant Joan, ja sien diners per a comprar coets i altres ingenis avui tan abundosos o fustes i altres deixies per a cremar.

És entenedor veure l'afany dels petits per aconseguir que el seu foc sigui el més gros i el que cremi més estona d'entre tots els focs de la rodalia. I això en la ciutat té encara molta més importància, doncs els llocs adients per a fer un foc gros no són pas gaires i hom s'ha d'enginyar l'espai suficient perquè no faci perillar les cases de l'entorn, doncs, sense voler-ho, podria ocasionar-se un daltabaix d'importància o una tragèdia. Ahir, abans d'ahir i avui —estem parlant del dissabte— han picat a la porta varies colles pidolant pel Foc de Sant Joan. Té vigència plena i vigorosa, com fa, mig segle, la festa, amb la particularitat que avui els instruments emprats per a fer fressa són molt variats.

I el foc cremarà davant els ulls astorats dels nins, dels joves i també d'algunes persones grans com a preludi de tota aquesta festa, sentim ja de tant en tant, el petar sorollós d'algun d'aquests enginys de què parlàvem. En el nostre poble la mainada fa i feia, mig segle enrera, igual. Sembla talment que no hagi passat el temps i els infants d'avui siguin els mateixos de llavors. Però és clar, a pagès era més fàcil trobar coses per a cremar.

Recordem que quan érem petits anàvem a cercar feixos de canyes i amb un pal molt alt al mig, clavat fent fort, les posàvem al voltant dessota fustes, llenya de tota mena, cadires de balca,

taules ja ranques, llits corcats i tot allò que era ja inservible, però que resultava ben adient per a fer un foc ben gros. Es preparava ja des d'uns dies abans en un lloc apartat dels pellers i de les cases i, de xic en xic, el piló anava creixent fins a fer-se gran, tan gran que solia ser l'enveja dels altres. Al vespre, després de sopar, davant de tota la gent gran del veïnatge, s'encenia enmig de l'alegria dels petits i de la gatzara del jovent. Llavors es tiraven coets, que no eren pas tan bons com els d'ara i endemés tots els homes portaven llurs escopetes i pistoles i vinga tirar trets i més trets fins acabar la munició. La mainada fèiem, ja a les acaballes, una mena de rodona per a celebrar, amb les galtes vermelles per la calor i també per l'emoció, la gran fogaina que ja es desfeia en cendra mentre donava els últims badalls. I el brogit s'acabava amb els darrers espetecs de les flames. I així un any i un altre, fins ara amb la mateixa dèria i el mateix misteri d'un fet que dura des de fa qui sap quant.

Un home senzill

Publicat el diumenge 24 de gener de 1971

Un bosquetà ja retirat, és el protagonista del retrat d'avui.

Xiula l'aire amb bufaruts intermitents. És una tramuntana mansa, sense gaire empenta, i a voltes sembla que s'adorm, mandrosa, enmig de les branques dels suros estrafets i de les capsades dels pins. El sol lluu ja amb certa força en la devallada del gener, però el cel està enteranyinat i els núvols van i venen i cobreixen el sol de tant en tant. Fa una mica de fred. Les garses voleien de gairell esquivant la ventada i s'arrauleixen sobre els camps a redós de la muntanya. La carretera serpenteja els turons i s'enfila serralada amunt. Els soleis fan una be-caina dolça que convida al repòs. No hi ha gaires ocells pel bosc. Algun pinsà verdós us mira intrigat i fuig rostos avall. Un petit ull-de-bou salta pel brancatge sense gaires escarafalls i us contempla amb curiositat mentre les bosquetes van d'ací d'allà amb aquella activitat constant que les caracteritza. Hom s'hi troba bé enmig del silenci de la boscúria, trencat a voltes pel cant del pigot llunyà. El vent s'enfila per les soques retorçades de les suredes i juga amb les fulles esprimatxades dels pinars.

El cel s'ha quedat serè i la tarda reposa tranquil·la pels pendissos i hom passeja sobre la molsa gerda que regalima encara per la pluja caiguda durant la nit i el peu rellisca sobre les roques humides. Al fons, la vall se us ofrena quadriculada i lluminosa amb els sembrats trencant la crosta dels terrossos i els fruiters esquelètics encara. Per la carretera, passen els camions i els cotxes indiferents a la placidesa d'aquesta lluminositat hivernenca. De les xemeneies del poble proper, espirals de fum blavós i gris s'agemoleixen sobre les grogues teulades de les cases desiguals. Els raigs del sol s'hi posen sobre les teules velles, com una miroia fugissera.

Fred i calor es donen la mà per a fer-vos més atractiva la caiguda del capvespre que s'esmuny cap a ponent. En un pendís, de cara a migjorn, hi ha un home. És de mitjana estatura, cara rodona i vermellosa, ulls esquerps i tarannà tranquil. Va fent sense pressa. Estassa el bosc amb una forca mal girbada a l'esquerra i un tallant a la dreta. Fa feixines d'argelagues, gatoses, arboç, bruc, estepes i tota la brossa que troba. Les lliga amb cordills i les deixa al sol per assecar-se. De tant en tant, es posa dret. Reposa i omple la pipa amb calma, com si realitzés un ritus.

Llavors hom pot contemplar-lo a plaer. És gran, la pell colrada pel sol i les mans arrugades pels anys. Tot fumant, mira sense mirar, el llunyà horitzó. És més aviat baix i camacurt, però ferreny. Els cabells blancs, escassos, se li revolten sobre la testa calba i el front ample i serà té unes arrugues horitzontals de bonhomia. Després d'uns moments de fumar amb daler la pipa suara encesa, va de nou a la feina amb calmosa parsimònia i, amb la forca i el tallant, esbotza el bosc curull de plantes i brossam.

—Són bones aquestes feixines que feu?

—Ja ho crec! La rajoleria que me les compra, diu que són les millors.

—Però hi ha moltes espines, no?

—Les gatoses i les argelagues cremen molt i van molt bé per a la cuita.

—És pesada la feina?

—M'ho prenc amb calma. No tinc cap pressa i aquí s'hi està tan bé!

—Us agrada el bosc?

—No us ho podeu imaginar. Aquest solei rep el sol des de que neix fins a la posta. M'hi trobo a gust. Em reca deixar-lo quan el vespre arriba.

—Us feu un bon jornal?

—Déu n'hi do. Però això m'és igual. Sóc jubilat i em faig un sobresou; m'entretinc. Cap diversió millor que passar les hores aquí enmig del bosc. Si em canso, reposo una estona i després hi torno. Ja us ho dic, em reca deixar-ho quan el fred apreta i el sol es pon. Després, cap a casa i esperar l'hora d'anar a dormir a la vora del foc.

Deixem el llenyataire fent feixines. L'home és feliç. Viu el bosc; sent el bosc com quelcom seu molt ficat a dins de l'ànima. L'estrafeta forca a l'esquerra i el tallant a la dreta, continua el seu treball de cada dia i vibra dins el misteriós silenci del bosc mentre les garses volen de gairell i l'ull-de-bou

el mira encuriós i les bosquetes fan saltirons al seu entorn. La pipa als llavis i el cap jup, talla els arbrissons i la brossa i lliga les feixines per la rajoleria del poble veí. Un home senzill que viu amb fruïció la sensació amoixadora del bosc, del sol i de la terra.

Veimar

Publicat el diumenge 10 d'octubre de 1965

Pugnau ens fa en aquest Glossari un autèntic tractat de l'art de la verema.

Pel Baix Empordà, del veremar se'n diu "veimar", segurament per contracció del verb, com sol ésser força corrent en el parlar popular. "Veimar" és una de les collites del camp que té una atracció especial i el poble senzill ha captat tot l'encís que, en ella, s'hi troba. Abans gairebé totes les famílies tenien a orgull fer-se el vi propi i, en les ocasions solemnes, us oferien el seu vi de l'any o d'anyades anteriors i fins i tot el vi ranci curiosament conservat, durant anys, en les petites botes d'un racó del celler. Si bé avui s'ha perdut força aquesta tradicional collita, encara moltes masies es fan el seu vi i els dies dedicats al "veimar" continuen sense variació apreciable i el pagès que té una o varies vinyes segueix fent el seu vi que prefereix a totes les marques que hi ha pel mercat. Cuidar les vinyes fins arribar al moment esperat del "veimar", és cosa difícil que hom ha de conèixer a fons, ja que les malures dels ceps són moltes i s'han de combatre amb el "sulfat" i el sofre en el moment oportú.

El primer treball delicat i d'eficàcia per la propera collita és podar bé els ceps. Hom no deu ignorar quines tòries s'han de deixar i amb quina llargada i quines s'han de treure del tot per tal de que els brots nous tinguin ufana i siguin vigorosos i donin raïms amb abundància. Quan ve el sol fort d'agost és convenient espampolar per tal de què els "pingolls" de raïms s'amarin de raigs de sol i madurin més fàcilment. Així s'arriba a finals de setembre o a la primera quinzena d'octubre. Les vinyes de llocs calents, a redós, pels vessants de les muntanyes, i de terra magra, si bé donen raïms més petits, maduren més aviat i sobretot donen un vi de més graus. Els entesos els prefereixen, ja que el vi resulta millor i més gustós. En canvi, les vinyes de la plana o les tires de terrenys de conreu són més tardanes i els "pingolls" més grossos, el raïm més gras i donen un vi més "petit", indicant, amb això, que no té tants graus com l'altre.

Quan ja és el temps del "veimar", si hi ha bona collita, les vinyes són una joia per la vista. Les tòries es corben pel pes de la ubèrrima carga, dolça i arriben a tocar a terra. Els raïms negres s'han tornat d'un negre brillant avellutat com d'atzabeja, i els blancs, picapolls i xarel·los, van quedant rossos amb aquest to de maduresa que convida a menjar-se'ls.

Qualsevol que hagi viscut quelcom la vida del camp, sap que el “veimar” és, segurament, la collita més significativa i que guarda, encara, el regust de costums mil·lenaris. La feina ha sigut, sempre, la mateixa, sense variacions perceptibles i queda com embolcallada d’un optimisme alegre i suau, difícil de concretar. És cert que el segar i el batre estan curulls de sorpreses i expressen el goig del pa que ha d’alimentar-nos durant l’anyada fins a la nova sega. Però era, abans, sense les màquines que li han tret tota la poesia, un quefer dur, feixuc, que requeria un esforç extraordinari, ja que s’havien de suportar les llargues soleiades de juny i juliol.

El “veimar” és diferent. Segueix igual avui que temps i segles enrera. És feina, fins a cert punt, lleugera i atractiva. Tothom l’espera amb deliri, com quelcom extraordinari. Permet el diàleg, explicar les incidències del poble i de la rogalia, fer-se alguna broma i fugir de la monotonia del viure rutinari. Els nois i noies i els homes i les dones s’agermanen durant unes hores i, tot rient, van fent el treball sense adonar-se’n. L’aire de tardor és refrescant i els raigs del sol ja no tenen la fortor de l’estiu i no cremen com en el segar. Mentre les dones van tallant els raïms, deixant els gotims de cabrots per menjar-los quan ja s’ha “veimat”, els homes, espitregats, traginen les cistelles plenes, fins a les samals que deixen ben encimades. Els vestits de coloraines de les noies, les exclamacions i les rialles, fan que la feina sigui planera, joiosa, com una festa a la que tots s’hi entreguen amb entusiasme càlid com si d’un ritu màgic i sentit es tractés.

És cert que ja no es canten, almenys en aquesta encontrada, les cadencioses cançons típiques, ni es fa la festa grossa a l’acabar la verema, ni es balla després de l’àpat de comiat de veïns i amics i parents. Però hi ha, en l’ambient, un aire de misteri, d’íntima satisfacció que ni els mateixos veremadors podrien sospitar. És com un culte, profund i amagat, al vi que alegrarà la taula de cada jornada i de les festes majors. És un cant a la vida que les vinyes ofereixen prodigues en aquests últims badalls del cicle anyal de les collites. És com sentir-se segur del pervindre; tenir, en el celler, el vi vermellós o negre que apagarà la set i donarà forces pel treball d’un jorn i un altre jorn. Però és també, sentir la melangia tardorena dels pàmpols mig rogencs i grocs que van perdent la saba vivificadora.

Per això no és, el veremar, una joia cridanera i de molta gatzara, com el segar i el batre, ans el contrari, és tot mesurat, tranquil, plàcid, gairebé espiritual, com si els últims sospirs dels arbres que es despullen, s’anessin ficant dintre l’ànima dels homes i de les dones, mentre van tallant els raïms que, dintre poc, seran el vi per revifar el cos fatigat i emplenar el Calze, en la missa de l’altar major del poble, cada diumenge.

Juny

Publicat el diumenge 27 de juny de 1971

Meravellosa oda al mes de juny i a la sardana de Juli Garreta.

S'escolen ja les últimes hores del mes de juny. Encara que el temps plujós ha retardat els sembrats, sempre és el mes de juny, el de la falç al puny; el de la feina, alegre i feixuga alhora, del segar; el de l'esmorzar sota la figuera fent xerricar el vi del porró mentre es menja, amb gana, el pernil i la llonganissa del porc mort pel febrer; el de les garbes daurades apilades en rengleres sobre el groc rostoll punxant; el dels préssecs primerencs i les peres de Sant Joan; el d'aixecar-se a punta de clar i acabar la feina quan encara hi ha una petita clariana en l'horitzó després de la posta; el del sol roent que fa suar els segadors i les dones que lliguen les garbes vessants d'espigues que guarden el pa per l'hivern; el de la collita tant temps esperada fets, els ulls, al cel en dies de tempesta per por d'una pedregada malastruga; el de les nits serenes, rutilants, pentinat, el firmament, per la ventada, mentre dringuen, silencioses, les estrelles amb una llum més vigorosa i més càlida; el dels focs de Sant Joan i Sant Pere, amb crits i gatzara de la quitxalla i l'espetic, sec i estrident, dels petards i dels coets; el de les revetlles alegres i fugisseres, amb brogit i xivarri, xerínola i platxèria; el dels dies llargs i les nits plàcides, com empeltat una mica de maig i de juliol.

Sí, el mes de juny té un cert encant indefinible, però cert i gairebé palpable i l'home del camp, i també el de la ciutat, ho capten sense poder-ne donar raó. Penso que en Juli Garreta, quan va compondre la cèlebre sardana «Juny», tenia el cor i el pensament amarats de tota aquesta barrija-barreja de fets naturals i sensorials dels homes. Voleiaven, pel seu pensament, les guspies del foc; la serenitat dels vespres; la carícia de les estrelles; el mar de les espigues ja madures, fermes sobre la tija, o colltorçades per la falç del segador; el porró de vi negre passant de mà en mà dins la rodona sota la figuera; el sol ixent a l'horitzó net de calitja i la posta enramada de colors inversemblants.

Per això, «Juny» entrava tan endins dels homes; per això, en les Festes Majors, la gran sardana era sempre una de les preferides i sempre demanada a les cobles de torn. I, per això, ara que la seva ciutat, Sant Feliu de Guíxols, prepara un homenatge al nostre compositor inoblidable, ens ha semblat que teníem l'obligació de retre aquest petit testimoni popular a la seva inspiració musical. Recordo l'última vegada que vaig sentir «Juny» en la plaça del meu poble el dia de la Festa Major. Quan la cobla va desgranar les primeres notes, tothom va callar; un silenci, trencat sols pels instruments, emplenava l'ambient; els pagesos escoltaven embadalits; no es va fer cap rotllana, doncs «Juny» era el símbol de la sardana inspirada i tendra, suau i tràgica alhora, i ningú gosava ballar-la. Era un mut testimoniatge al gran músic feia poc desaparegut. L'alada melodia anava i venia de la plaça a la vila i de la vila a la plaça i es ficava fins als amagatalls més pregons d'aquells homes senzills i rústecs, però sensibles a la bellesa d'aquelles notes que els hi parlava dels seus fatics, de les seves esperances i de les belleses de la natura d'aquell racó del Baix Empordà. Recordo que vaig sentir com un calfred d'emoció

inimaginable. Els ulls de tot un poble quiet i silenciós estaven fits vers els músics que donaven vida, novament, a una de les sardanes més inspirades d'en Juli Garreta.

Jo no sé si és la millor, però si la més popular. Els curts, i els llargs es feien i es desfeien com l'esclat harmoniós d'una flor meravellosa que s'obre màgicament en un instant. I la tenora i el clarinet i el contrabaix i el fiscorn i el flabiol, escorcollaven l'aire i els racons i el pensament dels homes i les dones que escoltaven drets sense moure ni un múscle de la seva cara. Quan l'última nota de «Juny» va finir, es va aplaudir llargament, gairebé d'una manera inacabable, la deliciosa sardana d'en Juli Garreta. Fou emocionant i lògic perquè quan l'esperit del poble sent veritablement, sap expressar, sense embuts, la seva gratitud.

Més d'una llàgrima va regalimar per les arrugues d'aquells rostres ressecs pel vent i el fred i el sol i la calor; perquè «Juny» era i és la sardana del poble, que sent els seus neguits, i els seus anhels. Juny i «Juny», quina bella germanor per a descriure la natura i els sentiments més íntims! En Juli Garreta ho va aconseguir a mans plenes i encara ho aconsegueix ara quan es toca «Juny» en les places de tots els pobles.

Hereus i masies

Publicat el diumenge 21 de febrer de 1965

El 1965, quan escriu Oliver aquest Glossari, ens parla ja de l'abandonament del camp, i com començaven a retornar antics propietaris a conrear la terra. Sense dubte, un mal endèmic i cíclic.

Del nostre record, molts hereus deixaren les masies en mans estranyes i s'establiren a la ciutat. Pobles enters quedaren orfes de persones capaces de governar-los i, el que era pitjor, sense l'exemple de l'amo o del «senyor», mantinguent-se al front de la casa treballant, feixugament, la terra. Fou, i segueix siguent lògica, la postura de l'arrendatari que, a la primera ocasió, deixa l'arada i l'aixada per qualsevol feina més recompensada i més ben vista a vila. Aquesta fou la primera causa del despoblament del nostre camp. Després l'èxit de la industrialització feu el restant. Així quedaren masies mig abandonades i gran extensió de terra de conreu sense que la mà amorosa de l'amo la cuidés.

Ens deia, no fa pas molt, un amic, que en varis llocs de l'Empordà i d'altres comarques gironines, algunes portes de cases pairals resten tancades i l'heretat mig abandonada. Els amos, mentre la renda dels mesos els hi donà, feren la viu-viu, per Sant Miquel, anaven al poble a cobrar els diners de l'arrendament o els terços de la collita. Així donaran carrera els seus fills o els hi posaren un negoci o els encarrilaren cap a una professió menys pesada que la de treballar la terra. Els des-

cedents quedaren desagafats completament de la terra que havien cultivat els avis i fou suport de la grandesa de la família.

Però arribà el moment tràgic i inevitable que la força del factor econòmic feu més inapel·lable. Els patrimonis, si no eren molt crescuts, ja no donaven per portar el ritme de vida de ciutat i s'hagué de resoldre el dilema de vendre o retornar a la propietat per aixecar de nou el que anys enrere s'havia abandonat. El que fou el sòlid fonament de la riquesa i prosperitat de la nostra terra, desaparegué en gran part, i el treball d'anys i més anys, segurament centúries, molts hereus el canviaren pel plat de lleties d'una vida més fàcil. Endemés l'equivocada interpretació que es donà, en la majoria dels casos, al tradicional fet de l'herència entre nosaltres, feu que l'hereu es considerés únicament amb el dret de la possessió de gairebé tot el patrimoni i sense cap més deure que donar la llegítima als germans. Això va donar lloc a una total despreocupació per la casa pairal dels fadrins externs i unes rivalitats familiars que tampoc ajudaren a mantenir l'unitat del tronc de la masia, tan necessària per seguir endavant. L'hereu va deixar de considerar-se dipositari d'uns béns comuns que l'obligaven a ajudar a les branques en cas de necessitat i disposà de l'heretat sense traves de cap mena.

Així a tomballons, les nostres masies, els nostres hereus i els arrendataris han mantingut un estat de coses que ha estat funest pel desenvolupament del nostre camp. No s'han modernitzat, en el temps degut, les eines de treball i l'explotació de la terra s'ha fet amb aquella rutina dels primers anys del segle. No hi ha hagut l'impuls necessari per fer, del cultiu, una autèntica indústria que s'adaptés el moment actual i revaloritzés la feina del pagès. El menyspreu en que s'ha mirat aquesta noble tasca ha mantingut el divorci entre la gent del camp i la gent de la vila. Però ja hi ha qui s'ha donat compte de l'error. Ja hi ha qui ha tornat al camp i ha endegat de nou la casa pairal. Ja hi ha qui ha deixat la raquítica vida de ciutat per la venturosa professió de treballar la terra.

Molts hereus han comprès que el seu lloc estava al front de la casa, transformant-la d'acord amb les exigències d'avui. Per això han modernitzat l'explotació, han adquirit tractors i es dediquen a cultius d'envergadura, poblant de nou els estables buits i s'han aprofitat de la tècnica nova per regar els camps de sequer. Això ho poguérem constatar l'altre dia, al visitar la masia d'un amic que ens parlava de dues-centes vessanes de regadiu, dels diners que hi havia gastat i de que, en els pobles veïns, coneguts seus, que abans vivien a ciutat, han retornat i cuiden com ell, propietats que restaven mig abandonades.

Heus aquí doncs, una notícia excel·lent i immillorable que ha de parar, de soca i arrel, l'èxode dels homes de la terra i que transformarà, segurament, la vitalitat dels nostres pobles. Alegrem-nos d'aquesta decisió pel bé dels hereus, de les cases pairals i pel ressorgiment de les nostres comarques.

Decrepitud

Publicat el diumenge 10 de març de 1968

Pugnau retrata un antic galant de la Vall d'Aro amb cert humor en la primera part per fer una reflexió profunda sobre el pas de la vida al final.

Fa anys, era un home cepat, de bon veure, alegre i decidit, amic de xefles i gatzara. Galindejava a tothora, sense importar-li que les dones fossin solteres o casades. Tenia el do del convenciment i de la simpatia i sabia escorcollar la feblesa de les seves víctimes amb paraules cadencioses apropiades a cada cas. Havia fet un llarg aprenentatge que li permetia atacar de qualsevulla manera i des del punt més inversemblant. La seva parla afectuosa i càlida, tendra i ardorosa, segons convenia, es filtrava a poc a poc fins que la cara de la noia o de la dona s'enrojolava i esperava el moment precís de l'atac definitiu. Tenia fama, per tota l'encontrada, de conqueridor i galant i ho era veritablement.

Anava dret com un fus, ben clenxinat, impecable en el vestir, amb un mocador mig sortit en la butxaca de l'americana i, moltes vegades, amb una flor en el trau i les sabates enlluentides. Feia goig i totes les dones el miraven, amb certa enveja, quan el veien passar, doncs deixava com una reguera misteriosa de seguretat dominant que els hi sotregava el cor. Tothom ho sabia i ell se'n reia i se'n servia per a rendir als seus peus les fortaleeses més inexpugnables. I això durà mentre fou solter i també després de casat. No tenia escrúpols de cap mena i era talment un "Don Juan" de nom i de fets.

Fa temps ens el presentaren quan ja, malalt i amb les xacres dels anys i les disbauxes, sols era una deixalla mig estrafeta. Encara hi havia, en el mirar, certa altivesa per a mantenir-se dempeus; com una mena d'orgull de no voler confessar la derrota de la seva virilitat. Però hom copsava com una teranyina de tristot indefinible enmig de les pupil·les que encara guspirejaven amb feresa. En els llavis, s'hi entreveia un rictus amarg de desesperació i el rostre tot es contreia amb un esforç suprem de voluntat ja vençuda. A través de les seves paraules, hi surava un escepticisme esfereïdor i aquella rialla franca, voluptuosa i acariciadora d'antany s'havia transformat en un somriure esquerp de desengany. La il·lusió del viure es mantenia sols per aquesta tendència innata dels sers a la pervivència; per aquesta por en traspassar el llindar de la vida terrenal.

Parlava com absent, contestant amb monosíl·labs amb els ulls fits en la llunyania. Era un home acabat, vençut, sense fe ni esperança, sense un bri d'alegria davant del sol resplendent o de la primavera que encén, de color, camps i muntanyes. L'anorreava el bategar feixuc del cor, la feblesa de les seves cames, el manyoc de cabells blancs de la seva closca, el tremolor de les seves mans. La vigoria perduda l'entristia; els records del temps passat el neguitejaven; la combativitat galantejadora, tants anys sostinguda, el torturava i no trobava consol de cap mena al seu entorn. Era un naufrag que es debatia entre mil pensaments d'ahir i d'avui, sense trobar una mà amiga que el salves d'aquelles ones punxants i doloroses que l'ofegaven.

Ens féu llàstima, molta llàstima. Era una desferra caiguda vora el camí esperant que el vent la fes voleiar com una fulla seca i escarransida. Poc després va morir i, al saber-ho, ens vingué a la memòria la xerrada d'aquell dia. Que trist és viure amb l'angoixa de que es va perdent, a poc a poc, el galopar de la sang i la flexibilitat del cos si fem, de la vida, un culte a la sensualitat!

Camí de Ronda

Publicat el diumenge 8 de juny de 1969

Oliver fa un quadre poètic del Camí de Ronda de S'Agaró, barrejant emocions i sentiments filosòfics amb la bellesa de l'indret.

Descansar unes hores a frec d'aigua és com una carícia per a l'esperit. Dins la quietud, de la tarda morent, les ones es mouen suaument en aquest interminable venir de mar endins per a besar les platges i el rocam. L'escuma del cabreig trenca la blavor intensa i la llum somorta, que s'esmuny en la llunyania, lluu intermitent a cavall del cristall inquiet i daura els penya-segats i les capçades dels pins centenaris que s'arrelen entre les escltexes inversemblants del roquissar.

La ziga-zaga del "Camí de Ronda" ens ofereix un espectacle sorprenent sempre nou, sempre meravellós, sempre amarat de imprevistos atractius. Ja és un pi escardalenc, mig tombat, com si fes equilibris i demostrés la possibilitat de viure contra les lleis naturals xuclant la saba entre les dues pedres; ja és una cala menuda i acollidora on l'aigua té una transparència immaculada deixant al descobert el fons del sorral i les roques vellutades per la molsa i el negre sembrat dels ericçons i el nedar elegant de serrans i juliolles virolades; ja és el canvi constant de colors de la vibrant superfície que va del blau intens, verd maragda, verd-grisós o carminat, al violeta trencat per un ocre terrós; ja és l'horitzó llunyà emboirat per la calitja com un camí obert al somni i al desig; ja és l'aparició de les blanques cases d'un poble mariner, ara envaït pels "rascacels" que han desfigurat el nostre paisatge de la costa; ja és la blanca silueta d'una barca que ratlla l'aigua deixant una estela d'escuma que romp la blavor grisa del capvespre; ja és el verd, mig rossejat pel sol de la posta, de les pinedes que, des dels pujols, baixen fins a la platja i s'adormen sobre el roquissar. Però, per damunt de tot, el que atrau, en aquesta hora, és el suau remoreig del mar com cansat de la lluita constant que sosté per a la seva pervivència. És la grata sensació d'un món misteriós i trèmol, conegut i ignorat alhora; saturat de pau i melangia, de joia i tristesa, de sentiment profund d'impotència per a copsar el devesall de suggestives impressions que fa sentir la cançó inacabada.

El mar és com la nostra vida mateixa, sempre inquieta amb les onades del desig i la conquesta; sempre adelerada per a morir, després, desfeta en pols de blanca escuma en el rocam de la incomprensió i del desvari; vida torbadora i fascinant, misteriosa i esvorancada per la insatisfacció. Segurament és, per aquesta semblança, que l'atractiu de la mar se'ns fa inevitable i subjugador i ens

dóna la inacabable mesura de la seva i de la nostra immensitat. I la deixem amb recança com qui deixa un amic que ens comprèn i ens estima.

El “Camí de Ronda” de S’Agaró i de Castell d’Aro —que deuriem ésser més ben cuidats, perquè és el més delicat passeig per a fruit de les sorpreses del mar i de la costa — constitueix una meditació senzilla i sublim alhora i un sentir-se sol i acompanyat que ajuda a entendre el maridatge de l’aigua i la terra i el pregon enigma de la vida tota. Ones de la mar i ones de la vida de cadascú, heus ací quelcom que és, en aparença, diferent, però en realitat ve a resultar gairebé igual, perquè com l’aigua blava inquieta, la vida nostra és un continuat anar i venir a impuls del vent que xiula sobre l’esperit, ja sigui del desig insatisfet o de l’amor que vola, ja per l’enuig que ens ennuega o per l’esperança que esberla la negror de la tempesta que ens esmicola l’ànima de viure.

El taper

Publicat el diumenge 31 de gener de 1965

**Oliver ens detalla amb la seva proverbial habilitat,
l’ofici de taper, els seus costums i curiositats.**

Una de les indústries típiques del Baix Empordà, de la Selva i d’algunes poblacions de l’Empordà alt, fou la del suro. Pesi a que la manipulació d’aquesta matèria nasqué a França, quan el cèlebre frare descobrí la manera de tapar les ampolles, va arrelar de tal manera a les nostres comarques, que talment semblava nascuda a la nostra terra. No obstant es conservaren molts dels noms de les coses fabricades derivats de les arrels franceses.

El motiu d’aquella pujança hem d’atribuir-lo al fet de que les suredes eren, i encara són, abundoses pels boscos de les Gavarres, d’algunes muntanyes dels vessants del Pirineu català i de les carenes que, partint de La Selva, voregen la mar des de Lloret a Sant Feliu. La facilitat de trobar la matèria a l’abast de la mà feu que els mateixos operaris d’enllà del Pirineu es traslladessin als nostres pobles per ensenyar l’ofici als nadius i molts, per aquest motiu, van afincar-s’hi. Després d’un període més o menys llarg d’adaptació, l’indústria adquirí solera i les fàbriques es multiplicaren per Lloret de Mar, Cassà de la Selva, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell, Darnius, Agullana i per altres pobles petits propers a aqueixes poblacions.

S’ha de fer recalcar que, generalment, les fàbriques de suro eren, gairebé en majoria, institucions familiars que passaven de pares a fills i on hi treballaven tots els membres de la família i, a voltes, alguns operaris que ajudaven als amos sense que aquesta contribució fes perdre el caràcter familiar de la fàbrica. Tant fou el predicament que agafà “l’art del suro”, com vulgarment s’anomena a la fabricació dels taps, que els fills de les cases pairals no s’en donaven de menys d’aprendre

Fàbrica de taps a Sant Feliu - 1900
Autor: desconegut
Col·lecció Joan Cortés

bé l'ofici per plantar-se després com a flamants amos d'una nova indústria. Així molts fadrins externs de no poques masies deixaren els estudis pel ganivet de taper, o la possibilitat de casar-se amb una pubilla i cultivar les terres de l'heretat adquirida amb el casament.

El taper era generalment un home il·lustrat, en la mesura en que podia ser-ho en aquell temps, coneixedor de l'ambient que l'envoltava, ja que el seu ofici li permetia

parlar tot treballant i adquirir certa prestància de "senyor americano" envejat pels pagesos i fins i tot pels mateixos senyors de vila. Moltes vegades, entre cançons populars, els tapers esmolaven les seves ganivetes i, amb dues voltes donades al carrac amb encert i enginy artístic, anaven fent els taps que servirien després per tapar les ampolles de xampany.

El taper treballava tres o quatre dies per setmana. El dilluns al matí generalment feia festa, perquè era dia de "ressaca" del diumenge. El dimarts i el dimecres solia treballar-los complerts i, del dijous, en tenia prou amb mitja jornada, ja que, a la tarda, s'havia de fer la berenada amb els companys i cantar, mentres es feien passar de l'un a l'altre el porró de vi, les seves cançons preferides. El divendres tornava a treballar tot el dia, però el dissabte deixava les eines al migdia i, després de dinar, ben endiumenjat, tornava a reunir-se amb els amics per fer xerinxola tota la vesprada.

Aquesta fou una època que donà, als pobles i viles dels tapers, una fisonomia especial. La prosperitat vessava i així com és difícil amagar la pobresa, tampoc els treballadors i les viles industrioses podien amagar la riquesa que anava creixent dia a dia. Les colles dels tapers cantaires eren una particularitat que de petits ens tenia corprès. Hom hi quedava embadalit sentint-los cantar amb aquella finura i coneixement instintiu de l'harmonia, i, cosa estranya, gairebé totes les cançons que entonaven eren "habaneres", naturalment de lletra castellana, ben segur com a record nostàlgic de les viles marineres, del temps de les drassanes de Lloret i Sant Feliu i de les singladures que feren, pels camins del mar de les Amèriques, les naus i els mariners dels pobles de la costa.

A l'esdevenir la maquinària moderna, "l'art del suro" donà un tomb i desaparegué, com per art d'encantament, l'època d'or del taper. Hi hagueren canvis notables i moltes fàbriques familiars no pogueren sostenir-se i desaparegueren. Avui encara, part de La Selva i del Baix Empordà es dedica a la fabricació de taps i altres derivats del suro, però el turisme, d'una banda i de l'altra l'ús cada dia més crescut de noves matèries per tapar les ampolles han fet desaparèixer la importància d'aquella vella fabricació gironina. Però queda encara, en el record de la gent gran, la vida d'aquell tipus característic i ben determinat, del taper, que va marcar una època gloriosa de la indústria del suro a les nostres comarques.

La dona del camp

Publicat el diumenge 23 de maig de 1965

Un cop més Pugnau fa una reivindicació de la feina de la dona, més concretament de les dones de pagès.

Sempre ens ha fet llàstima la dona del camp. Sempre hem sentit, per ella, admiració i respecte. Perquè, sens dubte, sobre les seves dèbils espatlles, ha caigut el treball feixuc del camp i de la casa. Parlem, és clar, de la dona dels masovers i dels treballadors del camp sense grans propietats. Doncs les dones de les cases pairals fortes han tingut una vida més fàcil i més d'acord amb la seva funció maternal i femenina. Elles han dirigit la casa i han cuidat dels detalls de la vida dels fills i marit, però no han sentit, gairebé mai, l'aire gelat de la tramuntana hivernenca ni els raigs del sol de l'estiu, ja pel segar, ja pel batre, ja per les veremes.

La dona humil del camp, la que no ha tingut un patrimoni abundós, ha fet com els homes i, en realitat, més que els homes. Ha portat fills, amb abundància, a la vida, s'ha aixecat de bon matí per apariar l'esmorzar, s'ha escarrassat per endegar la roba d'uns i altres i ha anat al camp a cavar les mongetes, les patates, els blats de moresc i regar l'hort i a recollir menjar per les bèsties. I això ho ha fet amb el cap baix, com renunciant a un gest rebel que, segurament, neixia dintre la seva ànima. Ha perdut, sota l'aire càlid dels dies solejats, la delicadesa del seu rostre i la finor de les seves mans. I el fred de l'hivern ha donat morenor a la seva fisonomia endurent les arestes i els angles de la cara. S'ha fet esquerpa apagada, submissa i seriosa. Ha perdut l'encant de la rialla joganera que floria en els seus llavis quan era fadrina. A cap edat li ha marxat la joventut i s'ha tornat gran en un tancar i obrir d'ulls. Aquesta és la història de gairebé totes les dones del camp, del nostre camp i, el que és més trist encara, no s'han aixecat pas gaires veus per defensar-les.

Des de fa molt temps s'ha parlat del treball de la dona; s'ha lluitat per tal de que les dones de les fàbriques i oficines tinguessin millors condicions i fins n'hi havia que s'escandalitzaven de les dones que anaven a la fàbrica, però res deien de les que treballaven al camp sense soldada. Creiem

que s'ha fet una injustícia amb la dona del camp. S'ha tingut oblidada. És cert que feia d'escarràs per la seva casa moltes vegades, però el mateix les que ajudaven als seus, que les que anaven a jornal, no han tingut defensors que vetlessin per millorar la seva condició.

Des d'aquí, ens creiem obligats a retre un homenatge al silenci d'aquestes dones que han fet possible el desenvolupament de la nostra pagesia. Quantes llàgrimes vessades en silenci per la fatiga del cos i de l'esperit! Quantes il·lusions sacrificades en benefici de l'home i dels fills, sens un crit d'angoixa, sens una paraula d'enuig, sens una mirada de rancúnia! Quantes vides sacrificades per l'amor abnegat als seus i fins per la comunitat! La dona del camp ha sigut el ferm puntal de moltes cases que de masovers senzills s'han convertit en cases pairals sense que hom recordés l'esforç i els trossos de vida deixats entre les eines i sobre la dura i esquerpa terra cultivada. Creiem que seria hora de reconèixer, públicament, que, amb tanta abnegació, la dona ha fet prosperar les nostres comarques i ha contribuït, amb gran mesura, a la seva riquesa i al seu engrandiment.

La masia perduda

Publicat el diumenge 23 de maig de 1965

Un esfereïdor Glossari que ens parla dels temps passats al voltant d'una masia abandonada.

Està allà, al mig de la plana, sobre un pujol. Com un sentinella esperant, immòbil, la rellevada. Cecs, els ulls, i la porta, barrada. Una porta corcada, amb esclatxes verticals per on es fica la llum amb intents de resurrecció. Mes el silenci, un silenci opressiu, de cementiri, omple la buidor i us fa sentir el calfred de la mort. El porxo és a l'esquerra i hi ha encara la tartana i el carro, però ja no hi espicossen les gallines, ni hi corren els ànecs, ni hi baladregen les oques tot movent els blancs ventalls inútils. Hi ha pols i teranyines sota la volta on s'hi copsen encara les regueres de les canyes de quan, qui sap el temps, es féu la casa. Els teulats desiguals, inclinats, com els de totes les masies, estan vellutats d'un groc-verdós, com un llegat dels anys, amb matisos delicats, suaus i vistosos, que resplendeixen a la llum, com les fulles ocres i arrugades d'un llibre centenari. En la façana, esberlada, ensenyant les pedres, negres per les pluges i els vents, hi ha el rellotge de sol. Les hores ja no hi són, però l'agulla, impertorbable, segueix marcant-les, com si la vida hi fos encara, com si l'hereu se'l mirés cada jornada, des de l'era, amb la mà sobre els ulls, per emprendre la tasca feixuga del bosc o de l'horta.

És el símbol del temps que s'escola a despit dels homes, de la vida, dels desitjos i dels anhels. L'era, rodona, espaiosa, amb rajols d'un roig somort, és un camp d'herba escanyolida, bressol de l'abandó, sense les rialles de la mainada, sense la mà de la mestressa, sense les garbes de blat de les tardes de juliol, sense l'arribada dels carros curulls de raves i naps i canyissos de moresc pel

Can Castelló - 2021
Autor: Joan Perich

bestiar, sense el rusquer del suro de l'anyada esperant el comprador. Sols hi ha una figuera esquelètica, morta tot just suara, com faltant-li l'escalf de les veus amigues i un xi-prer, alt, impressionant, donant fe d'uns dies de glòria, fendint l'espai amb la seva punta que es balanceja.

Més avall, les feixes del quintà, amb les parets mig engrunades, la terra seca i aspra, sembrades d'herbes malastrugues, amb ametllers retorçits,

vells, sense ganes de viure, i lladoners espessos al capdavall. En una d'elles, hi ha ceps sense podar, amb les tòries llargues, esquifides i uns raïms escarransits com demanant clemència. Al darrera, els camps deserts, amb les teuleres de l'última llaurada, els rostolls de la darrera sega i l'alfals mig sec, creixent i morint a la bona de Déu, perdent-se fins a la ratlla del bosc proper on les suredes hi veuen créixer les argelagues, les estepes, les bardisses i els brucs que han esborrat els camins i les dreceres.

És la masia perduda, abandonada, sense un bri de vida, tantost somicant l'estèril existència, sentint els raigs del sol sobre les nues parets, la carícia del vent i les llàgrimes del cel, sense fruit, sense llevat, sense esperança. Sols desitjant que un llamp justicier li esqueixi les entranyes, li esfondri la llar on s'hi arraulia la família, les cambres on ploriquejava el nin recent nascut, el menjador on s'hi celebrava la Festa Major, la sala de dalt on hi jugaven a cuït els infants, les corts on bleixaven les vaques i els cavalls i el galliner on s'esbatussaven els galls presumits. Tot és fred, glaçat, encara que siguin jorns d'estiu. Tot és silenci, isolament, feréstec, com un càstig. Sols l'oreig l'amoixa cada matí i cada vespre, però la masia roman amb una tristor esquerpa, enyorant els dies joiosos, els dies plens d'angoixes i d'il·lusions, quan sentia la dolça companyia dels que l'han deixada.

Morta i viva a l'hora, espera..., espera, en la plana, sobre un pujol, com un sentinella immòbil desitjant ja la rellevada.

Pel juny, la falç al puny

Publicat el diumenge 4 de juny de 1967

Homenatge a la sega, un dels moments més importants de l'any en el món de la pagesia temps enrere.

Si béenguany el temps massa fresc i plujós ha retardat el granar del blat, de l'ordi i d'altres plantes, l'adagi apareix en el nostre vocabulari sense adonar-nos-en. És com si tinguéssim necessitat del sol de juny, vigorós i decidit a rompre les teranyines que el feien impotent i poruc. El cel, que de dia és generalment rutilant, serà d'un blau intens vivíssim i suggeridor. I de nit, segons el dir del poble, és el més clar, transparent i meravellós. Les estrelles titil·len lleugerament dins la immensitat de l'espai com enjoguessades per l'arribada del bon temps.

Tots, en un moment qualsevol, ens hem extasiat contemplant el dringar de l'estelada intentant desxifrar el misteri d'aquests mons inassequibles perdent-nos en la recerca del significat veritable del mot espai. Què és l'espai? Heus ací una qüestió que brolla espontàniament quan ens quedem bocabadats mirant una nit estrellada. La pregunta queda sense resposta i capjups hem de confessar la nostra impotència. Però els jorns de juny ens tornen la vida, els blats rossencs onejant, per la plana i pels pujols, ens donen la serenitat del viure i quietud a l'esperit. Llavors sentim, veritablement, la realitat de les coses i la banalitat dels nostres neguits. Se'ns aparten, com per art de màgia, les preocupacions que ens entristeixen, la falsedat del que ens trastorna, la petitesa de les misèries humanes.

L'horitzó ample, retallat de blaves muntanyes, mig vestit de calitja, fa que copsem profundament la fortor del mar d'espigues que bressola l'impuls del vent. I la terra se'ns apareix generosa, oferint, anyada rera anyada, el goig de la collita. Les espigues groguejant un fil d'or vell ja ens predisposen per a sentir el "rast" de la falç, de la dalla o de la màquina segadora. I aniran caient les canyes primes, una a una i les espigues s'ajeuran tot esperant la batuda. Mentre el camp, punxant, despullat i com fent la migdiada, semblarà un desert immòbil, on hi faran guàrdia els garballons arrengrerats per a rebre la tèbia escalfor del sol per a acabar d'assecar-se.

Des dels cimals de les carenes, hom podrà admirar-se d'aquests rectangles com pintats d'ocre-terros, posats enmig de la verdor dels marges, dels camps d'alfals, de moresc, de les vinyes i dels arbres. Per uns dies, tot quedarà quiet, en silenci de matins i vesprades i de nits inquietants. Després vindrà la fal·lera del batre. Les garbes, ja d'un groc-cendrós, moribund, seran carregades als carros i posades a l'era. I la màquina engolirà, com un monstre, garbes i més garbes separant el gra de la palla. I els homes, suats, palparan amb les mans ossades, tot acariciant-los, els grans de blat ja dintre els sacs. Llavors tenen la sensació de que el feixuc treball no ha estat debades. Ja hi ha el pa assegurat per a tot l'any. I els ulls brillaran de content i el cor copsarà la joia de la més cobejada collita.

Tot això ens proporciona el juny generós, el mes de la sega i de l'esperança, ja que el pa és l'aliment per excel·lència, doncs dona força al cos i plaer a l'ànima. I aquella espiga macilent, mig groga, que ara contemplem per planes i pujols, serà demà, la llesca blanca de la taula, l'enllaç de pares i fills i la realitat del misteri eucarístic. "Pel juny, la falç al puny". Heus ací sintetitzat un reguitzell de promeses que l'home contempla, desitja i obté, a poc a poc, pel gest generós de la terra regada amb la suor del seu front.

Punta Prima

Publicat el diumenge 24 d'octubre de 1971

**Aquell diumenge Mariano Oliver ens dibuixava una marina. Amb colors i olors.
El paratge de Punta Prima, escenari molt estimat de la seva infantesa.**

A nord de «Sa Conca», la platja tan concorreguda durant l'estiu, situada just a S'Agaró per la part sud, hi ha «Punta Prima», un promontori amb una pineda centenària, guaita permanent del mar i la terra, amb la proa dels seus penyalars; de les seves roques «muscleres»; dels seus illots plens de molsa, crancs i trinquets; amb la negror dels seus eriçons a ran d'aigua; amb unes cales remenudes per on passa l'aigua de les ones fins un, llac interior; amb l'esquerda del «Salt de na Fontanella»; amb el rocam punxant i fonolls marins tan cobejats per la seva virtut medicinal; amb la mar calma els dies de bonança o amb les ones queixalant les arestes roqueres en dies de tempesta, com una fera esbojarrada que intenta mossegar un enemic secular, està, ara, aquests dies de tardor, sola i feréstega, sense un bri de vida humana que contempli l'ample horitzó vers Orient per on hom pot veure Palamós, les illes Formigues i la Resclosa, si el mar està suau, i, vers Ponent, la impressionant cadena de serralades de les Gavarres i la vall que s'esmuny per entre els arbres del Ridaura terra endins.

«Punta Prima» té un encant especial, únic, que permet sostreure's a les preocupacions del quefer diari tot contemplant el mar bressolant-se, les taques blaves, marrons i violetes del fons proper a les roques; les veles de les barques dels pescadors; les barcases grosses que, amb l'intermitent rum-rum del motor, van deixant una estela de randes entre la blavor crivellada; els grans vaixells que passen, immòbils aparentment, i gairebé a la ratlla caliginosa de l'horitzó i la planúria inacabable de la mar que tant atrau amb el seu misteri, la seva mobilitat constant i aquest encant indefinible que l'aigua blavosa ens produeix a tothora, però més quan hi ha soledat i apareix la nuesa tosca i subjugadora de la natura.

Quan el temporal de llevant empeny les ones, llavors l'espectacle és realment quelcom inoblidable. Sembla que les forces invisibles, que guarda l'aigua en el seu si, apareixen i una i altra volta es llancen sobre les roques amb una fúria de milers de cavalls desbocats. Llavors l'escuma s'aixeca

d'aquestes boques que fereixen, sense parar i sense cansar-se, les roques planes, les arestes de les que han anat desgastant durant anys i anys, els forats que han anat fent a batzegades i s'emporta cap al fons trossos de les que són més febles en aquesta constant labor devastadora dels elements.

Si hom hi va a punta de dia i el cel és net de calitja, pot contemplar l'espectacle meravellós del sol ixent. Entre dues llums, apareix el cercle vermell, grandíol, mig endormiscat, que va desvetllant-se fins a convertir-se en un disc resplendent que pampallugueja la blavor grisa fins aleshores i us porta un camí de miroies inquietes i torbadores. Entretant la nit fuig d'esquitllentes per valls i carenes i, a poc a poc, s'encenen les cases, els pinars, els camps sembrats i les espesses arbredes que voregen els marges del riu. Gairebé a la mateixa hora, els ocells piulegen i se'n van dels brancatges als camps sembrats a la recerca de minestra. I, en la tarda morent, el rocam de «Punta Prima» adquireix tonalitats indefinibles d'un vermellós exultant que va des del carmí fort al morat suau i des de l'ocre daurat al delicat moradís. És una successió continuada de colors variants fins que arriba el gris opac, presagi de les properes tenebres de la nit.

Tot això i moltes altres coses suggereix l'espectacle que «Punta Prima» ens ofrena durant aquests dies tardorencs, però potser el que més frapa l'ànim de l'espectador és veure's voltat de tanta grandiositat que dona la sensació real de la nostra petitesa. Hom té, és cert, el pensament que copsa tota aquesta mutació constant, però no està pas capacitat per a entendre la força misteriosa de la vida que es mou sota l'aigua i s'escampa terra amunt. Des del més petit ser vivent animal o vegetal fins els més complicats ens envolten i ens diuen que tots nosaltres també som part integrant de la natura. Més color, forma, calma, tempesta, penyalars, aigua, terra, arbres i peixos, animals i tota aquesta munió de sers gairebé invisibles constitueixen el nostre ambient i ens parlen el llenguatge clar i evident de que la vida segueix, com sempre, el seu ritme i els seus cicles naturals. Però hom medita més aquestes coses quan, davant les ones bressolants, veiem, sense testimonis, tot aquest món complex que la solitud de la tardor ens ofereix com una meditació serena que ens inclina vers el pregon abís de l'ànima gairebé tan incompreensible com tot el que ens rodeja.

Tardor, mar i silenci; heus ací un espectacle digne d'admiració i una lliçó per la nostra suficiència i pel nostre orgull.

Pessebre Vivent de Castell d'Aro

Publicat el dissabte 25 de desembre de 1965

Inevitablement, ens parla Pugnau del famós Pessebre Vivent, i ho fa amb passió, ja que el marc incomparable d'aquesta escenografia, és just on ell va passar la seva infantesa.

Ignorem, amic lector, si coneix Castell d'Aro. És de nissaga aristocràtica, si bé males llengües diuen que d'una branca borda. Però això poc importa. El mateix nom ho demostra i els fets, gairebé perduts en la llunyania dels temps, ho proclamen. El castell de "Benedormia"⁴, que dona nom al poble, era refugi dels veïns de la vall i rodalia quan els pirates del Mediterrani s'ensenyorien de la costa. Endemés, les torres de defensa de cal Rei, de can Dausà, de can Riembau i d'altres espargides per Rocatell i Fanals, ajudaven a defensar-se dels temibles invasors.

Encara Castell d'Aro segueix com era. Esperem, si es fan innovacions, que no l'emborderiran ni li trauran aquestes seves característiques de poble de pagès, senzill, quiet i bucòlic que presideix les terres de la planúria fins a Pinell a trenc d'aigua. Està format pel nucli de la vila on hi ha l'església, alguns carrers i un vell edifici amb arcades en el que, segons sembla, hi ha quelcom de l'antic castell. El demés són barris, com La Coma, Roquissar, Crota, Rocatell i masies mig amagades pels últims vessants de les Gavarres o per les voreres del Ridaura, riu d'hivern i en prou feines.

El poble té un encant especial, indefinible. Ens deia, un dia, el creador de S'Agaró, que qualsevol racó dels seus carrers i barris té més atractiu i més valor turístic que moltes d'aquestes aglomeracions urbanes fetes a corre-cuita i, a vegades, sense solta ni volta, en els nuclis turístics de moda. Té regust com de vi ranci servat dins la bota del temps que li ha donat aquesta patina suau d'or vell i ocre-grisenc i ha pintat, de groc de xarel·lo, les seves teulades, la tèbia brisa de la mar prope-ra. Feixes de vinyes penjades amb devessalls per les carenes; masies espaioses, franques i obertes a tots els vents; ferrenyes oliveres centenàries a redós de la freda tramuntana, oferint l'esguard senyorial de les retorcides i escardalenques soques; corriols fressejats, pujant i baixant, plens de desitjos i esperes; camps de rostolls, d'alfals, de moresc; fileres de cases arraulides per l'angoixa dels anys, amb ferides obertes a la pluja i al sol; pous d'eura d'aigua fresca a recés de les bardisses dels recs; eres solitàries amb la llenya a punt per encendre la llar; gronxejar, a dreta i esquerra, dels carros que van i venen del camp a la casa i de la casa al camp; caminar seriós, tranquil i reposat dels veïns anant i vinguent de la feina.

Tot això és Castell d'Aro, marc deliciós i incomparable per copsar-hi la pau del silenci, la carícia del ventijol amb sentors de farigola i romaní i sentir-hi la calma del viure sense neguits. Des del

⁴ Curiosa forma de nomenar el Castell de Castell d'Aro. Desconeixem si es tracta d'una forma coloquial antiga dels habitants de la Vall d'Aro (sense cap documentació), però hi ha massa diferència amb el nom correcte (Benedormients), per tractar-se d'una errada del linotipista, ni de l'autor, fill del mateix poble.

cim de les muntanyes i pujols que l'emparen per la part nord, apareix com un paisatge bíblic real de remembrances d'infantesa. I els homes i les dones i la jovenalla i els petits, semblen des de les altures, figuretes de terra cuita, igual a les que, per aquestes diades, posàvem pels camins i camps i muntanyes de suro del nostre pessebre casolà.

Mossèn Vilagran, el rector del poble, al veure aquest escenari tan magnífic, pensà en la possibilitat d'un pessebre vivent. I ja fa set anyades que es repeteix l'edició. Aprofitant els llocs més adients; les feixes, les oliveres i les masies de La Coma, ha sorgit "El Pessebre Vivent de Castell d'Aro" i hom pot admirar unes escenes plàstiques commemoratives del Naixement i s'hi queda embadalit. Tot és natural i les figures de carn i ossos, veïns del poble, i una llum ben adreçada il·lumina els racons escollits donant a les evocacions la vibrant emoció d'un retrobament. I hom pot gaudir de quelcom que ja s'havia imaginat, però mai copsat amb la gràcia viva i càlida del realisme. Els quadres són delicats, escollits i suggeridors, com arrancats d'un món desconegut. Creiem que no hem de descriure les escenes del "Pessebre Vivent de Castell d'Aro", per dues raons. Perquè trauríem encant a la sorpresa i també perquè és precís anar-hi i sentir, amb esperit de profunda humilitat, la íntima sensació que es capta al contemplar-les emmarcades en aquell ambient entre misterios i inquietant dels capvespres de desembre i gener en els alts i baixos del barri de La Coma.

Al marge de tant comercialisme i de tanta banalitat i tonteria com es prodiguen, durant aquests dies, trepitjant, moltes vegades, l'alè sobrenatural que les hi dona vida, el "Pessebre Vivent de Castell d'Aro" és una torxa de fe, de plaer espiritual intensament viscut, de tendresa que se us fica molt a dins de l'ànima i us fa reviure el gràcil somriure del Nadó que volgué néixer despul·lat dels afalacs dels rics i embolcallat amb el bleix calentó d'una vaca i una mula d'un estable de Betlem.

Quadre del Pessebre Vivent - 1968
 Autor: Narcís Sans
 Ajuntament de Girona

La Filomena

Publicat el diumenge 20 de novembre de 1966

Tornem als magnífics retrats personals, i de la dissort del pas dels anys, sense que hi manqui la tradicional admiració per les dones fortes del camp.

Una garbinada d'aquest novembre se l'emportà. Estava ja com un envà de canyes i els bufaruts de tardor i d'hivern són fatals per les persones febles. I va caure com una fulla més, escanyolida i groguenca, de l'arbre de la vida. Havia batallejat molt al llarg de la seva dilatada existència i arribà al cimbleixant amb poques energies, deixades sense gasiveria pels cantelluts corriols que fressejà, imperturbable i generosa, durant anys i anys. "La Filomena" era una dona de pagès, d'esperit juvenívol i rialler. Llesta com una mostela i treballadora fins a extrems inversemblants.

Sols sabia llegir i escriure, però dintre seu hi havia un sentit de responsabilitat i de justícia que us deixava bocabadats. Posseïa el do, tan corrent en les nostres encontrades, d'una personalitat mantinguda per una ètica pura i equilibrada sense mitges tintes, sempre disposada a la defensa del bé i a la lluita contra la maldat. A voltes, era un somriure sorrut i irònic, la resposta a qüestions fonamentals que ella sabia copsar amb la profunditat de pensament d'un filòsof. Rectitud, franquesa, amabilitat i una ferma convicció, eren els puntals del seu viure, igual quan anava amb els seus a fer les feines del camp, que quan assistia a reunions on es comentaven els fets del poble i de la rodalia. Últimament es mantenia encara ferma i decidida, però era més una lògica conseqüència del seu caràcter insobornable i del seu esperit batallador, que no potencialitat del cos ja en devallada fulminant per la malaltia que l'anava minant pessic a pessic.

Era alta, magra, de gestos vigorosos i ràpids, d'ulls esquerps. El seu rostre, colrat pel sol i per les ventades, tenia la forta morenor que dóna el treball a l'aire lliure. Caminava lleugera, com si tingués pressa, embolcallada pel seu món petit i gran alhora. Sentia il·lusió per totes les coses i persones i ho acceptava tot amb l'entusiasme d'un infant. Des de jove se li anà assecant l'oïda fins a quedar totalment sorda. Això li empetitia, encara més, el seu escàs horitzó, però pogué més el seu esperit i aquest obstacle no la separava pas de la companyia dels altres que necessitava com l'aire per respirar.

La mare ens deïa que, quan era jove, era molt formosa i va tenir pretendents a granel, però com que no n'hi va plaure cap, va resoldre quedar-se soltera. Del nostre record enterbolinat, la veiem encara quan, balladora consumada, a l'envelat del poble, els dies de Festa Major es feia rotllo per a contemplar-la puntejant la "polca" amb el seu germà o el ballador de torn. Era tot un espectacle. Hauria ballat sobre la punta d'un punxó. Quan acabava, tots els assistents aplaudien entusiasmats per la seva agilitat i elegància.

Els nois de la casa es casaren fora i marxaren i ella es queda amb la seva mare seguint el cultiu dels camps i cuidant les vaques. A trenc d'alba, s'aixecava, cada dia, per munyir i després amb dues

“marranxes” de llet feia el llarg camí d’anada i tornada des de la vall a la ciutat veïna, que durava dues hores. Al vespre feia de lletera del poble. Tothom l’estimava “La Filomena”. El mateix segava el blat que l’herba pel bestiar o collia els raïms per fer-se el vi per l’anyada. Trescava a tothora, tant a l’hivern com a l’estiu, sense un dia de repòs, com no fos una xerradissa amb els parents o amigues o l’anada al mercat per comprar el que fes falta.

El seu llenguatge era pintoresc. “Maria Santíssima de Déu”. “Quines coses que passen!”. “Maria Santíssima, quins disbarats!”. Exclamacions semblants les deia cada moment tot comentant qualsevulla cosa, fos normal o extraordinària i les pronunciava tot fent moure els seus braços llargs i prims per donar més convenciment a les seves paraules. “La Filomena” fou una de tantes dones com hi ha pel nostre camp.

Dones anònimes, dones heroïques, dones dignes, dones admirables, dones puntals fermes del nostre desenvolupament. Dones escarrassos de treball, sense descans, sense una queixa, sense la carícia d’un somriure d’agraïment. Dones d’esperit fort i cos de roure. Ruts modernes que deixen un estol de bonhomia i santedat entre les espigues dels rostolls punxants i l’olor dels fems de les corts de les vaques i dels cavalls. Dones oblidades per uns i altres sense l’aurèola de la fama ni la buidor de les reines de bellesa.

“La Filomena” s’ha mort. I ens dol la seva absència i ens plau el seu repòs tan merescut. Ferrerria, incansable, s’ha doblegat al corc dels anys. Però hom pensa que mentre hi hagi dones com “La Filomena”, el món pot salvar-se, perquè s’ovira una esclatxa d’esperança i l’optimisme ens esbandeix l’ambient enrarrit que ens envolta. Terra i vida s’han barrejat de nou després del fatigós pelegrinatge i, en el descans de les seves despulles arrugades, hi floreix l’oreig de la vida resplendent.

Full de diari

Publicat el diumenge 31 de gener de 1971

El món bosquetà i el negoci del suro, que tant bé coneixia Oliver de ben petit, són els protagonistes d’aquest Glossari.

En els últims estreps de les Gavarres, a cavall de la serralada, ja perdudes les arestes punxants per l’aproximació a la mar, entre Calonge i Fanals, hi havia —encara n’hi ha— una munió de cases de pagès, masies soltaries de muntanya, a una, dues i tres hores del poble veí. Parlem de cinquanta anys enera, quan encara l’esforç d’aquests herois de la terra i de la muntanya estava en plena vigoria i vivien tranquils i contents llaurant els vessants robats a les suredes i cultivant les hortes de feixes petites al llarg de les torrenteres per on baixava l’aigua d’una font o la que havien em-

bassat durant els dies de pluja. Hi cultivaven escaroles, enciam, pebrots, apis, bròquil i cols, mongetes i tomàquets i tota mena de verdures.

Nosaltres havíem tingut ocasió de menjar-ne, en les nostres incursions a la recerca del suro pels viaranyes de tan suggestives encontrades i recordem que el sabor d'aquelles viandes era excel·lent junt amb el pa moreno que la dona i la jove havien pastat i cuit en el propi forn. També tenien la seva vinya, mig penjada d'un solei, a redós de tramuntana, i el vi que produïa, si bé era de pocs graus, tenia un sabor sec i dur com la terra aspre d'on havien xuclat la saba salvatge mig emeltada d'olor de pins i alzines sureres, romaní i farigola, argelagues i ginesta i arboç i xuclamel.

Les pomeres i els cirerers i les figueres resseguien els marges dels camps i, si bé donaven poca fruita, per la constant sequedat del terreny, hom quedava meravellat de la dolçor de les figues i les cireres i de les pomes de morro-de-vedell. També hi havia les nespres —«amb temps i palla maduren les nespres»— i les serves —ara gairebé se n'ha perdut la mena— que les dones recollien i guardaven junt amb les pomes en un calaix de la pastera per a madurar. Quan ja eren toves, tenien un gust exquisit, dolç i àcid alhora, com un present de fruita boscana. En els pendissos i les obagues; en els cimalls dels turons i les petites planúries enmig dels penya-segats, s'hi feia el millor suro de la comarca i tots els fabricants de taps, que llavors eren molts des de Bagur fins a Sant Feliu de Guíxols, procuraven comprar-lo adelantant-se al possible competidor. Les suredes eren cuidades amb freqüència aclarint-les, estassant les mates i fent pelagri dels suros novells amb molta cura.

Els tapers sabien que els trefins més bons —els trefins eren dels «querracs» de suro més fi destinats a taps de xampany— sortien d'aquell suro de la part baixa de les Gavarres i per això hi havia una certa cobdícia per ser els primers quan se sabia que els rusquers estaven ja ben posats a les eres de les cases.

Entre aquestes masies, n'hi havia una, relativament modesta en aparença, situada en una petita vall, amb l'horta gairebé al davant de la casa, regada per l'aigua d'una font i d'un petit rierol que s'escorria, lentament, fins a la bassa feta sobre mateix de la feixa primera. Les suredes de la masia eren extenses i el rusquer, molt ben col·locat, constituïa l'enveja dels compradors. Aquell suro era el millor de l'encontrada i l'amo ho sabia i, amb aquella sornegueria pròpia del pagès, s'ho feia pagar.

El propietari era rabassut i ferreny, cara rodona i vermellova, expressiu i esquerp, d'una intel·ligència natural extraordinària. No sabia de lletra, però comptava els «duros» que podia valer el seu rusquer amb més rapidesa que qualsevol marxant. El que més atreïa d'aquell home, eren els ulls, uns ulls grossos, saltirons, com si volguessin sortir de les cavitats naturals. El seu mirar gairebé feia mal de tan intens i fiscalitzador. Portava unes calces de vellut i, amb les cames curtes, empaitava els gossos darrera els conills i el senglar amb una lleugeresa que us deixava bocabadats. A mitjans d'una primavera havia pelat els suros i feia poc que el rusquer, fet amb molt d'enginy, s'arreglaven sobre l'era a ponent de la masia. Un marxant d'una fàbrica molt important va saber que ja el suro, el més preuat, estava a la venda i fou el primer d'anar-hi. Davant del nostre home, va fer

les passes pel costal llarg i pel costal curt; després va mirar, una a una, les peces que hi havia des de terra fins a sobre. Va fer comptes amb calma, mentre l'amo se'l mirava de reüll amb aquells seus ulls grossos i saltirons. Va pensar una estona i després, com qui no vol la cosa, ni l'interessa gaire, va dir-li:

—Quant en voleu del rusquer?

—Catorze-cents duros (va dir l'amo).

—Us en dono set-cents, ni un cèntim més.

—És vostre (va contestar victoriós).

—Ja m'heu «fotut» (va dir el marxant).

Llavors la paraula era tracte fet i el marxant amb el cap cot va acomiadar-se pensant que la sor-negueria del pagès havia vençut la seva astúcia. El vell bosquerol va contemplar mig somrient l'espavilat comprador, el més bo de tots els marxants de suro i, en els seus ulls grossos i saltirons, hi florí una espuma de malícia per haver enganyat un home tan saberut.

Masies solitàries

Publicat el diumenge 23 d'abril de 1972

Es lamenta Pugnau de l'abandonament de les cases de pagès. I en fa un emotiu tribut ple d'enyorança.

Si hom camina per qualsevol poble de les nostres comarques, trobarà masies desertes; masies silencioses; masies sense guspines ni fum que surtin per les xemeneies; sense un bri de vida de mainada, esperança d'un demà proper; sense els crits de les dones i dels homes atiant el bestiar i cridant els petits pel dinar o pel berenar; sense el caminar gairebé poruc i parsimoniós del cavall, de la mula o dels bous; sense el paller — com d'un ocre grisós pel vent i la pluja i el sol — amb el pal al bell mig i una olla capgirada al cim per evitar els regalims de l'aigua; sense l'escataineig de les gallines picotejant la minestra escampada per l'era rodona, encatifada d'herba tendra i enrajolada per cairons grocs, vermells i grisos, ja gairebé esmicolats sense color per les batudes i pels anys; sense l'agut quiquiriquic del gall altiu que es passeja, ufanós, per entre les manses i tímides femelles del seu ramat, amb la cresta vermella queixalada i el plomatge multicolor brillant i sug-gestiu; sense l'esquellot de les ovelles i les cabres que anaven i venien del bosc i del camp a casa i de casa al camp i al bosc; sense, el gos coniller i el d'atura per menar, amb el gest i la veu del pas-

Entrada enllosada de Can Castelló - 2021
Autor: Joan Perich

màstecs i tota mena d'herbes. El quintà se us apareix desert, amb les vinyes mig mortes o els camps erms i els ametllers plens de rebrols que es mengen tota la saba i els pruners i els cirerers sens podar, vivint i morint a la bona de Déu. L'herba s'ha fet senyora indiscutible de marges i terra de conreu que, antany, donava fruit abundós, blat granat que Déu n'hi do i moresc que, al morir, us deixava la panotxa vermellosa amagada entre les fulles protectores i faves i pèsols primerencs que, estofats, feien les delícies dels camperols.

Si, una infinitat de masies queden així, mustigues, fent els últims badalls, dempeus encara, amb les pedres negroses l'argamassa caient ací i allà i les parets, gairebé cadavèriques, deixant al descobert forats on hi fan el niu els pardals. N'hi ha que ja estan mig ensorrades, amb els teulats de gairell i les bigues podrides i les voltes antigues a punt de caure. Dóna una tristesa infinita aquesta munió de masies abandonades que es van esllavissant, com si malferides per l'urpa de l'abandó, no tinguessin ganes de viure ni mantenir el seu aire amoixador de soplug d'antany. Cert que hi ha les masies que el mestre Prudenci Bertrana anomenava «masies tràgiques». L'autor de «Nàufrags» parla d'aquelles perdudes enmig de les boscúries com si fossin nius d'anacoretes més que la casa que guardava els seus habitants del fred i del calor. No, aquestes masies no tenen raó d'existir perquè la vida, en elles, era i és una vida miserable, feixuga, gairebé inhumana. Ens referim a totes aquestes altres masies properes als pobles, que tenen aigua abundant i camps de conreu bons i agraiats a l'esforç que s'hi posava.

L'aire de ciutat, per una part, i, per l'altra, el no considerar l'agricultura com una indústria productiva, han fet que els pagesos les anessin abandonant a poc a poc i ja són moltes les que tenen les

tor, el camí a seguir tot darrera del boc, amb el davantal entre cames, i el moltó assenyat, sempre atent, amb la mirada trista i malenconiosa; sense el terrat del graner ple de geranis vermells, blancs, blaus i roses; sense la pallissa plena d'userda i farratge mig sec amb aquesta característica olor de les plantes del camp.

Ara, l'horta, al costat o al darrera de la casa, està abandonada i el pou és brut i les feixes són plenes de gram, de

portes barrades, les finestres sense vidres i les xemeneies orfes de l'escalf de la llar. Es paga, ara, el trist tribut a la manca de previsió del valor del camp, del noble ofici de treballar la terra i de la carència de la mecanització que hauria facilitat no sols la producció, sinó el desig dels estadants de fer més rendable el seu treball.

Masies solitàries, masies mortes, masies desertes de vida confortant, ens donen la sensació de que no hem estat a l'altura de les circumstàncies i les hem deixat per no haver previst un canvi radical en el tipus de cultiu i la manera de realitzar-lo. Allà queden, totes elles, com mut testimoni d'unes vides que s'han bressolat enmig de les cambres, per les sales de les festes i a redós del foc durant les vesprades de l'hivern. Van caient com gegants sense ànima a l'impuls del vent, de la pluja, de la humitat, del sol que, tot ho crema i per la manca d'una mà acariciadora que, tremolosa, encara sent respecte per les velles i venerables parets que han estat el suport de la nostra grandesa.

Què passa?

Publicat el dissabte 25 de desembre de 1965

Oliver es pregunta el motiu del canvi climàtic (ja el 1969) i la davallada d'aus que percep i aprofita per passar llista de les diferents espècies que eren habituals anys enrere.

Tot just suara hem començat l'any i ja deixem enrera el gener que ens ha donat gairebé una temperatura primaveral. D'uns anys ençà, hom constata que les condicions atmosfèriques han variat sensiblement. No plou pas com abans, ni de bon tros; no fan aquells hiverns gelats d'antany quan el rec del jardí de la Devesa era una pista de patinar adient a les nostres emocions juvenívoles; tampoc és corrent aquell temps llarg de boira ploranera que se us ficava fins al moll dels ossos mentre xiulava el vent esquiu i us cremava les orelles; ara hom pot passar pels ponts sobre el riu sense tapar-se la boca i amb el cap alt sense que l'aire humit us empipi gaire. No hi ha dubte que en certs moments la temperatura és baixa, però són pocs i força aïllats, si exceptuem nits i matinades.

Molts són els dies en què hom podria anar sense abric i si el porta és més per hàbit que per necessitat. El fet remarcable és que hi ha més bonança que mal temps, més dies bons que dies freds, més jorns de sol que plujosos. Sembla talment com si la nostra terra es fes avall, cap al migjorn, o bé que les condicions climatològiques del sud s'allarguessin cap a nosaltres.

En realitat, no sabem què passa. Potser simplement estem dintre d'un d'aquests cicles de bonança que, a voltes, duren anys i panys i després torna a venir un cicle diferent i semblant a l'anterior, amb predomini de pluges i fred i neu. És el vaivé de la natura, sempre igual i sempre diferent, font inexhaurible de canvis i repetició de fets semblants, almenys aparentment. Però hi

ha un fet que no ens agrada gaire i que potser sigui el preludi de quelcom ja més definitiu. Ens referim a que els nostres boscos i els nostres camps, els nostres prats i les nostres arbredes, han perdut sensiblement la quantitat tal de vida que hi feia estada.

Tant durant l'hivern i estiu, com en primavera i tardor, no veureu pas aquelles volades de cadernereres, de rossinyols, de verdums, de pardals, de becades, de terrarols o calàndries, de pinsans, d'aloses, de cuetes, d'ulls de bou, de cua-llargues, d'oriols, de garses, de grives, de tudons, de merles, de cua-roges, de gaigs, de passerells, de cogallades, de reientincs, de pigots, de puputs, de bosquetes, de tords, de polles d'aigua, d'abellerols, de tórtors, d'enganyapastors, de becadells, d'orenetes, de falziots, de perdius i de tants i tants altres que ara no recordem. Se'ns dirà que hi ha molts caçadors i això és causa de que n'hi hagi pocs. És veritat, en part, pel que fa referència a certs ocells com perdius, becades, tudons, tórtors i alguns més, però els petits no són perseguits, generalment, per les escopetes. No obstant la seva disminució és evident. Quin és el motiu? És que les condicions actuals del nostre clima ja no són tan adequades com abans per la seva pervivència? Heus ací un interrogant que queda a l'aire sense possible resposta.

La vida, encara fa pocs anys, abundosa per obagues i pendissos, per les voreres dels rius i pels cims de les serralades, és migrada; gairebé inexistent en molts llocs. Hom pot passejar pel mig de rouredes i per entre els pinars sense trobar quasi un bri de joia voladissa que alegri els nostres paratges gairebé deserts. Ja no canten tant els rossinyols ni les cadernereres, ni els passerells, ni els verdums, com ho feien abans. Ni tampoc hi ha tanta aigua fresca i regalada que s'escorri des de les fonts pels esvorancs de les torrenteres. Serà la manca d'aigua, senyal de l'escarrassida vida que hi ha encara? És possible. De totes maneres hem de confessar que l'instint de les aus és infal·lible i si en realitat han marxat, serà sens dubte per un motiu concret que han copsat certerament. Si és així, llavors haurem d'admetre que un canvi radical es projecta sobre la nostra terra, sense que ens sigui donat conèixer les conseqüències.

Desitgem de tot cor que tornin els ocells i les fonts ragin abundantment i les muntanyes i el camp torni a ésser el paradís d'abans.

La vella de Rocatell

Publicat el diumenge 12 de març de 1967

**La sensibilitat de Pugnau ens dibuixa un cop més una figura
a les acaballes de la vida, en l'entorn on ha viscut.**

Rocatell és un barri adossat a la falda del puig de'n Roc. Mira a la vall i a la mar propera. Cases aïl·lades, amb el seu hort, coronen els cimals d'un terreny ondulat i salvatge. Una ací, l'altra allà, i unes altres

Mas Sicars - 2021
Autor: Joan Perich

agrupades més lluny, apareixen com ovelles gegants, pasturant, estàtiques, els marges de figuerasses i atzavares. Tenen un aire pintoresc, bucòlic, com un tros de pessebre, per on hi davalla, cantarell, un rierol que neix en la Font del Ferro, mig amagada en l'obaga dessota mateix de les nues roques de l'altra muntanya.

Hi ha solitud acollidora pels camins que serpegen les comes, les feixes

i les pinedes, i el silenci el desfà el vol incert d'un gaig fugint, cridaner, d'un lloc a l'altre, o l'agut piulejar d'una merla que s'esquitlla per entre les bardisses. Hom s'hi extasia davant el bell i feréstec paisatge i copsa flaires de farigola, romaní, poliol i altres herbes i plantes que creixen, raquítics, per tot arreu. És una sentor forta, aspra i dolça alhora, com és dura i aspra la terra d'on xuclen les minses gotes de saba que, generosament, vessen al seu entorn. A voltes hi veureu cabres blanques, cabres negres, cabres clapejades, rampant els marges i saltant, lleugeres, les roques, menjant, sense parar, els brots tendres de les herbes que destrien amb instint inconfusible.

Les cases queden desertes de bona hora i els homes i les dones van a la plana, on hi tenen els camps, per retornar, amb pas lent, quan fosqueja. El cavall sap les tresqueres i porta el carro amb aire decidit, al davant, desitjant la tebior i la minestra de l'estable. Però l'àvia del mas Sicars ja no hi va a la plana. Fa temps que no pot anar-hi i s'ha de quedar guardant la casa. És la més vella de Rocatell. Ni ella mateixa sap quan va néixer. Va corbada, com si els anys li pesessin. Porta un bastó i surt, cada matí i cada tarda, a fer herba pels conills. Gairebé no s'aguanta, però no sap estar sense fer res. Ha feinejat sempre i si s'asseu li ve una frisança que no la deixa viure. Roman sola i pensa quan tenia forces i anava al camp i cavava les faves i els pèsols, dallava l'alfals com un home, feia les garbes quan la sega o portava la cistella curulla de raïms quan la veremada. Sols viu de records. Amb els ulls tèrbols contempla, des de la porta arcada, la vall riallera que tant se li allunya i, a voltes, unes llàgrimes traïdores li davallen per la cara i li amoixen l'esperit com una manyaga.

Vuit fills ha tingut. Tres se'ls emportà la guerra i els altres han anat morint, un rera l'altre, de mals estranys. Sols dos nets li queden, i ells porten el mas. Les hores passen lentes, inacabables, i l'àvia del mas Sicars pensa; pensa adés amb la mort d'un, adés amb la mort de qualsevol dels altres. I una

buidor immensa li oprimeix la gorja. Però tot seguit s'asserena i aixeca els ulls i mira el cel i els llavis es mouen pausadament resant en silenci. És com un arbre que, a destrallades, l'haguessin deixat sense branques; però segueix dempeus, sec, arrugat, sense fulles, sols amb les nines guspirejant l'anhel d'una esperança.

Camina lentament, amb el bastó, portant a l'altre braç el cistell i l'aixada petita. De tant en tant es para, s'ajup i cull cosconilles i màstecs. Va a poc a poc, però ferma i decidida, fins que el cistell és ple. Després torna i reparteix les herbes obrint les conilleres. I parla amb les bèsties tot passant-los-hi la mà ossada per l'esquena suau. Després va de nou als seus records i als seus somnis i al seu món que ja no hi és. La vella de Rocatell, arrugada, seca i escanyolida, amb el rostre entristit, s'arrapa a la vida i sent l'alliberament de la mort. Però amb l'ànima serena espera i pensa; pensa amb tot un reguitzell d'anys que ja se li escolen en la solitud del barri desert. I ploren els seus ulls tèrbols tot mirant la plana on hi deixà la seva joventut i la gràcil figura de quan era donzella casadora. Creu que la seva sembra, àdhuc que petita, té la força de la sang nova i l'exemple del treball i de la pau que forjà amb silenci i renúncies.

L'àvia del mas Sicars s'arrauleix, a voltes, sota la parra de l'entrada i reviu trossos del seu passat; somriu a estones; d'altres, es neguiteja i s'entristeix recordant certs passatges, però es conforma i una serena valentia es traspua per entre aquells seus ulls tèrbols i petits. Després, vençuda pel llibre inèdit de la llarga història, fa una becaina.

A fora, pels alts i baixos de Rocatell, segueix la solitud trencada pel gaig cridaner o pel merlot que s'esmuny bardisses amunt de la torrentera. Tot és quiet, acollidor, amb flaïre de flors i herbes boscanes, amb les cases com ovelles gegants, mentre allà, en el mas Sicars, una vida ignorada, una vida de dona senzilla i austera, s'apaga a poc a poc, com una llàntia que gairebé ja no té oli.

Les vinyes

Publicat el diumenge 8 d'octubre de 1972

**Temps enrere molts pagesos es feien el seu propi vi.
Les Gavarres eren plenes de petites vinyes que van anar desapareixent.**

En la nostra terra, hi ha tota mena de vinyars. Veureu, a voltes, tires de ceps llargues i, entre tira i tira, terra de conreu on s'hi planta «blat de moret» o fesols o faves i pèsols quan és el temps. Hi ha vinyes que s'enfilen per les pendents frec a frec de la muntanya. Tenen les soques petites, retorçades, negroses i mig escanyolides, però el raïm és sucros i dona un vi de qualitat. Els pàmpols hi són escassos i, per això, els penjolls maduren molt aviat a redós de la tramuntana i del llevant.

Des de lluny, els vinyars que puguen, com cansats, per la cresta dels pujols, tenen ara, un color daurat, de groc vermellós, que enamora. Sembla talment com si la natura els hi donés la joia del color com una recompensa pel seu esforç del fruit saborós que el pagès avispat converteix en vi bo; aquell vi de la bota del racó que es guarda per la Festa Major o per les grans solemnitats. Aquestes vinyes solen ser plantades en llocs de terra aspra i magra; terra resseca pel sol i pel vent i que sols veu l'aigua quan plou. Aquestes vinyes de sequeral van minvant a poc a poc, doncs el fruit no és pas abundós i avui es prefereix la quantitat sobre la qualitat.

Quan l'avi era viu, en el nostre poble, n'hi havia moltes d'aquestes vinyes escampades pels turons i obagues del barri de Rocatell. Era una delícia anar-hi quan el «veimar» i disfrutar de les nesples i les serves i de les figues de «coll de senyora» que hi havia pels marges. L'avi preferia el vi dels vinyars d'aquella encontrada, perquè els raïms eren molt dolços i el vi que en treia, una autèntica delícia. Els pagesos d'aquell temps robaven, al bosc, terreny ple de rabasses de bruc, d'argelagues i gatoses, estepes i bardissars i també algun suro petitó i ferrenys arbustos d'arboç. La feina era dura, feixuga, extenuant, però no els hi recava l'esforç perquè la vinya que s'hi plantava, encara que el terreny era poc generós, la gran qualitat de graus que el vi donava, els compensava sobradament. Per això hom podia contemplar per tota la rodalia de muntanyes que voregen la vall, el verd clar dels ceps durant l'estiu i les clapes daurades de groc i vermell, a la tardor. Des de qualsevol cim de la serralada es podia admirar l'enfilall de vinyars robant lloc als pins i als suros i als pagesos mimant amb sulfat i sofre aquelles plantes que havien sembrat amb una tòria de bona família.

Ara la immensa majoria d'aquelles vinyes són ermots perduts on s'hi allargassen les bardisses i creixen les herbes espinoses i el gram se n'ha apoderat. És llei de vida i aquell esforç, gairebé sobrehumà, s'inverteix en quelcom de més profit i es mantenen sols els vinyars de la part baixa de la vall que donen més fruit i la terra és més amorosa i de més fàcil treballar. Les veremes ja han començat i, en alguns llocs, potser ja han acabat. No obstant el temps plujós d'aquest any ha fet que els raïms tardin a madurar i els pàmpols han agafat moltes malalties i tot aquest conjunt de coses indica que la collita no serà pas com hom voldria. En qualsevol cas, el fet és que les colles d'homes i dones van d'ací d'allà, d'un vinyar a l'altre, ajudant-se els amics i els veïns per tal de que la collita acabi quan més aviat millor. I durant tot el mes present i, el novembre, passejant per aquelles encontrades podrem extasiar-nos amb la visió meravellosa dels pàmpols moribunds que, com un llagrimaig de color, diuen adéu fins la nova primavera a la seva curta existència. Entretant, en les botes s'hi guarda el vi que serà la beguda habitual durant tot l'any, i aquest vi serà més o menys fort segons les vinyes que han donat els raïms siguin del pla o de la muntanya.

Quan érem petits, després de «veimar» resseguíem els vinyars per menjar els «cabrots» —així anomenàvem els penjolls petits i verds deixats pels veremadors— que ja havien anat madurant amb el temps i la paciència del sol tardorenc esmorteït que, en la nostra vall, sol il·luminar durant aquests mesos amb una placidesa encantadora.

Record d'una nit de pesca

Publicat el diumenge 25 d'abril de 1971

Oliver ens narra aquí, les nits de pesca a les roques, agafant crancs i sentint la nit a prop del mar.

Som joves i la il·lusió floreix per qualsevulla lilaina. Uns quants amics i familiars hem decidit anar de pesca a mitja nit. Hem preparat els llums de carbur amb molta cura i, després de fer un petit ressopó, cadascú ha agafat la seva galleda i ens hem posat en camí. Hi ha tres quarts d'hora per arribar al lloc escollit. Caminem alegres fent la xerrada. És negra nit i el vent s'ha adormit suara entre les branques dels plàtans, freixes, arbres blancs, acàcies i pinedes. Passem pel corriol de la dreuera i anem en fila índia; llavors, pensatius i callats, sentim el silenci de la nit trencat, de tant en tant, pel cant fúnebre i tètric de les xibeques. Anem a poc a poc per a no caure i, sense voler-ho, aixafem els còrrecs que van i venen dels marges al camp i dels camps al marge.

El cel serè ens ofrena la meravella de les estrelles, i constel·lacions i la seva llum minsa ens acompanya per la vall, vers la mar propera. Durant uns moments, hom pensa en la soledat un xic esgarrifosa de la negror que ens envolta i en aquests móns llunyans i ignots que, com cuques de llums, ens il·luminen. Sentim el pessic del misteri desconegut i el rosc de la nostra petitesa. Els fruiters i els canyissars que anem deixant semblen talment fantasmes que ens miren i ens escorcollen els més íntims pensaments. Al passar a la vora d'una masia lladren els gossos amb fúria desconeguda; després, altra volta, la silenciosa complicitat dels pinars, de les hortes i dels pendissos, dels pujols que puguen i baixen fins arran de l'aigua.

Quan falten dos o tres-cents passos per arribar a Punta Prima, sentim el remoreig de les ones. És una remor sorda, gairebé punyent, inacabable; és el continuat vaivé de l'aigua que amoixa i mossega les platges i els penyalars en aquesta atàvica baralla de la mar i la terra ferma per a subsistir. A l'arribar al cim de les roques escollides, preparem els llums i els encenem a resguard de la brisa que ens porta la salabror reconfortant del marisc, la molsa i les algues que ja tenim a l'abast de la mà. De sobte, quan més engrescats estàvem i joiosos per a començar la nostra pesca, sentim un trepig fort que s'apropa mentre ressona enmig de la fosca: «Alto!». Són els dos carrabiners que vigilen la costa d'aquest sector. Pensaven que es tractava de contrabandistes.

Aclarit l'assumpte, fem la xerrada amb ells, els convidem a fumar i, després de posar-nos unes espadnyes velles i d'arremangar-nos els pantalons, baixem molt a poc a poc per entre el rocam i cadascú amb el seu llum, comença la pesca més original que jamai hem fet. A trenc d'aigua corren els crancs i «trinquets», peluts i d'un ocre verdós, els primers, i grisos, els segons i els anem agafant un a un i els posem a la galleda. L'estri aquest és indispensable per aital pesca, doncs així no poden fugir, perquè rellisquen sense possibilitat de pujar la llisa paret rodona. La mar està relativament calmada, però el remoreig de les ones fa que l'escuma llueixi enmig la foscor. Hi ha crits de joia cada vegada que un de nosaltres aconsegueix un cranc gros i pelut.

En els racons més plàcids, podem agafar també alguns peixos que queden enlluernats mentre gaudeixen de la solitud sobre la molsa balancejats per l'aigua que puja i baixa sense parar. Anem amunt i avall del roquissar; els nostres llums van fent tentines i apareixen i desapareixen durant la inquietat i al·lucinant recerca d'aquesta pesca original. Després d'unes roques en ressequim unes altres i així fins a punta de dia. Llavors ens reunim de nou i tothom ensenya la seva pesca que ha estat molt abundosa. Satisfets, fem el camí de retorn. La llum incerta de l'albada va destriant les muntanyes, les cases disperses, els arbres i, finalment la vall i el poble. Tots estem cansats i ningú parla. La brisa ens acompanya i veiem com la boira esfilagarsada s'esmuny per les obagues i per la plana. Canten els galls de les masies i els ocells xiuxiuegen entre les fulles dels pollancre i dels pinars. Les garses fugen xisclant i les merles s'esquitllen per entre els bardissars. Hi ha silenci encara, però la vida reneix de nou, com cada jornada. El misteri de la nit i de les estrelles desapareix de moment i la il·lusió satisfeta ens torna optimistes. La claror ja ens acompanya i ens sentim més segurs no obstant l'esforç d'unes hores excitants que ens fan oblidar el cansanci i la torbadora inquietud de la mar embolcallada per les ales de la nit.

Hem triomfat i sentim l'orgull de l'èxit d'aquesta primera aventura de recollir els crancs i «trinquets», amb el prosaic atuell d'una galleda, mentre fan l'habitual passejada per les roques solitàries acompanyats del concert de l'aigua inquietat i sempre remorosa.

Rancúnies

Publicat el diumenge 4 de setembre de 1966

La rivalitat entre colles i poblacions veïnes protagonitzen aquest Glossari, actituds que eren molt accentuades fa uns anys.

Del nostre record, existien en gairebé tots els pobles, almenys dos grups ben definits que si es parlaven, no ho feien pas amb gaire entusiasme ni cortesia. Si es trobaven pel carrer o pel camp, la salutació era esquerpa i més semblava un mot de comiat despectiu que sincera efusió amical. "Els de dalt" i "Els de baix"; "Els de dreta" i "Els d'esquerra"; "Els del casino" i "Els del cafè", eren expressions característiques d'un estat d'ànim col·lectiu difícil de definir, però palpable i àdhuc perillós. Ja sols els noms indicaven pols oposats que es repel·lien amb contumàcia.

Si es feia ball els diumenges i altres dies de festa, n'hi havia dos; si teatre, cinema o qualsevulla altra distracció, igualment. En cas de que sols un grup tenia diners per a fer la gresca, els del grup contrari no hi anaven perquè ja sabien que no els deixarien pas entrar. En arribar la Festa Major, cada u procurava que el seu envelat i la seva cobla fossin millors i més cars i el capellà havia de contentar a tothom i feia dos oficis solemnes, un el primer dia i l'altre el segon. Sols es reunien per la ballada de les sardanes a la sortida de l'ofici, i a la tarda a la plaça; però no es juntaven mai

en la mateixa anella i tots estaven pendents de qui tocava millor les sardanes, doncs l'orgull i la vanitat de cada grup depenia del so de la tenora i dels refilets del flabiol.

Era trist comprovar com la vida mins i raquítica de certs pobles s'escolava per aquests viaranyes de la rancúnia que ningú sabia, amb certesa, quan havia nascut ni per què es mantenia amb tanta passió. Segurament al llarg dels anys, s'hi van barrejar la política i els interessos de classe; mes si ho haguessiu preguntat a molts d'ells, no haurien pogut respondre per quins motius formaven part d'un grup i no de l'altre. Ho eren perquè ho fou el seu pare i el seu avi i el seu besavi. I ja n'hi havia prou.

Aquesta rivalitat donà lloc en més d'un poble, a renyines i baralles que acabaven malament fins i tot amb ferits i algun mort. I això engrandia encara més les distàncies i no poques vegades noies i noies de grups diferents havien de festejar d'amagat i llurs pares no consentien pas en deixar-los casar. Foren molts els "Romeus i Julietes" que ploraven els seus amors desgraciats i impossibles en les nits fosques d'amagat de les mirades inquisidores de les respectives i odiades famílies. Aquesta animositat també era corrent entre els pobles veïns. Més d'una vegada els joves d'uns i altres es deixaven portar pel geni i s'insultaven i quan era arribada la Festa Major no se'ls deixava pas entrar a l'envelat. Recordo que el meu avi deia, referint-se al nostre poble veí, que sols era més avançat que el nostre perquè estava tres quilòmetres més a la vora de Girona. Si uns es deien partidaris dels "Nyarros", els altres es nomenaven "Cadells", partits que ja s'estilaven, si mal no recordem, en temps del tristament cèlebre Joan de Sarrallonga. El fet evident i incontrovertible era l'existència d'un odi i d'una aversió molt accentuada entre "Els de dalt" i "Els de baix" i entre els pobles veïns, per unes raons ignorades la major part de les vegades pels mateixos interessats i que, a nosaltres ara, ens semblarien puerils.

Però tot passa i aquell assot que empetitia la fortalesa de molts dels nostres pobles anà desapareguent amb el temps, si bé amb certa pausa. Hem sigut testimonis d'aquest canvi. Ara ja no hi ha "Els de dalt" ni "Els de baix". Tampoc existeixen "Els d'esquerra" ni "Els de dreta". Per la Festa Major es fa un sol envelat i els nois i noies no troben pas aquells entrebancs d'antany. Avui viuen agermanats i tots els homes van al mateix casino o al mateix cafè i els veuríeu com juguen a la manilla, a la butifarra, al tresillo o al canari sense preocupar-se de si pensa així o aixà.

Què ha passat? Difícil és esbrinar-ho. Potser aquell invisible punyal de rancúnia es rovellà i els homes compregueren que era molt millor per a tots viure com germans i no en grups dividits per la discòrdia. No es pot negar que és molt millor l'harmonia d'avui que les rancúnies d'ahir. També hi ha coses bones en el nostre temps i una d'elles és aquest eixamplament del món de les idees que ens uneix i fa possible que cada veí del poble es sentí solidari de tots els altres.

Potser ha sigut necessària l'unió entre els homes dels pobles per defensar-se de l'atracció cada dia més accentuada que les ciutats exerceixen damunt dels homes del camp. És una raó. No ens atreviríem pas a negar-la.

La Castellana

Publicat el diumenge 19 de setembre de 1965

El misteri rodejava a aquesta dona que Pugnau retratava en aquest article. Un nou personatge singular, deliciosament descrit.

Era alta, musculosa, d'una morenor negrosa i perfil aguilenc. D'ulls molt vius, però, en el temps de la nostra coneixença, desdibuixats per una boirina de solitud i suplicants, com demanant una veu amical pel seu pelegrinatge. Li cobria el cap un mocador negre a la faisó aragonesa i el seu cos llarg, escardalenc, el vestien una brusa i unes faldilles amb un davantal ratllat al davant, també negres. Unes espardenyas de vetes i mitges de punt anglès eren el seu calçat habitual. Vivia sola arran del bosc en una casa mig enrunada.

Esquiva com un ocell salvatge i esquerpa com una guineu, s'apartava, gairebé sempre, de la gent i de la gatzara. Li agradaven la quietud de les serralades, el xiular del vent per entre les branques de les suredes i el cantar dels perdigots des dels turons i el de les merles que s'esquitllen pel mig de les bardisses. Durant la setmana, treballava un camp en mig de la muntanya. L'amo li donava permís per cultivar un tros de carena que havia apartat amb dues o tres feixes. La terra era força magra, però si queien alguns ruixats, hi podia collir unes embostes de fesols, un parell de coves de caps de blat de moro per alimentar quatre gallines i algunes patates. Des de llavors el lloc el coneix tothom pel "Camp de la Castellana". Si el fesolar granava era un aguait segur per matar algunes perdius, ja que elles senten frisança pels fesols tendres.

Nosaltres hi férem, més d'un cop, una barraca sense que la sort ens hi acompanyés gaire. Ja amb un feix de llenya a l'esquena, ja amb un cistell al braç ple de fesols, patates i caps de blat de moro, "La Castellana" baixava rostos avall amb una agilitat inversemblant. Passava per les dreceres i saltava, com un home, entre les roques dels espadats. Ja vella, havia perdut la seva feresa i s'ajudava amb un bastó. Però, en la seva mirada i en el seu gest, hi hauríeu vist encara decisió, valentia i esforç per vèncer el pes feixuc dels anys i la dissort.

Les vetllades les passava picant avellanes amb un martell petit, per tal de que, amb l'esclatxa, quedessin, després, ben torrades. El diumenge, amb dos cistells plens, es posava a l'entrada del ball o a la plaça si tocaven sardanes, venent xufles remullades i avellanes i cacauets torrats. Petits i grans n'hi compraven. Sèria, estàtica, imperturbable, vetllava només pel seu negoci que li donava uns cèntims migrats per anar tirant. No es ficava amb ningú i tothom la respectava. Però, en aquest respecte, s'hi endevinava un desig insatisfet de conèixer el fons d'aquella ànima solitària. Ningú sabia d'on havia vingut. Parlava un castellà mig barrejat amb mots catalans.

Per això hom la coneixia per "La Castellana" per tot el poble, situat al mig de la vall riallera que s'emmiralla en les ones de la nostra mar inquieta. Ara que, en cada poble, s'ou l'accent inconfusible dels pobles del sud d'Espanya i d'altres que ens ofrenen la sonora llengua de l'immortal

Cervantes, ens ha plagut transcriure alguns dels records de "La Castellana" que guardàvem des de la infantesa.

Un bon dia aparegué pels nostres camins, li varen plaure les Gavarres i la vall riallera que hi ha als seus peus i va sojornar entre nosaltres. S'arraulí dins d'una casa mig enrunada i, després d'uns anys, ens deixà amb el mateix silenci de la seva aparició. Però no hi ha dubte, que aquella vida curulla de pau boscana i deserta de mots, que tothom respectava, esbrossà el corriol per on passen unes noves vides amb el mirar ple d'il·lusions i d'esperances.

Tradicions del Diumenge de Rams

Publicat el diumenge 3 d'abril de 1966

Oliver ens ofereix en aquest Glossari un reguitzell de records i detalls tradicionals de la diada de Rams.

Sempre ha sigut popular, aquesta diada. És la porta gran de la Setmana Santa i commemoració del triomf de Jesús a Jerusalem. El poble fidel hi ha anat embolcallant, al llarg dels segles, costums que s'han esdevingut permanents, amb poques variacions fins a nosaltres.

Quan érem petits, gairebé no es coneixien els palmons. Tota la quitxalla anava a la benedicció i a l'ofici solemne, amb grosses branques de llorer o d'olivera. Els bordegassos s'estarrufaven amb un llorer quasi sencer; els més petits amb branques lleugeres d'acord amb la seva edat. Els grans, dos o tres branquinyols, doncs ningú podia anar, en aital diada, amb les mans a la butxaca. La nau del temple, no gaire abundosa, semblava talment una arbreda vivent moguda pel continuat moviment que els petits, cansats de tan llarga cerimònia, les movien constantment. Però el cas és que totes les branques estaven guarnides amb tortells petits, rosaris de sucre i altres l·laminadures i era molt corrent que els més grans empaitessin, dins mateix de l'església, alguns d'aquells fruits artificials, principalment de les branques dels més petits. Això donava lloc al consegüent avalot, llagrimeig dels perjudicats i l'autoritària intervenció de llurs pares per evitar els abusos.

La sortida, després de la llarga espera de l'ofici i del "Passió" cantat, s'esdevenia un aldarull tumultuós a l'ensem que una alliberació. Empentes i cops de branca estaven a l'ordre del dia i tothom volia ésser el primer. Això donava, a la festa, un aire entre majestuós i rialler que feia les delícies dels que no tenien fills per acompanyar. Ja en la plaça, davant del temple, començaven, petits i grans, a menjar-se les l·laminadures penjades entre rialles, crits i gatzara. Després cada u anava a cal padrí a recollir el tortell tradicional fet a la fleca, d'acord amb els ous portats pels interessats. Llavors podia hom copsar fins on arribava l'avarícia o magnificència dels padrins. El llor dels petits i dels grans es guardava al celler de llurs cases per fer més flairós l'estofat de bou o de

vedella, menjar molt comú per les nostres encontrades. A Girona ciutat, passava aproximadament el mateix. Petits i grans anaven a la benedicció amb rams de llor, més o menys grossos, comprats en el mercat del dia abans.

Els pagesos que tenien bons llorers i si aquests eren florits, feien molts "cèntims". Des del nostre record, el seu lloc de venda ha estat junt al Pont de Pedra, al començament de la Rambla. Ja us podeu imaginar les cues de compradors que hi havia. Era un guirigall d'allò més pintoresc amb l'estira i afluixa del regateig. Gairebé tothom anava a la Catedral on es feia la processó, després de la benedicció, des de l'altar major als claustres i, quan es tancava la porta que la litúrgia imposa, la gent menuda cantava, a ple pulmó, aquesta tonada tradicional:

***Obriu, obriu, obriu, que volem entrar.
El gall, el gall, el gall de la Passió.***

A les tres de la tarda, hi havia a la Seu, una curiosa i solemnia cerimònia de la Veracreu, coneguda vulgarment amb el nom del "Papus". Els capitulars anaven en processó al presbiteri i mentrestant descendia, lentament, el "bacallà" fins que tapava l'altar. Els oficiants es revestien dels ornaments sagrats i els turifaris, de les morades dalmàtiques, tapant-se tots la cara amb amplis vels negres. Un anar i venir de llumenetes darrera la blanca tela del "bacallà" feia pressentir als fidels que hi anaven per primera vegada, quelcom molt particular. Al cor, començava, entretant, el cant del "Vexil-la regis" i, en el moment en que les veus pronunciaven el verset "O Crux, ave spes unica", s'enlairava el vel com un teló i, entre núvols d'encens, hom contemplava un espectacle insospitat i corprenedor. Un canonge, amb el rostre cobert de negre, immòbil, sostenia la Veracreu que presentava als assistents i, en actitud adorant, formant mig cercle i sense moure's, hi havia els altres capitulars de genolls i amb el cap cot. Els escolans, estàtics, sostenien, a segon terme, grans canelobres encesos i, a cada costat, vers al fons, es veien diferents atributs de la Passió. Entre un silenci impressionant, ressonava de nou l'himne emocionat del "Vexil-la regis" a quatre veus, sota la majestuosa i extraordinària nau de la nostra Seu. Al finalitzar les últimes notes, baixava el vel blanc altra volta, amagant el sorprenent quadre plàstic que tanta impressió feia a tothom. Als pocs moments, començaven les "Quaranta hores" com avui, si bé amb representacions d'autoritats, clerecia, estaments i barris de la ciutat d'acord amb l'estructura del moment.

Aquesta devoció s'inicià a Milà i fou autoritzada per Roma l'any 1560. A la Seu de Girona començà el 1586, introduïda pel caputxí fra Miquel de Rivera, que predicà aquella Quaresma a la Catedral. Girona fou la primera ciutat espanyola que va retre aquest tribut d'homenatge a l'eucaristia durant les mateixes hores que el Cos de Crist va permanèixer en el sepulcre de pedra.

Un mestre

Publicat el diumenge 30 d'agost de 1970

Sentit homenatge a un mestre d'escola que va deixar gran empremta a Castell d'Aro, el Sr. Joan Rosa.

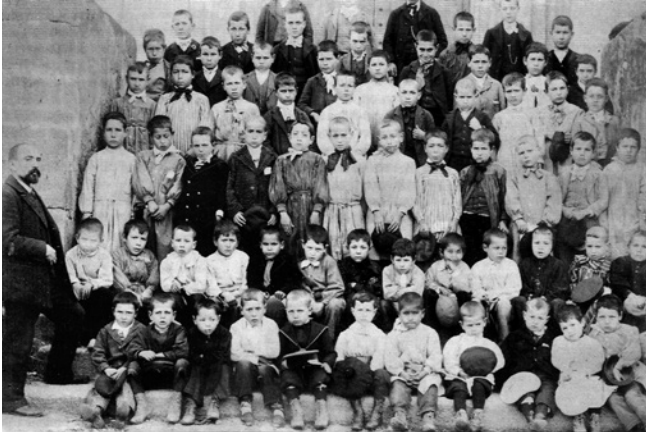
Era més aviat baix, cara rodona i ulls penetrants. En aparença, home sense voluntat, però sols en aparença, ja que una personalitat subjugadora, feta de tacte, intel·ligència i suavitat, s'imposava sense resistència. Els seus amics l'admiraven i els seus alumnes, els seus estimats alumnes, l'adoraven perquè la vocació del mestre es volcava a tothora sense defallença. La seva escola era modèlica; ningú respirava i tots, petits i grans, seguien les explicacions clares, allçonadors i interessants. L'home, davant dels alumnes es transformava, i la figura esprimitxada s'agegantava davant els ulls admiratius dels petits deixebles que quedaven captivats per la seva ciència, per la seva inexhaurible constància, per la seva fascinadora paraula que obria nous mons i iexemplava l'horitzó petit dels nois del poble. En tenim notícia per amics i familiars, ja que els seus alumnes — els que queden— de Castell d'Aro, primer, i de Port-Bou, després, han de tenir entre els seixanta i els vuitanta anys.

A Castell d'Aro, parlar del senyor Rosa, encara avui, és recordar un ser excepcional que va deixar una reguera de cultura i de formació humana que perdura intacta. El mestre Rosa va canviar el poble, doncs els seus alumnes foren ciutadans conscients dels seus deures i dels seus drets que sabien defensar amb arguments convinents que els proporcionava el domini d'un bon ensenyament primari. Tots sabien escriure perfectament sense una sola falta, tant en castellà com en català i, de comptes no en parlem, ja que, al sortir de l'escola, dominaven aritmètica i problemes algebraics. Els que el recorden, en parlen i no acaben. Després d'uns dotze anys de regentar l'escola de Castell d'Aro, es va traslladar a Port-Bou i seguí igual, fent que la seva sement, petita en aparença, fruetiqués en resultat abundós, fins que morí.

Una seva neta ens deia, l'altre dia, que sols havia de dir en la citada vila fronterera, que era la neta del senyor Rosa, i tothom l'atenia amb singular afectuositat. Tot el poble l'estimava i el seu record és viu després de tants anys. Ningú, com ell, sabia la importància que té el cultiu i desenvolupament de les petites intel·ligències dels nens. Ningú, com ell, sabia que els primers coneixements sòlids són el fonament per a definir la personalitat de l'alumne i donar-li l'impuls necessari per a noves conquestes morals i intel·lectuals. Ningú, com ell, sabia el sacrifici d'aquesta lluita sorda, feixuga, lenta i sempre desprestigiada, que sols es pot mantenir quan es té consciència de la fecunditat d'una vocació mantinguda enfront de la pobresa, de la incomprensió i del menyspreu. Fou un soldat conscient del seu deure i de la seva greu responsabilitat.

Per això la memòria del senyor Rosa viu encara, vigorosa i potent, en els dos pobles on hi vessà el seu mestratge amb tanta dedicació, amb tanta energia i amb tanta generositat. I és que el senyor Rosa era solament un MESTRE, però un mestre que sabia el profund significat que la pa-

raula entranya i el bé immens que pot fer quan la seva tasca s'amara d'amor als infants i procura desvetllar, a la vida, totes les potències anímiques dels alumnes per a sembrar-hi la llevor d'una personalitat que s'ha d'anar formant a poc a poc, amb paciència benedictina, i amb l'esforç continuat d'un treball que no pot trobar, en aquest món, la deguda recompensa.

Mestre Rosa i alumnes - 1903
Autor: desconegut
Revista El Carrilet

Visca els tres Reis

Publicat el diumenge 10 de gener de 1965

La diada de reis i les antigues maneres de celebrar-ho són els protagonistes d'aquest Glossari, que acaba amb una profunda reflexió sobre la innocència.

Encara que sigui passada la festa, no podem sostraire'ns a l'encís de la jornada i ens fa l'efecte que el ressò de la popular cançó: "Visca els tres Reis de l'Orient, que porten torrons a tota la gent...!", vibra encara pels aires de la ciutat. I és que l'estampa de la mainada amb el fanalet a la mà, acompanyada pels pares, té el regust tradicional de les coses sempre velles i sempre noves.

Quan érem petits, venia l'àvia al fer-se fosc, i ens deia que ja sentia el "trip-trap" dels cavalls per la carena de Vallbanera. Sentíem la coïssor de la nit anhelada i sortíem, amb el fanalet, pels carrers del poble, ben abrigats amb la bufanda, a cantar les estrofes populars fins a quedar enrogallats. Després de sopar amb neguit i posar el plat al balcó o a la finestra mig oberta, sense que ens oblidéssim mai del menjar i beure pels cavalls, ens en anàvem a fer veure que dormíem.

Aquestes escenes més o menys variades, però sempre iguals en el fons, es succeeixen, un any i altre, com un reconeixement públic del valor de la innocència. Tothom, petits i grans, vetlla pels menuts i els envolta de frases al·lusives a la gran diada. I és un goix veure com la quitxalla surt amb els fanals de colors vius i formes variades a donar el tomb pels carrers de viles i pobles, entonant la cançó de sempre: "Visca els tres Reis...!".

Al contemplar aquest any la vinguda de SS. MM. pels carrers de Girona, no hem pogut menys que pensar amb tota la mainada que, a la mateixa hora aproximadament, sortien de llurs cases per fer la passejada de costum pels pobles i viles de les nostres comarques i ens dèiem que, mentre els grans sapiguem mantenir la il·lusió infantil, estem salvats. Consideràvem que ens és del tot necessari creure en la innocència i fer-la objecte de l'homenatge sincer de la nostra admiració. Cada nin ros, amb les galtes enceses de goig i d'esperança, representa un element essencial de la nostra vida. Per ells vivim, treballem i sentim el desig del futur. No hi ha dubte que ens fa falta un doll de mirades d'infantesa per captar la meravella de les estrelles rutilants d'aquestes nits de gener i sentir, en el fons de l'ànima, la carícia innocent de la seva llum tremolosa. I d'això ens donen una excel·lent lliçó aquests nens i nenes abrigats, escampant per carrers i places, el crit de joia i d'esperança dels tres Reis d'Orient.

Hem de deixar, de tant en tant, les arestes punxagudes del viure de cada dia; la mirada feixuga del treball i del neguit; el corc de l'enveja i la desesperança i fer-nos infantons altra volta per copsar tot l'encís dels somnis il·lusionats que neixen, sense que puguem evitar-ho, dintre de cada un. El fanal encès dels menuts esperant els tres Reis és un símbol que ens hem de gravar fixament, si volem fer, de la nostra, una vida lleugera i esperançada.

Mar i muntanya

Publicat el diumenge 2 d'octubre de 1966

L'autor mostra la preocupació per una expansió turística sense massa escrúpols, que ja s'intuïa el 1966.

Hem passat uns dies per l'alta muntanya i uns pocs vora la mar. I la convicció que té molta gent sobre el privilegiat paisatge de Girona, se'ns ha confirmat una vegada més. Poques províncies poden oferir atractius tan diferenciats i a l'ensem tan atractius com la nostra. Panoràmiques pirinenques de meravella, idíl·lics pobles per la Garrotxa, pel Ripollès i la Cerdanya, suau tranquil·litat per les encontrades del Gironès, horitzons amples i lluminosos per l'Empordà, suredes i masies escampades per La Selva i el Baix Empordà, ho trobareu abastament fins a sadollar-vos. I no parlem, perquè ja se n'ha fet un tòpic, de les belleses de la costa. En qualsevol lloc hi ha quelcom agradable, distintiu i suggeridor que us farà esbatanar els ulls tot llambregant la quietud

dels boscos, les pintoresques cases pairals perdudes en els vessants i la simfonia inacabable de la mar rompent les ones sobre els cantelluts roquissers o bé amoixant l'arena gris-groguenca de les platges. Però el que hem constatat també ha sigut la deixadesa extraordinària que hi ha en molts llocs. Sens dubte hi ha excepcions, però aquestes confirmen la regla.

Els pobles d'alta muntanya, molt visitats pels turistes del país i alguns estrangers (en el petit on sojornarem hi ha cent cases llogades o en propietat de gent de fora), es distingeixen per la desídia, per la manca d'un xic d'interès en arranjar els carrers i netejar-los adequadament. Per altra part, les carreteres que us hi porten no solen pas ésser unes comunicacions amples i espaioses i, si bé les que hi ha s'han arreglat una mica, encara en queden en un estat francament lamentable. Pel que fa referència a les voreres del mar hem observat varies coses que ens han fet enrojolar davant les preguntes d'uns amics estrangers. Com es permeten aquests edificis monstruosos que hi ha a Platja d'Aro, a Sant Pol, a Sant Antoni de Calonge, a Palamós i altres llocs? (Sobre això ja sabem que és inútil insistir, doncs ho hem denunciat moltes vegades i es continua fent el mateix). Per què estan tan brutes i mal comunicades certes platges com «Sa Conca», per exemple, que per anar-hi s'ha de passar per una carretera gairebé impracticable i on hi van a banyar-s'hi tots els turistes dels càmpings "Vall d'Or" i "Pinell" i molts estadants dels hotels veïns? Per què hi ha pobles, eminentment turístics, com Castell d'Aro i altres, tan abandonats? Per què es destrueix la nostra personalitat fent aquesta barrija-barreja de construccions que res tenen que veure amb el paisatge ni amb la típica masia catalana? Per què ens hem d'entregar en cos i ànima a uns gustos i a unes llengües que no són els nostres?

Creiem que és un deure no enaltir més les delícies d'un lloc i altre, sinó dir planament, sense embuts, la veritat, perquè s'hi posi remei. Hem de deixar els encensers del ditiràmbic, que hem espargit amb excés per tot arreu, deixant-nos en el tinter les censures. És hora ja, ara que encara hi som a temps, d'airejar els nostres defectes. I aquests es manifesten palesos en les nostres platges, en certs pobles propers a la costa i en els d'alta muntanya. S'ha d'aconseguir una consciència col·lectiva de que tenim quelcom que hem d'esmenar si volem que el turisme prosperi. Potser seria hora de fer examen de consciència, deixar una mica de banda els grans projectes i obligar a que tothom es preocupi del sanejament metòdic i constant, almenys per no donar peu a que se'ns dediquin certs qualificatius que tenim ben merescuts. I lo greu del cas és que aquestes coses es poden arreglar sense grans despeses. Sols falta bona voluntat i ganes de fer-ho. Endemés els nuclis turístics tenen ingressos suficients per dedicar-hi, i no hi val l'excusa de la manca de diners.

Si volem turisme, l'hem de mimar; si volem divises, ens les hem de guanyar; si volem fer negoci sobre les espatlles dels que ens visiten, el que menys podem fer és donar la sensació de condícia, de benestar, d'una higiene portada fins els últims extrems. No n'hi ha prou en fer grans urbanitzacions si el detall mortifica i ens retrata de cap a peus.

El pare

Publicat el diumenge 5 de novembre de 1972

Oliver tot i parlar en tercera persona, com va fer diverses vegades en els seus articles per tractar temes autobiogràfics, explica el dolor que va patir en la mort del seu pare quan tenia només setze anys.

Tenia setze anys. Era alt i prim i denerit, però d'una vitalitat anorreadora. Des de petit, havia fet totes les entremaliadures inimaginables. Pujava al cim de les capçades dels pollancrecs, dels plàtans i dels pins per abastar els nius de cadernerres, de garses, de tórtres o de qualsevulla mena d'ocells. Tirava pedres als ramats amb una destresa insospitada i anava a pescar al riu o a caçar pardals amb «esteles» arran d'aigua. Sabia nedar com un peix i, amb l'avi, anava, cada diumenge, a cercar marisc i fer eriçons.

La mare no podia amb aquell caràcter anàrquic i el mestre li donava palmetades gairebé cada dia, perquè era el que més enredava a l'escola. Apenia molt poc i, als tretze anys gairebé no sabia dividir i fer problemes. Els pares estaven mig avorrits pel seu comportament, perquè semblava que portava el diable al cos. A l'anar-se fent gran es posà un xic i emprengué els estudis amb certa serietat. El pare, sobretot, tenia, pel noi, una certa debilitat per damunt dels altres germans. Potser recordava que, quan ell era petit, havia estat també molt entremaliat. Per això pare i fill es compenetraven totalment. Si anava a una Festa Major a veure els parents se l'emportava i ell, de gran, recordava encara aquells llits alts de casa pairal on per pujar-hi a dormir necessitava una cadira.

A voltes, quan anaven de viatge el portava a «Cal General», una fonda de molt renom, que donaven set plats per tres pessetes. Ell no s'ho podia pas acabar tot, però tastava les viandes més apetitoses i el pare reia al veure'l tan atrafegat davant dels plats plens, mirant-los amb ulls astorats i amb la impotència de menjar-se tot el que li portaven. Quan va tenir quinze anys el pare li va portar una escopeta de Girona. Ballava per un peu amb el regal, doncs això de la cacera el tenia seduït. Des de sempre acompanyava al seu cosí, més gran que ell, per les correrries a través dels pendissos de les Gavarres, al darrera dels conills i de les perdius. Amb l'escopeta nova anava a l'aguait de les perdius i dels oriols i en sabia de tirar, perquè gairebé sempre portava quelcom.

Sí, tenia setze anys quan el pare emmalaltí de mort. El noi, ja més posat, però encara de caràcter alegre i entremaliat, va sentir com una espina se li clavava molt endins; sentí un dolor intens que li esberlava la carn i el feia emmudir. Es posà al costat del llit i ja no el va deixar ni un instant, sols per anar a cercar el metge quan era necessari o les medecines, amb bicicleta, a la farmàcia de la ciutat veïna. Per cert que, atabalat per arribar a casa, un dia, quan venia de la farmàcia, passava com esperitat per un dels carrers de la ciutat i va atropellar a una pobra dona que passava al mig del carrer i li va trencar una cuixa amb l'empenta que va donar-li. La família no va dir res perquè varen enterar-se de la gravetat i després la mort del seu pare.

La malaltia feia el seu curs i la gravetat no cedia. Ell prou li demanava al metge si hi hauria remei, mes aquest li deia que no era pas possible. «El pare està massa greu, noi, i les medecines d'avui no poden pas curar-lo. Sols un miracle pot salvar-li la vida». Mai, com en aquells trenta dies, el noi va resar amb més unció per tal de què el seu pare es pogués salvar. Ell li donava les injeccions i les medecines i l'ajudava a alçar-se quan s'ofegava. Foren trenta dies d'un martiri espiritual inimaginable.

Per fi arribà l'hora suprema i el pare va morir. L'oncle s'emportà el noi a dormir aquella nit a casa seva. Ni una llàgrima va davallar cara avall, però el terratrèmol interior fou tant intens que va canviar com una mitja. Mai havia vist la mort cara a cara com aquell matí d'abril. Ell li tenia la mà ben agafada a la seva quan va expirar el pare. Després li besa el front i sortí de la cambra, pàl·lid i ullerós però serè, amb una serenitat desconeguda; una serenitat melangiosa i trista que traspuava per entre les pupil·les brillants que miraven sense mirar a la mare i als germans, als oncles i als cosins que havien vingut donada la gravetat i l'inevitable traspass que es preveia ja des de feia molts dies.

L'endemà, durant les cerimònies de l'enterrament i dels funerals, continuà amb aquella serietat sense dir un mot a ningú. La tristor la tenia com entortolligada per tot el cos i seguia com un autòmata. Anà al cementiri i li digué adéu al pare amb una oració i amb una mirada prenyada d'una amargura infinita. Li semblava impossible que el seu pare estigués mort i posat dins del nínxol. Ja no podria parlar amb ell de les seves coses, ni anar-li a buscar vint paquets de picadura de ral, ni fer viatges, ni escalivar les cebes sota la fornall després d'un dia de bullir el suro, ni anar per les masies a l'alta muntanya a mirar els rusquers i sentir la veu amiga i la mà protectora. L'angoixa era tan forta que la gorja se li ennuiegava i un calfred de por li feria l'espina.

Durant molts dies no va dir paraula. Estava com absent, mut, inassequible, recordant, en el seu interior tot un món perdut que jamai tornaria. Des de llavors el noi canvià. Fou seriós, es dedicà a l'estudi i fou sempre un dels primers. Una serietat no habitual a la seva edat li marcà el caràcter. I moltes nits el somniava com si fos viu i continués la vida com abans. Al despertar, tornava la realitat i la mort del pare se li oferia, de nou, amb tota la seva torturant cruessa.

Tradicions

Publicat el diumenge 18 d'abril de 1965

**Aquí ens parla Pugnau d'antigues tradicions
i costums al voltant de la Setmana Santa.**

Setmana Santa i Pasqua de Ressurrecció tenen un relleu especial pel seu profund significat religiós i transcendent per la vida del cristià. Aquest aspecte és glossat per tots els medis de difusió acon-

seguint que a tots arribi, d'una manera o altra, la importància de les commemoracions. Però hi ha també, a redós del recordatori dels misteris, la pràctica de tradicions i costums que s'han arrelat, a través dels anys, en l'entranya del poble, i que vesteixen, d'un colorit especial i íntim, el morat penitencial dels dies Sants i el blanc resplendent de la Ressurrecció.

Gairebé no hi ha casa, entre nosaltres, que no faci bunyols. I, en la seva confecció, intervé tota la família. La mare els pasta i els couen la quitxalla i també, a voltes, el pare i els vigila l'àvia que porta la ciència del passat pel que fa referència als ingredients i a la manera de coure'ls. És costum regalar-ne un plat als veïns i fer els comentaris de consuetud: "Aquest any no m'han quedat tan bé com l'any passat". "No ho digueu pas; si són molt bons, molt més que els nostres. No sé com vos ho feu per fer-los amb aquest gust tan exquisit".

Per passar les hores, la mainada i, de vegades també els grans, durant aquests dies, van a "caçar" espàrrecs per les vores dels recs, per entre les bardisses i també els boscos propers, sobretot si hi ha algun lloc que ha brotat de nou després d'algun incendi de l'estiu anterior. La truita amb espàrrecs és un menjar molt apreciat per tothom i molt adient per aquestes festes. I, del tortell del Ram, passem a la "Mona" de Pasqua que, si bé no és una cosa típica de les nostres comarques, s'ha fet extensiu com un producte de les confiteries que és costum amb força quantitat especialment en les poblacions grans. La costum tradicional més important de Pasqua de Ressurrecció és la de les Caramelles que, en les últimes dècades, ha perdut el seu encant popular.

Hi ha algunes comarques que encara la conserven, però són moltes més les que ja ho han deixat com a cosa del temps passat. El nom deriva, segons sembla, dels "calamus", instruments fets de canya de la faïçó dels flabïols que els pastors solien fer per passar l'estona mentre guardaven el ramat. Ja, després del Glòria del Dissabte Sant, els joves del poble responien cantant els Set Goigs que havien assajat prèviament. Després, anaven a la casa rectoral i a la de l'Alcalde. Poc després feien el recorregut per tots els carrers del poble i per les masies solitàries dels voltants. Els cants tenien sabor religiós i eren entonats en honor a la Verge i a la Ressurrecció de Crist. Eren, doncs, cants de joia i alegria Pasqual. Els cantors anaven endiumenjats, portaven barretina i, en la solapa un brot d'alfàbrega. El cap de colla duia un cistell adornat per la pavordessa de l'altar del Roser de la parròquia, on s'hi posaven els ous que recollien, així com els bunyols i altres llaminadures que els hi donaven les masies. Endemés dels goigs de la Verge, solien cantar estrofes festives i humorístiques que feien les delícies dels improvisats oients.

El Sr. Pla Cargol, en el seu llibre "Tradicions i Tipisme de les Comarques Gironines", reproduïx aquestes més característiques:

***"Poseu ous a la cistella que els set goigs s'han acabat;
algún tall de cansalada, llonganisses a grapats."***

***"El qui porta la cistella ja sabeu que és un hereu;
s'estima més la pubilla que tot el que li dareu."***

***“A aquesta Santa Casa no hi desitjo res de mal;
tres dies de mal de ventre i cinc de mal de queixal.”***

És una llàstima que una tradició tan bonica hagi sofert el tràfec del viure inquiet d'avui. En moltes comarques, sols en queda el record i, si es conserva en algun lloc, ja no té pas la forta empenta que tenia quan nosaltres érem joves. Caramelles, ous de Pasqua, bunyols, tortells i “mones”, són altres tants records dels dies d'aquestes festes senyalades del calendari cristià que embolcallaven els dies de Setmana Santa i Pasqua d'un regust senzill i pintoresc que reflexava els sentiments de la gent dels nostres pobles i viles.

Ús i abús de la propietat

Publicat el diumenge 11 de març de 1973

Ens explica Mariano Oliver en aquest Glossari com en temps passats la lliure circulació per camps i boscos era pressuposada. Es queixa Pugnau que els nous propietaris de finques rústiques de les Gavarres, trenquen amb aquesta ancestral llibertat.

Es lamentava, l'altre dia, Robert Saladrigas, a Tele/Exprés, del caire que pren la propietat privada en les encontrades de la Costa Brava. I en parla mogut pel rebombori de la muntanya on hi ha Sant Pere de Roda i pels escrits que ha suscitat la possessió de l'ermita de Bell-lloch. Els dos casos són mostres més o menys significatives del canvi experimentat per l'ús de la propietat privada quan es tractava de boscos i masies perdudes entre serralades on, en moltes ocasions, hi havia una capella, lloc adient per a fer aplecs i gatzara, des de temps immemorial, una o dues vegades l'any.

Els nostres propietaris de boscos i masies eren, en gran majoria molt oberts i comprensius, i aquesta comprensió consistia en permetre una mena d'usdefruit de la propietat boscana fins uns certs límits que tothom respectava escrupolosament: hom podia caminar per les seves dreceres tranquil·lament sense que ningú s'atrevisís a barrar-li el pas; el caçador podia anar a la recerca de les perdius o dels conills amb l'absoluta certesa d'ésser respectat, també es permetia la recollida de llenya seca petita per cremar a l'hivern a la llar; anar a buscar bolets sense limitació de cap mena; arrencar rabasses de bruc i qualque cosa més insignificant, però característica d'una mena d'ús que el propietari deixava a la comunitat de la vila o dels veïns de la rodalia.

Des de fa un temps, en el nostre poble, ben cèntric en la Costa Brava, ja s'ha perdut, en part aquest costum tan simpàtic i tan autèntic del concepte de la propietat. Un dia intentàrem passar per un camí centenari dins del bosc proper a la masia de l'amo, i quina fou la nostra sorpresa al constatar que el pas era privat. La propietat havia passat a mans d'estrangers que no permetien ni deixar lliure el camí del bosc que sempre, tothom, havia respectat. Com cita, Saladrigas,

Vallbanera, abans ermita i lloc de reunió d'excursionistes, és també inassequible al vianant de les Gavarres que no té ja on fer una becaina després d'un llarg pujar i baixar pendissos. Tota la propietat, que és molt extensa, està closa. Des de petits, per anar a les masies properes i llunyanes a la recerca del suro per la nostra petita indústria, coneixem tots els camins i totes les dreceres de les Gavarres, i mai ningú ens va dir: «Prou, per aquí no es pot passar». El pas era lliure fins la llinda d'una d'aquelles cases pobres i negroses perdudes enmig de suredes i encara hom hi trobava una veu amiga que es compadia i us convidava a un «trago» d'aiguarent o de vi negre o d'un regalim d'aigua fresca de la font propera.

Sabem que són altres temps; sabem que tot canvia; però aquesta possessió exclusiva de terreny que a voltes s'acosta fins a trenc d'aigua i alguna vegada fins i tot impedeix arribar a una platja determinada, és quelcom insòlit que va contra el nostre tarannà i la nostra tradició, i ens dóna tristesa, com deia Saladrigas. Creiem que ja seria hora d'explicar als «nous» propietaris d'aquestes «illes aïllades» per ferro espinós, o per estaques, que els d'aquesta terra sabem respectar el que és essencial en tota propietat, però que tenim arrelat, en el fons de l'ànima, un sentit comunitari que ens diu que els camins, els brucs i les estepes, les capelles i els monestirs, els penyalars i les platges i les cales de la nostra costa i les dreceres de les nostres muntanyes també ens pertanyen a manera d'usdefruit que la tradició ha permès i volem mantenir a despit de títols i donacions.

La carbassa de vi

Publicat el diumenge 30 de setembre de 1973

Aprofita Mariano la descripció de les antigues carbasses utilitzades per tragar aigua i vi per fer una semblança del seu avi matern i demostrar l'admiració que li tenia.

L'avi havia estat sempre un home sec, seriós, de poques paraules i quan hom li deia, «Per què no contesteu certes coses que us afecten i fins i tot no són gaire agradables?», la seva resposta era sempre invariablement la mateixa: «Què c... vols que li digui, sí tampoc m'entendrà». Era un xic malfiat i tenia una certa raó, ja que en el negoci del suro en que traficava, era necessària molta sornegueria per a no caure en les trampes de compradors i venedors.

Però l'avi en el tracte amb els nets canviava com una mitja; era afable, carinyós fins a extrems inversemblants, pacient i manyós per a donar el més mínim gust als seus petits. Encara tinc al davant una carbassa de vi, d'aquelles rodones que fan un séc al mig i la rodona de dalt és més petita que la de baix. Tothom, caçadors i pagesos les feien servir per a portar el vi per la berenada, pel dinar al camp o per trencar el cuc quan sortien gairebé de fosc per aprofitar la matinada fresca abans que el sol els esbatanés el cap al mig dels horts llaurant o espampollant els ceps.

Les carbasses de vi eren molt adients pel poc pes que tenien i pel gust de bon vi que donaven si havien estat ben empapades del most durant la fermentació del vi a la tina, quan no es premsava i es deixava molts dies amb les rapes, els grans i les pells. Encara tinc ara al davant l'última carbassa de vi que em va fer l'avi quan ja era molt vell i jo molt petit. Es conserva igual. És d'un color ocre brillant que, en certs moments reflecteix la llum. Té unes taques més fortes i unes venes més clares que li donen un to de cosa emmantellada de vellúria i de misteri. Al mig porta una tira de cuir ja gairebé renegrit amb una baga per agafar-la al sarró d'anar a cacera. Té un galet de suro amb una canyeta prima al mig i amb una tira de pell s'agafa amb l'anella. Si hom l'obre, encara sent la fortor del vi que hi portàvem quan anàvem a cacera i ara, de tant en tant, quan anem a fer un berenar a la font.

Però la carbassa de vi, com tantes altres lilaines d'escassa o nul·la importància aparent, agafen, en moltes ocasions, un regust d'història de tota la vida que ja no és. A mi la carbassa de vi em recorda el bigoti, la barba i la calva de l'avi; la seva dèria per tots els nets, les hores de companyia que ens feia quan estàvem malalts; el seu infatigable amor al treball, el seu art per fer amb dues passades un tap de suro amb la mà, el seu caminar parsimoniós, la seva arrogància davant el desgavell de l'estultícia; em porta a la memòria els contes que s'inventava per a fer-nos menjar i les lluites esfereïdores de quan féu la guerra dels carlins per les muntanyes del nord d'Espanya.

La carbassa és el centre i el punt de referència d'una vida fecunda que s'ha esvaït ja fa anys, però que perdura entremig de la pols de l'ocre fort i les vires clares de la carbassa de vi que un dia va buidar amb molta cura i després de tenir-la en la tina els dies necessaris va acabar-la amb els additaments esmentats. Quan miro la carbassa de vi inevitablement em surt l'amorosida mirada d'aquell vell de tipus senyorial com si fos un polític d'altura, però que tenia una ànima senzilla i riallera, tan senzilla i tan riallera com els nins amb els quals somreia i jugava.

El camperol

Publicat el diumenge 1 de febrer de 1970

**Com hem vist, Oliver gaudeix fent retrats gairebé pictòrics amb les paraules.
Avui el protagonista és un personatge rural, a les acaballes de la vida.**

Era cepat i ferreny, rostre colrat i rialler i sempre estava a punt per a la gresca. Treballava de sol a sol i mai no es cansava. El mateix li era llaurar les rengleres dels ceps, que segar un camp d'usèrda o fangar les feixes de l'hort. Era incansable. Jamai un dolor, ni una llarga malaltia l'havien ageomolit. Menjava i bevia abundantment, sense fre ni mesura. Talment semblava que tot es transformava en vital vigoria que, generosament, escampava al seu entorn. Era home del camp, aferrat a les vinyes i a les oliveres centenàries, als camps de moresc i als pendissos del bosc. El mateix es

carregava un sac de blat que una samal de raïms o portava les "marranxes" de llet passant per les dreceres cap a la ciutat. I sempre se li traslluïa, a la cara, una potencialitat insaciable de viure, una innata alegria i una necessitat de fer tabola.

Ara, ja passada la setantena, seguia igual que abans. Els cabells rossencs, grisos i escassos es mantenien rebels damunt la testa. Els ulls petits i vius us miraven amb una guspira de malícia i a l'ensems d'afalagadora bonhomia. Les arrugues del front, profundes, eren totes horitzontals sense un bri de malvolença ni una espuma d'enuig; les galtes, retallades, amb aire de noblesa, tenien el to carminós sa del camperol avesat al sol, a l'aire de la plana i a la freda tramuntana.

Però la característica més acusada del seu caràcter, entre frívol i alegre i entremaliat es copsava en l'estructura de la seva boca i en el rictus que espontàniament hi floria. Era un conjunt de llavis vermellosos, d'arrugues febles i de barba suau que jamai perdien la serenitat ni el somriure. A voltes, una nuvolada passatgera d'enfolloniment, el transformava, però tot seguit, com si la incomoditat d'aparentar el que anava contra la seva natural manera de ser, adquiria, de nou, aquell aire plàcid, amable, i rialler que conqueria tota persona que el tractava. Quan jugava a la manilla, s'asseia amb una natural "catxassa" d'home que accepta, per endavant, tant el fracàs com l'èxit i disfrutava amb el "caregillo" a mà i la caliquenya retorçada posada de gairell entre els llavis mentre les espirals blavoses li feien llagrimemar els ulls petits. Discutia les jugades amb calma, sense donar-hi massa importància, com un autèntic passatemps que li plaïa i assaboria amb aquest regust vital que donava a totes les coses que feia. A voltes, quan la sort li oferia bones cartes, amb un esquitx de malícia, jugava una i altra vegada picant la taula amb la seva mà ossada i torta com fent valer la seva positura dominant. I reia, com un nin.

Ara, els cabells rossencs i grisos es mantenen encara indòmits sobre la testa, però els seus ulls petits ja no tenen aquella espuma de malícia i d'acollidora bonhomia. Tampoc el rictus de la seva boca ens ofrena aquell seu somriure càlid i efusiu d'abans. Ell intueix que la cosa va malament; que, dintre seu, hi ha quelcom que ha trossejat aquella fortalesa d'antany i aquell afany de viure i de treballar sense cansar-se. Ara hom hi veu, en la cara esblanqueïda, el mal que corseca i no perdona. I la seva cara tallada, com de pedra, sense aquell color rosat d'home sa i habitual a tots els vents, hi aflora un rictus amarg de decepció. Ell no hi havia pensat mai que la malura hi pogués fer estada en el seu cos de roure. I sent el pessigolleig de la impotència i la paüra d'allò que és inevitable. I una nuvolada de tristor brilla en les pupil·les tots just suara rialleres. El corc el mossega implacable i la feblesa se li apodera dels membres forçuts i la carn s'esqueixa pel dolor punyent que no té remei.

Home de poques lletres, home del camp i de l'aire del bosc, està presoner entre la blancor immaculada dels llençols. I no ho pot entendre. Ningú li ha parlat de que hom ha de patir i, arribada l'hora, ha de deixar la senzilla cura de les vinyes, dels camps de moresc, de les garbes daurades, del sol ixent i de les postes meravelloses de la seva vall. Que la malura arriba un moment o altre fatalment, i ara, un tel de desesperació li enteranyina el pensament. Gairebé no diu res, però —n'estem segurs— pensa en manilles del casino, en el brogit dels seus berenars, en els amics de gaubança i en

aquell anar i venir de casa al camp i del camp a casa sota el sol o sota la pluja, bressolat per l'aire de tramuntana o pel garbí amb regust de marinada, i la mirada amorosida de l'esposa.

No sap perquè pateix, ni sap perquè ha de morir. I aquesta incertesa li ofega tota esperança i ha borrat, per sempre, aquell somriure amoixador que floria en el seu rostre colrat. El tronc ha caigut pel remolí del temps, com un arbre vell corcat per dintre i sols espera que la vida s'esquitlli com un alè invisible, trist, amarg, sense un possible retrobament. Però el Pare, que sap totes les coses, que perdona i entén, ha vist aquell cor de nin, ple de bonhomia, i acollirà la seva criatura entremaliada, amiga de la bondat i la gatzara, que ha passat pel món somrient, treballant i estimant les petites coses que la vida del camp ofereix a mans vessades.

El Poble desert

Publicat el diumenge 3 de març de 1968

Un desangelat Sant Cebrià de Lledó, poble abandonat en mig de les Gavarres és visitat per Mariano Oliver, que en fa una descripció plena de sensibilitat.

Era una tarda d'hivern. El cel serè, com enlluïtat per gegantina bugada, ens oferia un horitzó il·limitat. Bufava la tramuntana i sentírem, tot just arribàrem, esgarrifalls de fred. Un sol esmorteït i escàpol declinava ja cap a la posta. Al nostre entorn, sols hi havia serralades i més serralades ondulants i alguns cimals punxants amb clapes blanquinoses de masies perdudes pels pendissos. Al nord, s'albirava, per entre dos pujols altius, la plana ampurdanesa amb una clapa blavenca al fons.

La solitud era més intensa tot sentint el xiular del vent per entre les esclatxes de les portes i els espetecs de les finestres trossejades per l'aigua i el temps. Les bardisses s'enfilaven per les parets esmotxades i les ortigues i el gram s'ensenyorien dels patis i dels carrers. Les portes guerxes, com ratades, esblanqueïdes, amb els claus rovellats sobresortint, eren muts testimonis de l'abandó. Els porxos buits, amb relles estintolades i rodes velles de carro plenes de pols, ens mostraven el sostre i als racons curulls de teranyines i, com una possible guspira de vida, els nius de fang dels falziots i les orenetes. Les teulades, groguenques, mig enrunades, cobrien encara les cambres d'on havia marxat el xerric del viure. Hom hi copsava, per entre casa i casa, enderrocs i figueres escanyolides, finestres tancades i obertes petant sorollosament; entre les feixes desfigurades i els camins borrosos, un aire sinistre de mort i desolació.

L'església restava tancada i, en la façana, s'hi podia llegir una inscripció de quan el foc, amb les seves llengües udolants, es llançà damunt al poble indefens, cremant els pallers i les pallisses i també algunes cases. Ens imaginàrem la missa del diumenge, quan al poble era viu: vells i joves, rics i pobres, tots seguint la rutinària devoció amb sentiment i respecte, resant pels seus i escoltant el desgranar de

l'homilia. Devia tenir, aquell recés espiritual dels diumenges, enmig dels boscos inacabables, un encant especial com d'encens de farigola i romaní, d'argelagues i ginesta, d'estepes i gatoses, de pins i suros, embolcallat de cants de perdigots i piular sec de les merles que s'esquitllaven per les torrenteres. El cementiri, a l'esquerra, sense porta, era la mateixa estampa de tot el poble. Alguns noms il·legibles, retrats desfigurats, velles corones destrossades, algunes creus caigudes i algun marbra reflectint els raigs del sol morent. S'havien quedat sols, els morts, des de fa temps.

Els Metges - 1934
Autor: Joan Masí
Ajuntament de Girona

Tot contemplant aquelles desferres, mentre la ventada feia brandar als arbres i els ventalls dels finestrals, sentírem el calfred de la sobirana quietud del no res. I, tots silenciosos, sense ganes de mirar enrere, tornàrem al punt de partida. I marxàrem com espaordits d'aquell silenci. Les capçades dels pins i dels suros es balancejaven al compàs dels bufaruts intermitents de la tramuntana.

ble desert apareixia, de tant en tant, com una estampa malastruga que els homes abandonaren cansats d'un viure fatigós. El paisatge, de vegetació exuberant, és sols apta per a les bestioles i els arbres. Però hi queda allà quelcom que ja no és. I sempre fereix la sensació del que fou i ha deixat d'existir. Entretant l'horitzó es va encendre i davalla, sobre el paisatge muntanyenc, la suau carícia de la llum que s'esmuny, i el poble desert era ja una taca negra, gairebé invisible, perduda entre obagues i penyasegats.

Ens resta, no obstant, la inquietant visió d'unes cases mortes, d'una església tancada i d'un cementiri abandonat. Però els llums, quan s'encenen i s'apaguen i van i venen per la carretera, ens feren oblidar aquell silenci i ens tornaren a la vida. I la vida ens aparta, sense voler-ho, dels sotrats de la mort que ens féu sentir esgarrifalls de fred.

L'olivera

Publicat el diumenge 23 de gener de 1966

**Primer dels dos articles que Mariano Oliver va dedicar a l'olivera.
Repassa el protagonisme d'aquest arbre al llarg de les civilitzacions,
amb profusió de detalls històrics d'ací i d'allà.**

L'última fruita que se'ns ofereix, abans de començar una nova primavera, és l'oliva. Generalment es recull durant els últims mesos de l'any, si bé hi ha llocs on es fa la recollida pel gener i fins pel febrer. Aquest és un dels motius que ens ha mogut a escriure, avui, sobre l'oliver o l'olivera, que amb aquests dos noms es coneix. L'altre és demanar, als propietaris de les poblacions properes a la costa, que respectin les oliveres en les futures urbanitzacions que es facin. Hi ha certa tendència en fer-les desaparèixer i és una llàstima.

Recordem que, al visitar, per primera vegada, la part alta de S'Agaró, on hi ha la capella, dominant aquell paisatge de meravella, tinguérem l'agradable sorpresa de veure que s'hi havien plantat moltes oliveres a banda i banda de l'ampla avinguda que puja fins al cim del turó. I és que l'olivera, encara que una mica malforjada, resulta atractiva i ornamental i té un valor intrínsec molt superior als pins que tant es cuiden i es respecten.

L'oliver és un arbre agraït, ferreny, que s'adapta a totes les terres i, d'acord amb el que el sol li dona, es desenvolupa més o menys. En llocs de regadiu creix, la seva soca, sis o set metres d'alçària i les branques són ufaneses i el fruit generós. En la nostra terra, que generalment es fa, menys en part de l'Alt Empordà, en terrenys de secà, les soques no passen dels dos, tres o quatre metres i les olives són més petites. Però, pesi a no haver sigut l'oli un dels factors decisius de la nostra riquesa agrícola, gairebé totes les masies, fins i tot les de poques vessanes, de les nostres encontrades, tenien la seva oliveda proporcionada a les necessitats i recollien oli per tota o bona part de l'anyada. Recordem, encara, quan l'àvia i la mare salaven les olives escollint les millors abans de batre els arbres i, de petits, ens les menjàvem per berenar amb pa sucats amb oli i una anxova estesa al damunt.

Els temps o millor els costums han canviat i aquella especial autarquia de les cases de pagès va desaparèixer. Per això el cultiu de les oliveres, si bé es manté encara en certs llocs, no té pas la importància d'abans. Però l'arbre hi és encara i continua verdejant en mig del paisatge àdhuc en aquests mesos d'hivern en que la vida sembla que ha desaparegut de planúries i valls. L'oliver fou portat, segons sembla, al nostre país, pels fenicis, doncs en temps dels romans es parlava ja de la qualitat de l'oli d'Andalusia. En tota la conca mediterrània hi havia, centúries enrera, extenses olivedes, si bé les del nord d'Àfrica i també les de Grècia, amb el domini musulmà, foren arrancades per considerar que l'oliver era un arbre de signe mig religiós i propi d'uns pobles amb un culte contrari al predicat per Mahoma. A Grècia, on la mitologia situa el naixement de l'olivera per un prodigi fet per la deesa Minerva en donació a la ciutat d'Atenes, quan la seva fundació,

coronaven els vencedors dels jocs olímpics amb una corona de branques d'olivera. De la mateixa faigó ho feren a Roma amb els guanyadors de les carreres de quadrigues.

Sempre es relacionà l'olivera amb la fecunditat i, en la Bíblia se la considera com el símbol de la sabiduria, de la bondat, de la pau i prosperitat. Recordem el colom que, portant el ram d'olivera al bec, retorna a l'arca de Noè després del diluvi. En les festes dels Tabernacles, tan celebrades pels jueus, tothom hi anava amb un ram d'olivera. I, quan l'entrada de Jesús a Jerusalem, la multitud l'esperava cantant himnes de lloança i portant branques de llorer i d'olivera que movien, a dreta i esquerra, al compàs dels seus cants. I no podem oblidar tampoc que durant la nit tràgica de la Passió, Crist sofrí el martiri de la visió dels futurs turments sota l'esguard reconfortant de les velles i silencioses oliveres de l'Hort de Getsemani.

Els nois i noies romans, quan es dirigien als temples dels seus déus, fent una mena de processó, eren portadors de branques d'olivera guarnides amb panets, fruites i llaminadures i, segurament, aquest costum, que encara es conserva en varis llocs de la nostra terra, perdura barrejat amb la commemoració de l'entrada de Jesús a Jerusalem el dia de Rams. Endemés, per totes les encontrades olivareres, les branques d'aquest arbre hi figuren, d'una manera o altra, gairebé sempre, durant els dies de la Setmana Santa. Així, a Mallorca, els penitents solien portar al coll, una grossa branca d'olivera. A Cadaqués, pel Diumenge de Rams, es celebrava una processó amb tots els pescadors i mariners i, després de sortir de l'església i recórrer tota la platja, tiraven tots la seva branca d'olivera beneïda al mar per tal de que, durant l'any, no morissin ofegats entre les blaves ones que havien amansat amb les fulles verdes de l'arbre venerat.

Per l'Ascensió, a València, hi ha la creença de que les fulles de les oliveredes es giren i la part blanca mira al cel i la verda al sòl. En altres llocs, també per la mateixa festa, a les dotze del migdia hom posava fulles de saüc i d'olivera dins una ampolla d'oli i es guardava quaranta dies en lloc ben fosc i, després s'esdevenia un remei balsàmic per guarir cremades, ferides i nafres. Per la terra alta de la nostra regió, una vegada a l'any, en cada oliverar, al donar les dotze batallades de la nit, una de les oliveres fa set flors que es transformen, a l'instant, en set olives que es fonen al apagar-se la última campanada. Si hom pot collir-ne una, és penyora segura de salut, felicitat i fortuna per tota la vida.

Tampoc podia faltar, en aquest conjunt de tradicions i fantasies relacionades amb l'olivera, la cançó popular fent-se ressò de la fruita o de l'arbre. Molts lectors recordaran aquella estrofa d'una vella tonada nostra que té un gust camperol i una exquisida i senzilla poesia:

***Sota l'oliver, l'oliva, sota l'olivera està;
a la plaça fan ballades, mare, deixeu-m'hi anar.***

Es faria interminable recordar tots els costums que s'arrelen en el passat i que tenen per centre l'olivera. Són incomputables. No és estrany, doncs, que tothom l'estimi i la consideri com el signe de la vida inexhaurible. Fins als seixanta, setanta o vuitanta anys no han adquirit, les oliveres, un complert desenvolupament. Per això hom suposa que la seva vida és llarguíssima; tant és així que

es creu que els brots de les actuals oliveres de l'Hort de Getsemaní són les mateixes que donaren acolliment a les angoixes del Fill de l'Home en aquella nit memorable.

Tampoc és d'estranyar la quantitat de noms que, en la nostra llengua, s'han derivat de l'arrel primera. Nosaltres n'hem conegut trenta-dos en una conversa sostinguda amb un pagès que té una passió pel cultiu dels olivars. El proper diumenge donarem compte dels noms que hem descobert que representen un testimoni manifest de que, entre nosaltres, l'olivera té, com en els temps bíblics i en Grècia i Roma, una importància extraordinària entre el poble.

Per això demanàvem que, en les noves urbanitzacions, properes al mar, es respectessin aquests arbres que tenen, sobre els pins, l'avantatge d'haver sigut el suport d'una tradició gairebé espiritual que es perd en el fons de la història i lligada íntimament a la vida dels homes de moltes regions a través de mil·lennis i centúries.

L'olivera - II

Publicat el diumenge 30 de gener de 1966

En aquesta segona part Mariano Oliver ens ofereix una veritable lliçó de filologia tradicional, curiosament de la mà d'un camperol i no d'un expert en llengua. Podem endevinar que la localització de l'oliveda protagonista d'aquesta història és a Castell d'Aro, a la falda de les Gavarres.

Després d'haver parlat de l'olivera, el diumenge passat, com un arbre endinsat en l'ànima del poble a través de la llarga història dels pobles de l'Orient i dels del centre i occident del Mediterrani, ens plau, avui, fer ressaltar el reguitzell de noms que l'arrel primitiva ha proporcionat a la nostra llengua. Són molts i s'han perpetuat en els cognoms de innumbrables persones. Però serà millor seguir la conversa que, sobre el tema, vàrem tenir, amb un home dedicat al cultiu dels olivars.

Ens adressàrem, un dia, a la seva masia mig amagada darrera el poble, a redós de la muntanya propera, i tinguent, al davant, un quintà espaiós amb feixes ben cultivades, tires de caps despullats i un olivar que es perd vessant avall com volguent arribar vora les ones del mar. El nostre amic sabia l'objecte de la visita i, després d'una breu salutació, ens convidà a passejar per un camí fressat de ferrenyes oliveres a banda i banda del marge. Entre les seves branques, hom podia entreveure el campanar del poble i les teulades grogues, com són totes les que reben la marinada fresca del vespre i del matí. —Aquestes oliveres —ens digué— són molt velles. No sé quants anys tenen. Cent, dos-cents, tres-cents? No ho sé. El meu avi em deia que ja les havia vistes sempre així. Les seves soques, com podeu comprovar, són retorçides, bonyegudes, algunes mig partides

per la vellúria, però encara serveixen potencialitat suficient per donar, generoses, el seu fruit i les fulles segueixen verdes i fortes.

—Quina diferència, hi ha entre OLIVEDA i OLIVERAR?

—És el mateix. Hi ha cinc noms que designen un conjunt d'oliveres: OLIVEDA, OLIVERAR, OLIVAR i OLIVEREDA. Si n'hi ha poques, llavors se'n diu OLIVET.

—Aquests noms s'han convertit en cognoms de molta gent de les nostres comarques.

—Cert. Així és. Com sabeu, també hi ha els cognoms d'OLIVER, OLIVERA, OLIVERES i també OLIVA. OLIU és un altre nom molt usat que significa la llenya d'olivera. Mireu, al costat d'aquesta soca — i ens mostrà uns rebrols que hi havia a terra al costat mateix d'una grossa olivera — hi ha uns brots tendres que se'n diuen ULLASTRES. Encara que no tinguin la mateixa arrel, és també un nom molt corrent. Així s'anomenen les oliveres bordes i aquests brots que surten per dessota dels empelts. Hi ha llocs on de l'olivera borda se'n diu OLIVELLA.

—El fruit té sempre el mateix nom?

—És, sens dubte, l'OLIVA el nom apropiat. Però hi ha també l'OLIVÓ, que indica una oliva que no ha madurat i el fruit de l'olivera borda o ullastre.

—He sentit parlar de que hi ha una substància treta de l'arbre que s'usa en medicina; sabeu el nom?

—Sí. Es diu OLIVILA. És el principi actiu de les fulles de l'olivera. També hi ha molts noms significatius de la feina que porta el cultiu, la collita i altres quefers referents a aquest arbre; OVICULTURA és el tractat del cultiu, que és molt complexe; OLIVATER o OLIVAIRE, indica, l'home que es dedica a collir les olives, i OLIAIRE, comerciant d'oli. Igual significat que els anteriors té el nom OLIVARER.

—Les coses relacionades més o menys amb l'oli, també deuen tenir els seus noms. No és així?— Certament. OLIER o OLIAIRE és el vas on es guarden els Sants Olis; OLIÓS és tot fruit que produeix oli; OLIANA o OLIASSA és el líquid que queda al fons de la tafona o molí d'oli; OLIVARI o OLIVÀRIA és allò que té forma d'oliva; OLIVAR-SE significa el moment en que el pa, quan es cou, fa butllofes que agafen la forma més o menys semblant a l'oliva; OLIAR, untar una cosa amb oli; OLESÀ és una varietat d'olivera que es cultiva per Olesa de Montserrat i comarques properes; OLIADA es diu d'una cosa que té una excessiva quantitat d'oli; ALLIOLI, que, encara que sols tingui part de l'arrel, no podem pas deixar de nomenar-lo i, per fi, l'autèntic derivat de l'oliva, l'OLI que és tan apreciat entre nosaltres i per terres estranyes.

—Són molts els noms que ens ha donat aquest arbre que tanta significació ha tingut al llarg dels anys i dels segles!

—Encara en queden alguns. Veieu aquella olivera que hi ha a la feixa de baix, a prop de la tira de ceps?

—Sí. És una olivera jove que ja comença a presumir.

—Doncs el seu nom és OLIVERÓ, que indica olivera tendra. Hi ha, endemés, tres noms: OLIVELLA, OLIVARDA i OLIVARDÓ, que no tenen res que veure amb l'olivera, però crec que l'arrel és la mateixa per la semblança del color verd de cendra amb les fulles del nostre arbre. OLIVELLA és una planta que s'anomena igualment alenga; fa unes flors petites i blanques i té unes fulles llustroses que, fetes pols, s'usen en tintoreria. OLIVARDA és també una planta de flors, grogues usada com astringent i per cicatritzar, i l'OLIVARDÓ és un ocell semblant a l'aligot, però d'un groc verd-cendrós. I ja he acabat el repertori. Estic segur de que hi ha altres noms perquè la nostra llengua és molt rica, però els ignoro.

—No obstant passen d'una trentena els que vostè m'ha citat. És molt interessant.

—Per acabar la nostra conversa, vull explicar-li una anècdota de la que foren protagonistes uns amics meus viatjant per Europa. Es trobaven a Holanda i tingueren necessitat d'oli. Com que desconeixien la llengua del país, per fer-se entendre indicaven el que volien fent signes propis de l'ús de l'oli. No hi havia manera. Llavors un agafà un mos de pa i va fer l'acció d'oliar-lo. La botiguera sonrient, va dir: OLI...!!! OLI...!!! Tots els presents varen quedar sorpresos. Aquest nom, pel que es dedueix, és universal.

—Gràcies i fins un altre dia en que tornarem a parlar de les vostres oliveres, que m'ha complagut molt poguer-les admirar.

—Adéu-siau.

I així va finir aquesta agradable conversa que ens donà una prova evident de la transcendència de l'olivera i del seu fruit en la vida dels homes de la nostra terra.

El vicari

Publicat el diumenge 30 d'abril de 1967

**Es lamenta Oliver de la manca d'atenció que reben els capellans en els pobles.
I en fa una decidida defensa a l'hora que demana més amabilitat
cap als servidors de l'església.**

Era una tarda lluminosa d'abril. Havíem recorregut els vessants dels últims estreps de les Gavarres. Ací i allà, enmig de les muntanyes, alguns camps de fenc florit, rastelleres de faves i pèsols, rectilinis, com sembrats amb un cordill; pels marges, el verd cendrós de velles i esquerdades oliveres; de tant en tant, el vol d'una cogullada o el fugir cridaner i esquerp d'un gaig i, a redó de tramuntana, algunes d'aquestes velles i desolades masies, com perdudes entre suros i pins, en la soledat immensa d'aquella quietud. Encara en queden d'aquestes cases de pagès que el nostre Prudenci Bertrana anomenava "masies tràgiques".

Després d'un llarg camí, les primeres cases de la vila. El paisatge s'ha fet més humà, més assequible. Hortes ben cuidades, cases blanques, xalets recent construïts i noves i amples carreteres que us porten a llocs desconeguts i que el turisme ha fet valorar fins a extrems inversemblants. Enfilem la pujada que du a la parròquia. Entrem al temple i, en una petita capella, hi ha el vicari ensenyant "doctrina". L'església és ampla, austera i acollidora. Els ulls queden com encegats en la penombra quieta i dormida. Després, a poc a poc, les imatges van apareixent com sortint d'uns polsims de boira i els altars laterals es retallen més clars dins el silenci.

El vicari té, al davant, nens i nenes; no passen pas de vint i el poble és gran. Per què no hi van tots a "doctrina"? Amb entusiasme els explica el misteri de l'Eucaristia. Escolten amb uncíu la paraula pausada i vibrant del sacerdot. Sobtadament, sentim angoixa i tristesa i una gran pietat pel jove vicari. És alt, fornit, d'ulls vius i penetrants, de paraula dolça i enèrgica alhora. A voltes fa un gest cansat, com si veiés que el seu esforç és debades. I el comprenem. Segurament es troba sol enmig de la quitxalla. Prou deu buscar a tots els nens i nenes, a tots els joves, però hi ha fredor pels carrers i cases de la vila. Poca gent en fa cas. Una salutació poc amable quan va d'un lloc a l'altre i para de contar. La gent el defuig i sols li queda l'al·licient d'algun feligrès afectiu o de les velletes que van a rosari.

Hem sortit amb el cor encongit i, en el pensament, l'estampa del jove vicari explicant "doctrina" allà en la capella, al costat de l'altar major, amb el gest cansat i, en el cor, l'espasa punyent de la incomprensió. El nostre poble es descristianitza cada vegada més. I el sacerdot es debat en la indiferència i, moltes vegades sent, sobre el seu rostre, la vergassada del despreci.

Quina heroïcitat la d'aquests homes entregats al proïsme, acudint a la vora del llit dels malalts, auxiliant-los en el moment suprem i copsant, a tothora, un tracte esquiu, que l'envolta com un cercle que l'ofega! Ens fan llàstima i sentim com un remordiment. Potser també nosaltres, preocupats per les coses d'aquest món, no hem tingut una paraula d'afecte, un gest de comprensió,

una finesa d'agraïment per a ells. Sols, enmig de la vida palpitant, donen testimoni de la caritat i els hi girem l'esquena.

No hi ha dubte que, en certs moments, han de sentir el corc de la soledat i, encara que tenen a Déu, les defallences no desapareixen així com així. Són homes i precisen l'escalf de la paraula amiga, el goig d'una mirada comprensiva, el desig de trobar qui els escolti i els compregui. En molts pobles, sols tenen la mainada inconscient, voluble, que no sap ni pot agrair la sembra generosa dels seus consells. I passen les hores, llargues, inacabables, ja en la quietud del temple, ja entre les quatre parets de la rectoria, tot resant el breviari o fent guàrdia al Sagrament demanant forces per a complir la seva missió. I la seva ànima s'emplena d'angúnia i desconhort perquè el gra de la predicació cau enmig de pedres i no fructifica; perquè les paraules i les amonestacions ressonen sols entre la nau del temple i no arriben al pensament i al cor dels escassos oients.

Una vida dura, la del sacerdot de parròquia; un martiri d'incomprensió continuada; un calvari silencios amb espines verinoses de soledat i claus roents de menyspreu; una lluita constant de venciment de les exigències imperatives de la vida i una entrega total a tots aquells que el necessiten. Vessem-hi amor i comprensió vers aquests homes que demanen cada dia per a nosaltres. Siguem generosos pensant que el seu pensament i la seva ànima, encara que entregats al sant ministeri, són com els nostres i és just que els hi fem l'almoïna d'una rialla de consol, d'un tros de la nostra cordialitat i del nostre profund sentiment de germà que estima i comprèn.

L'aguait

Publicat el diumenge 13 d'octubre de 1968

**La cacera, com a tradició arrelada en els pobles antics,
oferia episodis que Oliver, apassionat d'aquesta activitat,
tot i que amb necessitat de justificar-la, ens relata
amb profusió de detalls i amb el seu estil meticulosament descriptiu.**

Potser és un instint atàvic. Potser és quelcom innat a la mateixa naturalesa humana. Potser no és altra cosa que la necessitat de foragitar aquest impuls de violència que, en un moment o altre, ha de fer brollar, tremolosa, la sang de les seves víctimes. Però és una realitat. La caça és una afició que ha perdurat a través dels segles. Ja per a satisfer les peremptòries exigències de pervivència, ja per a defensar-se del perill dels animals salvatges, ja sols per entreteniment o deport. Els que no han pogut gosar de la vibració excitant que la recerca de qualsevol ocell o animal del bosc importa, no poden capir aquesta inclinació gairebé irreprimible d'agafar l'escopeta i aventurar-se per corriols i dreces quan la veda ha finit.

Avui és el primer dia de caça i hom recorda temps passats i escenes viscudes i anècdotes platxerioses contades, fil per randa, pels caçadors que coneixen els costums i les traces de perdius, conills, senglars, tudons, grives, tórtors, gaigs, esquirois i altres habitants de les nostres serralades. Ha caigut suara el migdia. El sol és valent encara, a principis de tardor. Pugem, el meu company i jo, per la dreuera que mena a les Roques del Sastre. Fa calor. La pujada és sobtada i l'aigua ha deixat sols rocs i rocam i les nues arrels dels suros. La suor regalima per la cara i, de tant en tant, hem de parar-nos per a descansar. Però és l'hora i no podem torbar-nos. Les perdius van a menjar sempre a la mateixa hora, cap a les tres de la tarda. I encara ens falta un bon tros. Ja en el cim, se'ns ofereix la vall amb tota la seva impressionant majestat, com un pessebre vivent, amb els camps llaurats, els vinyars vermellosos, les oliveres brunes, les pinedes verdes i els pollancre del riu mig despullats. Però no podem gosar gaire d'una visió tan confortadora.

Sens esforç, per camí pla, anem cap a les feixes del Mas Nou. El company mira i remira per les vores del camp i m'ensenya les petjades de les perdius. "Aquestes són d'ahir. Venen a menjar en aquest camp de fesols. Els fesols són la seva llatinadura. Els hi agraden molt". Mira i remira el lloc més adient. Em diu: "Mira, sota aquell suro, hi farem la barraca", i amb el tallant fa caure unes branques que les estintola a la soca. Tapa les clarianes amb estepes i bruc i, en pocs moments, la barraca està llesta. "Jo vaig a l'altre camp, que hi ha una vinya; els "cabrots" també els hi agraden. A veure si tenim sort. No et moguis fins que jo torni". Sento una emoció estranya. És la primera vegada que vaig a l'aguait de les perdius. No es mou una fulla i una lassitud somnolent embolcalla l'ambient. Fresseja una serp davant de la barraca i tinc un ensurt; després romp el silenci el crit fugisser d'un gaig; més tard, s'ou, des de la cinglera d'enfront, el xiular característic d'un pigot i retorna la calma.

La calor m'aclua les parpelles i faig una becaina. Llarga? Curta? No ho sé. Em desperta el cant d'un perdigot. No el veig, però sento el trepig de les perdius que el segueixen piulejant. Gairebé tremolo; la boca se'm torna seca; el cor bateja amb fúria; no goso moure'm; passen, ara al costat de la barraca i encara no les veig; gairebé deixo de respirar i sols els ulls, esbatanats, miren pels forats del bruc. De sobte, vigilants, menjant, sense pressa, van passant una, dues, tres, quatre, cinc, sis perdius, i el perdigot, dalt d'una pedra, vigila mirant per tots costats. Inesperadament, quan ja tenia l'escopeta a punt, marxen, depressa, cap al bosc. No ho entenc, mes l'explicació ve tot seguit. A l'altra part del camp hi ha un camperol amb un feix de llenya. Després torna la calma i penso que potser vindran.

Contemplo el cel i uns núvols blanquinosos fan incertes singladures. Veig dos gaigs que juguen sobre una figuera; unes aloses voleien, molt alt, damunt meu; les gatoses i els brucs i les alzines sureres i mouen suaument les branques; la marinada em refresca la cara roent i la fortor del bosc gairebé verge m'inunda els sentits. De nou, una mica lluny, sento, altra volta, un perdigot, però passen els minuts i els quarts i les perdius no apareixen. Quan menys hi pensava, en veig dues que aixequen el coll i, amb el bec, esclouen els fesols massa lluny i he d'esperar per a tirar. S'acosten amb molta pausa, sempre vigilants, a punt d'emprendre la volada. Copso

les plomes grises, el bec vermellós, el cap elegant, les clapes blanquinoses i sento que tot el cos està vibrant per un pessigolleig d'emoció. Agafo l'escopeta i pensant que ja estan a tret, apunto i tiro. El tret ressona en la immensitat del bosc desert i els espadats propers retornen el so estrident i sec. Surto de la barraca i no veig res. Sols unes plomes grises han quedat enmig d'una renglera de fesols.

Amb el cap cot, desanimat, vaig de nou a la barraca, però les perdius ja no tornen. Els gaigs van d'un suro a l'altre, sempre cridaners; el sol es perd en la llunyania i la tarda s'adorm ja entre l'onatge gris-verdós de les serralades. I penso que és millor així. He sentit l'emoció i no hi ha hagut sang tremolosa sobre el camp. La sensació de l'experiència em deixa un regust salvatge i primitiu.

Lletra sense resposta

Publicat el diumenge 20 de març de 1966

**Emotiva carta pública a la pèrdua d'un ésser estimat.
Repassa Oliver els dies viscuts amb l'amic Pep per les Gavarres
i se n'acomiada amb un dels seus Glossaris ple de tendresa i enyor.**

Feia molts dies — o era ahir? — que volia escriure't. Però no m'era possible. Ha passat el temps — és cert que passa el temps? — i no em sortien les paraules. Se m'ensopegaven amb el record del teu adéu, en aquella tarda tardorenca i morent, quan et despedies dels teus, de la terra aimada, de les serralades que, junts, vàrem recórrer tantes vegades, amb aquells ulls teus mig entelats, corpesos i esmaperduts i curulls d'espant davant el traspàs definitiu.

Durant la llarga malaltia, assegut a la vora del foc i més tard al llit, hi veia, en el teu mirar, un perquè esfereïdor. Per què sofreixo tant? Per què he de deixar, tant aviat, amb l'ànsia que tinc de viure, aquest racó de món que tant necessito? Per què aquest llarg martiri? Per què la vida és així tan tràgica i cruel? Moltes vegades vaig estar temptat de donar-te la resposta. Hagués sigut una resposta veritable? I em callava; no obstant, la meva mà damunt la teva espatlla t'ho deia o t'ho volia dir tot i tu mig somreies, pesi al dolor, com entenguent-ho. Potser vaig callar per covardia, potser per caritat, potser perquè pensava que, llavors, no m'hauries entès del tot. Però la meva mà apretant l'espatlla teva em semblava prou expressiva. Ara, n'estic segur, ho veus ben clar i entens allò que et semblava enigmàtic, misteriós i cruel.

Tu, l'amic constant, adelerat sempre per la complaença, enamorat dels arbres i dels ocells; tu, terra de la teva terra, fores, per a mi, l'exemple que subjuga, el guia que mai defrauda, l'home cabal i generós com el pa moreno que fèieu, a casa teva, dins la pastera mentre guspirejava el foc sota la xemeneia. Perdona si he tardat tant — o és avui, per tu? —; però la ploma se m'encallava

i les paraules voleiaven i no les podia agafar. Ja fa molt temps que no t'he vist. Sóc pelegrí encara i tu has arribat ja a la platja lluminosa. I ja no podem veure'ns com abans. Te'n recordes? Els dies que estàvem desvagats, de bon matí, agafàvem les escopetes i el sarró ben proveït i ens en anàvem cap al Mas Nou o a Vallbanera o a la Font Picant amb els gossos; després, a la migdiada, a l'aguait de les perdius.

L'aire de la muntanya et refeia i anaves pels tossals i pels espadats amb l'agilitat d'una guineu. No podia assolir-te. Respiraves, a ple pulmó, l'aroma del romaní, de la farigola, dels pins i dels brucs i se t'eixamplava el cor. Et ficaves per entre les bardisses fins que el rastre del conill arrancava els lladrucs dels gossos i ens posàvem a la parada. Quan tu tiraves, era segura la peça; jo les errava de tant en tant. A voltes, tot caminant pel mig del bosc, et paraves, em feies un moviment expressiu i em senyalaves una cosa determinada i començaves a donar voltes tot xiulant i, amb un bastó, donaves, de sobte, un cop fort i el conill a jaç era nostre. Jo no havia pogut veure'l i mai vaig poguer comprendre aquella teva destresa per copsar-los en els llocs més inversemblants. Amb la boca cridaves a les perdius i, si n'hi havia, et responien tot seguit o, per les petjades del camí i corriols, sabies si eren del matí, de la tarda o del dia abans. Allò era viure i disfrutar, per a tu, d'aquella natura salvatge i feréstega, solitària i acollidora i em portaves a les fonts d'aigua gelia o junt als rierols transparents per fer-hi l'esmorzar i el dinar. Tota la vida, els dies de les nostres vacances, foren dies de muntanya perduts entre suros i pinedes, voltats d'argelagues, gatoses i estepes, pels vessants d'aquelles Gavarres que coneixies com el pla de la mà, ja corrent rera els gossos, ja dins d'un barracó de branques arran dels camps d'aquelles masies tristes i perdudes.

Tot això pensava, amic, aquella tarda, quan plorant sense plorar, et mirava com deies adéu a tot un món d'il·lusions petites, senzilles, aimades tan intensament com si fossin carn de la teva carn i sang de la teva sang. Tot això pensava quan dormit — ho veus, ara, que sols estaves dormit?—se t'emportaven cap al camp del silenci i de l'espera, gairebé tocant aquell camí que feies, dia rera dia, per anar i venir de casa a la terra que conreaves.

La teva amistat fou per mi tan preuada que dubto tenir-ne una altra semblant. Foren un tresor la teva vitalitat, la teva honradesa, el teu tarannà d'home bo, vibrant sempre per les coses nobles i pel teu treball de pagès que et feia tan feliç. Ara no s'estima ni s'aprecia com ho feres tu. Ara tothom té pressa i els neguiteja el trontoll suau del carro, no els agrada cuidar l'hort com una carícia, ni sentir la terra damunt dels peus tot llaurant, ni fruir contemplant els ceps prenyats de vellut negre i d'or vell, ni collir les peres i les pomes, les figues i les cireres, les maduixes i els pebrots, els melons i les síndries.

Tot això ho feies tu amb un anhel d'entrega total i et senties, de dalt a baix, un home de la terra. I ho guardo encara molt endins del record i em dona conhort quan estic trist i vaig per les serralades sense la teva companyia i agafo l'escopeta per donar un vol sense gana. Feres el teu camí per la dreuera saltant i rient com un bordegàs i amb l'ànima plena de bonhomia, de gustos senzills, de pessics de joia d'un món de terra, de flors, d'arbres, d'ocells i de devessalls inexhauribles.

Gràcies, Pep, pel teu camí, per la teva ofrena generosa, per la teva mirada inolvidable, pel teu seny, pel teu amor constant a la nostra terra i per les vacances que m'ofereixes pels deserts camins d'aquells boscos inacabables. Quan vaig a la Vall i no t'hi trobo, em sento orfe i desemparat en mig de tantes espines i angoixes, de lluites i desil·lusions, d'entrebancs i mentides. Tu tenies la veritat de l'home "home", treballador i assenyat. Però el teu camí fressat per tantes petjades teves se m'ofereix lluminós i segueixo, mig entristit, fins el nou retrobament.

No sé si he fet bé. Crec que tenia un deure amb tu i he complert, però ho he fet amb el corc del record d'aquella última vegada que sols ens parlàrem amb els ulls i les mans. Uns i altres ho digueren tot, sense un mot, i fou el comiat que més m'ha ferit. També et dic adéu ara, amb angoixa i esperança.

Bell-lloch

Publicat el diumenge 15 d'octubre de 1972

Aprofita Pugnau una visita al paratge de Bell-Lloc per constatar que, malgrat l'abandó generalitzat del camp, encara queden alguns pagesos en actiu a les Gavarres.

Per les encontrades de la «VALL d'ARO» hi ha racons meravellosos i pobles petits que fan la viu-viu i els pocs habitants que hi queden cultiven encara les parcel·les robades al bosc, en els últims estreps de la part sud de les Gavarres, si es tracta de «Bell-lloch» o «Romanyà» i en la serralada litoral catalana, si es tracta de «Solius» o «Tapiolas» pel que fa referència als agregats de Santa Cristina d'Aro.

«Bell-lloch» es troba a la dreta de la carretera asfaltada que serpenteja els turons i les obagues, com una cinta negrosa, fins a «Romanyà». L'església i la rectoria s'aixequen dalt d'un pujol escrostonat i voltat de camps de cultiu, de pinars i suredes. Hi ha un silenci que enamora durant aquesta tarda d'octubre i hom sent que se li esponja l'ànima tot contemplant els ceps ja moribunds amb pinjorells grocs, vermellorsos i ocres de pàmpols que diuen així adéu amb un llagrimaig multicolor fascinant. També hi veureu els fesolars ja madurs i el moresc a punt de collir per on s'hi entrelluca el groc intens de les capçades cobertes encara per les fulles del palló d'un gris-ocre mig fosc pel vent, la rosada i l'aigua. Degut a la pluja intensa que ha caigut aquest any, és corrent entreveure camps de farratge d'un verd clar i manyac, que us dóna una sensació de placidesa, mig amagats entre el brancatge dels pins i dels suros.

Aquesta «diàspora» que ha deixat orfes les masies solitàries de la muntanya, no ha estat total. Encara hi ha, en el poble de «Bell-lloch», homes que treballen la terra i la cuiden amb aquesta amorositat que el pagès arrelat des de fa centúries en el mateix lloc és capaç de fer-ho. Per això els

vinyars i les hortes, a la vora d'alguna font o d'un rierol, tots els camps són cultivats amb aquesta dedicació amorosida per les coses que s'estimen. Però hi manquen braços joves que s'han esbargit per aquelles encontrades de la costa o de la ciutat per aconseguir un millor viure al marge de la feixuga feina del camp.

El temple de «Bell-lloch» és una petita església preromànica d'una senzillesa que subjuga. Ha estat restaurada amb seny i hom pot contemplar les pedres desiguals de la nau, de la portada, de les parets de dins i del defora. Es puja a l'altar major per uns graons també de pedra i llavors hom pot

Santa Maria de Bell-lloch -1970
Autor: Sprint
Ajuntament de Girona

contemplar tres arcades, una al fons amb dos arcs de carreus que tanca la nau i una a la dreta i l'altra a l'esquerra. Fan l'ofici d'absis, però tenen la gràcia de les construccions humils i l'enigmàtica presència dels avant-passats que aixecaren el temple; amb la seva fe i el seu esforç. Com tot el romànic, no hi ha inútils ornamentacions ni galindaines que us facin perdre l'atenció. Tot és auster i gairebé dur, però aquesta austeritat i aquesta duresa tenen un no-sé-què que us corprèn. La senzillesa se us torna ama-

ble; l'austeritat se us converteix amb una moixaina per l'esperit i la manca de riquesa, en una carícia suau d'una fe profundament sentida i viscuda. Hi passem, enmig de l'ombra del temple, una bona estona.

Hom s'hi troba bé voltat d'arcades i pedres cantalludes, rústegues, posadas una al costat de l'altra; amb mà destra i gest amorosívil que traspua, encara ara, segles d'història i un poble ferreny que sabia llaurar els camps, cuidar les hortes i plantar els ceps i, ensem, aixecar uns monuments de pedra capacitats per a transmetre, a les generacions futures, la fe que sentien, i l'esperança que hi batejava dintre seu. Sí, el temple del «Bell-lloch» és una autèntica visió de la vida d'aquells sers que es bressolaven entre la pobresa material i la riquesa espiritual, entre la vida i la mort amb aquesta petita rialla del quefer de cada jornada fins que l'hora suprema era arribada.

Aquest temple preromànic fa meditar, fa pensar que, les coses de la vida són més simples i molt menys complexes del què hom s'imagina. Dessota d'aquella nau, feta pedra a pedra, hom hi veu tota una generació que entenia la vida tal com és, senzilla, humil, amb dolors i alegries i curulla d'una satisfacció interior que feia florir, entre els llavis, un somriure de resignació i d'esperança.

Es Music

Publicat el diumenge 7 de març de 1971

En aquest Glossari Pugnau ens descriu amb la seva destresa habitual un personatge solitari i marginat que té, malgrat tot, un rerefons humà i generós.

Esprimatxat, baix, carallarg i la pell colrada pel sol i pel vent, «Es Music» anava, cada jornada, al camp amb el carro petit i el burro. A cavall, si no portava estris ni farratge; a peu, si el carruatge estava ple. Sempre caminava a pleret, sense pressa, amb el cap cot i el mirar indecís com cavil·lant fantasmagories i somnis. De tant en tant, deia arri i, amb el fuet, pegava l'anca de l'ase perquè no s'adormís. Tenia una barraca vora el mar en la vinya que cultivava amb la seva calma habitual. Els ceps eren raquítics, escanyolits, doncs el terreny era sorrenc i ell no hi entenia pas massa per a saber quan convenia femar, espampolar i protegir els raïms amb el sofre i les fulles amb el sulfat.

El teulat de la barraca estava mig caigut i alguna de les parets era gairebé un enderroc: l'estintolava com podia per tal de fer un soplug els dies de pluja i per a guardar-se dels raigs del sol a l'estiu. Els veïns se li enduien les teules que no estaven encimentades i el nostre home s'enfadava. L'laurava la vinya amb molt fatic i enmig de les tires hi feia fesols i «blatdemoret». S'hi passava el dia menjant qualsevulla lilaina —un mos de pa i un tall de cansalada virada o un petit tros de botifarra— mentre bevia, xerricant, la bota plena d'un vi aspre, sec i mig vinagrós. Després s'estirava sota una figuera, si tenia calor, o a redós del teulat amb clarianes, si el gregal o la tramuntana apretaven, i pesava figures; si no tenia son, el seu pensament burinava el temps i les fantasies que l'empaitaven a tothora. Després mig endormiscat, fent tentines, tornava al treball: no feia gaire res de bo, doncs era curt de feina, però vivia sol i passava amb poca cosa. Un petit hort i la vinya li oferien el més indispensable i no necessitava més.

Era una mica curt de gambals i la gent se'n reia i la mainada li gastaven bromes pesades. A mesura que posava anys es tornava més alarb, més esquivol i més solitari. Quan parlava, si hom l'escoltava se sentia satisfet i una beatífica rialla floria en els seus llavis esblanqueïts. Deia mots espaiats, a voltes sense il·lació, com si li costés expressar el seu pensament. Però el somriure hi permaneixia inalterable. Agraïa el contacte humà i s'estarrufava com un gafarró quan cau plugim. Hom havia d'estar molt atent per a entendre'l, doncs més que enraonar, xiuxiejava com una

vella quan conta xafarderies a l'orella de la veïna. Anava mal girbat, amb uns pantalons de vellut mig estripats i apedaçats, una armilla vella i una americana esfilagarsada. La cara angulosa i arrugada, tenia, sempre, un to groguenc de poca salut i els pèls de la barba creixien al seu ritme fins a donar-li un aire feréstec. Els cabells, negres i grisosos, es barallaven sota una gorra cendrosa gairebé negra de tan suada i calçava espadnyes de vetes i mitjons foradats. «Es Music» semblava talment un espantaocells plantat al bell mig d'un camp de blat suara nascut. Però, dintre d'aquella rusticitat i d'aquella infantívola mirada esporuguida, hom hi endevinava un cor generós i gran, capaç de qualque sacrifici per a les persones que li volien bé.

A mi, que era molt entremaliat, em tenia simpatia perquè no el maltractava com els companys. Sabia que m'agradaven molt els ocells; no ignorava que l'avi agafava els nius de cadernerres, quan els petits havien nascut, i els posava dins d'una gàbia penjada al mateix arbre perquè les parelles els alimentessin i els fessin grans i després escollir la més cantadora; també havia vist aquella garsa domesticada que robava els anells i altres coses de metall i les amagava en un racó de la galeria del pis de la casa. Per això, un vespre quan ja fosquejava, «Es Music» va trucar a la porta i sense donar-me cap Déu te'n guard, em va dir de repent, amb aquella seva parsimònia, xiuxiuejant: «Vols un mussol?». Em vaig quedar de pedra. Vaig dir que sí molt content i, de sobte, de dins de l'infern de l'americana, es va treure l'ocell, petitó encara, espantat, que mirava amb aquells seus ulls grossos i rodons. Me'l va posar a la mà i em va tocar l'espatlla amb gest amical. Després va somriure i, amb una guspira de felicitat en les pupil·les, es va perdre carrer avall dins l'ombra de la nit que ja començava.

Aquell gest d'«Es Music» em va emplenar de joia i malenconia i, mentre acariciava el plomatge vellutat del mussol, pensava que els meus companys eren injustos amb aquell home bo i solitari que caminava, desgarbat i espatllut, de casa al camp i del camp a casa, treballant sempre i menjant qualsevulla lilaina sobre l'herba suau del marge de la vinya o a soplug de la barraca mig enderrocada.

La Ganga

Publicat el diumenge 17 de setembre de 1967

**La carretera de és una ancestral via de comunicació de les Gavarres.
Pugnau en descriu el passat, amb llegendes i antigues històries i el present.
Un present de 1967 que és quan va escriure aquest Glossari.**

Avui, anar des de Calonge a La Bisbal pels giravolts de és una delícia. La carretera està asfaltada, és pulcre i apareix com una serpentina gegant que s'enrosca pels vessants dels últims estreps de les Gavarres per la part nord. I el cotxe us porta com una exhalació, d'un lloc a l'altre mentre hom

contempla aquelles masies perdudes entre pendents escanyolides, per les obagues ombroses, pels turons solitaris on sols s'ou, de tant en tant, el cant del perdigot que retruny, sec i potent, per a reunir la camada.

El camí puja i baixa entre pins i suredes que xuclen la saba d'un terreny aspre, migrat, escarransit, sorrenc, curull de còdols petits i grossos. Se us fa gairebé impossible comprendre com les arrels d'aquells arbres, ferrenys i altius, poden trobar la humitat suficient per a donar vida a les seves branques i verdor a les seves fulles. Però endemés els brucs, les estepes, les argelagues, els ginebrons, els ginestars, les garrigues, el llentiscle i tantes i tantes altres plantes donen fe de la possible vida per aquelles desertes encontrades. El paisatge és magnífic i, no obstant la sequedat d'aquests mesos passats, es manté el verd esmaragda dels suros i l'esblanqueït de les pinedes que puguen escalonades els pendissos i sembren de fullaraca groguenca i punxant el sol escabrós. La vista s'estansia contemplant el fèrtil panorama del nord amb la planúria dels pobles arraulits a redós dels campanars per la rodalia de La Bisbal. Pel sud, est i oest, pujants i baixants, valls encaixonades i pujols encasquetats de capsades verdes balancejants, tenen el to característic, feréstec i acollidor de les solituds muntanyenques. De sobte, un aire salabrós us fa sentir la mar propera que s'estén, inacabable, rera les roques amagades. Entretant, hom serpenteja les carenes embolcallat d'aquella fortor salvatge sense trobar-hi un ser vivent, doncs la carretera, com la mateixa muntanya, està com adormida per ressol del dia fatigós.

Mes el nostre intent no era escriure, avui, de i de la bellesa actual de la comarca que travessa. Durant la nostra infantesa, aquesta carretera era el camí més curt per anar a mercat a La Bisbal des de tots els pobles del Baix Empordà situats al sud de Calonge. Llavors, per arribar-hi a temps, amb el carro o la tartana, hom havia de marxar de negra nit i recórrer aquelles solituds esfereïdores amb el fanalet d'espelma penjat a la barana del carruatge. Hom no pot gairebé imaginar-se el què era fer un viatge com aquest. El caminar calmós de la mula, del «matxo» o del cavall, era suficient per a fer endormiscar els traginers. Segurament passaria per la seva imaginació el que la gent vella contava sobre els perills d'anar per . Rememoraven el que havien sentit: «Sí, ja sé que és el camí més curt, però és tant desert i tan isolat i hi ha tants giravolts, tantes pujades i baixades que hom no sap mai el que pot passar... Ja saps que no fa pas gaires anys que el carro dels nostres veïns fou assaltat i després de fer-los-hi donar tot, els deixaren marxar..., que Déu n'hi do». Els joves s'en reien d'aquelles facècies contades a la vora del foc. El cert era que, en aquella època, el camí es podia fer sense perill, no obstant, anys enrere hi havia hagut bandolers per les Gavarres i molts dels seus vianants varen tenir més d'un esglai.

La nostra àvia ens contava que quan eren molt joves, anaven a un casament i, en un giravolt, uns saltejadors els varen pendre tot el que portàven i ja podeu imaginar, ens deia, quin surt vàrem tenir; arribàrem a la masia de la núvia més mortes que vives. Fets com aquest, uns certs, altres pura fantasia, eren explicats en veu baixa cada vegada que algú havia d'anar a La Bisbal per . I no hi ha pas dubte que hom estava més tranquil si portava companyia. Fer aquell reguitzell de corbes, tot sol, sense veure-hi més enllà del nas, no resultava pas gaire agradable. Sense voler hom recordava tot el que es deia i certament, després d'haver recorregut tota ens imaginàvem que fer-ho de negra

nit aquella encontrada deserta amb l'aire mandrós de l'euga o del cavall, era lògic que la fantasia els hi fes creure coses que encenien el corc de la por a més d'un vianant.

El pas esquiu d'un conill o d'una guineu, el vol d'un mussol o d'una xibeca eren motius suficients per a posar la pell de gallina al més valent. Així ens ho contava un traginer vell que, en la seva joventut, havia fet aquell viatge moltes vegades: «Noi, anar de nit per és quelcom esfereïdor. Sembla que t'ha de sortir el trabucaire i destrossar-te la carcanada d'una trabucada. No veus res i, dins la foscor, el mateix pas rítmic del «matxo» et dóna la sensació d'una pregona solitud que et fa tremolar. T'ho juro. Crec que no passaré més per de nit. Procuraré ésser-hi a punta de clar i si no hi arribo a temps, m'és igual. Aquell silenci, aquella negror em feu basarda. Sentia que la por em pujava gorja amunt i no em deixava fins que l'havia passat i començava a clarejar».

Així era en aquells temps passats en que el carro i la tartana eren els únics vehicles de que hom disposava. Avui ja gairebé ningú ho recorda. Però, al passar-hi l'altre dia, ens semblà sentir, de nou, la veu de l'avi que durant les llargues vesprades d'hivern, ens contava anècdotes i fantasies que la gent del poble feia córrer sobre els que anaven a La Bisbal passant per per a comprar i vendre.

Adeu-siau

Publicat el diumenge 22 de juny de 1975

**Tanquem aquest recull amb el darrer Glossari que Marià Oliver
va publicar el diumenge 22 de juny de 1975.
Pugnau s'acomiada després d'onze anys i més de 550 articles.**

Ha arribat, com dèiem ja el diumenge passat, l'hora del comiat. Hem tocat, gairebé sense adonar-nos-en, la fita definitiva des d'on ja no volem passar. Hem fet la gran jornada, després d'anys i anys, i sentim, en el nostre interior, una certa malenconia, doncs el diàleg sincer, emotiu i a voltes acerat ha constituït una comunicació directa amb els nostres lectors.

No hi ha dubte que un adéu definitiu té, sempre, quelcom de pèrdua del nostre propi ser. Desapareixen la càlida paraula de conhort i el prec del desig pregonament sentit o la mútua comprensió dels problemes exposats que eren coses viscudes amb emotivitat o comentaris del diari quefer dels homes de les nostres encontrades o d'altres països aïllats per muntanyes inaccessibles.

Sí, dir adéu és perdre quelcom molt volgut, quelcom que ja no podrà sorgir, doncs el silenci queda prenyat d'interrogants sense resposta i de qüestions sense possible solució. Dir adéu és quedar-se isolat sense poder sentir la veu amiga que t'empeny o la crítica que t'esperona o la discussió que fa reflexionar. Dir adéu és perdre la possibilitat de recíproca concòrdia, de marxar junts per

camins d'esperança i d'il·lusió. Dir adéu és, en definitiva, quedar-se en la mandrosa becaina de la migdiada inoperant i del contacte amical que tothom necessita. Avui, en aquest últim comiat, voldríem demanar una certa benevolença pels nostres escrits que han aparegut, gairebé sempre cada diumenge, per a fer sentir allò que a nosaltres ens feia vibrar. Potser moltes vegades hem pecat per excés i algunes per defecte. En qualsevol cas, demanem perdó per l'atreviment. Però podem afirmar rodonament que, en tot aquest temps, hem procurat la màxima sinceritat i també una extremada fidelitat a les nostres coses, al viure de les nostres comarques, a la senzillesa dels nostres camperols tan oblidats i a les bel·leses dels nostres camps i boscatges.

Hem intentat fer reviure temps antics perquè creiem que el que som actualment és degut a l'esforç i al treball dels avantpassats sense els quals nosaltres, res no seríem. I ho hem fet amb una forta emoció, perquè creiem que avui impera massa la raó i es deixa el sentiment com quelcom molest i d'escàs sentit pràctic.

Per tot això, demanem, avui, comprensió per aquesta paraula nostra rivetejada de nostàlgia a la par que alliberadora de la feixuga carga que hem portat. Res més amics. Hem arribat a la fi; perquè totes les coses comencen i acaben. I amb deix d'amargura per aquesta voluntària i definitiva separació, us diem: Adéu-siau. Aquest «Glossari» mor avui igual com va néixer ara fa onze anys.

Castell d'Aro - 2021
Autor: Joan Perich

Aquest recull es va començar a gestar el 2018
amb la troballa casual de la llegenda del Salt de na Fontanella.
El 2020 es va imaginar, i el 2022, a l'abril, es va acabar.

Entrevista amb Josep Mont

En un dels més bonics Glossaris, Oliver ens parla de la masovera de les Gavarres. Una dona excepcional que va pujar 12 fills a l'hora que se'n cuidava de moltes de les feines de Mas Vallvanera, entre les quals destacava la producció i venda de recuits. La història en si mateix és frapant, i sense dubte una de les que més ens va cridar l'atenció.

Mentre elaboràvem aquest recull, l'Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro, va publicar una antiga fotografia de mitjans del segle XX on es veien un grup de camperols amb un cavall i una màquina de segar. Al fons es veia el Mas Vallvanera. Mencionava la nota, que acompanyava la fotografia, que aquesta instantània havia estat cedida per Josep Mont, membre de la família dels protagonistes de la fotografia.

Vàrem contactar amb l'Arxiu de Santa Cristina per interessar-nos per aquest donant, per si ens podia proporcionar més informació de la fotografia i de passada de la família que vivia a l'antiga ermita del Mas Nou. La fortuna va fer que Josep Mont fos un dels nets de la Masovera de les Gavarres, i amb moltes ganes de contrastar la història que explicava Mariano Oliver li vàrem demanar una entrevista.

L'entrevista

—Bon dia Josep, gràcies per acompanyar-nos

—Gràcies a vosaltres

—Quants anys tens?

—Vaig néixer el gener de 1946 al Mas Pons a Romanyà. Ara tinc 76 anys.

—Has pogut llegir l'escrit de Mariano Oliver que parla de la Masovera de les Gavarres?

—I tant que l'he llegit, m'ha agradat molt perquè aquesta dona era la meva àvia, la Teresa Dausà, i m'ha fet recordar moltes coses de la meva infantesa.

—La història que explica Oliver és fidel a la realitat?

—Sí! És força exacte i molt ben explicat. Em va fer recordar quan jo anava allà, que era molt sovint. Hi solíem anar gairebé cada diumenge a Vallvanera, clar, era a casa del meu pare allò. Hi havia la meua àvia i allà ens feia el berenar. A vegades ens donava xocolata i ens n'anàvem a la Font del Ferro, a fer com una berenada, saps?

—I vivien al Mas Vallvanera, que era una ermita oi?

—L'ermita era dins de l'església. La meua àvia li treia el vestit a la Verge i li rentava de tant en tant. I allà a l'església també hi penjaven els recuits, per la gent que hi venia. Després quan ho va comprar en Tops, es va fer una ermita en petit a l'altre cantó de la carretera.

—Però tinc entès que dins la masia restaurada encara queda l'antiga capella.

—Sí, varen restaurar-la i ara serveix de menjador de la casa.

—Us vàrem trobar gràcies a la foto que vàreu cedir a l'Arxiu de Santa Cristina.

—Sí. Jo els hi vaig portar fotos velles. En aquesta surt una màquina de segar. Que es varen equivocar, perquè varen posar que era una màquina de llaurar i no, és una màquina de segar. Saps aquelles màquines de segar que varen sortir després, que feien les garbes...?

—Em sap greu Josep, no hi entenc gaire d'aquells estris antics...

—En aquesta foto hi ha el meu pare.

—En la descripció de la foto parla de Mas Pons, però el mas que es veu de fons és Vallvanera.

—Sí, nosaltres vivíem a Mas Pons, de Romanyà, que és a 3 o 4 quilòmetres de Vallvanera. Aquell dia es va fer el retrato amb l'ermita de fons, perquè el meu pare hi solia anar a donar un cop de mà. Aquesta foto deu ser de principis dels anys cinquanta. Jo era molt petit aleshores.

—Tornant a la teua àvia, la masovera de Vallvanera. Va tenir 12 fills segons explica Oliver.

—En va tenir 13. Però un es va morir. De ben petit. I en varen quedar 12. Després va morir l'Enric, a

la guerra, que encara no sabem on són les seves restes, si en una fossa comuna o ves a saber, mai ho hem pogut descobrir. Un altre va ser "hermano" d'ensenyança, que estava a Cambrils, l'oncle Lluís. Això si, tots varen estudiar, tots havien anat als "hermanos". El meu pare mateix tenia el batxiller. Però és clar, al ser comissari roig a la guerra, va tenir que anar a pagès per collons. I ell va anar de mosso aquí a can Pons. Va venir del camp de concentració, diguéssim, després de la guerra, i a can Pons només hi vivien dues dones. Dues cunyades. I després resulta que va conèixer la meva mare o lo que fos, i es va quedar com a cap de família allà a can Pons, i allà vàrem néixer nosaltres. O sigui que jo havia tingut quatre àvies, aquestes dues dones que em feien d'àvia que vivien amb nosaltres, i dues més que eren les legals. Una de part de la meva mare, i l'altre la Teresa Dausà que era la dels recuits.

—D'on venien per part de l'àvia materna?

—Havien nascut a Castanyet, prop de Santa Coloma, i després varen anar a viure a can Reparà, un mas que també va comprar en Tops, però que va anar a terra.

—Cap on era can Reparà?

—Quan tu pugues per Roca de Malvet fins a dalt de tot i et trobes el camí de Romanyà, el travesses i a l'altre costat hi havia can Reparà. No sé per què el varen fotre a terra.

—Jo en conec un que és passat el golf cap a mar, en el vessant de Calonge...

—Si home, el Mas de la Font.

—Dels 12 germans, qui es va quedar a Vallvanera per seguir amb l'explotació de la masia?

—A Vallvanera s'hi varen quedar l'oncle Ernesto i l'oncle Josep, que no varen tenir família. Jo recordo quan tenia 12 o 13 anys, a l'estiu quan feia vacances del col·legi, que anava a ajudar a engegar les vaques i altres feines que es feien en aquell temps. I aquelles temporades feia vida allà amb els meus oncles, perquè l'àvia Teresa ja havia mort. No recordo l'edat que tenia quan va morir, però jo devia tenir 6 o 7 anys. La recordo molt bé per això. I quan va morir. La varen baixar a la Vall d'Aro, amb un carro...

—Per què Josep, digue'm, en aquell temps per on es baixava a la vall?

—Bueno, es baixava per varios puestos. Es baixava per aquí per Malvet, saps on és?

—Per Roca de Malvet?

—Sí, per això es diu així la urbanització, perquè hi havia un mas que es deia Malvet. De fet, hi havia tres masos; Malvet, can Tressets i can Roca. Més avall hi havia cal Forroll i Mas Marcó. I ja no hi havia cap més mas. Doncs per aquí per Malvet, és per on baixava jo per anar a col·legi. Saps on és el Mas Malvet, no?

—On s'hi fan tantes mimoses a principis d'any?

—Exacte. Després més cap a mar, hi havia can Tressets, que allà hi vivia en Baudina, que encara és viu el fill, que deu ser de la meua edat i viu per Santa Cristina. Després també pujàvem per can Castió...

—Perquè quan Mariano Oliver explica la història de la teua àvia, que baixava cada dia a vendre els recuits a Castell d'Aro i a Sant Feliu, per on baixava?

—Baixava per la Font del Ferro, a Castell d'Aro. I anaven a sortir a can Sitjar, saps on és a can Sitjar?

—Sí, ho conec.

—Doncs mira, anaven a sortir allà. Perquè a can Sitjar hi tenia un altre oncle jo, encara és de les meues cosines allò. Una va morir, la Rosa, i la Teresa no ho sé... Últimament ho he perdut això.

—Tornem a Vallvanera. Tu recordes com estava organitzat el mas? Quin bestiar hi tenien, quines feines feien?

—Mira, a Vallvanera hi havia boies (ovelles), hi havia cabres... Hi devien haver 70 o 80 ovelles, prop d'un centenar de cabres, amb les que feien els recuits, hi devien haver una dotzena de vaques, llauraven amb brevant i tota l'hòstia... sí, en aquell temps era un mas potent.

—Al mas, a part de la teua àvia Teresa hi devia treballar més gent.

—Sí, hi havia la meua àvia, en Carmelito, el meu avi, i sempre hi havia 3 o 4 fills dels 12 que tingueren que ajudaven. El propietari del mas era un tal Grasot, de Vall-llobrega. I a Vallvanera hi havia la casa dels masovers i a part la casa dels propietaris. Can Castió també era d'en Grasot.

—Per anar de casa vostre a Romanyà fins a Vallvanera hi havia la carretera actual oi?

—Sí, era un camí de carro, i no era massa lluny, 3 o 4 quilòmetres. Menys d'una hora.

—Com va acabar la vostra relació amb Vallvanera?

—Els últims que varen quedar a Vallvanera eren dos germans. Un era casat, i no tenia descendència, i l'altre era solter. Al final varen comprar una casa a Sant Joan de Palamós i varen marxar. I Així es va acabar.

—Josep, moltes gràcies per explicar-nos totes aquestes coses.

—De res home. Si necessiteu quelcom més ja hi podeu comptar.

Del català de Mariano Oliver

En una primera fase vaig detectar i corregir les paraules que eren evidents que no provenien de la voluntat de Mariano Oliver a l'hora de redactar els seus escrits. No puc dir que fos una revisió immaculada, doncs en algunes ocasions el dubte no es va poder esvaïr, i en aquests casos, pocs, he deixat a la intuïció el procedir. Però en una segona revisió més acurada i amb les eines de les que dispo per contrastar els diversos mots i formes, m'he trobat amb força més dubtes.

He fet una relació de les errades per tal d'avaluar-les i decidir si ho corregim o ho deixem tal com es va publicar. Per exemple, un dels exercicis que he fet quan he trobat un mot mal escrit i m'assaltava el dubte de si Mariano Oliver seria conscient que aquella errada era manifesta, va ser fer una comparativa amb la mateixa utilització del mot en qüestió en altres dels seus escrits. El resultat va ser sorprenent, ja que Mariano havia escrit el mot erroni de forma correcta en altres dels seus articles. Per tant, podia pressuposar que Oliver en coneixia la grafia correcta, malgrat que en alguna ocasió l'escriu malament. En conseqüència, en aquests casos, vaig decidir corregir les errades, perquè es fa difícil pressuposar el motiu pel qual en alguna ocasió l'escriu malament. Però tenim un munt de paraules i construccions gramaticals que no passen pel sedàs de la normativa actual.

Molts, la majoria, són paraules col·loquials o en desús que malgrat tot són emparades per l'IEC¹ i algun dels seus diccionaris, per tant, aquestes no ens preocupen. Podem posar exemples:

Caixal – flemó - senyalar - despreci - consciència - angustió - cantarell - carga - mentres - devassall - aborrit - tamany - dansa - neixement - ampurdanès - sonriure - poguer - exprèmer - omplenar - reflexar - aconteixement - aimada - ademés - fatig - joganera - sufrir - devenia - esquins - carminós - olivareda - venta - alioli - ensiam - pendre - arreconar - tristoï - retorçit - devallada - ovira - soleiades - samals - soportar - daler - rite - llus - devallada - contentar - lladoner - anglès - catxassa - sabiduria - pavordessa - samal - llevor - desgarbat - carinyós - punxagut - alenga (planta) - despedir.

També tenim un problema amb els topònims. Oliver n'utilitza d'ancestrals, populars o influïts pel castellà. També hi ha incongruències en el seu ús. Per exemple, fa servir Gabarres alguns cops, però la majoria de vegades escriu Gavarres. Un cop Gavarras. Però generalment ho escriu correctament, per tant, corregim tots els mots per Gavarres.

¹ Institut d'Estudis Catalans

Però tenim:

Bell-Lloch, Getzemaní, Africa, Bagur, Sarrallonga i Vallbanera, tot i que aquest darrer encara s'utilitza com a forma correcte en diversos àmbits.

A més, ja que som aquí, utilitza majúscula en l'article sempre que menciona un topònim.

Els castellanismes també són utilitzats per Oliver. Res estrany si tenim en compte el context en què varen ser escrits. De tota manera, dels 80 Glossaris que he analitzat, que ocupen unes 250 pàgines DIN-A5, només he trobat aquests:

Ropatge - inolvidable - aconteixement - apretar - cansanci - saborejar - borrar - disfrutar - apacible - rendable - fisonomia - invernall - rascacels - tonteria - permanèixer - empapades - insobornable - sèria - imperturbable - corrieres - venta - calva - volcar - il·legibles.

He trobat com a curiositat un gal·licisme no admès, però que a la zona de Sant Feliu de Guíxols s'ha utilitzat tota la vida. Sant Feliu ha estat sempre un niu de lèxic propi, a vegades reconegut a vegades no. El mot és *frapar*, que significa sorprendre, quedar glaçat.

Adverbis i alguns verbs els acaba en 'a' quan haurien d'acabar en 'e'. Desconec si això pot tenir alguna explicació filològica.

escorra - escorre // darrera - darrere // posadas - posades // enrera – enrere // esquerra – esquerre // rera – rere //

Com és comprensible, trobem accents diacrítics tot sovint. Ús d'articles en infinitiu. Articles sense apostrofar. Combinació de preposicions incorrecta. Construccions castellanitzades. Gerundis amb T final. Construccions del relatiu erronis. Formes antigues de paraules i construccions amb verbs col·loquials completament desconeguts.

També hem trobat mots difícils de catalogar:

Estansia, bleixejar, carredors, margedes, gratells, soleis, blatdemoret, calamus, frueticar, xarreguetais, querracs.

Val a dir que la nostra recerca només ha estat superficial, i que és ben possible que es pogués trobar

l'origen o etimologia d'algun d'aquests mots amb la paciència suficient.

En cap cas aquesta anàlisi pretén desvirtuar el català emprat per Mariano Oliver, ans al contrari. Des del primer moment ens va enamorar. L'esforç ha anat dirigit a eliminar les errades alienes a la voluntat de l'autor dels Glossaris, que ha quedat de manifest que es produïen en diverses ocasions, i mostrar amb la màxima puresa possible el lèxic que Oliver va voler transmetre.

